PRÆCEPTA
DOCTRINÆ
Logicæ, Ethicæ, Physicæ,
Metaphysicæ, Sphæricæq;
Brevibus Tabellis compacta
UNA
Cum Quæstionibus Physicæ controversis.

à M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

Ap. Dom. 1671.

Londini ex officina J. Redmayne, pro J. Wil

Phil 126.2

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Magnificis, Nobiliſſimis, Ampliſſimis, Conſultiſſimis, ſplendore generis, virtute, eruditione, prudentia, & rerum uſu præclariſſimis Viris,

Dominis Conſulibus, Syndicis, & reliquis celebertimæ Erfurtenſium Reipublicæ Senatoribus graviſſimis,

Dominis, Patronis, & Fautoribus ſuis omni obſervantia colendis

S. D.

MAgnifici, Nobiliſſimi, Ampliſſimi, Conſultiſſimi, ſplendore generis, virtute, eruditione, prudentia, & rerum uſu præclariſſimi Viri, Domini, Patroni, & Fautores omni obſervantia colendi; Logicæ Peripateticæ Præcepta, quæ mihi & fidei meæ commiſſa, memoriæ, nec non perſpicuitatis ergo, quondam in Tabulas redegi, nunc amicorum meorum ſolicitationibus permotus, typis prodo: non ut in tanta Logicorum librorum à viris eruditiſſimis hucuſque in publicum emiſſorum copia, nova præcepta ſtudioſæ juventuti obtrudam, eamque ab optimorum autorum lectione abducam: Sed ut tantummodo memoriæ diſcentium, pro quibus ſolis hæc qualia qualia efformata, inſerviam. Quantum enim Tabulæ, in quibus multa alioqui paſſim & ſparſim tradita ſub uno continentur intuitu, memoriæ proſint, aliis judicandum relinquo. Ediderunt quidem ante hæc Viri Clariſſimi Tabulas Logicas, quæ ſuam merito merentur laudem; ſed plerique omiſſis præceptis Ariſtotelicis, vel ſua, hoc eſt, ſuis verbis concepta, vel Rami, cujus Philoſophia fere paſſim exulat, ſuffecerunt; quæ ſi adoleſcentes ediſcant, ubi ad Academiam veniunt, alia ex Peripateticorum ſcriptis memoriæ mandare duplicato labore coguntur. Hoc ut præcaveretur malum, Ariſtotelis definitiones ac diviſiones Græcas, quæ in nonnullis Academiis à Candidatis Philoſophiæ requiri ſolent, quantum fieri potuit, retinui; additis interdum dilucidis explicationibus ac notis neceſſariis Philippi Du Trieu, cujus Dialectica jam multorum teritur manibus. Ubi autem ex Ariſtotele definitiones ac diviſiones haberi non potuerunt, ſubſtitui aliorum probatorum autorum verba. Quid? nil niſi quod ab aliis bene dictum adoleſcentes hic habebunt. Tantum igitur abeſt, ut tyrones & diſcentes ab optimorum autorum lectione avocem & abducam, ut potius

invitem & adducam? Cum enim tum ob discentium memoriam, tum ob pagellarum interdum angustiam, definitionum, divisionum, & regularum exempla, limitationes, uberiores explicationes, nec non alia scitu haud indigna sint omissa; ideoque de illis ut unus vel alter liber Logicus tanquam præceptor mutus consulatur, semperque cum his Tabulis conjungatur, suadeo atque moneo. Vobis vero, Viri Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi, Domini, Patroni & Fautores honorandi, hasce pagellas Logicas, eâ, quâ par est, animi subjectione consecrare volui, propter benevolam V. Magn. Nob. & Amp. erga literarum studia affectionem, quæ ex vestrarum scholarum amplificatione, illustratione, conservatione, & munificentissimâ nutritione, necnon fideli spectione & necessaria correctione satis cognosci potest. Ut igitur V. Magn. Nob. & Ampl. hoc quicquid est chartacei munusculi fronte serenâ suscipere, favorisque sui radios in me quoque derivare non dedignentur, etiam atque etiam oro. Valete quam feliciſſime. Dat. 18. Sept. Anno 1628.

V. Magnif. Nob. & Ampliſ.

ſubmiſſe colens.

M. JOANNES STIER.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Logicæ, pag. 1

Tract. I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

Cap. 1. *De Prædicabilibus in genere*, 2
2. *De Genere*, 3
3. *De Specie*, ibid.
4. *De Differentia*, 4
5. *De Proprio*, 5
6. *De Accidente*, 6, & 7
7. *De Antepradicamentis in genere*, 8
8. *De Prædicamentis in genere*, ibid.
9. *De Substantia*, 9
10. *De Quantitate*, 10
11. *De Qualitate*, 11
12. *De Relatis*, 12
13. *De sex ultimis Prædicamentis.* ibid.
14. *De Post prædicamentis*, 13

Tract. II. Partis Communis.

De Enunciatione.

Cap. 1. *De Nomine, Verbo, & Oratione*, 14
2. *De Enunciatione in genere*, 15
3. *De Enunciationis divisione secundum essentiam*, ibid.
4. *De Enunciationis divisione secundum Qualitatem & Quantitatem.* 16
5. *De Enunciationis divisione secundum Materiam*, ibid.
6. *De Oppositione & Æquipollentia*, 17
7. *De Conversione*, 18
8. *De Enunciatione Composita*, ibid.

Tract. III. Partis Communis.

De Syllogismo formaliter considerato.

Cap. 1. *De Syllogismo in genere*, 19
2. *De Syllogismi Principiis materialibus*, ibid.
3. *De Principiis formalibus*, 20
4. *De Principiis regulativis*, 21
5. *De Principiis perficientibus*, 22
6. *De inventione Medii*, ibid.
7. *De Analysi Syllogismi*, 23
8. *De Inductione, Exemplo, & Enthymemate*, ibid.
9. *De Sorite, Syllogismo Composito, & Dilemmate.* 24

Tractatus I. Partis Propriæ.

De Syllogismo Demonstrativo.

Cap. 1. *De Demonstratione in genere*, 25
2. *De Gradibus necessitatis*, 26
3. *De Speciebus Demonstrationis*, ibid.
4. *De Proprietatibus Demonstrationis*, 27
5. *De Effectis & Fructibus Demonstrationis*, ibid.
6. *De Divisione*, 28
7. *De Definitione*, 29
8. *De Methodo*, 30

Tract. II. Partis Propriæ.

De Syllogismo Topico.

Cap. 1. *De Syllogismo Topico*, 31
2. *De Locis Topicis in genere*, ibid.
3. *De Locis Internis*, 32
4. *De Locis Conjunctis.* ibid.
5. *De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, & Adjunctorum*, 33
6. *De Locis Disjunctis*, 34
7. *De Loco Authoritatis.* ibid.

Tract. III. Partis Propriæ.

De Syllogismo Sophistico.

Cap. 1. *De Syllogismo Sophistico*, 35
2. *De Fallaciis*, 36
3. *De Solutione Fallaciarum*, 37

Paralipomena.

De Terminorum Varietate, 38, & 39
De Suppositione. 40, & 41

Index Titulorum *Ethicæ*.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Ethicæ, 1

Pars I. Philosophiæ Moralis.

De Summo Bono.

Cap. 1. *De Appellationibus & Proprietatibus Summi Boni*, 2
2. *Quid sit Summum Bonum*, 3
3. *De Causa Efficiente & Subjecto Summi Boni*, ibid.
4. *De Accidentibus Summi Boni*, 4

Pars II. Philosophiæ Moralis.

De Virtute.

Cap. 1. *De Virtute in Communi*, 4
2. *De Virtute Morali communi*, 5
3. *De Principiis actionum humanarum*, 6
4. *De Affectibus*, 7
5. *De divisione Virtutis Moralis*, ibid.
6. *De Fortitudine*, 8
7. *De Temperantia*, 9
8. *De Liberalitate*, 10
9. *De Magnificentia*, 11
10. *De Magnanimitate*, 12
11. *De Modestia*, ibid.
12. *De Mansuetudine*, 13
13. *De Virtutibus Homiliticis, Comitate, Veritate, & Urbanitate*, 14
14. *De Justitia*, 15
15. *De Jure*, 16
16. *De Semivirtutibus, Continentia & Tolerantia*, 17
17. *De Virtute Heroica*. 18
18. *De Voluptate*, ibid.
19. *De Amicitia*, 19
20. *De Virtutibus Intellectualibus in Communi*, 20
21. *De Intelligentia, Scientia, & Sapientia*, ibid.
22. *De Prudentia & Arte*, 21

Index Titulorum *Physicæ*.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Physices, p. 1.

Tract. I. Partis Generalis.

De Principiis Corporum Naturalium.

Cap. 1. *De Principiis internis in communi*, 2
2. *De Materia prima*, 3
3. *De Forma*, ibid.
4. *De Privatione*, 4
5. *De Natura*, ibid.
6. *De Causa Efficiente & Fine*, 5
7. *De Fortuna & Casu, itemque de Monstro*, ibid.

Tract. II. Partis Generalis.

De affectionibus Corporum Naturalium.

Cap. 1. *De Motu in communi*, 6
2. *De divisione Motus ratione principii & ratione mobilis*, 7
3. *De divisione Motus ratione Termini ad quem*, 8
4. *De Quiete*, ibid.
5. *De Finito & Infinito*, 9
6. *De Loco*, 10
7. *De Vacuo*, 11.
8. *De Tempore*, ibid.

Tract.

Tract. I. Partis Specialis.

De Modo & corporibus simplicibus.

Cap. 1. *De Mundo*, 12
2. *De Cœlo*, 13
3. *De pharis cœlestibus, Stellis & Galaxia*, 14
4. *De Elementis in communi*, 15
5. *De Igni & Aere*, 16
6. *De Aqua & Terra*, 17

Tract. II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis & mutationum physicarum.

Cap. 1. *De qualitatibus primis*, 18
2. *De Qualitatibus secundis*, 19
3. *De Qualitatibus occultis*, ibid.
4. *De actione & passione Elementorum, ut & de Contactu*, 20
5. *De Alteratione*, 21
6. *De Generatione & Corruptione*, ibid.
7. *De Mixtione*, 22
8. *De Temperamento*, ibid.

Tract. III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfecte mixtis, seu de Meteoris.

Cap. 1. *De Meteoris in communi*, 23
2. *De Meteoris in communi*, 24
3. *De Cometis*, 25
4. *De Fulmine, Tonitru & Fulgure*, 26
5. *De Nube, Pluvia & Nive*, 27
6. *De Grandine, Rore, Pruina, Nebula & Glacie*, 28
7. *De Fontibus, Fluminibus & Mari*, 29
8. *De Ventis*, 30
9. *De Terræ motu*, 31
10. *De Voragine & Halone*, ibid.
11. *De Virgis, Parheliis & Iride*. 32

Tractatus IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfecte mixtis.

Cap. 1. *De perfecte mistis generatione & putredine*, 33
2. *De Affectionibus perfecte misti similaribus*, 34
3. *De Metallis*, 35
4. *De Lapidibus*, 36
5. *De Mediis Mineralibus*, 37
6. *De Plantis*, 38
7. *De Animalibus*, 39

Tract. V. Partis Specialis.

De Partibus humani corporis.

Cap. 1. *De Humoribus & Spiritibus*, 40
2. *De Partibus Similaribus*, 41
3. *De Capite*, 42
4. *De Trunco*, 43
5. *De Artubus*, 44
6. *De Partibus Naturalibus*, 45
7. *De Partibus Vitalibus*, 46
8. *De Parte Animali, nempe Cerebro*, ibid.

Tract. VI. Partis Specialis.

De Anima.

Cap. 1. *De Anima in Communi*, 47
2. *De Anima Vegetante*, ibid.
3. *De Facultate Nutritiva*, 48
4. *De Facultate Augmentativa*, 49
5. *De Facultate Generativa*, 50
6. *De Vita & Morte*, 51
7. *De Anima sentiente*, ibid.
8. *De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi*, 52
9. *De Visu*, 53
10. *De Auditu*, 54
11. *De Olfactu*, 55
12. *De Gustu*, 56.
13. *De Tactu*, ibid.
14. *De Sensibus Internis*, 57
15. *De Somno, Somniis & Vigilia*, 58
16. *De Facultate Appetitiva*, 59

17. *De Facultate locomotiva,* 60
18. *De Anima Intelligente,* ibid.
19. *De Intellectu,* 61
20. *De Voluntate,* 62

Index Quæstionum.

Proœmium.

Quæstio I.

AN *Physica sit Scientia,* Pag. 1.
2. *An Subjectum Physica sit corpus naturale, quatenus naturale,* 2

Pars Generalis Physices.

Sectio Prima.

Quæst. I.

An principia ab Aristotele, lib. 1. phys. c. 5. t. 42. recte definiantur, 3
2. *An principia sint contraria,* 4
3. *An tria sint principia,* ibid.
4. *An detur Materia prima,* 6
5. *An Materia prima ab Aristotele, lib. 1. phys. c. 9. t. 82. recte definiatur,* 7
6. *An Materia prima sit pura potentia,* 8
7. *An Materia prima appetat formam,* 9
8. *An Forma educatur de potentia materia,* 10
9. *An privatio sit principium,* ibid.
10. *An Natura ab Aristotele, lib. 2. phys. c. 1. t. 3. recte definiatur,* 12
11. *An definitione naturæ tum principium activum,* h. e. *forma, tum principium passivum,* h. e. *materia comprehendatur,* 13
12. *An anima, præsertim rationalis, sit natura,* 15
13. *An finis sit causa,* 16
14. *An natura agat propter finem,* 17
15. *An fortuna & casus sint in rebus,* 18

Sectio Secunda.

Quæst. I.

An motus ab Aristotele, lib. 3. phys. c. 2. t. 6. recte definiatur, 19
2. *An motus fieri possit in instanti,* 21
3. *An omne quod movetur ab alio moveatur,* 22
4. *An movens & motum debeant esse simul,* 23
5. *An motus projectorum fiat per impulsum à projiciente impressum, an vero à solo aere circumstante,* 24
6. *An motus recte dividatur in rectum, circularem, & mixtum,* 25
7. *An viribus naturæ dari possit infinitum actu,* 26
8. *An locus ab Aristotele, lib. 4. phys. c. 4 t. 42. recte definiatur,* 27
9. *An duo corpora possint esse simul in eodem loco,* 29
10. *An detur vacuum in rerum natura,* 30
11. *An Tempus ab Aristotele, lib. 4 phys. c. 11. t. 101. recte definiatur,* 31
12. *An tempus sit verum ens reale in natura rerum existens,* 32

Pars Specialis Physices.

Sectio Prima.

Quæst. I.

An mundus sit perfectus, 33
2. *An cœlum ex materia & forma constet,* 34
3. *An motus circularis cœlo sit naturalis,* 35
4. *An cœlum sit rotundum,* 36
5. *An cœlum agat in hæc inferiora,* 37
6. *An cœlum sit diversæ naturæ à corporibus sublunaribus,* 38

7. *An*

7. *An lux ſit corpus, vel ſubſtantialis forma aſtrorum,* 39
8. *An omnes ſtella lumen à ſole mutuentur,* 40
9. *An Elementa ab Ariſtotele, lib. 3. de cœlo, c. 3. t. 31. rectè definiantur,* 41
10. *An Elementum poſſit generari ex quolibet,* 42
11. *An Elementa in ſuis locis gravitatem & levitatem habeant,* ibid.
12. *An duo Elementa ſint gravia, & duo levia,* 43
13. *An ſub concavo Lunæ detur Elementum ignis,* 45
14. *An aer ſit Elementum humidiſſimum,* 46
15. *An aer ſit calidus,* 47
16. *An terra, an vero aqua ſit Elementum frigidiſſimum,* 48
17. *An Terra ſit rotunda,* 49
18. *An Terra cœlo comparata inſtar puncti ſe habeat,* 50

Sectio Secunda.

Quæſt. I.

An ſint quatuor primæ qualitates Elementares, 50
2. *An Ariſtoteles, lib. de gen. & cor. cap. 2. quatuor primas qualitates rectè definierit,* 51
3. *An ſymbolica Elementa in ſeſe facilius tranſmutentur,* 52
4. *An qualitates Elementorum ſymbolicæ differant ſpecie,* 53
5. *An qualitates primæ ſint Elementorum formæ ſubſtantiales,* 54
6. *An actio ſit in agente, an vero in patiente,* 55
7. *An inter agens & patiens detur actio reciproca,* 57
8. *An alteratio nobiliſſima ſit motus ſpecies,* 58
9. *An detur ſubſtantialis generatio* 59
10. *An generatio ſubſtantialis ab Ariſtotele, lib. 2 de gen. & cor. t. 23. rectè definiatur,* ibid.
11. *An corruptio ſit dicenda naturalis,* 60
12. *An unius generatio ſit alterius corruptio & contra,* 61
13. *An Elementa ſecundum ſuas formas maneant in mixto,* 62
14. *An temperamentum ſit quinta qualitas à primis diverſa,* 64

Sectio Tertia.

Quæſt. I.

An anima ſit accidens, 65
2. *An anima ab Ariſtotele, lib. 2. de anima, c. 1. t. 6. rectè definiatur,* ibid.
3. *An anima ab Ariſtotele, lib. 2. de anima, c. 2. t. 24. rectè definiatur,* 67
4. *An anima rectè diſtribuatur in Vegetantem, Sentientem, & Intelligentem,* 68
5. *An anima ſit in toto corpore, an vero in aliqua tantum ejus parte,* 69
6. *An in uno vivente ſint plures animæ,* 71
7. *An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur,* 73
8. *An fames & ſitis ab Ariſtotele, l. 2. de anima, c. 3. t. 28. rectè definiantur,* 75.
9. *An quod augetur, ejus quælibet pars augeatur,* 76
10. *An generare ſibi ſimile ſit naturaliſſimum & præſtantiſſimum opus vivantis,* ibid.
11. *An ſpecies aliquæ ſenſibus ad operationes obeundas imprimantur,* 77
12. *An ſint quinque ſenſibilia communia,* 78
13. *An ſint quinque Senſus externi,* 79
14. *An ſenſus ladatur ab excellenti ſenſibili,* 82
15. *An viſio fiat recipiendo, an vero emittendo,* ibid.
16. *An ſonus ſit in corporibus ſonantibus, an v. in corpore intercepto, v. g. aere,* 83

17. An

17. *An odor consistat in sicco comprehendente & superante humidum,* 84
18. *An gustus distinguatur à Tactu,* 85
19. *An sensus & Tactus sit unus,* 86
20. *An sensus exterior sciam animadvertat sensationem,* 87
21. *An sensus externi sint in corde, an vero in cerebro,* ibid.
22. *An bruta valeant ratione, an vero phantasia ope, & per instinctum naturalem opera sua perficiant,* 88
23. *An anima rationalis sit forma adsistens an vero informans,* 90
24. *An anima rationalis sit immortalis,* 91
25. *An singulare sensibile intellectu percipi possit,* 92
29. *An voluntas reipsa differat ab intellectu,* 93

Proœmium.

2. *De Natura & Constitutione Metaphysicæ,*

Pars Generalis Metaphysicæ.

Cap. 1. *De Natura & Distinctionibus entis,* 1
2. *De Affectionibus entis in communi,* 2
3. *De Uno,* ibid.
4. *De Vero,* 3
5. *De Bono,* 4
6. *De actu,* 5
7. *De Potentia,* 6
8. *De Principio & Principiato,* 7
9. *De Causa & Causato in communi,* 8
10. *De Materia,* 9
11. *De Forma,* 10
Cap. 1. *De Causa efficiente,* 11
13 *De Fine,* 12
14. *De Necessario & Contingente,* 13
15. *De Simplici & Composito,* 14
16. *De Toto & Parte,* 15
17. *De eodem & Diverso,* 16
18. *De Distinctione,* 17
19. *De Oppositione,* 18
20. *De Universali & Singulari,* 19
21. *De Finito & Infinito,* 20
22. *De Perfecto & Imperfecto,* 21

Pars Specialis Metaphysicæ.

Cap. 1. *De Substantia,* 22
2. *De Accidentibus Primariis,* 23
3. *De Accidentibus Secundariis.* 24

Proœmium.

De Natura & Constitutione Astronomiæ, 1

Tract. I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

Cap. 1. *De Sphæra Materiali,* 2
2. *De Sphæris Cœlestibus,* 3
3. *De Stellis Errantibus, sive Planetis,* 4
4. *De Stellis fixis,* 5

Tract. II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

Cap. 1. *De Circulis in genere,* 6
2. *De Horizonte,* 7
3. *De Meridiano,* 8
4. *De Æquatore,* ibid.
5. *De Zodiaco,* 9
6. *De Coluris,* 10
7. *De Tropicis,* 11
8. *De Polaribus,* ibid.

Tract. III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phænomenis.

Cap. 1. *De Ortu & Occasu Stellarum poetico,* 12
2. *De Adscensionibus & Descensionibus Signorum,* 13
3. *De Diebus & Horis,* 14
4. *De Annis & Mensibus,* 15
5. *De Adspectibus Planetarum,* 16
6. *De Phasibus Lunæ,* ibid.
7. *De Eclipsibus,* 17

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus, 18
Tabula ostendentes quæ Signa recte, quæve oblique oriantur, 19
Tabula adscensionum rectarum, 20, & 21
Tabula adscensionum obliquarum ad altitudinem poli 52. grad. 22, & 23
Tabula adscensionum obliquarum ad altitudinem poli, 51. grad. 24, & 25

Proœmium.

De Natura & Conſtitutione Logicæ.

De Natura & Conſtitutione Logicæ quinque notanda:

I. *Nomen*, circa quod duo obſervanda.

1. Ἐτυμολογία ſeu unde dicatur *Logica*? R. LOGICA dicitur ἀπὸ τοῦ λόγου, ſcil. διαλέγεσθαι, à ratione, quam informat ac perficit. Vulgo dicitur hæc diſciplina DIALECTICA, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, hoc eſt, *diſſerere, colloqui cum aliquo.*
2. *Quomodo differunt Logica & Dialectica?* R. LOGICA ſe habet ut Totum, nec tantum de probabilibus, ſed etiam de neceſſariis agit. DIALECTICA vero ſe habet ut Pars, quæ agit tantum de Topicis & probabilibus.

II. *Definitio.* LOGICA eſt habitus intellectualis inſtrumentalis mentis noſtræ diſcurſum informans, ut ipſa verum, à falſo accurate diſcernere poſſit.

III. *Subjectum*, quod eſt vel
- *Inhæſionis*, quod eſt intellectus humanus, cui Logica ſubjective ineſt.
- *Operationis* ſive *Objectum*, quod ſunt res omnes quatenus notionibus ſecundis ſubſtant. (*Res omnes* ſunt Materiale, ſeu res conſiderata: *quatenus ſubſtant notionibus ſecundis* eſt Formale, ſeu modus conſiderandi.)

IV. *Finis*, qui eſt vel
- *Internus*, qui in ipſa arte comprehenditur, & eſt Syllogiſmus, ad quem fere omnia in Logica referuntur.
- *Externus*, qui quaſi extra artem poſitus, & eſt diſcernere verum à falſo.

V. *Diviſio.* Logica dividitur in partem

COMMUNEM, quæ explicat ea quæ formæ Syllogiſmi inſerviunt, & ſubdividitur ſecundum triplices operationes mentis, *in tres tractatus.*
1. De prædicabilibus & prædicamentis, quæ pertinent ad primam mentis operationem, *qua rem ſine affirmatione & negatione cognoſcimus.*
2. De Enuntiatione, quæ pertinet ad ſecundam mentis operationem, *qua aliquid alicui adtribuimus, vel ab eo removemus.*
3. De Syllogiſmo formaliter conſiderato, qui pertinet ad tertiam mentis operationem, *qua ex una vel pluribus propoſitionibus alteram colligimus.*

PROPRIAM, quæ explicat ea quæ materiæ Syllogiſmi inſerviunt, & ſubdividitur ſecundum triplicem Syllogiſmi materiam, *in tres Tractatus:*
1. De Syllogiſmo Demonſtrativo, *qui fit ex materia neceſſaria.*
2. De Syllogiſmo Dialectico, ſeu Tropico, *qui fit ex materia probabili.*
3. De Syllogiſmo Sophiſtico, *qui fit ex materia falſa ſpeciem veri habente.*

Tractatus

Tractatus I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

CAP. I.

De prædicabilibus in genere.

De PRÆDICABILIBUS in genere quatuor notanda;

- *I. Nomen*, cujus observetur
  - Ετυμολογία, PRÆDICABILIA, quæ Græce dicuntur κατηγορήματα seu κατηγορούμενα à verbo κατηγορεῖσθαι, quod hoc loco idem est quod affirmative de aliquo dici, nomen habent à prædicando, non quod semper & ubique prædicentur, siquidem & subjiciuntur, sed quod de aliis prædicari apta sint. *Prædicatum autem dicitur illud, quod actu jam prædicatur.*
  - Συνωνυμία. Prædicabilia etiam vocantur *Vniversalia*, quia quæ de aliis prædicari apta sunt, vel universaliora sunt & communiora suis subjectis, vel æque late patentia.
- *II. Quid sint?* R. Καθόλου λέγεται ὃ ἐπὶ πλείονων πέφυκε κατηγορεῖσθαι. *Arist. l. de interp. c. 5.* UNIVERSALE dicitur, quod de pluribus per naturam aptum est prædicari: *Id est*, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis quam habet; aptus est vere affirmari de pluribus univoce ac divisim, & (si mentem Porphyrii spectes) intrinsece, idque ratione rei veræ & unius naturæ. *Vide Du Trieu. tr. 1. p. 2. c. 1. a. 1.*
- *III. Quodnam sit fundamentum Prædicabilium?* R. Res singulares seu INDIVIDUA de quibus duo notanda:
  - 1. *Quid sint?* R. Ἄτομόν ἐστιν ὃ ἐφ' ἑνὸς μόνου τῶν κατὰ μέρος λέγεται. *Porphyr. in Isag. c. 3.* INDIVIDUUM est, quod de uno solo singularium dicitur; *Id est*, Individuum est terminus simplex, qui, ex vi significationis quam habet, non est aptus vere affirmari de multis univoce & divisim, sed tantum de uno: ut, *Ioannes, Petrus, Bucephalus*, &c.
  - 2. *Quotuplicia sint?* R. Individuum est quadruplex.
    1. Determinatum ex nomine, quod est nomen proprium alicujus rei; ut, *Petrus*.
    2. Determinatum ex demonstratione, quod constat nomine communi & pronomine demonstrativo; ut, *hic homo*.
    3. Vagum, quod constat nomine communi & signo particulari; ut, *aliquis homo*.
    4. Ex hypothesi, quod absolute quidem ex vi significationis suæ dici potest de multis, facta tamen certa suppositione de uno tantum potest affirmari; ut, *Filius Mariæ*, pro *Christo*.
- IV. *Quot sint?* R. Prædicabilia sunt quinque & prædicantur vel in
  - *Quid*, ut
    - GENUS, *Cap. 2.*
    - SPECIES, *Cap. 3.*
  - *Quale*, vel
    - *Essentiale*, ut, DIFFERENTIA, *Cap. 4.*
    - *Accidentale*, & quidem vel
      - *Necessario*, ut, PROPRIUM, *Cap. 5.*
      - *Contingenter*, ut, ACCIDENS, *Cap. 6.*

CAP.

CAP. II.

De Genere.

De GENERE duo notanda:

I. *Quid sit?* R. Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. 1. *Top. c.* 5. GENUS est quod de pluribus & differentibus Specie in quæstione quid sit prædicatur: ut, *animal est genus respectu hominis & bruti.* (Differre Specie, 1. *Metaph. c.* 1. dicuntur ea, quæ sub eodem genere diversas habent definitiones. In quæstione quid est illud prædicatur, quo apte respondetur quærenti quid sit res; v. g. *Animal prædicatur de homine in quæstione quid est; quærenti enim quid est homo, respondetur, Est animal.*)

II. *Quotuplex sit?* R. GENUS est vel

- GENERALISSIMUM, *seu* SUMMUM. Γένος γενικώτατόν ἐστιν ὑπὲρ ὃ οὐκ ἂν εἴη ἄλλο ἐπαναβεβηκὸς γένος. *Porphyr. in Isagog. cap.* 3. Genus generalissimum, supra quod non est aliud Genus superius. *Hujusmodi genera sunt decem: Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Vbi, Situs, Habitus.*
- SUBALTERNUM, Γένος ὑπάλληλόν ἐστιν, ὃ γένος καὶ εἶδός ἐστιν πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον. Genus subalternum est, quod Genus & Species est ad aliud atque aliud relatum. Genus est respectu inferiorum; ut, *animal respectu hominis*; Species vero est respectu superiorum; ut, *animal respectu corporis.* Vide lineam prædicam. pag. seq.

CAP. III.

De Specie.

De SPECIE duo notanda:

I. *Quid sit?* R. Εἶδός ἐστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. *Porphyr. cap.* 3. SPECIES est, quæ de pluribus & differentibus numero in quæstione quid est prædicatur: *Id est,* Species est, quæ dicitur tantum de differentibus numero, ut, *homo respectu Ioannis, Petri,* &c. (Differentia numero & non specie, dicuntur differentia numero tantum; ut sunt individua unius speciei, v. g. *Ioannes & Petrus.* Additur etiam particula exclusiva *tantum* ad verbum *dicitur,* ut excludatur genus comparatum ad individua ejusdem speciei; v. g. *Animal dicitur quidem de differentibus tantum numero* scil. *Ioanne, & Petro, sed non dicitur tantum de illis, cum etiam prædicetur de differentibus Specie,* scil. *homine & bruto.*)

II. *Quotuplex sit?* R. SPECIES est

1. vel
   - SUBJICIBILIS, quæ respectum habet ad Genus εἶδός ἐστι τὸ ταπτόμενον ὑπὸ τὸ γένος, καὶ ᾧ τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται. Species est, quæ collocatur sub Genere, & cui genus attribuitur in quæstione quid est: ut, *homo respectu animalis.*
   - PRÆDICABILIS, quæ respectum habet ad individua, de quibus tantum prædicatur; ut, *Homo respectu Petri, Pauli,* &c.
2. vel
   - SPECIALISSIMA seu INFIMA, εἶδος εἰδικώτατόν ἐστιν, ὃ οὐκ ἂν διελοίμεθα εἰς εἴδη. Species specialissima est, quæ alias in Species dividi nequit; ut, *homo.*
   - SUBALTERNA, quæ idem est quod Genus subalternum; *Animal est Genus respectu inferiorum, est vero Species respectu superiorum.*

CAP.

CAP. IV.

De Differentia.

De DIFFERENTIA tria notanda.

I. Quot modis vox DIFFERENTIÆ accipiatur? R.
1. *Communiter*, cum aliquid differt ab alio, vel à seipso per accidens aliquod separabile: ut, *ambulans differt à seipso vel ab alio sedente.*
2. *Proprie*, cum aliquid differt ab alio per accidens aliquod difficulter, vel non separabile: ut, *qui cicatricem habet, differt ab eo qui non habet.*
3. *Propriissime*, cum aliquid ab alio differt essentiali qualitate, seu differentia specifica. *Quæ significatio hujus est loci.*

II. *Quid sit?* R. Διαφορὰ ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορεῖσθαι, *Porphyr. cap. 4.* DIFFERENTIA est quæ de pluribus specie vel numero differentibus in quæstione quale quid est prædicatur: ut, *rationale est differentia hominis.* (Prædicari in quale quid dicitur illud, quo apte respondetur quærenti qualis sit res secundum essentiam: *v. g. Rationale prædicatur de homine in quale quid, quærenti enim qualis sit homo secundum essentiam, apte respondetur quod sit rationalis.*

III. *Quotuplex sit?* R. DIFFERENTIA est.
1. vel
- *Constitutiva*, quæ constituit speciem; ut, *rationale respectu hominis, sensitivum respectu animalis.*
- *Divisiva*, quæ dividit genus; ut *rationale respectu animalis.* Omnis differentia divisiva est etiam constitutiva, & contra; Divisiva quidem generis, constitutiva vero speciei.

2. vel
- *Generica*, quæ constituit genus; ut *sensitivum, animatum, &c.*
- *Specifica*, quæ proxime constituit speciem specialissimam ut *rationale.* (Excluditur hic differentia generica, quæ quidem proximè constituit speciem sed subalternam, speciem specialissimam vero constituit remotè.

Linea Pradicamentalis.

	A.		
b	Substantia	c	d
Corporea	a	*Incorporea*	*Spiritus*
b	Corpus	c	d
Animatum	a	*Inanimatum*	*Corpus non vivens*
b	Vivens	c	d
Sensitivum	a	*Insensitivum*	*Planta*
b	Animal	c	d
Rationale	a	*Irrationale*	*Brutum*
	β Homo ⁊		
	Petrus Joannes		

A Est Genus Generalissimum sive summum.
a Genera & Species subalterna seu intermedia.
α Species specialissima, seu infima.

b c Differentiæ divisivæ generum A a
b Differentiæ constitutivæ specierum.
c Differentiæ constitutivæ specierum d
β Ratio vel radix, constans individuis,

CAP.

CAP. V.

De Proprio.

De PROPRIO duo notanda:

I. Quot modis vox PROPRII accipiatur? PROPRIUM quatuor modis dicitur:

1. Ὁ μόνῳ τινὶ ἀεὶ συμβαίνει, οὐ πᾶσῃ μὲν πάντι. Quod ſoli alicui Speciei accidit, etſi non omni; *Id eſt*, Non omnibus ejus individuis: ut, *eſſe medicum competit ſoli homini, ſed non omnibus.*
2. Ὁ παντὶ συμβαίνει τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ μόνῳ μέντοι. Quod omni accidit Speciei, etſi non ſoli; ut, *eſſe bipedem competit omni homini, ſed non ſoli.*
3. Ὁ μόνῳ καὶ παντὶ καὶ πότε. Quod ſoli & omni & aliquando accidit; ut, *canescere homini ſoli & omni competit, ſed demum in ſenectute.*
4. Ἐφ' ᾧ συνδεδραμηκε, καὶ τὸ μόνῳ, καὶ παντὶ, καὶ ἀεί. In quod omnia convenerunt, ut ſoli, & omni, ſemperque accidat: ut, *riſibile reſpectu hominis.* Accidere in his definitionibus, idem eſt ac competere non eſſentialiter: Et ſic excluditur quælibet differentia.

II. *Quid ſit?* R. Ἴδιόν ἐστιν, ὃ μὴ δηλοῖ μὲν τὸ τί ἦν εἶναι, μόνῳ δ' ὑπάρχει, καὶ ἀντιστρέφει πρὸς τὸ πρᾶγμα. *Topic. c. 4. l. 1.* PROPRIUM eſt, quod non declarat quidditatem ſeu eſſentiam rei, ſoli autem ineſt, & converſim de re prædicatur. Sive, proprium eſt quod de multis ſpecie vel numero differentibus accidentaliter & neceſſario prædicatur.

CAP. VI.

De Accidente.

De ACCIDENTE tria notanda:

I. Quot modis vox ACCIDENTIS accipiatur? R. Tribus modis;

1. Ut opponitur ſubſtantiæ, & dicitur accidens prædicamentale, quod eſt ens in alio exiſtens; Id eſt. *Quod ad ſui naturalem exiſtentiam requirit ſubjectum inhæſionis. Sic nulla ſubſtantia poteſt dici accidens.*
2. Ut opponitur eſſentiæ, vel eſſentiali, & ſic dicitur omne id, quod cum de aliquo prædicari poſſit, non eſt eſſentia, vel de eſſentia, & conceptu quidditativo. *Sic etiam proprium eſt accidens.*
3. Ut opponitur proprio, & dicitur id quod contingenter ſeu non neceſſario prædicatur de ſubjecto ſive ſit ſubſtantia, ſive accidens prædicamentale. *In hac ſignificatione dicitur accidens prædicabile.*

II. *Quid ſit?* R. Συμβεβηκός ἐστιν, ὃ γίγνεται καὶ ἀπογίγνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, *Porph. c. 6.* ACCIDENS eſt quod adeſt, vel abeſt ſine ſubjecti corruptione. *Id eſt*, Accidens prædicabile eſt, quod poteſt affirmari & negari de ſubjecto aliquo, ſalva manente ejus eſſentia, ut *albedo reſpectu parietis*

III. Quotuplex ſit? R. ACCIDENS eſt vel

Separabile χωριστὸν, quod re ipſa & facile à ſubjecto abeſſe poteſt, ſine ipſius corruptione; ut *albedo reſpectu parietis.*

Inſeparabile ἀχώριστον, quod re ipſa nullo modo, vel ægre admodum abeſſe poteſt à ſubjecto, ſine ipſius corruptione; ut, *nigredo reſpectu corvi, quæ tamen mente à corvo ſeparari poteſt.*

CAP. VII.

De Antepradicamentis.

Doctrina PRÆDICAM. dividitur in

- ANTEPRÆDICAMENTA, quæ complectuntur
  - 1. ÆQUIVOCORUM. Ὁμώνυμα λέγεται ὧν ὄνομα μόνον κοινὸν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. *Arist. l. Categ. c.* 1. Æquivoca dicuntur, quorum nomen ſolum commune eſt, ratio vero ſubſtantiæ juxta illud nomen eſt diverſa: *Id eſt*, Sunt entia plura quibus tribuitur idem nomen, ſed ita, ut definitio & explicatio nominis ſit diverſa, ut, *Animal latrans & ſidus aliquod cœleſte, ſunt æquivoca reſpectu nominis, Canis, quod utrique tribuitur, ſed in diverſa ſignificatione & explicatione.* (Æquivoca non habent locum in prædicamentis, niſi diſtinguantur.)
  - 2. UNIVOCORUM. Συνώνυμα λέγεται, ὧν τό τε ὄνομα κοινὸν, καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός. *Ibid.* Univoca dicuntur, quorum & nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ juxta illud nomen eadem. *Id eſt*, Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ita ut definitio ſeu explicatio nominis ſemper etiam maneat eadem, ut, *homo & equus ſunt univoca reſpectu nominis animalis.* (Univoca per ſe ſolum ſunt in prædicamentis & omnia quæ ſunt ejuſdem prædicamenti, prædicantur univoce.)
  - 3. DENOMINATIVORUM. Παρώνυμα λέγεται, ὅσα ἀπό τινος, ὀνόματος διαφορὰν τῆς πτώσεως τοῦ κατὰ τοῦνομα τρόπου ἔχει. *Ibid.* Denominativa dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia caſu, ſecundum nomen appellationem habent: *Id eſt*, Quæcunque ab aliquo ſimpliciori, non quidem quoad literas, ſed quoad ſignificationem terminatione differunt, ſuamque inde accipiunt denominationem, ſeu derivantur; ut, *Juſtus eſt denominativum, quia à Juſtitia, quæ eſt quoad ſignificationem ſimplicius quid, à quo non ſolum terminatione differt, ſed etiam derivatur.* (Denominativa non per ſe, ſed reductive ſunt in eodem prædicamento cum denominante, à quo ſuam appellationem habent.

  1. Tres definitiones, quarum

- 2. Duas diviſiones.
- 3. Duas regulas. *Vide pag. ſeq.*

PRÆDICAMENTA ipſa, *vide cap.* 8.

POSTPRÆDICAMENTA, *vide cap.* 14.

Sequuntur duæ DIVISIONES, quarum

1. VOCUM, τῶν λεγομένων. Eorum quæ dicuntur.

Τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται. Quædam cum complexione dicuntur: ut *homo currit.* Terminus complexus eſt unus terminus conflatus ex duobus retinentibus integras ſignificationes.

Τὰ δὲ ἄνευ συμπλοκῆς. Quædam ſine complexione dicuntur: ut, *homo, equus*, &c. Terminus incomplexus eſt unus terminus carens compoſitione duorum per ſe ſignificantiū. (Incomplexa tantum pertinent ad prædicamenta: complexa vero non, niſi reddantur incomplexa.)

2. RERUM, τῶν ὄντων Eorum quæ ſunt,

1. Τὰ μέν καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δ' οὐδενί ἐστι. Quædam de ſubjecto dicuntur, in ſubjecto vero nullo ſunt: ut, ſubſtantiæ univerſales, v.g *homo, animal, corpus.* (Per *dici de ſubjecto* intelliguntur univerſalia quæ poſſunt eſſe prædicata: Per *non eſſe in ſubjecto* intelliguntur ſubſtantiæ.)

2. Τὰ δ' ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, καθ' ὑποκειμένου δ' οὐδενὸς λέγεται. Quædam in ſubjecto aliquo ſunt, de ſubjecto autem nullo dicuntur: ut accidentia ſingularia ver. gr. *hæc albedo, hæc nigredo.* Quid vero ſit eſſe in ſubjecto, explicat Ariſt. lib. Categ. cap. 2. his verbis; ἐν ὑποκειμένῳ δ' λέγω, ὃ ἔν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχει, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστι. In ſubjecto eſſe dico, quod cum in aliquo ſit non tanquam pars, non poteſt eſſe ſine eo in quo eſt. Per *eſſe in ſubjecto*, intelliguntur ſingularia, quæ non poſſunt eſſe prædicata alicujus ſubjecti.)

3. Τὰ δὲ καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν. Quædam de ſubjecto dicuntur, & in ſubjecto ſunt: ut accidentia univerſalia, verbi gratia, *albedo, nigredo.*

4. Τὰ δὲ οὔτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται. Quædam nec in ſubjecto ſunt, nec de ſubjecto aliquo dicuntur; ut ſubſtantiæ ſingulares, verbi gratia, *Petrus, Paulus.*

Sequuntur duæ REGULÆ.

1. Ὅσα ὑπάρχει καθ' ἑτέρου κατηγορεῖται, ὡς καθ' ὑποκειμένου, ἅπερ καὶ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, τοιαῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται. *Lib. Categ. c.* 3. Cum alterum de altero prædicatur, tanquam de ſubjecto, ea quæ de prædicato dicuntur (*ſcilicet directe*) dicentur etiam de ſubjecto: ut, *quia animal prædicatur de homine, igitur quidquid de animali directe prædicatur*, v.g. *corpus, ſubſtantia, &c. etiam de homine prædicari poteſt.*

2. Τῶν ὑπερθέσεων καὶ μὴ ὑπαλλήλως τιθεμένων, ἑτέρας τὰς οὐσίας καὶ αἱ διαφοραί. Τῶν δ' ὑπαλλήλως τιθεμένων οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς διαφορὰς εἶναι. Generum diverſorum, & non ſubalternatim poſitorum diverſæ ſunt ſpecie differentiæ. Eorum vero, quæ ſubalternatim poſita ſunt, nihil prohibet eaſdem eſſe differentias; ut, *Subſtantia, & qualitas diverſa ſunt genera, habent itaque diverſas ſpecie differentias.*

CAP. VIII.

De Prædicamentis in genere.

De PRÆDICAMENTIS in genere tria notanda:

I. *Quid sit?* R. PRÆDICAMENTUM est alicujus generis summi realis, & eorum quæ sub ipso sunt naturalis dispositio.

II. *Quot sint?* R. PRÆDICAMENTA sunt decem:
1. SUBSTANTIA, οὐσία, cap. 5.
2. QUANTITAS, ποσόν, c. 6.
3. QUALITAS, ποιόν, c. 11.
4. RELATIO, πρός τι, c. 12.
5. ACTIO, τὸ ποιεῖν.
6. PASSIO, τὸ πάσχειν.
7. QUANDO, πότε.
8. UBI, ποῦ.
9. SITUS, κεῖσθαι.
10. HABITUS, ἔχειν.
(5–10: cap. 13.)

III. *Quot modis aliquid ponatur in prædicamento?* R.

1. *Directe.* Hic not.
   1. *Quænam directe ponantur in Prædicamentis?* R. Summum genus, cum iis de quibus prædicatur in quid, nimirum subalternis, speciebus specialissimis, & individuis.
   2. *Quot requirantur, ut aliquid directe ponatur in prædicamento?* R. Quinque scilicet, ut sit
      1. Terminus simplex. *Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes, & voces complexæ quoad significationem.*
      2. Ens reale, *h. e.* quod reipsa existit, vel saltem existere potest. *Hinc excluduntur entia rationis.*
      3. Ens unum, *h. e.* quod est unius naturæ. *Hinc excluduntur omnes termini significantes, composita per accidens, ut arte facta, quæ componuntur ex substantia & figura quæ est accidens.*
      4. Ens completum, *h. e.* quod non concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ. *Hinc excluduntur partes.*
      5. Ens Finitum: ut, *sunt omnes creaturæ.*
2. *Inflecte*, nempe differentiæ: quæ ad latus generum tantummodo constituuntur ad divisionem faciendam.
3. *Reductive*, quæ nimirum aliquem respectum habent ad ea, quæ directe collocantur: v. g. *Partes reducuntur ad prædicamentum, in quo est Totum.*

CAP.

CAP. IX.

De Substantia.

De SUBSTANTIA tria notanda

I. *Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se existens: ut, *homo, lapis, &c.* (Illud dicitur per se existere, quod non est in alio, tanquam in subjecto inhæsionis.)

II. *Quotuplex sit?* R. SUBSTANTIA est vel

- *Prima* seu *Singularis*, quæ nec de subjecto aliquo dicitur, nec in subjecto aliquo est; ut, *individua*, verbi gratia, *Petrus, Paulus, &c.* (Cum substantia dicitur à substando, merito substantia singularis dicitur prima substantia, quia substat omnibus aliis tanquam primum & imum fundamentum; non solum enim omnia accidentia recipiuntur in illo, ut in subjecto inhæsionis, sed etiam omnes substantiæ illi insunt essentialiter, & de ea prædicantur, tanquam de primo subjecto essentiali.)
- *Secunda* seu *Universalis*, quæ de subjecto aliquo dicitur, licet in nullo subjecto sit; ut, *genera & species, sub quibus primæ substantiæ collocantur*; verbi gratia, *Animal & homo, sub quibus continentur Socrates & Plato* (Cum substantia universalis non substet omnibus aliis substantiis, sed tantum accidentibus, non est primum reliquorum fundamentum & subjectum, sed velut secundarium, & ideo recte dicitur substantia secunda.

III. *Proprietates:*

1. Κοινὸν κατὰ πάσης οὐσίας τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι. *Arist. libr. Categ. cap. 5.* Commune est omni substantiæ non esse in subjecto: Omnis substantia existit sine subjecto inhæsionis.
2. Ὑπάρχει ταῖς οὐσίαις τὸ μηδὲν ἐναντίον εἶναι. Convenit substantiis nihil eis esse contrarium: *Id est*, Una substantia non est alteri contraria per se & ratione sui, sicut sibi invicem contraria sunt quæcunque definitione contrariorum continentur; v. g. *calor & frigus*. Per accidens vero & ratione alterius potest una substantia alteri esse contraria; ut, *aqua & ignis respectu caloris & frigoris*.
3. Δοκεῖ ἡ οὐσία μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Substantia non videtur accidere magis & minus: *Id est*, Substantia non intenditur & remittitur secundum esse suum substantiale; verbi gratia, *Paulus non est magis homo quam Petrus*, vel, *Petrus senex non magis vel minus est homo quam cum puer fuit*. At ratione substandi aliis quo prior est primæ substantiæ & pluribus subiat, eo magis est substantia.
4. Μάλιστα ἴδιον τῆς οὐσίας δοκεῖ εἶναι, τὸ ταὐτὸν καὶ ἀριθμῷ ὂν τοῦ ἐναντίου εἶναι δυνατόν. Maxime proprium substantiæ esse videtur, eandem & numero unam esse capacem contrariorum: *Id est*, Una & eadem substantia vicissim susciperе potest contraria tanquam subjectum ultimum, *hoc est*, quod non est in ulteriori subjecto; ut, *Eadem aqua vicissim recipit calorem & frigus*. (Quantitas etiam recipere potest vicissim contraria, ut, *superficies albedinem & nigredinem*, sed tanquam subjectum ultimum, cum ipsa etiam in alio subjecto, scilicet in substantia recipiatur.)

CAP. X.

De Quantitate.

De QUANTITATE tria notanda:

I. *Quid ſit?* R. QUANTITAS eſt accidens per ſe extenſum: ut, *ſuperficies tabulæ: Tabula enim non per ſe ipſam, ſed per ſuperficiem, quam habet, eſt extenſa.* (Excluduntur hic qualitas & alia accidentia, quæ extenſa ſunt non per ſe, ſed per quantitatem; v.g. *Albedo in charta eſt extenſa ad extenſionem chartæ.*

II. *Quotuplex ſit?* R. QUANTITAS eſt vel

- *Continua*, de qua not.
  - 1. *Quid ſit?* R. Quantitas continua eſt, cujus partes aliquo termino communi copulantur: ut, *linea, cujus partes copulantur termino communi, ſcilicet puncto.* (Terminus eſt aliquid indiviſibile in quantitate; *eſtque triplex*: Inchoans, ut, *primum momentum horæ*: Finiens, ut, *ultimum momentum horæ*: Communis, ut, *medium momentum horæ.*)
  - 2. *Ejus Species*, quæ ſunt quatuor;
    1. *Linea*, quæ eſt magnitudo longa non lata, cujus partes puncto copulantur.
    2. *Superficies*, quæ eſt magnitudo longa & lata non profunda, cujus partes linea copulantur.
    3. *Corpus*, quod hic non denotat ſubſtantiam corpoream, ſed eſt magnitudo longa, lata & profunda, cujus partes ſuperficie copulantur.
    4. *Tempus*, quod eſt quantitas ſucceſſiva, cui repugnat habere omnes partes ſimul exiſtentes: ut, *hora, dies, annus.*
- *Diſcreta*, de qua not.
  - 1. *Quid ſit?* R. Quantitas diſcreta eſt, cujus partes nullo termino communi copulantur: ut *binarius, ternarius, & cæteri numeri.*
  - 2. *Ejus Species*, quæ ſunt duæ;
    1. *Numerus*, qui eſt multitudo ex unitatibus collecta.
    2. *Oratio*, qua ſyllabæ longæ & breves menſurantur.

III. *Proprietates.*

1. Τὸ ποσὸν ἴδιον ἴσον ἀνίσον. *Ariſt. L. Categ. c. 6.* Quanto nihil eſt contrarium. *Id eſt*, Una quantitas non eſt alteri contraria per ſe. v.g. *una linea non eſt contraria alteri lineæ.* Per accidens vero una quantitas poteſt alteri eſſe contraria: v.g. *ſuperficies alba nigræ.*

2. Οὐ δοκεῖ τὸ ποσὸν ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Quantum non videtur recipere magis & minus. *Id eſt*, Concretæ quantitates non prædicantur cum adverbiis magis & minus; ut, *unum bicubitum non dicitur alio magis vel minus bicubitum.*

3. Ἴδιον μάλιστα τοῦ ποσοῦ τὸ ἴσον τι καὶ ἄνισον λέγεσθαι. Maxime proprium eſt quanti, juxta illud dici æquale vel inæquale: Solæ enim quantitates dicuntur per ſe, *id eſt, rationi ſui*, æquales vel inæquales; alia vero dicuntur æqualia vel inæqualia ratione ipſarum quantitatum.

CAP.

CAP. XI.

De Qualitate.

De QUALITATE trianotanda:

I. *Quid sit?* R. Ποιότητα λέγω, καθ' ὃν ποιοί τινες εἶναι λέγονται. *Lib. Categ. cap.* 8. QUALITATEM dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur: ut, *albedo; ab ea enim homo dicitur albus.* (Genus definiti est forma accidentalis: Hinc excluduntur formæ substantiales; ut, *anima*: & differentiæ substantiarum; ut, *rationale. Dici quale* est denominatio concreti, per quod aperte respondetur quæstioni factæ per quale tantum: ut, *paries dicitur quale ab albedine, quia si quæratur, qualis sit paries, recte respondetur esse albus.*)

II. *Quotuplex sit?* R. QUALITAS dividitur in quatuor Species, quæ omnes duplici voce sub disjunctione exprimuntur.

1. vel
- *Habitus*, qui est qualitas diu permanens & difficulter mobilis, qua promptum est ejus subjectum ad facile exercendas actiones. *Huc pertinent omnes scientiæ, artes, virtutes, vitia.*
- *Dispositio*, quæ est qualitas facile mobilis à subjecto, & via ad Habitum, qua difficulter adhuc quodammodo actiones obeuntur.

2. vel
- *Potentia naturalis*, quæ est qualitas à natura ingenita, qua subjectum aptum est ad aliquid agendum, resistendum, vel patiendum. *Huc pertinent omnes facultates animalium, plantarum, lapidum, &c.*
- *Impotentia naturalis* quæ subjectum ineptum facit ad aliquid agendum, resistendum, vel patiendum.

3. vel
- *Patibilis qualitas*, est diu permanens qualitas, quæ aut sensum movet, aut ex motu aliquo nascitur: ut, *color nativus, inveteratum odium. Huc pertinent propria objecta sensuum, & affectus animi.*
- *Passio*, est fluxa quædam, aut brevi transiens qualitas, quæ aut movet sensum, aut ex motu oritur: ut, *pallor ex metu.*

4. vel
- *Forma*, est qualitas quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: ut, *forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis nascitur.*
- *Figura*, quæ resultat ex terminatione quantitatis simpliciter ac in se spectatæ: ut, *figura trianguli.*

III. *Proprietates.*

1. Ὑπάρχει ἐναντίωσις καὶ τὸ ποιόν. Inest contrarietas in qualitate. *Id est*, Qualitas una est alteri contraria per se: ut, *albedo nigredini.*

2. Ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὰ ποιά. Qualia recipiunt magis & minus. *Id est*, Concreta qualitatis prædicari possunt cum adverbiis magis & minus: ut, *unum album dicitur magis album quàm alterum.*

3. Ὅμοια ἢ ἀνόμοια κατὰ μόνας τὰς ποιότητας λέγεται. Similia aut dissimilia secundum solas qualitates dicuntur. *Id est*, Quæcunque dicuntur similia aut dissimilia, dicuntur talia ratione qualitatum suarum: ut, *duo parietes albi sunt similes ratione suarum albedinum.*

CAP.

CAP. XII.

De Relatis.

De RELATIS quatuor notanda:

I. *Quid sit?* R. Ἔστι τὰ πρός τι, οἷς τὸ εἶναι ταὐτόν ἐστι τῷ πρός τι πως ἔχειν. *Lib. Categ. cap. 7.* RELATA sunt, quorum esse nihil aliud est, quam ad aliquid se quodammodo habere: *Id est*, Quæ nihil aliud denotant, quam relationem ad aliud: ut, *pater filius, &c.*

II. *Quot in vera* RELATIONE *sint consideranda?* R. Quinque:
1. *Subjectum*, quod ut & aliorum accidentium omnium est substantia.
2. *Fundamentum*, quod est accidens aliquod absolutum, quo mediante relatio suo subjecto inesse potest.
3. *Ratio fundandi*, quæ est conditio, sine qua relatio non sequitur fundamentum.
4. *Termini* qui sunt duo correlativa, quæ ad se invicem referuntur.
5. *Relatio ipsa*, quæ est mutuus terminorum inter se respectus.

III. *Quotuplicia? Resp.* Sunt.
1. vel
   - *Secundum dici*, quæ primario in alio prædicamento locum habent, & quomodo ad aliud referuntur: ut, *scientia & scibile.*
   - *Secundum esse*, quorum tota essentia in eo posita est, ut referantur ad aliud. *Hæc sola hoc prædicamentum constituunt.*
2. vel
   - *Æquiparantiæ*, quæ referuntur ad correlativa ejusdem nominis: ut, *Frater, &c.*
   - *Disquiparantiæ*, quæ referuntur ad correlativa ejusdem nominis: ut, dominus, *&c.*

IV. *Proprietates*:
1. Πάντα τὰ πρός τι ἀντιστρέφοντα λέγεται. Omnia relata referuntur ad ea quæ reciprocantur: *Id est*, Omnia relativa referuntur ad sua correlata: ut, *Pater est filii pater, filius est patris filius.*
2. Δοκεῖ τὰ πρός τι ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Videntur Relata simul natura esse: Sic dato patre datur filius, & dato filio datur pater.
2. Ἐάν τις εἰδῇ τι ὡρισμένως τῶν πρός τι, κἀκεῖνο πρὸς ὃ λέγεται ὡρισμένως εἴσεται. Si quis unum relatorum definite noverit, etiam id ad quod refertur definite noscet.

CAP. XIII.

De sex ultimis Prædicamentis.

De sex ultimis PRÆDICAM.

De ACTIONE & PASSIONE tria notanda:

I. *Quid sint?* R.
- ACTIO est forma à qua quidpiam dicitur agere.
- PASSIO est forma à qua quidpiam dicitur pati.

II. *Quotuplex sit* ACTIO? R. vel
- *Immanens*, quæ manet in agente, nullamque evidentem mutationem extrinsecus infert: *intellectio.*
- *Transiens*, quæ ab agente exit, & in patiente tanquam in subjecto recipitur: ut, *calefactio.*

III. *Proprietates*:
1. Recipiunt contrarium: Id est, *Actio potest esse contraria actioni, & passioni.*
2. Recipiunt magis & minus: i.e. *Concreta Actionis & Passionis quædam possunt prædicari cum adverbiis magis & minus.*

QUANDO, est existentia rei in tempore: ut, *fuisse heri, esse hodie, &c.*
UBI, est præsentia rei in loco: ut, *esse in schola, foro, templo, &c.*
SITUS, est dispositio partium in toto in ordine ad locum: ut, *stare, cubare, &c.*
HABITUS, est indumenti vel ornamenti ad corpus applicatio: ut, *esse calceatum.*

CAP.

CAP. XIV.

De *Post prædicamentis.*

POSTPRÆDICAMENTA sunt quinque:

I. OPPOSITA, de quibus 2. notanda

1. *Quid sint?* R. OPPOSITA sunt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio æque vel magis repugnat eodem repugnandi modo: ut, *album & nigrum, album enim nulli tam repugnat quam nigro, nec. vice versa.*

2. *Quotuplicia sint?* R. OPPOSITA sunt quadruplicia:

1. RELATIVE OPPOSITA, quæ sibi ut relatū & correlatum opponuntur: ut, *Pater & filius.*

2. CONTRARIA, de quibus duo notanda.

1. *Quid sint?* R. Contraria sunt, quæ sub eodem genere maxime à se invicem distant, eidemq; subjecto susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuo expellunt, nisi alterū insit à natura: ut, *album & nigrum.*

2. *Quotuplicia sint?* R. Sunt

Immediata quorum alterū necesse est inesse subjecto susceptibili: *Idest*, quæ non habent mediū, quod sit subjectum capax; ut *par & impar in numero.*

Mediata, quorum alterum inesse necesse non est: *Idest*, quæ habent mediū quod sit subjectū capax; ut, *album & nigrum.*

3. PRIVATIVA, quæ sunt habitus & privatio illi oppositus; ut, *visus & cæcitas.* Habitus hic dicitur quavis formā quæ haberi potest; ut *visus, vita, &c.* Privatio vero est absentia istius formæ à subjecto capaci, & tempore à natura determinato; ut *cæcitas, mors, &c.*

4. CONTRADICTORIA, quæ opponuntur sicut esse & non esse simpliciter; ut, *homo, non homo; album, non album.*

II. PRIUS, quod dicitur quinq; modis.

1. *Tempore*, quod altero est antiquius; ut, *Noah, Abrahamo.*
2. *Natura*, quod ab altero recte infertur, sed non vicissim alterum infert; *Sic unum prius est duobus.*
3. *Ordine*, quod ordine alterum præcedit; *Sic exordium prius est Narratione.*
4. *Dignitate*, quod altero est dignius & præstantius; ut, *aurum argento.*
5. *Consecutione*, quod alterius causa existens cum eo convertitur; ut, *Sol respectu luminis diurni.*

III. SIMUL quod tribus modis dicitur;

1. *Tempore*, quorum productio fit eodem tempore; ut, *ratio & risibile.*
2. *Natura*, quæ ita convertuntur, ut neutrum alterius causa sit; ut, *relatū & correlatum.*
3. *Divisione*, quæ divisum æqualiter dividunt; ut, *Species ejusdem generis.*

IV. MOTUS, cujus species communiter sex sunt; *Generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, motus localis.* Vide Phys.

V. HABERE, quod per omnia prædicamenta vagatur: Unde Versus.

Affectum, quantum, vestitum, dic velut aurum:
Membrum, contentum, possessio, vir, mulierem.

De

Tractatus II. Partis Communis.

De Enunciatione.

CAP. I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

INTERPRETATIO est vel

- *Simplex*, in Orationis elementis quæ sunt
  - NOMEN, de quo duo notanda:
    - I. *Quid sit?* R. Ὄνομά ἐστι φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς μέρος οὐδὲν ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον. *Arist. lib. de Interp. cap.* 2. NOMEN est vox finita & recta, significans ex instituto sine tempore, cujus nulla pars significat separatim: ut, *homo, candor*, &c. (significare sine tempore est præter principale significatum nullam primariam temporis differentiam denotare. Primariæ autem temporis differentiæ sunt tres: Præteritum, Præsens, & futurum.
    - II. *Quotuplex sit?* R. Nomen est
      - 1. vel
        - *Finitum*, quod, sine præposita particula *Non* effertur, & rem definitam seu certam significat: ut, *homo*.
        - *Infinitum*, cui præfigitur particula negativa *Non*: ut, *non homo*.
      - 2. vel
        - *Rectum*, quod nominativo casu effertur.
        - *Obliquum*, quod reliquis casibus exprimitur.
  - VERBUM de quo duo not.
    - I. *Quid sit?* R. Ῥῆμά ἐστι τὸ προσσημαῖνον χρόνον, οὗ μέρος οὐδὲν σημαίνει χωρὶς, οὐ ἔστι δὲ ἀεὶ κατ' ἄλλου λεγόμενον, σημεῖον. *Lib. de Interp. cap* 3. Verbum est quod significat tempus, cujus nulla pars significat separatim, & est semper nota eorum quæ de altero dicuntur: ut, *currit*.
    - II. *Quotuplex sit?* R. Verbum est
      - 1. vel
        - *Finitum*, de quo idem judicandum, ac de nomine finito.
        - *Infinitum*: ut, *non valet, non currit*.
      - 2. vel
        - *Rectum*, quod est præsentis temporis & indicativi modi.
        - *Obliquum* quod est reliquorum temporum & modorum.
- *Composita*, quæ est Oratio, de qua duo not.
  - I. *Quid sit?* R. Λόγος ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ, ἧς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστι κεχωρισμένον, ὡς φάσις, ἀλλ' οὐχ ὡς κατάφασις ἢ ἀπόφασις. *Lib. de Interpr. cap.* 4. ORATIO est vox significans, cujus aliqua pars significat separatim, ut dictio, non ut affirmatio vel negatio: ut, *homo studet*.
  - II. *Quotuplex sit?* R. Oratio est vel
    - *Imperfecta*, quæ non gignit perfectum sensum in animo audientis: ut, *homo albus*.
    - *Perfecta*, quæ est vel
      - *Non enunciativa*, in qua nec est verū nec falsum: *ut sunt orationes interrogativæ, vocativæ, imperativæ, deprecativæ & optativæ.*
      - *Enunciativa*, seu *ENUNCIATIO*. Cap. 2.

CAP.

CAP. II.

De Enunciatione in genere.

De ENUNCIATIONE in genere IV. not.

- I. *Quid sit?* R. Ἀπόφανσίς ἐστι λόγος ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει. *l. de Interp. c. 4.* *Enunciatio* est oratio, in qua verum vel falsum inest.
- II. *Quot & quæ in Enunciatione reperiantur?* R. Tria.
  - 1. SUBJECTUM, est id de quo aliquid affirmatur aut negatur.
  - 2. PRÆDICATUM, est id quod de aliquo affirmatur aut negatur. (*Subjectum & Prædicatum dicuntur etiam* extrema, *sive* termini, *item* partes enunciationis, *& constat utrumque interdum una, interdum pluribus vocibus.*)
  - 3. COPULA, est verbum substantivum conjungens prædicatum cum subjecto, & ponitur vel
    - *Explicite*, quando aliquid ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur; ut, *Deus est Spiritus.*
    - *Implicite*, quando nihil ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur, tunc enim verbum continet in se copulam & prædicatum ut, *Petrus orat Deum*, id est, *Petrus est orans Deum.*
- III. *Quotuplex sit?* R. ENUNCIATIO dividitur
  - 1. *Secundum* Essentiam. Vide cap. 3.
  - 2. *Secundum* Qualitatem. } Vide cap. 4.
  - 3. *Secundum* Quantitatem. } Vide cap. 4.
  - 4. *Secundum* Materiam, Vide cap. 5.

CAP. III.

De Enunciationis divisione secundum essentiam.

Ratione essentiæ ENUNCIATIO est vel

- SIMPLEX, de qua duo notanda;
  - I. *Quid sit?* R. ENUNCIATIO SIMPLEX seu CATEGORICA est, quæ unum prædicatum de uno subjecto affirmat vel negat: ut, *homo est animal.*
  - II. *Quotuplex sit?* R.
    - 1 vel
      - *Absoluta*, sive de inesse, quæ absolute significat aliquid inesse, aut non inesse alicui; ut *homo vivit.*
      - *Modalis*, quæ prædicatum dicit inesse subjecto non absolute, sed cum aliquo quatuor modorum; Necesse, possibile, impossibile, contingens: ut, *necesse est hominem esse animal.*
    - 2 vel
      - *Finita*, cujus subjectum & prædicatum est finitum;
      - *Infinita*, cujus subjectum, vel prædicatum, vel utrumque est infinitum; ut, *homo est non lapis.*
    - 3 vel
      - *De Verbo substantivo*, quæ est vel
        - *De secundo adjacente*, in qua ponitur verbum substantivum, nullo nomine post illud sequente; ut, *homo est.*
        - *De tertio adjacente*, in qua ponitur verbum substantivum, nomine alio post illud sequente; ut, *homo est mortalis.*
      - *De verbo adjectivo*; quando prædicatur quodcunque verbum aliud præter substantivum sum, es, est; ut *cælum movetur.*
- COMPOSITA, quæ constat pluribus enunciationibus tanquam præcipuis partibus; *cap. 8.*

CAP.

CAP. IV.

De Enunciationis divisione secundum Qualitatem & Quantitatem.

Enunciatio, ratione
- QVALITATIS, est vel
  - *Affirmativa*, in qua prædicatum affirmatur de subjecto: *Aristoteles est Philosophus.* Κατάφασις ἐστιν ἀπόφασίς τινος κατά τινος. *L. de Int. c. 4.* Affirmatio est enunciatio alicujus de aliquo.
  - *Negativa*, in qua prædicatū removetur à subjecto: *vitium non est amandum.* Ἀπόφασις ἐστιν ἀπόφασίς τινος ἀπό τινος. Negatio est enunciatio alicujus ab aliquo (Ut enunciatio sit negativa, necesse est particulam negandi justo loco poni, h.e. *Vel toti orationi præmitti; vel copulæ, vel verbo adjectivo vim copulandi habenti immediate addi.*
- QVANTITATIS, est vel
  - *Universalis*, cujus subjecto præfigitur signum universale; ut, *Nullus homo est lapis.* Signa universalia sunt, *Omnis, quicunque, quisque, nullus, &c.*
  - *Particularis*, cujus subjecto præfigitur signum particulare; ut, *Quidam homo est doctus.* Signa particularia sunt, *Quidam, nonnullus, non omnis, &c.*
  - *Indefinita*, cujus subjecto communi nullū signum præfigitur; ut, *homo currit.*
  - *Singularis*, quæ constat subjecto singulari; ut, *Petrus ambulat.*

CAP. V.

De Enunciationis divisione secundum Materiam.

Enunciatio, ratione MATERIÆ, est
- 1. vel
  - *Vera*, quæ cum re, quam affirmat vel negat, consentit, *vel*, quæ est conformis rei significatæ; ut, *homo est rationalis.*
  - *Falsa*, quæ à re, quam affirmat vel negat, dissentit; ut, *homo est lapis.*
- 2. vel
  - *Necessaria*, quæ sic est vera, ut non possit esse falsa; ut, *homo est rationalis.*
  - *Contingens*, quæ potest esse vera & falsa; ut, *Ioannes est probus.*
  - *Impossibilis*, quæ sic est falsa, ut non possit esse vera; ut, *homo est brutum.*
- 3. vel
  - *Essentialis*, cujus totum prædicatū est de essentia subjecti; ut, *homo est animal.* Illud dicitur esse de essentia, sine quo alterius natura nec esse nec concipi potest.
  - *Accidentalis*, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subjecti; ut, *Ioannes est albus*, vel *Ioannes est homo albus.*
- 4. vel
  - *Ordinata*, in qua id prædicatur, quod aptius est prædicari quam subjici, quod potissimum fit quando superius prædicatur de inferiori, vel accidens de suo subjecto.
  - *Inordinata*, quæ est vel
    - *Contra ordinem*, in qua id prædicatur quod aptius est subjici, ut si inferius prædicatur de superiori, vel subjectum de accidente.
    - *Præter ordinem*, in qua neutrum aptius est subjici, vel prædicari quam alterum. Est q; vel
      - *Identica*, cujus subjectum & prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis; ut, *ensis est gladius.*
      - *Per accidens*, in qua duo concreta de se invicem prædicantur propter identitatē subjecti, quorum tamen prædicatio in abstracto est falsa; ut, *album est dulce.*
- 5. vel
  - *Propria*, cum prædicatum dicitur de subjecto per modum aliquē prædicabilis.
  - *Figurata*; cum res duæ disparatæ de se invicem prædicantur per tropum aliquem, ut, *Herodes est vulpes.*
  - *Inusitata*, ubi modum prædicandi inusitatus est, licet voces propriam suam significationem retineant; ut, *Deus est homo.*

CAP.

CAP. VI.

De Oppoſitione & Æquipollentia.

AFFECTIONES Enunciationis ſunt potiſſ. III.

I. OPPOSITIO, de qua tria notanda;

1. *Quid ſit?* R. OPPOSITIO eſt duarum enunciationum, eodem ſubjecto prædicatoque conſtantium, repugnatio ſecundum affirmationem & negationem. Sic itaque vera oppoſitio ejuſdem de eodem fiat κατὰ τὸ αὐτὸ ad idem κατὰ τὸ αὐτὸ ſecundum idem, ὡσαύτως καὶ μὴ ὁμωνύμως ſimiliter & non æquivocè, ὡ αὐτῷ τῷ χρόνῳ reſpectu ejuſdem temporis.

2. *Quotuplex ſit?* R. OPPOSITIO eſt triplex.

- *Contraria*, quæ eſt inter duas enunciationes univerſales, quarum altera eſt affirmativa, altera negativa: ut, *O. homo eſt doctus. N. homo eſt doctus.*
- *Subcontraria*, quæ eſt inter duas enunciationes particulares, quarum altera eſt affirmativa, altera negativa: ut, *Q. homo eſt doctus. Q. homo non eſt doctus.*
- *Contradictoria*, quæ vel
  1. Inter univerſalem affirmativam & particularem negativam: ut, *O. homo eſt doctus. Q. homo non eſt doctus.*
  2. Inter univerſalem negativam & particularem affirmativam: ut, *N. homo eſt doctus. Q. homo eſt doctus.*
  3. Inter duas ſingulares, quarum altera eſt affirmativa, altera negativa: ut, *Socrates eſt Philoſophus. Socrates non eſt Philoſophus.*

3. *Regulæ ſive Leges.*

1. Contrariæ non poſſunt eſſe ſimul veræ, poſſunt tamen eſſe ſimul falſæ.
2. Subcontrariæ poſſunt eſſe ſimul veræ, non ſimul falſæ.
3. Contradictoriæ nec ſimul veræ, nec ſimul falſæ eſſe poſſunt ſed neceſſario una vera eſt & altera falſa quoad tempus præſens vel præteritum; *At de futuris contingentibus non eſt determinata veritas vel falſitas reſpectu hominum.*

II. ÆQUIPOLLENTIA, de qua duo notanda;

1. *Quid ſit?* R. ÆQUIPOLLENTIA eſt qua duæ vel plures enunciationes, mediante negatione, ad eundem quantitatis & qualitatis valorem reducantur.

3. *Regulæ.*

1. Si ſubjecto enunciationis univerſalis poſtponatur negatio, reddetur æquipollens ſuæ contrariæ.
2. Si ſubjecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur æquipollens ſuæ contradictoriæ.
3. Si ſubjecto enunciationis præponatur ſimul & poſtponatur negatio, reddetur æquipollens ſuæ ſubalternæ. *Enunciationes ſubalternæ ſunt duæ enunciationes conſtantes eodem prædicato, & ſubjecto ejuſdem qualitatis, ſed diverſæ quantitatis; ut, O. homo eſt animal. Q. homo eſt animal.*

III. CONVERSIO. *Vide Cap. 7.*

CAP.

CAP. VII.

De Converſione.

De CONVERSIONE tria notanda;

I. *Quid ſit?* R. CONVERSIO eſt, cum, ſalva veritate, ex ſubjecto enunciationis fit prædicatum, & ex prædicato ſubjectum. Prior enunciatio, cujus ſubjectum & prædicatum commutantur, dicitur *Converſa*: Poſterior, quæ fit ex commutatis extremis, dicitur *Convertens*.

II. *Quotuplex ſit?* R. triplex Converſio

- *Simplex* de qua not
  - 1. *Quid ſit?* R. Converſio ſimplex eſt, cum ſimpliciter ex ſubjecto fit prædicatum, & ex prædicato ſubjectum, manente eadem quantitate & qualitate.
  - 2. *Quæ enunciationes ea convertantur?* R.
    1. Univerſ. negans; ut, *N. homo eſt lapis, N. lapis eſt homo.*
    2. Partic. affirmans: ut, *Q. homo eſt doctus. Q. doctum eſt homo.*
- *Per accidens*, de qua not.
  - 1. *Quid ſit?* R. Converſio per accidens eſt, cū ita convertitur enunciatio, ut maneat eadē qualitas, ſed mutetur quantitas.
  - 2. *Quæ Enunciationes ea convertantur?* R.
    1. Univerſ. affir. in partic. affirm. ut, *O homo eſt animal. Q. animal eſt homo.*
    2. Univerſ. neg. in partic. neg. ut, *N. homo eſt lapis. Q. lapis non eſt homo.*
- *Per contrapoſitionem* de qua not
  - 1. *Quid ſit?* R. Converſio per contrapoſitionē eſt, cum ita enunciatio convertitur, ut ex finita negante fiat infinita affirmans, vel contra, ex finita affirmante fiat infinita negans.
  - 2. *Quæ Enunciationes ea convertantur?* R.
    1. Univerſ. affirm. finita in univerſ. neg. infinitam infiniti ſubjecti: ut, *Omnis homo eſt animal. Omne quod non eſt animal, non eſt homo.*
    2. Partic. neg. finita in part. affir. infinitam infiniti ſubjecti: ut, *Q. homo eſt doctus. Q. non doctum eſt homo.*

III. *Regulæ.*
1. In omni converſione totum ſubjectum fiat prædicatum, & contra.
2. Verbum interdum reſolvendum eſt in participium & copulam, vel alio modo per pronomen relativum eſt circumſcribendum; ut, *O. ſtellæ ſunt in cælo. Q. exiſtentia in cælo ſunt ſtellæ:*

CAP. VIII.

De Enunciatione compoſita.

De Enun. Compoſ. not.

I. *Quid ſit?* R. ENUNCIATIO COMPOSITA eſt, quæ ex ſimplicibus enunciationibus conjunctione aliqua nectitur. *Dicitur etiam Hypothetica.*

II. *Quotuplex ſit?* R. Eſt vel
- *Conditionalis* ſeu *Hypothetica proprie dicta*, in qua duæ enunciationes ſimplices connectuntur per particulam SI; ut, *ſi dies eſt, lux eſt.*
- *Disjunctiva*, in qua duæ aut plures enunciationes ſimplices connectuntur per particulam disjunctivam AUT, VEL, & ſimilem; ut, *aut dies eſt, aut nox eſt.*
- *Copulativa*, in qua duæ aut plures enunciationes ſimplices connectuntur per particulam copulativam ET, vel ſimilem; ut, *homo eſt animal, & eſt rationalis.*

III. *Regulæ.* Ex enunciationibus compoſitis affirmativis fiunt negativæ, ſi præponatur particula NON; ut, *non ſi pauper eſt, indoctus eſt.*

Tracta-

Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogiſmo,

CAP. I.

De Syllogiſmo in genere.

De SYLLOGISMO quatuor not.

1. *STRVCTVRA.* in qua de Syllogiſmo not.

I. *Quid ſit?* R. Συλλογισμός ἐστι λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι, *lib. 1. prior annal. cap. 1* **SYLLOGISMUS** eſt oratio in qua quibuſdam poſitis, aliud quiddam ab iis quæ poſita ſunt ex neceſſitate accidit, eo quod hæc ſunt. *Id eſt,* Syllogiſmus eſt oratio, in qua, duabus præmiſſis ſimplicibus in modo & figura recte diſpoſitis, concluſio à præmiſſis diverſa colligitur per neceſſariam & formalē conſequentiam, propter legitimā præmiſſarum in modo & figura diſpoſitionem. *Du Trieu. tr. 3. p. 1. c. 1. a. 3.*

2. *Principia,* quæ ſunt vel
- *Interna,* quæ ſunt in ipſo Syllogiſmo; *Suntque*
  - *Materialia,* ex quibus velut materia conſtruitur Syllogiſmus, *cap. 2.*
  - *Formalia,* quæ ſunt diſpoſitiones quædam principiorum materialiū. *c. 13.*
- *Externa,* quæ non ſunt in ipſo Syllogiſmo. *Suntque,*
  - *Dirigentia,* ad quæ tanquā ad normam ſyllogiſmos conformare oportet. *c. 4.*
  - *Perficientia,* quibus neceſſitas concludendi redditur evidentior, *c. 5.*

II. *EVPORIA* ſeu *INVENTIO MEDII, cap. 6.*
III. *ANALYSIS, cap. 7.*
IV. *AFFINIA.*

CAP. II.

De Principiis Materialibus

Principia MATERIALIA ſunt vel

Remota, quæ ſunt TERMINI, de quibus duo notanda;

1. *Quid ſint?* R. Ὅρος ἐστὶν εἰς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, οἷον τὸ τι κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται. *Terminum* appello in quem reſolvitur propoſitio, ut prædicatum, & id de quo prædicatur.

2. *Quot ſint?* R. Tres;
- *Major Terminus,* qui eſt prædicatum concluſionis. *Alias dicitur,* Majus extremum.
- *Minor Terminus,* qui eſt ſubjectum concluſionis. *Alias dicitur,* Minus extremum.
- *Medius Terminus,* qui bis ante concluſionem ponitur. *Alias dicitur,* Medium *quia eſt nexus extremorum.*

Propinqua, quæ ſunt PROPOSITIONES, de quibus duo notanda;

I. *Quid ſint?* R. Πρότασίς ἐστι λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικὸς τινὸς κατά τινος. *Propoſitio* eſt oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat vel negat.

2. *Quot ſint?* R. Tres
- *Major propoſitio,* in qua major terminus cum medio diſponitur, *Alias* καθ' ὅλου *dicitur* Propoſitio.
- *Minor propoſitio,* in qua minor terminus cum medio diſponitur. *Alias dicitur* Aſſumptio. *Si conjunctim ſumuntur major & minor propoſitio, dicuntur* præmiſſæ, *quia concluſioni præmittuntur.*
- *Concluſio* in qua major terminus cum minore conjungitur. *Et hæc ex præmiſſis infertur.*

CAP.

CAP. III.

De Principiis Formalibus.

Principia FORMALIA sunt vel

- *Remota*, quæ sunt FIGVRÆ, de quibus duo notanda;
  - I. *Quid sint?* R. FIGURA SYLLOGISTICA est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. *Vel*, est dispositio medii cum extremis secundum subjectionem & prædicationem.
  - 2. *Quot sint?* R. tres sunt Figuræ.
    - *PRIMA*, in qua medius Terminus subjicitur in majore propositione, & prædicatur in minore: ut, *O. animal est substantia O. homo est animal, E. O. homo est substantia.* Syllogismi directi primæ figuræ dicuntur *perfecti*, quia nullo indigent principio perficienti, ut necessaria eorũ consequentia appareat; Syllogismi vero secundæ & tertiæ figuræ, & quinque indirecti primæ dicuntur *imperfecti*.
    - *SECVNDA*, in qua medius Terminus bis prædicatur, nempe in utraque præmissarum; ut, *N. brutum est rationale. O. homo est rationalis. E. N. homo est brutum.*
    - *TERTIA*, in qua medius Terminus bis subjicitur, nempe in utraque præmissarum; ut, *O. homo est rationalis. O. homo est animal. E Q. animal est rationale.*
- *Propinqua*, quæ sunt MODI, de quibus tria notanda;
  - I. *Quid sint?* R. MODUS SYLLOGISTICUS est trium propositionem Syllogismi dispositio, secundum quantitatem & qualitatem.
  - 2. *Quot & quotuplices sint?* R. Modi sunt vel
    - *Directi*, in quibus majus extremum concluditur de minori. *Horum sunt quatuor decem.*
      - Primæ figuræ *sunt* 4. — BARBARA. CELARENT. DARII. FERIO.
      - Secundæ figuræ *sunt* 4. — CESARE. CAMESTRES. FESTINO. BAROCO.
      - Tertiæ figuræ *sunt* 6. — DARAPTI. FELAPTON. DISAMIS. DATISI. BOCARDO. FERISOM.
    - *Indirecti*, in quibus minus extremum concluditur de majori. *Tales in prima figura sunt quinque.* — BARALIP. CELANTES. DAPITIS. FAPESMO. FRISESMO.
  - 3. *Quid hi modi significent?* R. in his vocabulis duo notanda;
    - 1. *Syllabæ*, quæ in unoquoque modo tres sunt, quarum prima majorem propositionem, secunda minorem, & tertia conclusionem denotat.
    - 2. *Vocales*, quæ sunt quatuor; A. Significat Univers. affirm. E. Significat Univers. Neg. I. Significat. Partic. affirm. O. Significat. Partic. Neg.

CAP

CAP. IV.

De Principiis Regulativis.

Principia DIRIGENTIA seu REGULATIVA sunt vel

- *Primaria*, quæ in prima figura actu, in reliquis vero potestate deprehenduntur, *sunt duo*;
  - DICTUM DE OMNI. Λέγω δὲ τὸ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι, ὅταν μηδὲν ᾖ λαβεῖν τοῦ ὑποκειμένου καθ' οὗ θάτερον τῶν λεχθήσεται. *Arist. lib. 1. prior. Anal. cap.* 1. Dici de omni est, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non dicatur: *Id est*, Dici de omni est, cum quidquid affirmatur universaliter de subjecto, affirmatur de quovis contento sub illo.
  - DICTUM DE NULLO. Τὸ δὲ μηδενὸς κατηγορεῖσθαι ἐστι, τὸ ὅταν μηδὲν ᾖ λαβεῖν τοῦ ὑποκειμένου ἀφ' οὗ θάτερον τῶν ἀφαιρεθήσεται. Dici de nullo est, quando nihil est sumere subjecti à quo alterum non removeatur: *Id est*, Dici de nullo est, cum quidquid universaliter negatur de subjecto, negatur de quovis contento sub illo.
- *Secundaria*, & sunt REGULÆ SYLLOGISTICÆ quæ vel,
  - *Generales & Communes omnibus figuris*:
    1. In Syllogismo non sint plures termini quam tres *Cavendum itaque ne sit ambiguitas in terminis.*
    2. Medius terminus non ingrediatur conclusionem.
    3. In altera præmissarum medius terminus debet distribui: *Id est, Universaliter sumi pro omni re, pro qua accipi potest.*
    4. Terminus non distributus in antecedente, non debet distribui in consequente.
    5. Ex puris negativis nihil sequitur.
    6. Ex puris particularibus nihil sequitur.
    7. Conclusio sequitur partem debiliorem: *hoc est, Si una præmissarum est negativa, conclusio etiam sit negativa: Et si una præmissarum est particularis, conclusio quoque sit particularis.*
    8. Non sit plus in conclusione, quam fuit in præmissis
  - *Speciales*, quæ pertinent vel ad *Figuram*
    - *Primam*,
      1. Prima figura major debet esse universalis.
      2. In prima figura cum minor est negativa nihil sequitur.
    - *Secundam*,
      1. In secunda figura major sit universalis.
      2. In secunda figura ex puris affirmativis nihil sequitur.
    - *Tertiam*,
      1. In tertia figura cum minor est negativa nihil sequitur.
      2. In tertia figura conclusio debet esse particularis.

CAP. V.

De Principiis Perficientibus.

Principia PERFICIENTIA sunt,

I. REDUCTIO, de qua not

1. *Quid sit?* R. Reductio est, qua ex Syllogismis secundæ & tertiæ figuræ fiunt Syllogismi primæ, ad patefaciendam necessitatem concludendi.

2. *Quotuplex?* R. Duplex.

OSTENSIVA quando conversione, vel conversione & transpositione præmissarum infertur conclusio eadem, aut ejus conversa.

PERIMPOSSIBILE, quando ex contradictoria conclusionis, una præmissarum infertur contradictoria alterius præmissæ. *Quæ vero propositio retinenda, monstrant hi Versus:*

Servat majorem, variatque secunda minorem.
Tertia majorem variat, servatque minorem.

3. *Quomodo perficiuntur?* R. Hoc ostendunt certæ in modis. 2. & 3. fig. consonantes, quę sunt vel

Initiales B, C, D, F, ostendunt modum secundæ & tertiæ figuræ reducendum esse ad modum primę figurę, qui similem habet initialem, *e. g. Cesare ad Celarent.*

Intermediæ & finales S, P, M, C, quę ad antecedentem vocalem referri debent, monent quo medio Reductio sit perficienda, *juxta versiculos.*

S. vult simpliciter verti. P. vero per accid.
M. vult transponi, C. per impossibile duci.

II. EXPOSITIO ἔκθεσις, quando medio singulari substituto in locum medii communis, infertur eadem conclusio quæ inferebatur in Syllogismo de medio communi. Locum tantum habet in tertia figura: *e g.* sit Syllogismus, *Q. homo est justus. O homo est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.* Expositione sic perficitur, *Socrates est justus. Socrates est mortalis. E Q. Mortalis est justus.*

CAP. VI.

De Inventione medii.

De INVENTIONE MEDII III. not.

I. Quid sit? R. INVENTIO MEDII est, qua paratur copia argumentorum ad quodvis problema apte concludendum, *Dicitur etiam Euporia.*

II. *Unde medium desumatur?* R. vel ex

Antecedentibus. Antecedentia sunt, de quibus aliquid prædicari potest.
Consequentibus. Consequentia sunt, quæ prædicari possunt.
Repugnantibus. Repugnantia sunt, quæ neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus conveniunt.

III. *Regulæ*

1. Ut quæstio Universalis affirmativa confirmetur, quærendum est medium quod sit Antecedens Prædicati, & Consequens Subjecti.
2. Ut quæstio Partic. Affirm. confirmetur, quærendum est medium, quod sit Antecedens Prædicati, & Subjecti, vel Antecedens Prędicati & Consequens Subjecti.
3. Ut quæstio Univers. Negat. confirmetur, quærendum est medium, quod sit vel repugnans Prædicati, & Consequens Subjecti, vel Consequens Prædicati & repugnans Subjecti.
4. Ut quęstio Part. Neg. confirmetur, quærendum est medium, quod sit Repugnans Prędicati, & Antecedens Subjecti, vel Repugnans Prędicati, & Consequens Subjecti.

CAP.

CAP. VII.

De Analyſi Syllogiſmorum.

De ANALYSI 2. noc.

I. *Quid ſit?* R. ANALYSIS eſt, quæ docet dicta ſcriptaque omnia poſito ſubjecto & concluſione retexere, cauſaſque & principia inquirere veritatis ut adpareat, an recte aliquid traditum & concluſum ſit.

II. *Regulæ.*

1. Subjectum primarium inveſtiga, & conſtitue de illo quæſtionem principalem, quæ eſt concluſio Syllogiſmi primarii.
2. Duas propoſitiones quære, quibus autor principalem quæſtionem adſtruxit, vel deſtruxit, eaſque in terminos reſolve; datis terminis, apte diſpone, & ad legitimam figuram & modum revoca.
3. Ubi termini reduplicativi occurrunt, reduplicatio illa non medio vel minori, ſed majori termino addenda eſt, tam in majori propoſitione, quam in concluſione. *Reduplicatio deſignatur voce* quatenus, *vel* in quantum.
4. Diſcerne Proſyllogiſmos à primario Syllogiſmo, nec confunde illuſtrationes, amplificationes, ſimilitudines cum argumentatione.
5. Quæ deſunt ſupple, quæ vero ſuperſunt amputa.

CAP. VII.

De Inductione, Exemplo, & Enthymemate.

AFFINIA Syllogiſmi ſunt tradita partim ab Ariſtotele, lib. 2. poſt. Anal. *quæ potiſſ. ſunt 3. ita:*

I. INDUCTIO. Ἐπαγωγή ἐστιν ἡ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ὅτι τὸ καθόλου ὑπάρχει. 1. *Top. c.* 12 Inductio eſt à ſingularibus ad univerſalia progreſſio: *Id eſt*, Argumentatio, in qua, enumeratis omnibus vel pluribus minus communibus, infertur univerſale diſtributum: ut, *Vinum Rhenanum calefacit, vinum Italicum calefacit, vinum Hiſpanicum calefacis, & nullum diſſimile, exemplum reperire licet. E. Omnia vina calefaciunt.*

II. EXEMPLUM. Παράδειγμά ἐστιν, ὅταν τῷ μέσῳ τὸ ἄκρον ὑπάρχον δι' ὁμοίου τοῦ τρίτου. 2. *Prior, Anal. c.* 24. Exemplum eſt, cum majus extremum oſtenditur ineſſe medio per quoddam ſimile tertio: *vel*, Exemplum eſt ab uno vel quibuſdam ſingularibus ad aliud per aliquam ſimilitudinem progreſſio: ut, *David pœnitens miſericordiam impetravit. E Et nos impetrabimus, ſi pœnitentiam egerimus.*

III. ENTHYMEMA, de quo duo notanda:

1. *Quid ſit?* R. Ἐνθύμημά ἐστι συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων ἢ σημείων. 2. *Prior. Anal. c.* 27. Enthymema eſt Syllogiſmus imperfectus ex veriſimilibus & ſignis: ut *Hæc mulier geſtat uterum. E. Hæc mulier pariet.* (Syllogiſmus imperfectus hic dicitur, cui deeſt una præmiſſarum. Veriſimile eſt propoſitio probabilis: Signum vero eſt, quælibet propoſitio apte ad probandum, ſeu neceſſaria, ſeu probabilis.)
2. *Regula.* Si in antecedente non adparet prædicatum conſequentis, deeſt major propoſitio: Si non adparet ſubjectum conſequentis, deeſt minor.

Aliis Logicis, *Vide cap.* 9.

CAP.

CAP. XI.

De Sorite, Syllogiſmo Compoſito, & Dilemmate.

AD FINIA SYLLOGISMORUM ab aliis Logicis tradita, ſunt

I. *SORITES* de quo duo notanda.

1. *Quid ſit?* R. SORITES eſt concervatio Syllogiſmorum, in qua prædicatum primæ propoſitionis fit ſubjectum in ſecunda, ſecundæ prædicatum fit ſubjectum in tertia, donec tandem in concluſione primum ſubjectum cum poſtremo prædicato conjungatur, & ita concludatur: ut, *O. homo eſt animal. O. animal eſt corpus vivens. O corpus vivens eſt ſubſtantia. E. O. homo eſt ſubſtantia.* (Sorites implicite continet pluresSyllogiſmos primæ figuræ, in quibus poſterior propoſitio fit major, prior vero minor: ut, *ſi in allato exemplo duas primas propoſitiones invertas habebis diſpoſitionem primæ figuræ*)

1. *Regulæ conſequentiæ*: Quidquid dicitur de prædicato univerſalis propoſitionis, dicitur & de ſubjecto ejuſdem.

II. *SYLLOGISMVS COMPOSITVS*, de quo duo not.

1. *Quid ſit?* R. SYLLOGISMUS COMPOSITUS ſeu Hypotheticus eſt, quo una præmiſſarum vel ambæ ſunt compoſitæ.

2. *Quotuplex ſit?* R. Triplex:

CONDITIONALIS, de quo duo notanda:

1. *Quid ſit?* R. Syllogiſmus conditionalis ſeu Hypotheticus proprie dictus eſt, cujus major propoſitio eſt conditionalis: ut, *Si dies eſt, Sol ortus eſt; Atqui dies eſt: E. Sol ortus eſt.*

2. *Ejus modi*, qui ſunt duo:
1. A poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis.
2. A remotione conſequentis ad remotionem antecedentis.

DISJVNCTIVVS, de quo duo notanda:

1. *Quid ſit?* R. Syllogiſmus diſjunctivus eſt, cujus major propoſitio eſt diſjunctiva: ut, *Aut dies eſt, aut nox eſt; Sed dies eſt, E. nox non eſt.*

2. *Ejus modi.* qui ſunt duo:
1. A poſitione antecedentis ad remotionem conſequentis.
2. A poſitione conſequentis ad remotionem antecedentis.

COPVLATIVVS, qui majorem habet copulativam negantem: ut, *Non & homo eſt & equus. Sed eſt homo. E. Non eſt equus.*

III. *DILEMMA*, eſt Syllogiſmus diſjunctivus, minoris utramque partem rationibus confirmans, adeoque utrinque petens atque feriens adverſarium. Dicitur etiam Syllogiſmus cornutus: ut, *Aut probus eſt, aut improbus: Si improbus, cur ejus converſatione uteris? Si probus, cur culpas?*

Tractatus I. Partis propriæ.

De Enunciatione.

De Demonſtratione in genere.

De DEMONSTRATIONE ſex notanda:

I. *Quid ſit?* R. Ἀπόδειξίς ἐστι συλλογισμὸς ἐπιστημονικὸς ἐξ ἀληθῶν, καὶ πρώτων, καὶ ἀμέσων, καὶ γνωριμωτέρων, καὶ πρότερων, καὶ αἰτίων τοῦ συμπεράσματος. *lib. 1. poſter. Anal. cap. 2.* DEMONSTRATIO eſt Syllogiſmus ſcientiam pariens ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & cauſis concluſionis: ut, *O. rationale eſt riſibile. Ô. homo eſt rationalis. E. Omnis homo eſt riſibilis.*

II. *Partes*, quæ ſunt:

- *Remotæ*, quæ ſunt tres TERMINI, alias dicti tria præcognita:
  - MINOR TERMINUS eſt ſubjectum, de quo affectio demonſtratur.
  - MAJOR TERMINUS eſt affectio vel paſſio propria, quæ demonſtratur de ſubjecto per cauſam.
  - MEDIUS TERMINUS eſt principium vel cauſa, ob quam affectio ineſt ſubjecto, ideo de eo per eam ſcilicet cauſam demonſtratur.
- *Propinquæ*, quæ ſunt:
  - CONCLUSIO, quæ conſtat ſubjecto, ejuſque affectione propria demonſtrabili.
  - PRÆMISSÆ, quæ debent eſſe:
    1. *Veræ*; Ex falſis enim nihil poteſt demonſtrari; & illud, quod eſt ex iis quæ non ſunt, ſciri nequit, cum non entis nulla ſit ſcientia.
    2. *Neceſſariæ*; Eſt autem neceſſitas propoſitionis nihil aliud quam prædicati cum ſubjecto perpetuus ac inſolubilis nexus. *Ejus tres ſunt gradus, de quibus cap. ſeq.*
    3. *Primæ & immediatæ*; *h. e.* indemonſtrabiles. Propoſitio immediata eſt, inter cujus ſubjectum & prædicatum nullum interpoſitum eſt medium, quod ſit caua cur prædicatum inhæreat ſubjecto.
    4. *Priores concluſione*, quia demonſtratio ex cauſis conficitur.
    5. *Notiores concluſione*, & reſpectu noſtri, & natura. Quoad nos priora notiora dicuntur, quæ propinquiora ſenſui ſunt: ut, *ſingularia*. Simpliciter ſive natura priora notiorave dicuntur, quæ à ſenſu longius diſtant: ut, *univerſalia*.
    6. *Cauſæ concluſionis*: Nam ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere.

III. *Gradus Neceſſitatis. Cap. 2.*
IV. *Species. Cap. 3.*
V. *Proprietates. Cap. 4.*
VI. *Effectus, Cap. 5.*

CAP. II.

De gradibus Necessitatis.

Gradus Necessitatis sunt tres;

I. Κατὰ παντός. DE OMNI. Κατὰ παντὸς μὲν τοῦτο λέγω, ὃ ἂν ᾖ μὴ ἐνί πῳ μέν, πῶς δὲ μή, μηδὲ ποτὲ μέν, ποτὲ δὲ μή. 1. *Poster. Anal. cap.* 4. De omni dico, quod non est in aliquo quidem, in aliquo vero non; neque aliquando quidem, aliquando vero non: *Id est*, Illa propositio dicitur κατὰ παντὸς, cujus prædicatum non solum omni subjecto inest, sed etiam semper; ut, *homo est animal.*

II. Καθ' αὑτό, PER SE; qui includit de omni, & insuper requirit essentialem nexum. *Hujus quatuor sunt modi,*

1. Καθ' αὑτὰ δέ, ὅσα ὑπάρχει τῷ τὸ τί ἐστι. Per se insunt, quæcunque insunt in eo, quod quid est: *Id est*, quando prædicatum est de definitione subjecti; ut, *cum prædicatur Genus, vel Differentia de Specie.*

2. Καθ' αὑτὰ ἐστι, ὅσα τῷ συνυπάρχουσι αὐτοῖς, αὐτὰ τῷ λόγῳ συνυπάρχει, τῷ τί ἐστι δηλοῦντι. Per se est, quando ita aliquid alteri inest, ut id, cui inest, accipiatur de ejus definitione: *Id est*, Quando subiectum est de definitione prædicati; ut, *cum prædicatur proprium de suo subjecto.*

3. Ἔτι καθ' αὑτὸ λέγω, ὃ μὴ καθ' ὑποκειμένου τινὸς ἄλλου τινός. Præterea id per se dico, quod non de subjecto dicitur alio quodam: *Id est*, Quando existentia prædicatur de substantia; ut, *homo est, rosa est,*

4. Ἔτι δὲ ἄλλοι τρόποι, τὸ μὲν διὰ αὐτὸ ὑπάρχον ἑκάστῳ καθ' αὑτό. Ad hæc alio modo, illud quidem propter se; quod inest cuique per se; *Id est*, Quando causa externa prædicatur de suo effectu, aut contra; ut *jugulatus interiit.*

III. Καθόλου UNIVERSALE. Καθόλου λέγω, ὃ ἂν κατὰ παντός τε ὑπάρχῃ, καὶ καθ' αὑτὸ, καὶ ᾗ αὐτό. Universale dico, quod omni inest, per se, & quatenus tale: *Id est*, Quando prædicatum non solum omni subjecto, semper, & per se inest; sed etiam reciproce; ut, *homo est rationalis.*

CAP. III.

De Speciebus Demonstrationis.

Demonst. est duplex;

τοῦ διότι, DEMONSTRATIO PROPTER QUID, quando accidens proprium subjecto inesse ostenditur per causam proximam, ut, O. *rationale est docile.* O. *homo est rationalis.* E. O. *homo est docilis.* Dicitur etiam demonstratio potissima; item à priori.

τοῦ ὅτι. DEMONSTRATIO QUOD, vel QUIA, quæ est duplex;

Una, cum ex affectu proximo demonstratur causa ut; O. *docile est rationale.* O. *homo est docilis.* E. O. *homo est rationalis.* Hæc dicitur demonstratio à posteriori, item à Signo.

Altera, cum ex causa remota demonstratur effectus, ut, O. *Respirans est animal.* N. *Planta est animal,* E. N. *planta respirat.*

CAP.

CAP. IV.

De Proprietatibus Demonſtrationis.

Proprietates Demonſtrationis.

I. Demonſtrationis principia ſint propria. *Ergo.*
- 1. Non ſunt aliena. οὐκ ἄρα ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβαίνειν δεῖξιν. I. *poſt. Anal. cap.* 7. Non licet in demonſtrationibus de genere in aliud genus migrare.
- 2. Non ſint communia, οὐκ ἔστιν ἀπόδειξιν ἑκάστου ἁπλῶς, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἀρχῶν. *ibid.* Non licet demonſtrare unumquodque ſimpliciter, niſi ex propriis principiis.

II. Demonſtratio non eſt rerum fortuitarum. Τῶν δὲ κατὰ τύχην οὐκ ἔστιν ἐπιστήμην εἶναι ἀποδείξεως. I. *poſt Anal.* c. 25.

III. Demonſtratio non eſt rerum ſub ſenſum cadentium, ſed univerſaliũ & perpetuarũ.

IV. In demonſtratione eſt finitus proceſſus: id eſt, *devenire debemus ad principia prima, immediata, & indemonſtrabilia, quæ amplius probari non poſſunt.*

V. Demonſtratio in primo modo primæ figuræ optime formatur. Τῶν σχημάτων ἐπιστημονικὸν μάλιστα τὸ πρῶτόν ἐστι. I. *poſt. Anal. cap.* 11. Figurarum maxime ad ſcientiam comparandam adcommodata eſt prima.

VI. Demonſtratio univerſalis eſt nobilior particulari, & affirmativa præſtat negativæ, & oſtenſiva nobilior eſt ducente ad impoſſibile.

CAP. V.

De Effectis & Fructibus Demonſtrationis.

Effecta & Fructus Demonſtrationis ſunt

Scientia cur ſit, quam parit Demonſtratio. prout eſt demonſtratio. Hic duo not. ſunt.
- I. *Quid ſit ſcientia?* R. Ἐπίστασθαι οἰόμεθα ἕκαστον ἁπλῶς ὅταν τὴν τε αἰτίαν οἰόμεθα γινώσκειν, δι' ἣν τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ὅτι ἐκείνου αἰτία ἐστὶ, καὶ μὴ ἐνδέχεσθαι τοῦτ' ἄλλως ἔχειν. I. *poſt. Anal. cap.* 2. Scire putamus unumquamque rem ſimpliciter, cum putamus cauſam cognoſcere, propter quam res eſt, ejus rei cauſam eſſe, nec poſſe eam aliter ſe habere: *Id eſt,* Scientia eſt cognitio cauſæ propter quam res eſt, & quod aliter res illa ſe habere nequeat.
- II. *Oppoſita Scientiæ,* quę ſunt
  - 1. *Opinio,* quæ differt à Scientia
    - 1. *Subjecto*: Scientia eſt rerum neceſſariarum; Opinio vero contingentium.
    - 2. *Modo*: Scientia eſt conſtans; Opinio vero inconſtans.
  - 2. *Ignorantia,* quæ eſt vel
    - Κατὰ ἀπόφασιν, Secundum negationem, quæ eſt mera ſcientiæ privatio.
    - Κατὰ διάθεσιν, Secundum pravam diſpoſitionem, quæ eſt falſa perſuaſio, qua quis deceptus ſcire ſe putat quod ignorat.

Scientia ſive cognitio quid ſit, quam parit Demonſtratio, quatenus converti poteſt in *Definitionem*: de qua vide Cap. 6.

Methodus, Vide Cap. 8.

CAP. VI.

De Divisione.

DEFINITIONIS notanda tum

Investigatio, quæ fit per DIVISIONEM, de qua tria not.

I. *Quid sit?* R. DIVISIO est oratio, qua totum in suas partes dividitur: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars anima.* Totum, quod dividitur, & à quo incipit divisio, *Divisum* appellatur: Partes vero in quas divisio finitur, *Membra dividentia*, vel *divisionis* dicuntur.

II. *Quotuplex sit?* R. Duplex;

- NOMINIS, qua distinguitur multiplex significatio termini æquivoci: ut, *nomen canis aliquando significat animam latrans, aliquando sidus cæleste.* Dicitur distinctio.
- REI, quæ Triplex:
  - 1. *Totius integralis*, qua totum integrale distribuitur in partes integrantes; ut, *hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, &c.* Dicitur divisio.
  - 2. *Totius essentialis*, quę vel
    - *Realis* seu *Physica*, qua totum essentiale dividitur in materiam & formam.
    - *Rationalis* sive *Metaphysica*, qua totum essentiale dividitur in genus & differentiam.
  - 3. *Totius Universalis*, quæ potiss. est quadruplex:
    1. Generis in species; ut, *animalium aliud homo, aliud brutum.* Huc pertinet divisio Speciei in individua, Differentiæ in species vel individua, Generis in differentias, Differentiæ in differentias.
    2. Accidentis in subjecta; ut, *alborum aliud lilium, aliud nix.*
    3. Subjecti in accidentia: ut, *hominum alii probi, alii improbi.*
    4. Accidentis in accidentia: ut, *dulcium aliud album, aliud flavum.*

III. *Regulæ* sive *Leges.*

1. Divisum debet plus continere quam singula membra dividentia; sc. *separatim sumpta.*
2. Divisum debet adæquari membris dividentibus simul sumptis: id est, *Divisio non sit latior vel angustior diviso.*
3. Omnia membra dividentia debent inter sese pugnare: id est, *unum sub altero non contineatur.*
4. Divisio fiat in membra proxima.
5. Membra dividentia sint pauca.

Doctrina ipsa. Vide cap. 7.

CAP. VII.

De Definitione.

De DEFINITIONE tria notanda;

I. *Quid sit?* R. Ὁρισμὸς ἐν λόγῳ ἔστιν. 2. *post. Anal. c.* 19. DEFINITIO est oratio explicans quid res sit: ut, *hæc oratio*, Animal rationale. *respectu hominis*. DEFINITUM est id, quod oratione explicatur: ut, Homo, *respectu hujus orationis*, animal rationale.

II. *Quotuplex sit?* R. vel

- NOMINIS, quæ alicujus vocis significationem exponit: ut, *Eclipsis Lunæ est ejus deliquium seu defectus*. Dicitur alias Definitio quid Nominis.
- REI, de qua notanda,
  - 1. *Quid sit?* R. Ὅρος ἐν λόγῳ, ὁ δύναται ἓν τῇ συμπλοκῇ. 1. *Top. c.* 5. Definitio est oratio, quæ rei essentiam seu naturam explicat. Dicitur alias Definitio quid Rei.
  - 2. *Quotuplex?* R. est vel
    - *Definitio propriè dicta seu essentialis*, quæ est vel
      - *Physica*, quæ datur per materiam & formam: ut, *homo est quoddam compositum ex corpore & anima.*
      - *Metaphysica sive Logica*, quæ datur per genus & differentiam: ut, *homo est animal rationale.*
    - *Descriptio* quæ vel
      - *Causalis*, quæ datur per causam externam: ut, *homo est animal creatum ad fruendum æterna beatitudine.* Causæ externæ sunt Efficiens & Finis.
      - *Non causalis*, quæ datur vel
        - Per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut, *homo est animal risibile.*
        - Per genus & plura accidentia, quæ simul collecta cum definito convertuntur: ut, *homo est animal bipes implume.*

III. *Regulæ sive Leges.*

1. Definitum non potest ingredi suam definitionem: *quia definitio debet esse clarior definito.*
2. Definitio debet esse convertibilis cum definito; *Id est, non debet magis vel minus late patere.* Definitio non sit latior, vel angustior definito.
3. Definitio nihil contineat superfluum; *id est, nihil præter ea, quæ necessaria sunt, ut definitio sit convertibilis cum definito; nisi forte illa non essent satis clara; tunc enim quod illis majoris explicationis gratia addetur non erit superfluum.* Lib. 6. Top. c. 2. Id dicitur superesse, sive redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet, oratio satis aperte rem declarat.
4. Sermo definitionis debet esse proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans.

CAP. VIII

De Methodo.

De METHODO duo notanda:

I. *Quid sit?* R. METHODUS est instrumentum Logicum, ad rerum cognitionem facilius adsequendam utile.

II. *Quotuplex?* R. Methodus est vel

- *Cum illatione*, seu Methodus proprie sic dicta, quæ est ipsa Demonstratio: estque vel
  - *Synthetica*, quæ est demonstratio σύν.
  - *Analytica*, quæ est demonstratio ἀνά.
- *Sine illatione* quæ dicitur ORDO de quo not.
  1. *Quid sit?* R. Ordo est habitus intellectus instrumentalis quo res in disciplinis pertractandas ante vel post collocamus, ob meliorem illarum cognitionem.
  2. *Quotuplex sit?* Resp. vel
     - *Universalis*, qui totam aliquam disciplinam respicit: Estque vel
       - *Synthesicus*, qui progreditur à principiis ad principata. *Hic locum habet in Scientiis.*
       - *Analysicus*, quia à notione finis ad media, per quæ finis adquiritur, progreditur. *Hic locum habet in disciplinis practicis.*
     - *Particularis*, qui tantum partem aliquam disciplinæ respicit.
  3. *Regulæ.*
     1. Generalia præcedant, & sequantur particularia.
     2. A facilioribus quantum fieri potest, ad difficiliora fiat progressus.
     3. Pars nulla desit, superfit, inutiliter repetatur.
     4. Partes disciplinę non tantũ suo loco ponantur, sed etiam idoneis transitionibus connectantur.
     5. Quod alicubi implicite positũ & alio considerandi modo, alibi evolvi potest explicite, & diverso cõsiderandi modo sine Tautologia. *Non enim Battologiam ex nudis verbis æstimare, aut scientias ex literis aut syllabis metiri debemus.*
     6. Nihil ab objecto vel fine disciplinę sit alienum.

Tractatus

Tractatus II. Partis propriæ.

De Syllogiſmo Topico.

CAP. I.

De Syllogiſmo Topico.

De SYLLOGISMO TOPICO quatuor notanda:

I. *Quid ſit* SYLLOGISMUS TOPICUS? *R.* Συλλογισμὸς διαλεκτικὸς ἐστιν ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογιζόμενος. 1. *Top. c.* 1. Syllogiſmus dialecticus ſeu Topicus eſt, qui ex probabilibus concludit: *Id eſt*, Cujus præmiſſæ ſunt probabiles tantum: ut *Omnis mater diligit filium. Hæc eſt mater. E. hæc diligit filium.*

II. *Quid ſint* PROBABILIA? *R.* ἔνδοξα ἐστι, τὰ δοκοῦντα πᾶσι, ἢ τοῖς πλείοσι, ἢ τοῖς σοφοῖς καὶ τούτοις, ἢ τοῖς πᾶσιν ἢ τοῖς πλείοσι, ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμοις καὶ ἐνδόξοις. Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, atque his vel omnibus, vel pluribus, vel ſpectatiſſimis: ut, *parentes ſunt honorandi.*

III. *Partes Syllogiſmi Topici*, quæ ſunt vel

- *Remotæ*, & ſunt tres termini:
  - *Minor terminus*, eſt Species, de qua probabiliter aliquid enunciatur.
  - *Major Terminus*, ſive prædicatum Topicum, eſt quadruplex:
    - Genus, *ſub quo comprehenditur Differentia.*
    - Definitio.
    - Proprium.
    - Accidens.
  - *Medius Terminus*, ſeu Argumentum, eſt inventum probabile ad faciendam fidem.
- *Propinquæ*, quæ ſunt
  - *Problema*, de quo probabiliter diſſeritur: *an mundus ſit æternus.*
  - *Propoſitiones*, ex quibus de problemate adhibito argumento probabiliter diſſeritur.

IV. *Loci*, ex quibus deſumitur argumentum. *Vide cap.* 2.

CAP. II.

De Locis Topicis in Genere.

De LOCIS duo notanda;

I. *Quid ſint?* *R.* Locus eſt ſedes argumenti: *vel* Locus eſt id, unde ad propoſitam quæſtionem conveniens trahitur argumentum.

II. *Quotuplices?* *R.* Locus eſt duplex;

- *Maxima* quæ eſt propoſitio per ſe nota fidem aliis ſubminiſtrans: *vel* maxima ſive Axioma eſt propoſitio generalis per ſe nota, per quam multa argumenta probantur.
- *Differentia maximæ*, quæ eſt receptaculum pluriſ um maximarum. Hic Locus eſt vel
  - *Artificialis*, qui continet argumenta arte quadam ex ipſa quæſtione deſumpta: Eſtque vel
    - *Internus*, qui continet argumenta ex re ipſa deſumpta. *cap.* 4.
    - *Conjunctus*, qui continet argumenta deſumpta ab iis quæ cum re ipſa cohærent. *cap.* 4.
    - *Disjunctus*, qui continet argumenta deſumpta ab iis quæ à re ipſa ſejuncta ſunt. *cap.* 6.
  - *Inartificialis*, qui continet argumenta extrinſecus adſumpta: ut, *Teſtimonium*, *c.* 7.

CAP.

CAP. III.

De Locis Internis.

Loci interni sunt tres: Locus

I. *DEFINITIONIS.* *Ejus Maximæ sunt hæ:*
1. Quidquid convenit definitioni convenit & definito: & quidquid non convenit definitioni, non convenit definito.
2. Cui convenit definitio, eidem convenit definitum: & cui non convenit definitio, ei nec definitum.
3. Si definitio definitioni convenit, etiam definitum definito convenit: Et, si non convenit definitio definitioni, nec definitum convenit.

II. *DESCRIPTIONIS.* Hic locus easdem habet maximas, quas Locus definitionis, mutato saltem nomine *Definitionis*, in nomen *Descriptionis*.

III. *NOTATIONIS*, quando medius Terminus sumitur à NOMINE. *Ejus hæc est maxima*: De quocunque dicuntur aut negantur Notiones, de eodem quoque notata dicuntur aut negantur; & contra.

CAP. IV.

De Locis Conjunctis.

Loci conjuncti sunt octo: Locus

I. *CONJUGATORUM*, quæ sunt nomina & verba ita affecta inter se, ut alterum ab altero denominative deducatur. *Eorum maxima hæc est*: Cum quo cohæret unum conjugatorum, cohærent & reliqua: & cum quo non cohæret unum, nec reliqua.

II. *TOTIUS*, quod est Triplex,
- Integrale. *Ejus hæ sunt maximæ.*
  1. Posito Toto Integrali, ponuntur omnes partes necessariæ.
  2. Sublato toto integrali, aliqua saltem pars tolli potest.
- Essentiale. *Ejus hæ sunt maximæ.*
  1. Posito toto Essentiali, omnes partes essentiales poni necesse est.
  2. Sublato toto essentiali, omnes partes essentiales tolli necesse est.
- Universale. *Ejus hæ sunt maximæ.*
  1. Posito toto universali, vel genere, ponitur aliqua pars subjecta, vel species, *sed indeterminate.*
  2. Sublato toto universali, tolluntur omnes partes subjectæ.

III. *PARTIVM*, quæ sunt triplices.
- Integrales. *Earum maximæ sunt hæ.*
  1. Positis omnibus partibus integrantibus, (*inter se unitis & apte dispositis*) ponitur Totum.
  2. Sublata quacunque parte integrali, tollitur Totum, *ut integrum est.*
- Essentiales. *Earum maximæ sunt hæ.*
  1. Positis partibus essentialibus, ponitur Totum essentiale.
  2. Sublata una parte essentiali, tollitur totum.
- Subjectivæ. *Earum maximæ sunt hæ.*
  1. Posita quacunque parte subjecta, ponitur Totum: *vel*, posita specie, ponitur Gensu.
  2. Sublatis omnibus partibus subjectis, tollitur Totum.

IV. CAUSARUM.
V. EFFECTORUM.
VI. ANTECEDENTIUM.
VII. CONSEQUENTIUM.
VIII. ADJUNCTORUM,
} *Vide cap. 5.*

CAP.

CAP. V.

De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, & Adjunctorum.

Sequuntur reliqui Loci conjuncti: LOCVS

CAUSARUM, quæ sunt quatuor:

- Efficiens, à qua aliquid fit. *Ejus Maximæ sunt hæ:*
  1. Posita causa proxima sufficienti & non impedita in actu, ponitur effectus, & sublata causa tollitur effectus.
  2. Qualis causa talis effectus. *Valet in univoce.*
  3. Quicquid est causa causæ, est etiam causa causati. *Valet, si causa & effectus necessario à se invicem dependeant.*
  4. Posita causa conservante res salva esse potest.
  5. Posita causa corrumpente non impedita, sequitur corruptio.
  6. Cujus generatio per se bona, ipsum bonum; cujus mala ipsum, malum.
  7. Cujus corruptio per se bona, ipsum malū; cujus mala, ipsum bonum.
- Materia, ex qua res est. *Ejus Maximæ sunt:*
  1. Posita materia, fieri potest effectus. Supple, *quantum est ex parte materiæ.*
  2. Sublata materia, (*necessaria*) non potest fieri effectus.
  3. Sublata materia permanente, tollitur effectus.
  4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.
- Forma, per quam res est. *Ejus Maximæ sunt:*
  1. Posita causa formali, ponitur effectus. Supple, *si sit conjuncta materiæ.*
  2. Sublata causa formali, tollitur effectus.
  3. Cujus forma præstantior, ipsū præstantius.
- Finis, cujus gratia aliquid fit: *Ejus Maximæ sunt:*
  1. Cujus Finis bonus, ipsum bonum; cujus malus, ipsum malum.
  2. Obtento fine, cessant media: *nisi tamen iisdem mediis conservandus sit.*
  3. Posita intentione finis, eligenda sit media.

EFFECTORUM. *Eorum Maximæ sunt hæ:*
1. Posito effectu, necesse est causam esse vel fuisse.
2. Quorum effectorum efficientia bona sunt, ipsa sunt bona; & quorum mala, ipsa mala.

ANTECEDENTIUM. Antecedens est duplex;
- *Unum*, ex quo necessario sequitur aliud, sive ratione attributionis, sive ratione temporis. *Ejus hæc est Maxima*: Posito antecedente, necesse est poni consequens.
- *Alterum*, quod necessario dandum, si aliud dandum. *Ejus hæc est Maxima*: Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

CONSEQUENTIUM Consequens est duplex;
- *Unum*, quod necessario ex alio sive ratione attributionis, sive ratione temporis sequitur. *Ejus hæc est Maxima*: Sublato consequente, necesse est ut tollatur antecedens.
- *Alterum*, quod necessario requirit antecedens. *Ejus hæc est Maxima*: Posito consequente necesse est poni antecedens.

ADJUNCTORUM seu CIRCUMSTANTIUM, quæ cum re quidem cohærent, sed tamen necessario. *Eorum hæc est Maxima*: Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est rem esse, quam circumstant.

CAP.

CAP. VI.

De *Locis Disjunctis.*

Loci Disjuncti sunt quinque: Locus

I. SIMILIUM, quæ analogiam quandam inter se habent. *Eorum Maxima hæc est:* Similium eadem est ratio. *Vel,* de similibus idem esto judicium.

II. COMPARATORUM, Comparatio est duplex:

- *Rei,* qua duæ res inter se in exsuperantia conferuntur. *Ejus Maximæ nonnullæ sunt.*
  1. Quod sua natura tale est, magis tale est quam quod per participationem.
  2. Quod propter se expetitur, præstantius est eo quod propter aliud.
  3. Quod simpliciter omnibus bonum est, melius est quam quod alicui tantum.
- *Probabilitatis,* qua duo in probilitate inter se conferuntur: *Estque*
  - PARIUM, quæ parem probabilitatem habent. *Eorum Maxima hæc est:* Si data propositio vera est aut falsa, ea etiam quæ æque probabilis, vera erit aut falsa.
  - MAJORUM, quæ majorem probabilitatem habent. *A Majori ad minus argumentamur tantum negative, juxta hanc Maximam:* Si id non inest quod magis videtur inesse, neque id inerit quod minus videtur inesse.
  - MINORUM, quæ minorem probabilitatem habent. *A Minori ad Majus argumentamur affirmative tantum, juxta hanc Maximam:* Si id inest quod minus videtur inesse, etiam inerit quod magis videtur inesse.

III. DISSIMILIUM, quæ nullam inter se analogiam habent. *Eorum Maxima hæc est:* Dissimilibus dissimilia conveniunt.

IV. OPPOSITORUM. *Eorum Maximæ generales sunt;*
1. De quo affirmatur unum oppositorum, de eo negatur alterum.
2. Quot modis sumitur unum oppositorum, tot modis etiam alterum.
3. Oppositorũ, in quantũ sunt opposita, opposita est ratio.
4. Opposita juxta se posita magis eluceſcunt.

V. REPUGNANTIUM. *Eorum Maxima hæc est:* Cui convenit unum ex repugnantibus, non convenit alterum, vel reliqua.

CAP. VII.

De *Loco Authoritatis.*

Testimonium est vel

DIVINUM. *Ejus hæ sunt Maximæ:*
1. Dato testimonio divino res certa est.
2. Testimonium Divinum præponendum est humano.
3. In articulis fidei & affirmative & negative concluditur authoritate divina.

HUMANUM. *Ejus hæ sunt Maximæ.*
1. Probato artifici in arte est credendum, *nisi vel manifesta ratio, vel experientia, vel alius artifex æque peritus contrarium testetur.*
2. Plurimorum testimonium præfertur testimonio paucorum.
3. Ex humana authoritate negative argumentari non licet.

Tract.

Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogiſmo Sophiſtico.

CAP. I.

De Syllogiſmo Sophiſtico in genere.

De SYLLOGISMO SOPHISTICO V. not.

1. *Quid ſit?* R. Ἐλεγχὸς δέ ἐστι συλλογισμὸς, ὁ ἐκ φαινομένων ἐνδόξων, μὴ ὄντων δέ. Καὶ, ὁ ἐξ ἐνδόξων, ἢ φαινομένων ἐνδόξων ψευδόγραφος. 1. *Top. c.* 1. Litigioſus eſt Syllogiſmus, ex iis quæ videntur probabilia, non ſunt autem: vel qui ex probabilibus, aut ex iis quæ videntur probabilia, eſt adparens: *Id eſt*, Syllogiſmus litigioſus ſive Sophiſticus eſt, qui habet præmiſſas tantum adparenter probabiles, vel conſequentiam adparenter tantum probabilem, vel utrumque, *Ad σοφιστικὰ revocatur autem ψευδόγραφα.* Syllogiſmus pſeudographus eſt, qui fit ex propriis diſciplinæ ſumptionibus non veris: *Id eſt*, qui conſtat principiis alicujus ſcientiæ male intellectis.

2. *Quotuplex ſit?* R. Triplex, peccat enim vel
   - Materia tantum: ut, *Quidquid non caret oculis, habet oculos, Lapis non caret oculis. E. Lapis habet oculos.*
   - Forma tantum: ut, *O. mater diligit filium, O. pater diligit filium. E. O. pater eſt mater.*
   - Utraque, *id eſt*, materia & forma ſimul: ut, *Quidquid non perdidiſti, habes, Sed aurum habes. E. Aurum non perdidiſti.*

III. *Quot ſint Metæ ſeu Fines Sophiſtarum?* R. Quatuor.

1. ἔλεγχος REDARGUTIO. Meta redargutionis eſt prænegati conceſſio, vel præconceſſi negatio in eadem diſputatione: ut, *ſi reſpondens negaverit dormientem videre, & poſtea cogatur concidere, quia dormiens habet viſum.*

2. ψεῦδος FALSUM. Meta falſi eſt conceſſio manifeſte falſi, vel negatio manifeſte veri: ut, *ſi cogatur reſpondens admittere, hominem habere alas, qui eas non amiſit.*

3. παράδοξον SOLOECISMUS. Meta Solœciſmi eſt incongrua locutio: ut, *ſi reſpondens cogatur admittere hanc locutionem, O. mulier eſt ſenſitiva, propter hoc argumentum, O. homo eſt ſenſitivus. O. mulier eſt homo. E. O. mulier eſt ſenſitiva.*

4. ἀδιάφορα NUGATIO. Meta Nugationis eſt ejuſdem vocis inutilis repetitio: ut. *ſi quis cogatur ſic loqui, Aliquis naſus eſt naſus ſimus; ubi inutiliter naſus reperitur, propter hoc argumentum: O. ſimus eſt naſus ſimus. Aliquis naſus eſt ſimus. E. Aliquis naſus eſt naſus ſimus.*

IV. *Elenchi Sophiſtici ſeu Fallaciæ, Vide cap.* 2.

V. *Ratio ſolvendi Elenchos Sophiſticos. Vide cap.* 4.

CAP.

CAP. II.

De Fallaciis.

FALLACIÆ vel sunt

παρὰ τὴν λέξιν. In dictione. Earum sunt sex.

1. ὁμωνυμία FALLACIA ÆQUIVOCATIONIS; quando vox æquivoca æquivoce sumitur: ut *Omnis canis latrat. Sidus cæleste est canis. Ergo Sidus cæleste latrat.*
2. ἀμφιβολία FALLACIA AMPHIBOLIÆ; quando oratio in vario sensu accipitur: ut *Qui aras litus, scindit terram. Qui operam perdit, aras litus. E. Qui operam perdit, scindit terram.*
3. σύνθεσις FALLACIA COMPOSITIONIS; quando conjunctim accipiuntur, quæ divisim erant accipienda.
4. διαίρεσις FALLACIA DIVISIONIS; quando divisim accipiuntur, quæ conjunctim erat accipienda: ut *duo & tria sunt paria & imparia. Duo & tria faciunt quinque. E. Quinque sunt paria & imparia.*
5. προσῳδία FALLACIA ACCENTUS; quando diversitas est in compositione vocis, spiritu, litera, quantitate, gustu orationis, tono, &c. ut, *si sumatur quies, pro qui es; ara, pro hara; equus, pro æquus.*
6. σχῆμα λέξεως FALLACIA FIGURÆ DICTIONIS; quando aliquid alicui propter similitudinem dictionum tribuitur, quod tribuendum non erat; ut, *sons est generis masculini. Ergo & frons.* Huc referuntur etiam fallaciæ ex confusione diversorum prædicamentorum.

ἔξω τῆς λέξεως. Extra dictionem. Earum sunt septem.

1. παρὰ τὸ συμβεβηκός FALLACIA ACCIDENTIS; quando alicui per se tribuitur id, quod ei per accidens tantum competit; ut, *si vinum malum voces per se, quia homines reddit insanos.*
2. παρὰ τὸ πῇ ἁπλῶς λεγόμενον FALLACIA A DICTO SECUNDUM QUID AD DICTUM SIMPLICITER; quando id quod saltem secundum quid verum est, accipitur simpliciter; ut, *imago est homo pictus. E. est homo.*
3. παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν FALLACIA IGNORATIONIS ELENCHI; quando pro veris contradictoriis habentur quæ tamen non sunt; ut, *cælum tegit omnia. E se ipsum tegit.*
4. παρὰ τὸ ἀξιοῦν λαμβάνειν FALLACIA PETITIONIS PRINCIPII; quando probatur idem per idem, vel per aliud obscurius aut æque obscurum; ut, *cras erit æquinoxium, quia nox dici æquabitur.*
5. παρὰ τὸ ἑπόμενον FALLACIA CONSEQUENTIS; quando converti existimamus ea, quæ converti non possunt: ut, *Omnis homo est animal. E. Omne animal est homo.*
6. παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον FALLACIA SECUNDUM NON CAUSAM UT CAUSAM: quando falsitas conclusionis, proveniens ex una præmissa falsa, adtribuitur alteri præmissæ veræ, quæ causa non est: ut, *exterminandus est usus pecuniæ, quia homines avari pecunia abutuntur.*
7. παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἓν ποιεῖν FALLACIA SECUNDUM PLURES INTERROGATIONES; quando ad plures interrogationes petitur responsio una, tanquam si esset una interrogatio; ut, *si petat Sophista, homo & lapis suntne animal.*

CAP.

CAP. III.

De Solutione Fallaciarum.

Ratio ſolvendi Elenchos Sophiſticos eſt, vel

Generalis. Quintupliciter reſponderi poteſt;

1. Per *Inficiationem*; cum vel ambas præmiſſas, vel alterutram rejicimus, earum probationem (*ſi opus eſt*) petentes.
2. Per *Diſtinctionem*: cum alterutram præmiſſarum, vel ambas ambiguas eſſe oſtendimus.
3. Per *Inſtantiam*; quando univerſali propoſitioni ſingularem contrariam opponimus.
4. Per *Conceſſionem*; quando totum argumentum concedimus, tanquam id quod nobis non obeſt.
5. Per *Inverſionem*; quando argumentum contra nos adlatum in adverſarium retorquemus.

Specialis. Hic conſiderandæ ſunt,

Fallaciæ in dictione.

1. *Elenchus Æquivocationis & Amphiboliæ* ſolvuntur per diſtinctionem oſtendendo ambiguitatem.
3. *Elenchus Compoſitionis & Diviſionis* ſolvuntur, ſeparando ſenſum diviſum à compoſito, & oſtendendo uter verus ſit vel non.
2. *Elenchus Accentus* ſolvitur diſtinctione, oſtendendo accentus vel ſcripturæ diverſitatem.
4. *Elenchus figuræ diſtinctionis* ſolvitur oſtendendo diverſitatem inter ea quibus eadem accidere videbantur.

Fallaciæ extra dictionem.

1. *Elenchus Accidentis* ſolvitur diſtinguendo inter id quod alicui per ſe, & quod per accidens convenit.
2. *Elenchus à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter* ſolvitur, diſtinguendo id quod eſt ſimpliciter ab eo quod eſt ſecundum quid, ſive ex parte verum.
3. *Ignoratio Elenchi* ſolvitur, oſtendendo defectum veræ oppoſitionis ſecundum regulas illius.
4. *Petitio principii* ſolvitur, oſtendendo vanitatem ſeu nullitatem probationis.
5. *Elenchus conſequentis* ſolvitur, negando conſequentiam & addendo rationem, cur propoſitio converti non poſſit.
6. *Elenchus ſecundum non cauſam ut cauſam* ſolvitur, negando cauſam falſam, & adducendo cauſam veram.
7. *Elenchus plurium interrogationum* ſolvitur, non reſpondendo una reſponſione ad plures interrogationes, ſed diſtincte ad ſingulas.

NOTA.

Ne uſitata Peripateticorum methodus interrumperetur, ex Dialectica Philippi Du Trieu duos Tractatus, quorum 1. *de Terminorum Varietate*, 2. *de Suppoſitione, ſub finem adjicere placuit.*

De TERMINO SIMPLICI II. not.

I. *Quid sit?* R. TERMINUS est, in quem resolvitur propositio; ut, prædicatum, & de quo id prædicatur. Subjectum & prædicatum vocantur Termini, quia sunt extrema propositionis. Hinc copula non est terminus, quia non est extremum, sed inter extrema ponitur.

II. *Quotuplex sit?* R. Terminus est

1. vel
- SYNCATEGOREMATICUS, & est vox quæ per se nihil significat, aliis tamen juncta illis certum significandi modum tribuit; ut, *omnis, nullus, utinam, &c.*
- CATEGOREMATICUS, & est vox quæ per se aliquid significat, nec ullum includit syncategorema: ut, *homo.*
- MIXTUS, qui categorema & syncategorema includit; ut, *nemo*; continet enim significationem harum duarum vocum, *nullus homo.*

2. vel
- SIMPLEX, qui sic dicitur Tripliciter;
  - VOCE TANTUM, & est unica dictio pluribus æquivalens; ut, *nemo* æquivalet his duabus, *nullus homo.*
  - SIGNIFICATIONE TANTUM, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, sed quæ significatione uni æquivalent; ut, *corpus animatum, &c.* Hic terminus absolute à Dialecticis vocatur simplex.
  - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui est una dictio simplicis significationis; ut, *homo.*
- COMPLEXUS, qui sic dicitur tripliciter
  - VOCE TANTUM, & idem est quod simplex significatione tantum, ut *corpus animatum.*
  - SIGNIFICATIONE TANTUM; & idem est quod simplex voce tantum; ut, *nemo.*
  - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui componitur ex pluribus dictionibus habentibus etiam compositam significationem; ut, *homo albus.*

3. vel
- ABSTRACTUS, qui significat solam formam, non autem subjectum; ut, *albedo*, tantum enim significat albedinem quæ ex forma, non autem rem affectam albedine, quæ est subjectum. FORMA hic est omne illud quod alteri aliquam denominationem seu appellationem tribuit; ut, *albedo* respectu lactis est forma. SUBJECTUM hic est omne illud quod ab altero aliquam denominationem seu appellationem suscipit; ut, *lac* respectu albedinis, quia ab illa suscipit denominationem *albi.*
- CONCRETUS, qui formam & subjectum significet. Estque vel
  - DENOMINANS INTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo est forma per ipsum significata: ut *album.*
  - DENOMINANS EXTRINSECE, qui tribuitur ei in quo non est forma per ipsum significata: ut, *videri*, vel *visum esse.* Talia sunt omnia verba & participia passiva significantia actiones animæ: Item pleraque verba & participia activa significantia alias actiones: *illuminans, &c.*

4. Vide *pag. conseq.*

CAP.

Terminus generaliter acceptus est

4. vel
- CONNOTATIVUS, qui significat formam quasi adjacentem, ut, *album*, &c. Significare formam quasi adjacentem est significare adjective. Itaque sola adjectiva sunt connotativa; vel quæ significat per modum adjectivorum: ut, *dominus, servus*, &c. Terminus connotativus duplex habet significatum: *MATERIALE*, quod est subjectum formæ nomine connotativo expressæ; hoc significatur in recto: Et *FORMALE*, quod est forma nomine connotativo expressa: hoc significatur in obliquo, id est, *in explicatione termini significantis ponitur in casu obliquo*.
- ABSOLUTUS, qui non significat Formam quasi adjacentem, id est, non adjective: ut, *homo*.

5. vel
- DENOMINATIVUS, qui idem est quod connotativus. DENOMINATIVUM est triplex:
  - VOCE TANTUM; quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione: ut, *somnolentus*, respectu hujus abstracti *somnus*.
  - SIGNIFICATIONE TANTUM; quod cum aliquo abstracto convenit tantum significatione non voce: ut, *probus*, respectu hujus nominis *virtus*.
  - VOCE ET SIGNIFICATIONE SIMUL; quod cum aliquo abstracto convenit significatione, & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *albus*, respectu hujus abstracti *albedo*.
- DENOMINANS, & est abstractum respondens termino denominativo, seu connotativo: ut, *album* est denominativum, *albedo* denominans. Denominativo & denominanti respondet Denominatum quod est subjectum formæ, de quo vox denominativa accidentaliter dicitur: ut, *corvus* est denominatum *nigri*.

6. vel
- UNIVOCUS, qui pluribus tribuitur in eadem significatione: ut, *homo* comparatione *Joannis & Petri*. Terminum aliquem pluribus tribui in eadem significatione inde cognosci potest, si ei respondeat in mente idem conceptus, si ejus significatum eodem semper modo concipiatur; quod fit, quando eadem explicatio semper illi potest accommodari.
- ÆQUIVOCUS, qui pluribus tribuitur in diversa significatione. Estque vel
  - PURE ÆQUIVOCUS, qui plura non æque primo significat: ut, *canis*, respectu canis domestici & cœlestis.
  - ANALOGUS, qui plura non æque primo significat, sed unum primario, alterum secundario: ut, *homo*, respectu hominis veri & picti.

7. Termini ad se invicem comparari possunt quatuor modis:
1. Vt repugnantes. TERMINI REPVGNANTES sunt, qui de se invicem universaliter negari possunt: ut, *homo & brutum*.
2. Vt convertibiles. TERMINI CONVERTIBILES sunt, qui universaliter de se invicem affirmari possunt: ut, *homo & risibile*.
3. Vt magis & minus communes. TERMINI ILLI HABENT SE VT MAGIS ET MINVS COMMVNES, quorum unum potest de altero universaliter affirmari, sed non contra: ut, *animal* est terminus magis communis quam *homo*.
4. Vt exce dentes & excessi. TERMINI ILLI HABENT SE VT EXCEDENTES ET EXCESSI, quorum neuter de altero potest universaliter affirmari vel negari, sed tantum particulariter: ut, *homo & albus*.

I. *Quid ſit Suppoſitio?* R. SUPPOSITIO eſt uſurpatio vocis in oratione poſitæ pro aliquo: ut hic, *Omnis homo eſt animal*, vox illa *homo* uſurpatur pro Joanne, Petro, & reliquis hominibus. Suppoſitio aliter vocari ſolet *acceptio vocis.*

II. *Vnde dicta ſit ſuppoſitio?* R. Ex eo, quod vox in oratione plerumque ſupponatur, id eſt, ſubſtituatur in locum alterius, nempe rei per ipſam ſignificatæ: Cum enim, ut ait Ariſtoteles, res ipſas exprimere, aut in diſputationem aut colloquium adducere non poſſumus, vocibus loco rerum utimur, & in harum locum illa ſubrogamus; ſicut ad numerandum calculis æneis pro nummis aureis, uti mercatores ſolent. Interdum tamen vox accipitur pro ſeipſa, quo caſu non ſubſtituitur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc ſupponi, extenſa verbi iſtius ſignificatione ad quamcunque vocis acceptionem.

III. *Quotuplex ſit?* R. Triplex eſt generatim Suppoſitio:

- MATERIALIS, quæ eſt acceptio vocis pro ſeipſa: ut cum dico, *Homo eſt dictio diſſyllaba*, vox *homo* accipitur pro ſeipſa, id eſt, pro ipſamet voce, non autem pro ſignificato. Dicitur etiam, *technica*, & indicatur duabus notis: Vna eſt articulus Græcus τὸ, id eſt, *illud*; ut, τὸ *animal*, qſ. dicas illa vox *animal*. Altera eſt particula *li*; ut, *li animal*, quæ particula æquivalet articulo Græco.
- SIMPLEX, quæ eſt acceptio vocis pro ſuo immediato ſignificato tantum; id eſt, pro natura communi vel conceptu communi. Ita ſumi dicitur Subjectum hujus enunciationis, *homo eſt univerſale*; non enim ſignificatur quod Joannes vel Petrus vel quiſpiam alius homo ſingularis ſit univerſale, hoc enim falſum eſt, ſed quod homo in communi ſit univerſale.
- PERSONALIS, de qua not.
  - 1. *Quid ſit?* R. SUPPOSITIO PERSONALIS eſt acceptio vocis pro mediato ſignificato, id eſt, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur ſubjectum hujus propoſitionis, *Omnis homo eſt animal*, accipitur enim pro Joanne, Petro, &c. Item ſubjectum hujus, *Omne album eſt ſubſtantia*, accipitur enim pro pariete, nive, &c.
  - 2. *Regula.* Omnis vox cui præponitur vel præponi poteſt, manente eodem ſenſu, aliquod ſignum accipitur perſonaliter.
  - 3. *Species ſuppoſitionis perſonalis*, quæ paſſim abſolute vocantur Species ſuppoſitionis. *Vide pag. ſeq.*

IV. *Regula.* Vid. pag. ſeq.

De SUPPOSITIONE IV. not.

Suppoſitio

Suppositio personalis dividitur in

- Universalem, de qua tria not.
  - 1. *Quid sit?* R. *Suppositio universalis*, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulative enumerandis: *Id est*, per conjunctionem copulativam copulative sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*; sic enim explicatur, *Ioannes est animal, & Petrus est animal, &c.* ubi conjunctio copulativa *&*, connectit integras enunciationes.
  - 2. *Quotuplex?* R. Suppositio Universalis est
    - 1. vel
      - *Universalis absolvta*, ubi nulla intelligitur exceptio.
      - *Universalis accommoda*, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hic, *Cœlum tegit omnia*, sc. præter se.
    - 2. vel
      - *Universalis pro generibus singulorum*, per quam vox accipitur pro omnibus generibus seu speciebus non autem pro omnibus individuis. Hoc modo sumitur Subjectum illius propositionis, *Omne animal fuit in arca Noe.*
      - *Universalis pro singulis Generum*, per quam vox sumitur pro omnibus suis individuis.
  - 3. *Regulæ.*
    1. Subjectum enunciationis universalis affirmativæ sumitur universaliter.
    2. Utrumq; extremum enunciationis universalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ sumitur universaliter.
- Copulatam, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* *Suppositio Copulata* acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulatim enumerandis: *Id est*, per conjunctionem copulativam copulatim sumptam, hoc est, non connectentem integras enunciationes, sed terminos simples. Ita sumitur subjectum hujus propositionis, *Omnia Elementa sunt quatuor.*
  - 2. *Regula.* Subjectum propositionis, cujus prædicatum est vox numerum significans, sumitur copulatim
- Determinatam, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. *Suppositio Determinata*, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctive enumerandis: *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctive sumptã hoc est, connectentem integras enunciationes.
  - 2. *Regula.* Utrumque extremum propositionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, subjectum negativæ, sumitur determinate.
- Confusam de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. *Suppositio Confusa* est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctim enumerandis: *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctim sumptam, hoc est, connectentem simplices terminos, non vero integras enunciationes?
  - 2. *Regula*, Prædicatũ propositionis universalis affirmativæ sumitur confuse

II. Regulæ

1. In argumentatione non licet mutare genus acceptionis; *Id est*, non licet unam & eandem vocem semel accipere materialiter, & semel simpliciter vel personaliter, *&c.*
2. Non licet procedere à non distributo ad distributum; *id est*, non licet aliquem terminum, qui in antecedente non sumitur universaliter, ponere in consequente universaliter sumptum.

PRÆCEPTA

ETHICÆ,

SIVE

PHILOSOPHIÆ

MORALIS

Ex Ariſtotele, aliiſque probatis Autoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ cauſa *Tabulis* Synopticis incluſa.

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

LONDINI,

Ex Officina *Johannis Redmayne*. MDCLXXI.

Perillustribus & Generosissimis Comitibus & Dominis,

Dn. Christiano Gunthero, *juniori.*

Dn. Antonio Gunthero,

Dn. Ludovico Gunthero, *juniori.*

Fratribus Germanis,

Perillustris & Generosissimi Comitis ac Domini,

Dn. Christiani Guntheri, Filiis, Sacri Romani Imperii Quatuorviris, Comitibus in *Schwartzburg* & *Hohenstem*, Dominis in *Arnstadt*, *Sondershausen*, *Leutenberg*, *Lohra* & *Klettenberg*, &c. *D. D.* suis clementibus,

Has Tabulas Ethicas

submisse ac devote

offert & consecrat

M. JOANNES STIER.

Proœmium.

De Natura & Conſtitutione Ethicæ.

De Natura & Conſtitutione ETHICÆ V. not.

1. *Nomen*: circa quod duo obſer.
   - 1. Ἐνωμολογία. Ethica dicitur ἀπ' ἠθῶν, à conſuetudine, adſuefactione; propterea quod conſuetudine, id eſt, crebro uſu & aſſiduo exercitio mores induamus & confirmemus: *vel*, dicitur ἀπ' ἤθους, à moribus; propterea quod circa mores ad honeſtatem informandos & efformandos tota occupatur.
   - 2. Ὁμωνυμία. Vocabulum ETHICÆ ſumitur dupliciter.
     - *Generaliter*, pro tota Philoſophia practica, cujus ambitu Ethica ſpecialiter ſic dicta, & Politica, & Oeconomica comprehenduntur.
     - *Specialiter*, pro prima Philoſophiæ practicæ parte, quæ generalia de Virtute & Summo Bono præcepta explicat. In qua ſignificatione hoc loco accipitur. Dicitur etiam Philoſophia moralis, item civilis, & doctrina de moribus.
2. *Quid ſit?* R. Ethica eſt prudentia hominem ita virtutibus informans, ut ſummo fruatur bono. *Prætor. in Proœm. Theatr. Eth. vel*, Ethica eſt practicæ Philoſophiæ pars abſoluta de ſummo hominis civilis bono adſequendo. *Donaldſonus l. 1. Synopſ. Philoſ. Mor. c. 2.*
3. *Subjectum*, ſive *Objectum*, quod est homo, quatenus civiliter beandus, *h. e. quatenus homo bono privatus eſt, & eidem recipiendo aptus.* Idoneus auditor hujus diſciplinæ non poteſt eſſe quivis, cujus ætas aliarum diſciplinarum capax eſt, ſed ille demum, qui præterea etiam recte natus & educatus eſt; ut non tantum aliquod diſcrimen honeſtorum & turpium jam norit, ſed & adſuefactus nonnihil ſit ad animi affectus refrænandos. *Hornius l. 1. civilit. doctr. de moribus, cap. 2. ſect. 8.*
4. *Finis*, qui eſt vel
   - *primarius*, & eſt vel
     - *Internus*, eſt hominem bonis moribus ſeu virtutibus informare, vel inſtruere intellectum, quomodo is appetitum poſſit ac debeat regere.
     - *Externus*, eſt ſumma hac in vita felicitas, ſive Summum Bonum.
   - *Secundarius* ſeu *Uſus*. Ethica prodeſt
     1. Homini, quoad ſeipſum, ut homo ſeipſum cognoſcat.
     2. Homini, quoad alios, ut cum iis vivat juſte, amice, honeſte, liberaliter, &c.
     3. Aliis ſcientiis & facultatibus. *Ubi deſinit Ethicus, ibi incipit ICtus.*
5. *Diviſio.* Partes Ethicæ ſunt duæ.
   1. Ἐυδαιμονολογία, quæ agit de fine, nempe de Beatitudine ſeu Summo Bono. *Vide pag. 4.*
   2. Ἀρετολογία, quæ agit de virtutibus, ſeu mediis ad Summum Bonum ducentibus. *Vide pag. 4.*

CAP.

Pars I. Philoſophiæ Moralis.

De Summo Bono.

CAP. I.

De appellationibus & proprietatibus Summi Boni.

De SUMMO BONO VII. not.

1. *An ſit?* R. Eſſe ex omnibus bonis quæ in hac vita obtingere nobis poſſunt, unum aliquod ſummum neceſſe eſt: Cum enim non tantum omnis actio cum ratione ſuſcepta propter certum finem ſit, ſed etiam finium illorum unus propter alterum, oportet, ut in uno tandem omnia ſtudia & actiones noſtræ deſinant, quod ſit finis omnium, id eſt, ad quod referantur omnia cætera, ipſum autem alio nuſquam; niſi in infinitum abeatur, fruſtraque nobis natura indidiſſet boni appetitum, nihil enim eſſet in quo ille acquieſceret. *Horneuslib. 1. cap. 3. ſect. 8.*

II. *Appellationes*: quæ ſunt vel
- *Græcæ*: dicitur
  1. εὐδαιμονία, à bono dæmone.
  2. εὐζωΐα, beata via.
  3. εὐτυχία, bona fortuna, qua commode quis ætere nequit.
  4. μακαρισμὸς, ab adjuncta lætitia.
  5. εὐπραξία, proba actio.
  6. τὸ ἀγαθὸν, bonum.
- *Latinæ*: Dicitur felicitas, beatitudo, ſummum bonum, finis hominis, beata, vita, ſcil. civilis.

III. *Proprietates*, Summum bonum eſt
1. οἰκεῖον ἀγαθὸν, Bonum proprium & domeſticum, 1. *Ethic.* 3. quod particeps hujus boni non ab aliis petere cogatur, ſed ſibi habeat, eoque pro lubitu utatur.
2. Δυσμεταβλητὸν, difficulter mobile. 1. *Ethic.* 3. Natura videlicet bonum eſt & conſtans, quod bonum virum firmiter conſiſtere facit.
3. Κοινωνικὸν, ſui communicativum. 1. *Ethic.* 1. Quo enim latius extenditur bonum & communicatur, eo melius eſt.
4. Αὐτάρκες, ſe ipſo contentum. 1. *Ethic.* 5. Non enim quærit aliud extra ſe bonum.
5. Δι' αὐτὸ ἀγαπητὸν, propter ſe expetibile. 1. *Ethic.* 13. Alterius enim cauſa ſi quæratur, non erit ſummum.
6. Πρακτὸν, agibile. 1. *Ethic.* 4. Quia hominis ſtudio & labore comparatur.
7. Non dormientis ac otioſi.
8. Μὴ βίαιον, non violentum. 1. *Ethic.* 3. Per violentiam hic intelligimus vim & fraudes, à quibus ſit alieniſſimum.

IV. *Quid ſit?* vide cap. II.

V. *Cauſa efficiens.* } vide cap. III.
VI. *Subjectum.* }

VII. *Accidentia*, quæ ad exiſtentiam & ornatum S. B. faciunt. vide cap. IV.

CAP.

CAP. II.

Quid sit Summum Bonum.

Quid sit summum Bonum explicatur tum

- Ἀποφατικῶς SUMMUM BONUM consistit
  - 1. Neque *in voluptate, scil. corporis*, quia
    - 1. Summum Bonum est homini proprium; Voluptas non est homini propria, sed & brutis competit.
    - 2. Voluptas est violentia, tum ratione originis, tum ratione operationis.
    - 3. Voluptas non est constans & perpetua.
  - 2. Neque *in honore*, quia
    - 1. Honor non est in ejus potestate cui defertur, sed illius qui eum alteri defert; Felicitas vero in nostra potestate esse debet.
    - 2. Summum bonum expetitur propter se; Honor autem non expetitur propter se, sed propter virtutem, & ejusdem testimonium.
  - 3. Neque *in divitiis*, quia
    - 1. Divitiæ non per se expetuntur, sed ejus, quem in vita præstent, usus gratia.
    - 2. Felicitas est bonum stabile & firmum; Divitiæ vero facile eripiuntur aut auferuntur.
  - 4. Neque *in idearum contemplatione*, quia
    - 1. Quærimus bonum practicum non contemplativum.
    - 2. Etiam mali speculari valent ideas, quod de S. Bono affirmare non possumus.
  - 5. Neque *in virtutis habitu*, quia
    - 1. Bonum est perfectissimum, cui nihil addi potest; sed habitui virtuoso aliquid addi potest, scil. operatio.
    - 2. Habitus virtutis etiam inesse potest otioso & dormienti; quibus tamen non competit felicitas.
- Καταφατικῶς. SUMMUM BONUM positum est in actione secundum virtutem optimam & perfectam in vita perfecta ἡ εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς κατ' ἀρετὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ. Summum Bonum est operatio sive actio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam, in vita perfecta. 1. *Eth. Nicom.* 7.

CAP. III.

De Causa Efficiente, & subjecto Summi Boni.

Seq. Summi Boni

- *Causa efficiens*, quæ vel
  - *Remota*, est Deus Opt. Max à quo omnia bona. *Si quod enim aliud Deorum munus est inter homines, multo magis Summum Bonum erit* θεόδοτον & θεόπεμπτον.
  - *Proxima*, est adsuefactio & disciplina; hoc pacto enim virtus paratur. *Hinc summum Bonum* μαθητὸν καὶ ἐθιστὸν *recte vocatur.*
- *Subjectum* de quo quatuor not.
  - 1. Beatitudo non est bestarium, sed hominum, qui secundum virtutem perfecte agunt.
  - 2. Felicitas moralis non est mortuorum, sed viventium: Unde homo hac in vita potest esse beatus.
  - 3. Animal irrationale & actu & potentia expers est hujus beatitudinis, infans vero actu tantum.
  - 4. Miseria & beatitudo practica in eodem subjecto nequeunt simul consistere.

CAP.

CAP. IV.

De Accidentibus Summi Boni.

Accidentia S. B. sunt

- *Primaria*, quæ vel
  - *Animi*; ut bona conscientia, quæ consistit in tranquilitate animi & lætitia cordis.
  - *Corporis*: ut Sanitas. *Oportet ut & corpus valeat, & alimentum & cætera suppetant, inquit Aristot.* 10. *Ethic.* 8.
- *Secundaria*, quæ in externis bonis consistunt: ut, *bona fama, honor, amici, divitiæ* (Virtutis actio, in qua consistit Summum bonum, non excludit illa quæ instrumenta quasi sunt & materia talium actionum: Nam actio illa perfici nequit sine aliquibus saltem fortunæ bonis, & impeditur sæpe ab adversantibus. *Aliud* itaque est Summum bonum non posse esse sine bonis fortunæ; *Aliud* Summum bonum esse bona fortunæ *Hornius. lib.* 1. *c.* 8. *sect.* 5.

Pars II. Philosophiæ Moralis.

De Virtute.

CAP. I.

De Virtute in Communi.

De VIRTUTE in communi §. no 1.

1. Nomen, cujus not.
   - 1. Ἐτυμολογία. Virtus non à vi seu violentia, sed à viro nomen habet: *Cic. l.* 1. *Tusc. quæst.* Græcis dicitur ἀρετὴ, vel ἀπὸ τοῦ ἄρεως, à tollendo, *quia homines ad summa & maxima elevat & extollit*; vel ab ἀρίστῳ placeo, qs. ἀρίστος vel ab ἐράω amo, qs. ἐραστή; vel ab αἱρέομαι eligo, qs. ἀπὸ τοῦ Ἄρεως, à Marte, id est, bello, *quia in Bello virtutis vis præcipue elucet.*
   - 2. Ὁμωνυμία; Vocabulum *virtutis* varie sumitur.
     - 1. *Generatim* significat vim, efficaciam, qualitatem, nobilitatem, & operationem cujusque rei: ut, *virtute funiculi acuuntur oculi.*
     - 2. *Speciatim* ad hominis animū refertur, in quo habitus bonos & laudabiles denotat, & ejus partis quæ ratione prædita, & illius quæ per se rationis expers, illi tamen morem gerere potest.
     - 3. Καθ' ἐξοχὴν fortitudinem, quæ viro maxime digna significat.
     - 4. *Poetis* significat, per metonymiā, bonā famā, potentiam, res secundas, & alia, quæ virtutem sequuntur, bonorum genera.
     - 5. *Moris est*, ut virtutem Catonis, aut Scipionis, pro ipso Catone & Scipione dicamus, quod in aliis etiam locum habet. *Heiderus parte* 2. *Phil. Mor. p.* 146.
2. *Quid sit?* R. VIRTUS est habitus animi, quo vir bonus efficitur ad munus suum bene ac laudabiliter obeundum; *Donald. l.* 2. *c.* 1 *vel* Virtus est habitus animi laudabilis conveniens ad certam rationem; *Heiderus l. d. p.* 148.
3. *Quotuplex sit?* R. Virtus est vel
   - MORALIS ἠθικὴ, quæ appetitum perficit. *Vide cap.* 2. *& seq.*
   - INTELLECTUALIS διανοητικὴ, quæ intellectum perficit, *Vide infra cap.* 20. *Virtutes morales & intellectuales si inter se comparantur, morales maxime virtutes dicuntur, intellectuales autem secundum quid tantum.*

CAP.

CAP. II.

De Virtute Morali in communi.

De VIRTUTE MORALI in communi quinque notanda:

I. *Quid ſit?* R. Ἀρετὴ οὖν ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένῃ λόγῳ, καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν. VIRTUS eſt habitus electivus, in medioeritate conſiſtens ea quæ ad nos eſt, definita ratione, & ut definierit ipſe prudens. 2. *Ethic. Nicom.* 6.

- *Efficiens*; eſtque vel
  - *Remota* ſeu *Univerſalis*, ſcil. Deus Ter Opt. Max. qui omnis boni fons eſt atque origo.
  - *Propinqua*, ſive *Particularis*, ſcil. crebræ hominum actiones, quæ ut virtuoſæ dici mereantur certa quædam poſtulant προγεγόνοτα, & requiſita ſeu principia, *de quibus cap. III.*
- *Materia*; eſtque vel
  - *In qua* ſive *Subjectum*, & eſt vel
    - *Quod*, ſcil. ipſe homo virtutis capax.
    - *Quo*, ſcil. anima rationalis, & quidem voluntas non appetitus ſenſitivus.
  - *Circa quam* ſeu *Objectum*, quod vel
    - *Internum & propinquum*, ſcil. affectus, ſive animi motus, quos virtus non evellit, ſed moderatur. *Vide cap. IV.*
    - *Externum & remotum*, ſcil. voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari ſolent.

II. *Cauſæ* quæ ſunt

- *Forma*; hæc ſecundum analogiam & improprie eſt Mediocritas, quæ duplex;
  - *Rei*. Medium rei eſt, quod ab utroque extremorum ſecundū proportionem Arithmeticam æquali diſtat gradu ac intervallo: ut, *novenarius reſpectu ſenarii & duodenarii eſt medius, & æqualiter diſtat ab utriſque tribus unitatibus.*
  - *Perſonæ* Medium perſonæ eſt, quod ſecundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinius, ab altero vero remotius eſt; vel, quod medium eſt oratione circumſtantiarum loci, temporis, perſonæ, &c. ut, *Ea portio cibi quæ Socrati pro ipſius temperamento ſufficit, reſpectu illius dicitur medium, reſpectu tamen alterius vel deficit, vel excedit.* Hæc Mediocritas hic intelligitur.
- *Finis*; eſtque duplex;
  1. *Cujus*, ſcil honeſtas: hujus enim gratia virtutes ſuſcipiuntur.
  2. *Cui*, ſcil. beatitudo civilis, ſeu Summum Bonum, quod principium & cauſa eſt bonorum.

III. *Oppoſitum*; eſtque VITIUM MORALE. Vitium eſt habitus eligendi mala, ſeu ſectandi ea in vita, quæ à modo & mediocritate aberrant, ſive id exceſſu fiat, ſive defectu. *Horneus. lib. 3. Ethic. cap. 3. ſect. 4.* Vitium eſt habitus cum prælectione conjunctus, in nimium vel parum declinans. *Piccolom. gr. 9. c. 90.*

IV. *Diviſio. Vide cap. V.*

V. *Cognata & Affinia*, ſive fructus & comites virtutum indiviſibiles. *Vide cap. XVIII. & ſeq.*

CAP.

CAP. III.

De principiis actionum humanarum.

Principia actionum humanarum sunt potissime quatuor:

I. *SPONTANEVM*, τὸ ἑκούσιον ἐστι, οὗ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθέκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. Spontaneum est, cujus principium est in ipso agente, sciente singula in quibus est ipse actus. 3. *Ethic. Nicom.* 1.

INVITVM, quod est vel

- *Violentum*, quod est vel
  - *Absolute violentum.* Τὸ βίαιόν ἐστιν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν τοιαύτη οὖσα ἐν ᾗ μηδὲν συμβάλλει ὁ πράττων ἢ ὁ πάσχων. Violentum est, cujus principium est extra agentem, adeo ut is qui agit plane nihil adjumenti ad illam actionem conferat. 3. *Ethic.* 1.
  - *Secundum quid violentum*, quod dicitur mixtum, vel actio mixta sive media, quod partim per vim extrinsecus, partim intrinsecus per voluntatem fieri videatur: Vt quando illud quod alias nunquã susciperetur, nunc tamen suscipitur vel ad bonũ aliquod insigne consequendum, vel ad majus malum evitandum. *Iac. Mart. disput. Ethic.* 5.
- *Per ignorantiam*, quæ est duplex:
  - *Ignorantia juris*, seu *universalium*; cum illa ignoramus quæ jure scire tenemur. Exempli gratia, quando latet quid eligendum, quid honestum, quid justum, &c. *Hæc ignorantia crassa & adfectata, nec invitam actionem facit, nec veniam meretur.*
  - *Ignorantia facti*, seu *singularium*, cum ignorantur circumstantiæ quædam singulares, quæ ante actionem prævideri aut præcaveri non potuerunt. *Hæc ignorantia si caret dolo, & subsequentem habet pœnitentiam ob admissum peccatum, facit actionem invitam & veniam meretur.*

II. *ELECTTIO.* Ἡ προαίρεσίς ἐστιν ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν. Electio est præmeditata appetitio eorum quæ in nostra sunt potestate, & per nos fieri possunt. 3. *Ethic. Nicom.* 12.

III. *CONSVLTATIO.* Ἡ βούλευσίς ἐστι τῆς ψυχῆς λογισμὸς περὶ τῶν πρακτῶν. Consultatio est ratiocinatio de mediis, per quæ ad finem in agendo pervenitur. 3. *Ethic. Nicom.* 3. Sub deliberationem ergo cadunt quæ fieri à nobis possunt, non autem aliena, uti nec necessaria neque fortuita.

IV. *VOLVNTAS.* Ἡ βούλησίς ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ ἢ φαινομένου ἀγαθοῦ μετὰ λόγου ὄρεξις. Voluntas est boni, vel veri, vel adparentis, cum ratione appetitio. 3. *Ethic. Nicom.* 4. Vocabulum voluntatis hic non pro ipsa potentia volendi, aut actu voluntatis primo, sed pro secundo accipitur.

CAP.

CAP. IV.

De Affectibus.

De AFFECTIBUS tria notanda;

I. *Quid sint?* R. Affectus est motus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimb. disp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel* Passio animæ nihil aliud est, quam motus appetitivæ virtutis in persecutione boni vel in fuga mali. *Tom. 2. Eth. lect. 3.*

II. *Subjectum.* Affectus omnes pertinent ad animam sentientem; nec tamen ad facultatem sive potentiam ejus apprehensivam sed appetitivam.

III. *Divisio.* Affectus pertinet vel ad

- *Appetitum concupiscibilem*, ut,
  - *Amor*, qui est motio appetitus, qua rem aliquam prosequimur quatenus utilis & delectabilis est.
  - *Odium*, quod est motio appetitus, qua rem aliquam fugimus & repellimus, quatenus inutilis & injucunda est.
  - *Concupiscentia*, quæ est appetitio ejus quod delectat, hoc est, *quod delectationem sensibus creat.*
  - *Gaudium*, quod est appetitio qua bonum amplectimur, fovemus, tenemus.
  - *Dolor & Tristitia*, quæ oriuntur quando appetitus conjungitur cum malo, idque percipit.
- *Appetitum irascibilem* ut,
  - *Spes*, quæ est appetitio boni futuri cum difficultate conjuncti, sed quod consequi tamen possumus.
  - *Timor*, qui est dolor & perturbatio orta ex imaginatione futuri mali, aut ejus quod lædere nos potest.
  - *Audacia*, quæ est motus qui promptos facit ad adgrediendum quod speramus, *id est, ad superandum periculum quod imminet, sive quod ab adeptione boni alicujus nos prohibet.*
  - *Ira*, quæ est appetitio cum dolore conjuncta vindictæ sive ultionis, propter eam quæ adparet parvipensionem, vel in se, vel in suorum quempiam, convenientem.

CAP. V.

De Divisione Virtutis Moralis.

VIRTVS alia est

- *Perfecta*, quæ versatur vel circa
  - *Corpus hominis*, ut,
    - FORTITUDO, *cap. 5.*
    - TEMPERANTIA, *cap. 7.*
  - *Bona vel mala externa* utpote vel circa
    - *Pecuniam*, ut,
      - LIBERALITAS, *cap. 8.*
      - MAGNIFICENTIA, *cap. 9.*
    - *Honores*, ut,
      - MAGNANIMITAS, *cap. 10.*
      - MODESTIA, *cap. 11.*
    - *Iram*, ut, MANSUETUDO. *cap. 12.*
  - *Conversationem*, ut tres virtutes homiliticæ
    - COMITAS,
    - VERITAS.
    - VRBANITAS,

    } *cap. 13.*
  - *Contractus*, ut, JVSTITIA, *cap. 14, 15.*
- *Imperfecta*, quæ est dispositio ad virtutem perfectam; ut sunt SEMIVIRTVTES, *cap. 16.*
- *Perfectissima*, ut, VIRTVS HEROICA, quæ est virtutum moralium eminentia, *cap. 17.*

CAP.

CAP. VI.

De Fortitudine.

De FORTITUDINE quinque notanda:

- 2. *Nomen* cujus observ.
  - 1. Ἐτυμολογία. Fortitudo nomen habet à ferendo. *Græcis dicitur* ἀνδρεία ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς à viro, *non quod in solos viros cadat, sed quod maxime digna sit exu virili, in eoque frequentior.*
  - 2. Ὁμωνυμία. Vocabulum *Fortitudinis* sumitur
    - 1 Pro qualibet virtute quatenus animo firmitatem aliquam ad agendum tribuit
    - 2. Pro corporis & virium naturalium vigore.
    - 3 Pro quovis contemptu periculorum, & sic audaciæ quoque competit.
    - 4. Proprie, pro ea virtute quæ circa fiduciam & metum versatur, *id est, confidendi, & quæ intrepido animo esse docet*
- II. *Quid sit?* R. Ἀνδρεία ἐστι μεσότης περὶ φόβους καὶ θάρρη. FORTITUDO est mediocritas circa metum & fiduciam. 3. *Ethic. Nicom.* 7. Fortitudo est virtus mediocritatem servans in iis quæ metum aut fiduciam in periculis honestatis causa adeundis, vel perferendis adferre possunt. *Donald. lib.* 3, 1.
- III. *Objectum* estque vel
  - *Internum*, quod est timor & fiducia, magis tamen timor.
  - *Externum* quod vel
    - *Generale*, hoc sunt formidabilia, & ea quæ fiduciam in periculis adferre homini possunt. *Neque tamen circa omnia formidabilia vir fortis versatur, sed in iis intrepide se gerit, quæ ita terribilia sunt, & metum incutiunt, ut constantiam hominis non superent. Inter hæc est præcipium vitæ periculum, sive mors ipsa.*
    - *Speciale*, hoc est mors bellica. *Vir fortis mortem adit & fugit* Fugit, *quatenus non adpetit;* Adit, *quatenus non detrectat mori, sed ita ut morte sua de multis præclare mereatur.*
- IV. *Actus*, estq; duplex:
  - 1. *Sustinere* Fortitudo timorē reprimit difficultatē sustinendo
  - 2. *Adgredi.* Fortitudo audaciam moderatur adgrediendo *Principaliter tamen est actus sustinendi quam adgrediendi.*
- V. *Extrema*, quæ sunt
  - 1. *In excessu*, AVDACIA θρασύτης, quæ est nimia fiducia in periculis subeundis ex arrogantia quadam & sine ratione.
  - 2. *In defectu*, TIMIDITAS δειλία, quæ ultra modum metuendo progreditur, fidendo modum deserit.
- VI. *Quotuplex?* R. Fortitudo est vel
  - *Vera*, seu *virtuosa*, quando aliquis ex habitu virtutis virum se præstat.
  - *Adparens*, cujus quinq; sunt species
    - 1. *Civilis*, quæ maxime Fortitudini veræ similis videtur, & conspicitur in civibus, qui maxima subeunt pericula ut honores consequantur, aut etiam infamiam pœnasve fugiant.
    - 2. *Militaris* seu *experimentalis*, quando aliquos experientia rei militaris efficit animosos.
    - 3. *Iracundia*, quando quis ira, dolore, aut alio aliquo animi affectu concitatus, temere adit pericula.
    - 4. *Fiduciaria*, seu *in spe collocata*, quando spes cæteræ victoriæ audaces efficit milites.
    - 5. *Inscia & stolida*, quæ est eorum qui ideo aliquid audent, quod periculi magnitudinem sæpe ignorant.

CAP.

CAP. VII.

De Temperantia.

De TEMPERANTIA quinque notanda;

I. *Nomen*, cujus observ.
- 1. Ἐτυμολογία. Temperantia nomen habet à temperando, cum voluptates refrænet, moderetur, & temperet. Græcis dicitur σωφροσύνη, quasi σώζουσα τὴν φρόνησιν, *conservans mentem*, aut quasi σῶσα φρόνησις, *salva prudentia*.
- 2. Ὁμωνυμία. Vocabulum *Temperantiæ* accipitur
  - 1. *Improprie*, quatenus videlicet tribuitur brutis, v. gr. apibus, aquilæ, &c.
  - 2. *Generaliter*, pro omnium actionum humanarum moderatione. *Quo sensu omnes fere virtutes sub se complectitur.*
  - 3. *Specialiter*, pro illa virtutis moralis specie, quæ circa voluptates moderandas est occupata.

II. *Quid sit?* R. Σωφροσύνη ἐστὶ μεσότης περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας. TEMPERANTIA est mediocritas circa voluptates & dolores. 3. *Ethic. Nicom.* 10. Temperantia est virtus mediocritatem servans in adpetendis & fugiendis corporis voluptatibus, quæ gustu & tactu percipiuntur. *Donald. lib.* 3. *Ethic. c.* 2.

III. *Objectum* quod est vel
- *Primarium*, seu per se; ut sunt voluptates corporis, quæ afficiunt gustum & tactum, & percipiuntur ex cibo, potu, & venere.
- *Secundarium*, seu *per accidens*; ut sunt dolores, quatenus ex nimio desiderio voluptatem, vel illarum privatione oriuntur.

IV. *Extrema*, quæ sunt
- 1. *In excessu*, INTEMPERANTIA ἀκολασία. hæc est vitium quo citra delectum quævis voluptates in gustu aut tactu positæ, nulla habita honestatis ratione immoderate expetuntur.
- 2. *In defectu*, STUPIDITAS ἀναισθησία, hæc est vitium in adspernandis omnibus etiam necessariis & honestis voluptatibus.

V. *Species*, suntque
- 1. *Frugalitas*, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. Frugalitas est temperantia in sumendo nutrimento. *In cibo & potu proportio Geometrica est observanda, homines enim plurimum variant.*
  - 2. *Quotuplex?* R. Frugalitas est vel
    - *Abstinentia*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. Abstinentia est frugalitas in moderato cibi usu.
      - 2. *Extrema*
        - 1. In excessu *voracitas*.
        - 2. In defectu *nimia abstinentia à cibo*.
    - *Sobrietas*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. Sobrietas est frugalitas in moderato potus usu.
      - 2. *Extremas*
        - 1. In excessu *ebrietas*, sive *ebriositas*.
        - 2. In defectu, *nimia abstinentia à potu*.
- 2. *Castitas*
  - 1. *Quid sit?* R. Castitas est temperantia in moderato Veneris usu.
  - 2. *Extrema*
    - 1. In excessu *salacitas*, sive *libido*.
    - 2. In defectu, *nimia & contra naturæ ordinem abstinentia à Venere*.

CAP. VIII.

De Liberalitate.

De LIBERALITATE quatuor notanda:

- I. *Quid sit?* R. Ἐλευθεριότης ἐστὶ μεσότης περὶ τὰ χρήματα. LIBERALITAS est mediocritas circa pecunias, 4. *Ethic. Nicom.* 1. Liberalitas est virtus mediocritatem servans in pecuniis modicis dandis accipiendisque. *Donald. l. 3. c. 3.*
- II. *Objectum*, & sunt τὰ χρήματα, pecuniæ, divitiæ seu opes. *Per τὰ χρήματα intelliguntur cuncta illa quorum æstimationem nummus metitur.*
- III. *Actiones.* Liberalitas consistit tum in
  - *Dando*, ubi not. tum
    - *Modus*, hic not.
      - 1 *Personatum*
        - *Dantis.* Liberalis dat libenter, sine molestia & exprobatione.
        - *Accipientis.* Non omnibus est bene faciendum, sed tantum indigentibus, dignis, probis, bene meritis, &c.
      - 2. *Quantitas.* Pro facultatibus dantis, & pro dignitate ac necessitate accipientis beneficia distribuantur.
      - 3 *Qualitas.* Beneficia accipienti prosint, noceant nemini.
      - 4. *Tempus.* Tum dentur beneficia, cum res exigit: absit itaque omnis procrastinatio.
      - 5. *Locus.* Honoris gratia collata beneficia fiant palam; egestatis sublevandæ causa privatim.
    - *Finis*, qui debet esse sola honestas. Non enim liberales sunt, qui gratia vel ostentationis, vel majoris lucri & remunerationis dant atque erogant.
  - *Accipiendo*; Liberalis cavebit ne aliunde accipiat, quam unde debet utque honestis rationibus facultates suas augeat.
- IV. *Extrema* sunt
  - 1. *In excessu*, PRODIGALITAS, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Prodigalitas ἀσωτία est vitium, modum in nimium dando, & parum aut inhoneste accipiendo violans.
    - 2 *Quotuplex?* R. Prodigalitas est vel
      - *Simplex*, quæ in res quaslibet temere facultates profundit, sine ulla spe receptionis.
      - *Mixta*, quæ cum aliis vitiis est conjuncta; *seu*, quæ ab aliis per injuriam aufert, quod aliis immoderate tribuit.
  - 2. *In defectu*, AVARITIA de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Avaritia ἀνελευθερία est vitium, in nimium accipiendo, retinendoque modum violans.
    - 2. *Genera avarorum*, ea sunt tria;
      - 1. *Eorum* qui dando solum deficiunt, interim tamen injuste non accipiunt.
      - 2. *Eorum* qui injuste accipiunt, & per fas & nefas opes congerunt.
      - 3. *Eorum* qui in dando deficiunt, & in accipiendo modum excedunt.

CAP.

CAP. IX.

De Magnificentia.

De MAGNIFICENTIA quinque notanda:

I. NOMEN sumitur
- 1. Pro titulo dignitatis, quo ex Romanorũ more salutare consuevimus eos qui magistratus publici, aut nobilitatis dignitate majori alios antecellunt.
- 2. Pro eo quod authoritatem conciliat: ut, *magnificus incessus, magnifica facies.*
- 3. Pro virtute, quæ decorum servat in magnis sumptibus faciendis.

II. *Quid sit?* R. ἡ μεγαλοπρέπεια ἐστι δαπάνη ἐν μεγέθει πρέπουσα, MAGNIFICENTIA est sumptus in rebus magnis & amplis decorus. 4. *Ethic. Nicomb.* 2. Magnificentia est virtus in magnis sumptibus errogandis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 4.*

III. *Objectum*, suntque sumptus magni in quibus erogandis decorum spectatur. Hic tria notanda:
- 1. *Persona.* Magnificentiam qui vult exercere non debet esse pauper vel plebeius; sed sit dives, & in aliquo dignitatis & honoris gradu constitutus.
- 2. *Sumptus, de* quibus not.
  - 1. Magnorum sumptuum alii aliis sunt majores, alii minores, prout ergo divitiæ uniuscujusque ferunt, expensæ sunt faciendæ.
  - 2. Qui impendit ea quæ sibi furto, rapinis, fraude, aliisque mediis illicitis adquisivit, magnificus dicendus non est.
  - 3. Sumptus fiant non gloriæ causa sed honestatis, cum voluptate, sine parsimonia.
- 3. *Opera* in quæ sumptus fiunt, suntq; vel
  - *Sacra*, quæ ad divinum cultum pertinent; ut, *templa, altaria*, &c.
  - *Profana*, quæ vel
    - *Publica*, quæ ad publicum civitatis usum & ornamentum pertinent: ut, *theatra, mœnia, pontes*, &c.
    - *Privata*, quæ ipsum magnificum & suos spectant: ut, *ædes, horti, vestes*, &c.

IV. *Discrimen* Magnificentiæ & Liberalitatis?
- 1. Magnificentia versatur circa sumptus magnos; Liberalitas vero circa modicos est occupata.
- 2. Omnis magnificus est liberalis, non autem omnis liberalis est magnificus.
- 3. Liberalitatis actiones sunt dare & accipere, magnificentiæ autem sumptus facere.
- 4. Nemo potest dici liberalis erga se & suos, sed tantum erga alios; potest autem aliquis etiam in se & suos esse magnificus.

V. *Extrema*, suntque
- 1. *In Excessu*, LUXUS ἀπειροκαλία καὶ βαναυσία, quæ est inepta & inutilis magnorum sumptuum in res viles & non necessarias profusio, ostentationis solum gratia, facta.
- 2. *In Defectu*, SORDES μικροπρέπεια. quæ est indecora & intempestiva in magnis & splendidis operibus efficiendis parsimonia.

CAP.

CAP. X.

De Magnanimitate.

De MAGNANIMITATE quinque notanda:

I. *Nomen* sumitur:
1. Pro fortitudine; *quia in periculis summis magnus requiritur animus.*
2. Pro ornamento quodam virtutum omnium; *quo sensu per omnes virtutes eam deducit Aristot. 4. Eth. 3. & quomodo in singulis se gerat, ostendit.*
3. Pro virtute appetitum in magnis honoribus expetendis regente.

II. *Quid sit?* R. MAGNANIMITAS μεγαλοψυχία est virtus in magnis & debitis honoribus expetendis vel contemnendis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 5.*

III. *Objectum*, estque
- *Generale*, hoc sunt τὰ μεγάλα res magnæ, uti ipsa Etymologia innuit.
- *Speciale*, hoc sunt honores magni, *quia honor omnium externorum bonorum maximum.* Honor est præmium virtutis, tributum à congruente ejus judice viro bono, ut ejus virtus refulgeat; cæterique ejus exemplo ad virtutem excitentur: *Piccolom. grad. 8. cap. 24.*

IV. *Officium magnanimi*, quod est vel
- *Primarium*, estque magnos & meritos honores convenienter & modo decenti expetere, vel contemnere.
- *Secundarium*, estque circa divitias & potentiam, nec non circa fortunã, tam prosperam quam adversam, ita moderate versari, ut nimirum in rebus secundis animum non efferat, nec in adversis despondeat, sed omnem fortunam decenter & moderate ferat.

V. *Extrema*, quæ sunt
1. *In excessu*, SUPERBIA ὑπερηφανία, estque vitium per quod majoribus honoribus quam digni sumus, nos dignos judicamus. *Omnis superbus est stultus & injustus.*
2. *In defectu*, PUSILLANIMITAS μικροψυχία, estque vitium per quod iis honoribus nos indignos judicamus, qui tamen jure nobis debentur. *Qui hoc vitio laborant in se ipsos & in ipsam virtutem quodammodo sunt injusti, spoliantes se honoribus qui propter virtutem iis debentur: Seipsos quoque reddunt suspectos, quod scelveris alicujus sibi conscii honores dignos aversentur.*

CAP. XI.

De Modestia.

De MODESTIA quinque notanda:

I. *Nomen* sumitur;
1. *Generaliter*, pro quavis animi moderatione, verecundia & pudore liquendo, stando, incedendo, gaudendo.
2. *Specialiter*, pro virtute circa honores mediocres occupata.

II. *Quid sit?* R. MODESTIA est virtus servans mediocritatem in parvis honoribus e quo decet modo expetendis. *Prætor. in Theat. Eth. p. 2. sect. 11.*

III. *Objectum* sunt honores modici & parvi. *Differt igitur Modestia à Magnanimitate sicut Liberalitas à Magnificentia: Magnanimitas versatur circa magnos, Modestia circa parvos honores.*

IV. *Officium modesti* est
1. Adpetere debitos & justos, *h. e. legitimis mediis adquisitos* honores.
2. Abstinere à nimiis & nobis dignioribus honoribus. *Hinc fuga honorum nec per se laudabilis est, nec culpabilis, sed dum à medio recedit.*

V. *Extrema*, sunt
1. *In excessu*, AMBITIO φιλοτιμία, & est vitium quo honores mediocres nimium & præter rationem expetimus.
2. *In defectu*, HONORUM CONTEMPTUS ἀφιλοτιμία & est vitium quo honores etiam nobis debitos præter rationem adspernamur.

CAP.

CAP. XII.

De Mansuetudine.

De MANSUETUDINE quinque not.

I. *Nomen* sumitur: 1. Generaliter, pro eo quod quacunq; ratione est mansuetū, vel cicur factū. 2. Pro lenitudine, quæ alias in defectu peccat. 3. Proprie pro virtute quæ inter lenitudinem & iracundiam medium tenet. *Dicitur etiam placabilitas, clementia, lenitas, &c.*

II. *Quid sit* R. μεσότης περὶ ὀργάς, MANSUETUDO est mediocritas circa iras. 4. *Ethic. Nicom.* 5. Mansuetudo est virtus quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo. *Golius l.* 4. *Ethic. c.* 5.

III. *Objectum* est vel *Internum*, sc. ira, seu irascendi appetitus. *Externum*, sc. omnia ea quæ iram in animo hominis excitare possunt, ut sunt, *injuria, damna, contemptus, &c.*

IV. *Officium mansuesci* est irammoderari. Habenda itaq; est ratio

1. *Causarum.* Irascendum est non propter leves, sed solum propter graves & justas causas, pertinentes ad vindicationem & defensionem honoris & cultus divini, patriæ, libertatis, legum, conjugum, liberorum, famæ, existimationis, & similium.

2. *Personarum.* Irascendum non imprudenter peccantibus, non mente captis, non superioribus, non bene de nobis meritis, non veniam precantibus, sed improbis & malis.

3. *Modi*, qui consistit in ira frænanda, ne vel honestatis terminos excedat, vel rationibus non cedat, vel primo impetu quidquam fiat, vel ira delicto major sit.

4. *Temporis* Hic duo not.
1. *Quando?* R. Cavendum est ne nimis tarde in gravioribus, nec nimis cito in levioribus delictis: ne in seriis consultationibus, aut tempore gaudii irascamur.
2. *Quamdiu?* R. Ira non est diu alenda, alias in odium aut furorem vertitur.

V. *Extrema*

1. *In excessu.* IRACUNDIA, cujus not.
I. *Quid sit?* R. Iracundia ὀργιλότης est vitium quo præter modum absque justis causis iræ indulgemus.
2. *Species* sunt
1. *Excandescentia* ἀκαρχολία, qua subito & aperte ob levem causam irascimur, subitoque placamur.
2. *Amarulentia* πικρία, qua tarde irascimur, sed iracundiam semel conceptam tam diu retinemus, donec vel vindictam fuerimus consecuti, vel diuturnitate eam concoxerimus.
3. *Crudelitas* ἀγριότης, & est iracundia pertinax & aperta, quę absque vindicta placari non potest.

2. *In defectu*, LENITUDO ἀοργησία, vitium per quod ne justis quidem de causis ira commovemur. *Qui hoc vitio laborant, videntur stolidi & fatui, sunt servili & abjecto animo, & ad res præclaras gerendas minus apti.*

CAP. XIII.

De Virtutibus Homiliticis.

VIRTUTES HOMILITICÆ sunt tres:

I. COMITAS, de qua not.

1. *Quid sit?* R. COMITAS (*alias dicta humanitas, affabilitas, &c.*) est virtus in conversatione quotidiana mediocritatem servans, ne quis juste offendatur. *Prætor. p. 2. Theat. eth. sect. 13.*

2. *Objectum* sunt hominum congressus seu quotidiana conversatio.

3. *Officium* Vir Comis
1. Quantum per honestatem & utilitatem fieri potest, neminem debet offendere, sed potius delectare.
2. Si non potest omnia aliorum dicta & facta adprobare, eos amice & modeste admoneat, neque hac in parte eorum offensionem metuat, sed magis honestatem & utilitatem spectet.
3. Debet rationem habere personarum. *Præstantioribus auscultare & obtemperare convenit: Inferioribus modeste persuadere: Æqualibus consentire.*

4. *Extrema* sunt
1. *In excessu,* ADSENTATIO ἀρέσκεια, vitium, quo præter modū & rationem honestatis, in omnibus dictis & factis placere studemus iis cum quibus conversamur.
2. *In defectu,* MOROSITAS δυσκολία, vitium, quo præter modum & rationem nemini, ne in honestis quidē rebus & actionibus placere volumus, sed omnia improbamus.

II. VERITAS, de qua IV. not.

1. *Quid sit?* R. VERITAS, seu Veracitas est virtus, per quam id quod in qualibet re verum est, solius veritatis amore simpliciter & aperte fatemur, nihil addendo vel detrahendo. *Golius l. 4.*

2. *Objectum* est *verum* tum in verbis, tum in factis.

3. *Officium:* Vir verax est
1. ἁπλοῦς, Justus ac bonus, nihil propter commodum privatum dicens vel faciens, quod revera non sit.
2. αὐθέντης, in dictis & factis per omnia sibi similis, nihil in alterius gratiam fingens.
3. ἀλαζονικός, sua non jactans, sed extenuans potius.

4. *Extrema* sunt
1. *In excessu,* ARROGANTIA ἀλαζονία quæ est mendacium quo ea, quæ non habemus, nobis arrogamus.
2. *In defectu,* DISSIMVLATIO εἰρωνία, quæ est mendacium quo ea, quæ nobis adsunt negamus, fingimusq; contraria.

III. URBANITAS, de qua IV. not.

1. *Quid sit?* R. URBANITAS εὐτραπελία est, virtus in ludis & jocis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 10.*

2. *Objectum* sunt ludi & joci omniaque delectabilia.

3. *Officium Vrbani,* Ludi & joci sint liberales & honesti, & non tantum oblectationis & sapientiæ sale conditi, sed & personis, loco, atque temporibus accommodati.

4. *Extrema* sunt
1. *In excessu,* SCVRRILITAS βωμολοχία, vitium quo in jocando & modum & decorum excedimus, non habita ratione honestatis cæterarumque circumstantiarum.
2. *In defectu,* RVSTICITAS ἀγροικία, vitium, quo neque jucunda proferre, neque aliorum jocos ferre possumus.

CAP.

CAP. XIV.

De Justitia.

De JUSTITIA tria not.

3. *Quid sit?* R. δικαιοσύνη ἐστιν ἕξις δι' ἣν πρακτικοὶ τοῦ δικαίου εἰσὶ, καὶ δι' ἣν δικαιοπραγοῦσι καὶ βούλονται τὰ δίκαια. JUSTITIA est habitus quo homines idonei sunt ad agendum ea quæ justa sunt, eademque etiam agunt & volunt. *lib. 5. Ethic. c. 1.*

2. *Quotuplex?* R. Justitia est vel

- Universalis, de qua not.
  1. *Quid sit?* R. JUSTITIA UNIVERSALIS est qua omnibus legibus ad publicam societatis conservationem obedientia præstatur. *Hæc justitia omnes in se virtutes complectitur, & tam late patet quam virtus ipsa, nec ab hac differt, nisi quod non tam est virtus nuda & in se spectata, quam eadem in usu & exercitio posita. Horn. l. 3. c. 11.*
  2. *Objectum*, sunt omnium legum & virtutum actiones sive omnia legitima; unde etiam *Justitia legalis* dicitur.
- Particularis, de qua not.
  1. *Quid sit?* R. JUSTITIA PARTICULARIS est virtus quæ tam in rerum distributione, quam commutatione ac contractibus, & omnibus in quibus injuria cuiquam fieri potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis bonis plus sibi vindicet & minus alteri relinquat, nec rursus de malis minus sibi & plus alteri quam par est, & jure illi debetur, *Horneus l. d. Hæc proprie est Justitia quæ specialem virtutem constituit, quæque hic consideranda venit.*
  2. *Quotuplex sit?* R. est vel
     - Distributiva, de qua not.
       1. *Quid sit* R. JUSTITIA DISTRIBUTIVA διανεμητικὴ est, quæ in distributione rerum externarum, pro ratione dignitatis personarum & æqualitatis rerum singulis suum tribuit.
       2. *Objectum* sunt res externę inter plures dividendæ: ut, *honores, præmia, pœnæ, &c.*
       3. *Proportio* sit Geometrica, ubi personarum dignitas, & pretium rerum distribuendarum spectatur.
     - Commutativa, de qua not.
       1. *Quid sit?* R. JUSTITIA COMMUTATIVA συναλλακτικὴ est, quæ in contractibus & rerum commutatione, nullo habito personarum respectu, eam servat æqualitatem, ut suum quisque consequatur, & nulla pars defraudetur.
       2. *Objectum* sunt res commutandæ, seu ipsi contractus & permutationes rerum.
       3. *Proportio* sit Arithmetica, nam hic non personarum respectus, sed simplex rerum æqualitas attenditur.

3. *Effectus est* JUS, de quo *cap. seq.* XV.

CAP. XV.

De Jure.

De JURE tria not.

I. *Quid sit?* R. Jus est Justitiæ effectum, quod in mutuæ societatis usu hominibus recta præscribit ratio. *Donald. l. 3. c. 7.*

II. *Quotuplex?* R. Jus est vel

- *Civile*, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. Jus CIVILE δίκαιον πολιτικὸν, est, quod in societate inter homines liberos & æquales, vel proportione, vel numero, ad sufficientem rerum necessariarum copiam colitur.
  - 2. *Quotuplex sit?* R.
    - *Naturale* φυσικὸν, quod natura omnibus hominibus indidit. *Sub hoc comprehenditur etiam illud, quod ICti vocant Jus gentium.*
    - *Legitimum*, de quo not.
      - 1. *Quid sit?* R. Jus LEGITIMUM νομικὸν, est, quod hominum decreto in societate ad civium salutem est sancitum. *Dicitur etiam Jus positivum, item Lex, & à ICtis Jus civile.* LEX HUMANA est decretum factum & promulgatum ab eo, qui publicam authoritatem in civitate aliqua habet, præscribens quidpiam à subditis servandum, quod ad Reip. tranquilitatem & utilitatem facere probabiliter putatur. *H. l. 4. c. 3.*
      - 2. *Adjunctum* est *Æquitas* ubi not.
        - 1. *Quid sit?* R. Æquitas ἐπιείκεια est correctio juris legitimi sive legis ea parte, qua lex deficit ob suam generalitatem.
        - 2. *Oppositæ*
          - 1. ἀκριβοδίκαιον, summum jus, seu jus strictum.
          - 2. ἡ συκοφαντία, callida & malitiosa juris interpretatio.
- *Oeconomicum*, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. *Jus Oeconomicum* est communio & societas vitæ eorum qui ejusdem sunt domus, instituta ad generis propagationem, & domesticorum sustentationem.
  - 2. *Quotuplex sit?* R. est vel
    - *Paternum* πατρικὸν, quod est inter parentes & liberos.
    - *Herile* δεσποτικὸν, quod est inter dominum & servum.
    - *Matrimoniale* γαμικὸν, quod est inter maritum & uxorem.

III. *Oppositum* est INJURIA ἀδίκημα, juris violatio; cum à sciente ac volente invito alicui præter meritum damnum infertur. *Dicitur* invito, *nam Volenti non fit injuria; vel volens non patitur injustum.*

CAP.

CAP. XVI.

De Semivirtutibus.

SEMIVIRTUTES versantur *vel circa*

- *Voluptates*, ut CONTINENTIA, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. CONTINENTIA ἐγκράτεια est virtus imperfecta, qua inordinati affectus omnes, inprimisque alimenti & veneris, rectæ rationi reluctantes, inviti subjiciuntur. *Donald. l. 3. c. 12. vel,* Continentia est dispositio proba, sequens rationem rectam, qua homo se abstinet à voluptatibus cupiditate repugnante.
  - II. *Objectum* est vel
    - *Primarium*, scil. voluptates corporis, quæ percipiuntur ex gustu & tactu.
    - *Secundarium*, scil. voluptates quæ percipiuntur ex divitiis, honoribus, cupiditate vindictæ
  - III. *Extrema* sunt
    - 1. *In excessu* INCONTINENTIA, de qua n.
      - 1. *Quid sit?* R. Incontinentia ἀκρασία est, qua nonnulli contra judicium rectæ rationis, à pravis cupiditatibus quodammodo inviti ad peccandum abripiuntur. *Incontinens partim sciens, partim nolens peccat; eo quod licet universale teneat, tamen in specie singularibus actionibus non adplicat.*
      - 2. *Quotuplex sit?* R. Incontinentia est, *vel*
        - *Præcipitantia*, qua subito per imprudentiâ à vehementiori affectu abripimur.
        - *Infirmitas*, qua aliquamdiu pravis cupiditatibus resistentes tandem subcumbimus.
    - 2. *In defectu*, cum quis voluptates adeo aversatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.
- *Dolores*, ut TOLERANTIA, de qua not.
  - I. *Quid sit?* TOLERANTIA καρτερία est virtus imperfecta, qua res adversas & laboriosas, cum quodam dolore conjunctas, honestatis gratia magno animo præferimus. *Prætor. vel,* Tolerantia est affectus rationem rectam sequens, qua homo fert dolores repugnante irascendi appetitu. *Piccolom.*
  - II. *Objectum* sunt res adversæ seu dolores, non verò quivis, sed ii præsertim in quibus plerique subcumbunt ex imbecillitate animi & indulgentia.
  - III. *Extrema* sunt
    - 1. In *excessu*, PERTINACIA, vitium quo quævis molestia & adversa sine honestatis ratione, tantum ex obstinatione animi perferuntur.
    - 2. In *defectu*, MOLLITIES μαλακία, vitium quo nullas plane molestias aut dolores honestatis gratia perferre volumus. *Hæc si oriatur ex vitio naturæ, sive gentis, & morbo, excusationem meretur.*

CAP.

CAP. XVII.

De Virtute Heroica.

De VIRTUTE HEROICA tria not.

I. *Nomen.* VIRTUS HEROICA, ἀρετὴ ἡρωικὴ, ἀπὸ τοῦ ἥρωος, ab Aristotele dicitur *divina* non quod Deorum sit propria, verum quod homo hac virtute præditus ultra communem hominum sortem se quasi elevans, diis se, quantum humana fert conditio, similem præstat.

II. *Quid sit? R.* VIRTUS HEROICA est habitus animi, non tam humana industria adquisitus, quam divinitus quibusdam concessus, ad ejusmodi actiones acerrimo impetu & felicissimo successu obeundas, quæ alioquin à communis sortis hominibus præstari non possent, *Gutkius. disp. Eth.* 3. *th.* 21. *vel,* Virtus heroica est virtutis excellentia hominem supra communem seu humanam conditionem elevans. *Piccolom. gr.* 6.

III. *Extrema* sunt
- *In excessu,* FERITAS θηριότης, vitium, quo homo excusso rectæ rationis judicio, omnique humanitate projecta, ferarum more, ea amplectitur & perpetrat à quibus alioquin humanus animus naturaliter abhorret: *vel,* Feritas est vitium humanam adpetitionem in ferinam commutans, omnem rationis usum excludens, ex perversione veri amoris ortum, per quod infra hominis conditionem deprimitur. *Piccolom.*
- *In defectu,* Ignavia summa & ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP. XVIII.

De Voluptate.

Cognata seu affinia virtutum sunt

VOLUPTAS de qua not.

I. *Quid sit?* R. ἡδονή ἐστιν ἐνέργεια τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως ἀνεμπόδιστος. VOLUPTAS est operatio non impedita, promanans ab habitu qui est secundum naturam. *Eth.* 7. *Nicom.* 12. ἡδονή ἐστι τελείας ἐνεργείας ἐπιγενόμενος τέλος. Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum. 10. *Eth.* 4.

II. *Quotuplex sit?* R. Voluptas est
- 1. vel
  - *Animi,* quæ ex perfectorum animi habituum actionibus profecta, per se absque dolore est jucunda.
  - *Corporis,* quam naturæ necessitati satisfaciens ex rectæ rationis præscripto corpus percipit *Donald.*
- 2 vel
  - *Honesta,* quæ ex honestis actionibus percipitur; ut, *tranquillitas & lætitia bonæ conscientiæ,*
  - *Turpis,* quæ ex inhonestis actionibus percipitur: ut, *si quis furtis, homicidiis, &c gaudeat.*
  - *Indifferens,* quæ ex neutris actionibus percipitur: ut, *si quis esu piscium, si hortorum cultura delectatur.*
- 3. vel
  - *Pura & sincera,* quæ nihil habet admixtum turpitudinis aut doloris.
  - *Impura & mixta,* quæ aliquid turpitudinis aut molestiæ sibi junctum habet.
- 4 vel
  - *Humana,* quæ hominis naturę convenit.
  - *Belluina,* quę belluis convenit: *Quot igitur belluarum species, tot sunt voluptatum belluinarum differentiæ.*

AMICITIA, *de qua cap.* 19.

CAP.

CAP. XIX.

De Amicitia.

DE AMICITIA V. not.

I. *Nomen*, quod sumitur
- 1. Pro rerum naturalium συμπαθείᾳ inter se, quo modo rebus omnibus creatis quædam inest amicitia.
- 2. Pro amabili affectu inter belluas, ut etiã inter hominem & belluas.
- 3. Pro mutuo amore in societate civili. *In qua significatione hic accipitur.*

II. *Quid sit?* R. φιλία ἐστὶν εὔνοια ἐν ἀντιπεπονθόσι μὴ λανθάνουσα, AMICITIA est benevolentia mutua non latens: 8. *Ethic. Nicom.* 2.

III. *Quotuplex sit?* Resp.
- 1. vel
  - *Honesta*, quæ propter solam honestatem seu virtutis amorem initur. *Hæc dicitur amicitia per se, perfecta, firma, stabilis, & rara, quæ nullis patet calumniis, injuriis, suspicionibus, & non nisi inter viros bonos, locum habet.*
  - *Jucunda*, qua propter voluptatem & jucunditatem quandam plures inter se amore ac benevolentia conjunguntur. *Hanc amicitiam maxime sectantur juvenes voluptatibus dediti.*
  - *Vtilis*, qua propter lucrum plures inter se amore conjunguntur. *Hæc amicitia plerumque cadit in senes lucro inhiantes.*
- 2. vel
  - *Æqualis*, qua plures dignitate, moribus, & ætate æquales, ob boni alicujus amorem se mutuo amore prosequuntur. *Talis est amicitia sodalium, condiscipulorum, collegarum, &c.*
  - *Inæqualis*, qua plures bonis externis, dignitate, virtute, aut ætate inter se differentes, amore conjunguntur. *Talis est amicitia mariti & uxoris, patris & liberorum, &c.*
- 3. vel
  - *Naturalis* φυσικὴ, quã ipsa naturalis inclinatio hominibus conciliat. Estque
    - *Cognata* συγγενικὴ, quæ ex sanguinis cognatione oritur. *Talis est amicitia paterna, fraterna, & cognata specialiter sic dicta.*
    - *Conjugalis* γαμικὴ, quam natura per matrimonium inter aliquos conciliat. *Talis est amicitia conjugum, item affinium.*
  - *Communicativa* κοινωνικὴ & πολιτικὴ, quæ ex societate orta, propter civilem rerum communionem inter magistratum & subditum, dominum & servum, & similes colitur.

IV. *Adjuncta* sunt.
- 1. *Benevolentia* ἡ εὔνοια & est habitus occultus homine ad bene volendum inclinans, qui accedente consuetudine, in amicitiam transire potest.
- 2. *Concordia*, ἡ ὁμόνοια, & est civilis inter notos consensus, de rebus gravibus quæ per nos effici possunt.
- 3. *Beneficentia* ἡ εὐεργεσία, qua erga amicos voluntatem nostram re ipsa ac factis palam facimus, eosque nobis charos ostendimus.

V. *Extrema* sunt
- 1. *In excessu* ὑπερφιλία insanus amor, quo in gratiam amici quis nihil non tentare audet, etsi honestatem violat.
- 2. *In defectu* μισανθρωπία fuga hominum & conversationis aversatio.

CAP.

CAP. XX.

De Virtutibus intellectualibus in communi.

De Virtute intellectuali IV. not.

I. *Quid sit?* R. ἡ ἀρετὴδιανοητικὴ ἐστιν ἕξις τῆς ψυχῆς, ᾗ ψυχὴ κατοφάσει, ἢ ἀποφάσει ἀληθεύει. Virtus intellectualis est habitus animæ rationalis quo, mens nostra vel affirmando vel negando verum enunciat. 6. *Eth. c. Nicom.* 13.

II. *Subjectum* est ea animi pars quæ rationalis, adpellatur. 6. *Ethic. Nicom.* 1

III. *Finis* est veritas, quam mens investigat.
- 1. *Contemplando*, quod munus est partis θεωρητικῆς atque talis veritas contemplativa inde nominatur.
- 2. *Transeundo* ad actionem seu usum, & veritas πρακτικὴ dicitur, λογιστικὴ investigat.

IV. *Quotuplex sit?* R. Virtus intellectualis est vel
- *Theoretica* seu *Speculativa*, quæ res necessarias cognitionis gratia investigat: *vel*, quæ in nuda subjecti consistit contemplatione. *Vide cap.* 22.
- *Practica*, quæ res contingentes propter usum aliquem practicum inquirit: *vel*, quæ operando se prodit, inque illo adquiescit. *Vide c.* 23.

CAP. XXI.

VIRT. INTEL. THEOR. sunt III.

I. *INTELLIGENTIA*, de qua not.
- 1 *Quid sit?* R. ὁ νοῦς ἐστιν ἕξις ᾗ τὰς ἀρχὰς γνωρίζομεν INTELLIGENTIA est habitus mentis, quo principia scientiarum cognoscimus. 6. *Ethic. Nicom* 7.
- 2. *Objectum* sunt ipsa principia & axiomata artium & scientiarum; cujusmodi sunt, *Omne totum est majus sua parte: Æqualia æqualibus addita efficiuntur æqualia: Honeste est vivendum, &c.*

II. SCIENTIA, de qua not.
- 1. *Quid sit* R. ἐπιστήμη ἐστιν ἕξις ἀποδεικτικὴ ἐξ ἀναγκαίων. SCIENTIA est habitus demonstrativus ex necessariis. 6. *Ethic.* 3.
- 2. *Objectum* est τὸ ἐπιστητὸν scibile, quod est rerum tantum necessariarum, æternarum, & quæ aliter sese habere non possunt.

III. SAPIENTIA, de qua not.
- 1. *Quid sit?* R. ἡ σοφία ἐστὶ τῶν τιμιωτάτων. SAPIENTIA est intelligentia & scientia rerum præstantissimarum. 6. *Ethic. Nicom.* 7.
- 2. *Objectum* sunt omnes res earumque causæ, quæ quidem sub hominis cognitionem cadere possunt; cujusmodi sunt rerum principia & causæ, & ipsæ conclusiones quæ ex illis efficiuntur.
- 3. *Conditiones.*
  1. Omnia scire, non quidem singulatim & quoad individua, sed quoad primos fontes *h. e. quoad primarum causarum & principiorum cognitionem.*
  2. Versari circa difficilia & à sensibus remotissima.
  3. Habere cognitionem certissimam.
  4. Maximam ad docendum habere aptitudinem.
  5. Non propter aliud, sed propter se adpeti,
  6. Aliis præesse, iisque dominari.

CAP.

CAP. XXII.

De Prudentia & Arte.

VIRTVTES INTELL. PRACTICÆ sunt

I. PRUDENTIA, de qua notanda.

I. *Quid sit?* R. φρόνησις ἐστιν ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ, περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά. PRUDENTIA est habitus verus agendi cum ratione circa ea quæ homini bona aut mala sunt. 6. *Ethic. Nic.* 5.

II. *Objectum*, sunt τὰ πρακτὰ *hoc est*, ea omnia quæ homini ad bene agendum sunt necessaria.

III. *Actus* sunt
1. *Consultare & inquirere media.* Constituto enim fine, movet voluntas intellectum ut investiget media idonea.
2. *Judicare*, quænam è mediis inventis ad finem adipiscendum magis conducant.
3. *Præcipere* sive *imperare*, ut ea quæ judicata sunt perficiantur, qui est actus voluntatis dirigentis moventisque voluntatem ad executionem; & in hoc actu prudentiæ vis maxime elucet.

IV. *Quotuplex?* R. Est vel
- *Communis*, quæ vel
  - *Politica*, quæ vel
    - *Legislatoria*, de recte ferendis, & explicandis legibus.
    - *Practica*, de recte administrandis Reipub. negotiis: *Estq;*
      - *Senatoria*, quæ de futuris Reipublicæ negotiis deliberat.
      - *Judiciaria*, quæ in foro de rebus præteritis judicat.
  - *Oeconomica*, quæ est prudentia communis recte consulendi & prospiciendi de iis quæ familiæ sunt necessaria.
- *Privata*, qua nobis ipsis, nostrisque commodis & utilitatibus recte prospicimus.

V. *Cognata* sunt
1. *Bona consultatio*, εὐβουλία, quæ est rectitudo consilii, qua bonũ finem nobis propositũ honestis mediis consequimur.
2. *Perspicacitas*, σύνεσις, quæ est habitus recte judicandi de iis rebus circa quas prudentia versatur.
3. *Sententia*, γνώμη, quæ est viri æqui & boni de dictis & factis aliorum rectum judicium.

II. ARS, de qua notanda

I. *Quid sit?* R. Τέχνη ἐστὶν ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. ARS est habitus cum recta ratione effectivus. 6. *Ethic. Nicom.* 4.

II. *Objectum* sunt τὰ ποιητὰ, *h. e* illa ex quibus tanquam materia aliquid effici, vel onus aliquod produci potest.

III. *Officium Artificis*, quod consistit
1. Ἐν τῷ θεωρεῖν, ut consideret, quomodo debeat ex materia subjecta opus artificiosum producere.
2. Ἐν τῷ παραδείγματι, ut ex præscripto artis operetur.
3. Ἐν τῷ γενέσθαι, ut opus ipsum producat.

PRÆ-

CAP. XXIX.

PRÆCEPTA
PHYSICÆ
TABULIS INCLUSA.

Quibus adnexæ sunt

QUÆSTIONES CONTROVERSÆ.

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

LONDINI,

Ex Officina *Johannis Redmayne.* MDCLXXI.

Perillustribus, & Generosissimis Comitibus ac Dominis,

Dn. *Alberto Frederico,*
Dn *Jost. Gunthero,* } Fratribus Germanis,

Comitibus Dominis in Barbi *&* Milingen, *&c.* Dominis meis clementissimis.

QVi animum ad studia Philosophica adjungere volunt, in & quod discendum, & quo discendum sit ordine sedulo videndum est: De his enim nisi mature consilium ceperimus, omnem ludemus operam, & nil demum decimo nisi dedecus anno, ut cum ovidio loquamur. Inter ea autem, quibus operadanda merito refertur Philosophia Naturalis, quam vulgo vocant Physicam: Hujus enim disciplina tanta est dignitas, tanta jucunditas, tanta utilitas, ut ab omnibus expeti, imo, si fieri possit, manibus gestari debeat. Ordinem in addiscenda philosophia naturali quod adtinet, optime studiis suis consulere videntur illi, qui ante quam in ventilandis controversiis operam collocant, præcepta h. e. definitiones, divisiones & axiomata memoriæ infigunt; tantum enim scimus, quantum memoria tenemus. Quemadmodum ædificiorum fundamenta prius fideliter locanda sunt, antequam pariites & tecta superstruantur: ita prius præceptis imbui nos oportet, quam ad altiora provolemur, ne primordia capiamus à posterioribus. Quæ cum ita sint, ante annos aliquot, in gratiam fidei meæ commissorum, præcepta Physices ex fontibus Aristotelis, (nam, Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ) necnon ex saniorum interpretum commentariis collegi, &, ut tenera discentium memoriæ inserviret. Tabulis synopticis inclusi; ita enim uno fere intuitu ostenditur, quo ordine unum sequatur alterum, & quos membra in quolibet capite sint notanda. Ipsas Tabulas præcipuarum controversiarum decisiones per selectiores observationes & distinctiones adnexitas placuit, ut studiosa juventus pleniorem præceptorum explicationem & materiam disputandi, judiciumque ferendi haberet, atque sic ad doctissimorum Commentariorum lectionem præpararetur.

Hunc meum qualemcunque laborem, ex consensu & adprobatione Amplissimæ Facultatis Philosophicæ *in incl. ta* JENENSI *Academia*, cujus censuræ hasce pagellas non ita pridem subjeci, jam publici juris facio, & V.V.G.G. Perillustres & Generosissimi Comites, *Domini mei Clementissimi, ea quæ decet, animi submissione & humilitate inscribo & dedico, ut publico testimonio manifestum faciam, me* V.V. G.G. *ob insignem pietatem, admirandam eruditionem, benevolum erga literarum studia affectum, & heroicas virtutes quibus V.V.G.G. præfulgent, humillime venerari. Quanti enim V.V.G.G. Musas faciunt, quanta gratia, & quanto amore, favore, ac honore eas, earumque cultores prosequantur, ex colloquio, quibus ante triennium V. G. Perillustrm & Generosissime Dn.* Alberte Frederice, *me dignata est, satis superque cognovi. Vt igitur V.V.G.G. hunc exiguum libellum tanquam debitæ gratitudinis & humillimi studii tesseram ac symbolum vultu adspiciant, & fronte serena suscipiant, submisse oro atque obsecro.*

Deus Ter. Opt. Max. Vestras illustres Generositates salvas florentesque conservet. Dab. ex Musæo die 12. *April. Anno Christi* 1632.

Vestras Perillustres Generositates

humillime colens,

M. JOANNES STIER.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Physices.

De NATURA & CONSTITUTIONE Physices quatuor not.

I. *Nomen*, circa quod observ.
- I. Ἐτυμολογία. Physica nomen habet ἀπὸ τῆς φύσεως id est à Natura; est indagatrix. Φύσις vere deducitur ἀπὸ τοῦ φύω, quod inter alia nasci significat. Illis enim proprie naturam tribuimus, quæ ex præexistente materia orta & nata sunt quorum quidem omnium tum principia tum affectiones Physica explicat. Unde hæc ipsa modo *Naturæ ratio*, modo *Naturæ descriptio*, modo *Naturæ explicatio* à Cicerone dicitur.
- 2. Ὁμωνυμία. Vox *Physica* sumitur
  1. *Generaliter & impropriè* apud Stoicos, pro tota Philosophia Theoretica; id est, pro tribus illis scientiis, *Metaphysica*, *Physica* proprie sic dicta, & *Mathematica* simul.
  2. *Specialiter & propriè* in schola Peripatetica, pro illa tantum Philosophiæ contemplatricis parte quæ corporis naturalis principia & affectiones considerat.

II. *Quid sit?* R. PHYSICA est Scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.

III. *Subjectum*, sive *Objectum* est corpus naturale, quatenus naturale est; *h. e. corpus ex Materia & forma substantiali compositum, quod naturam, quæ principium & causa motus & quietis est, in se continet.* Res considerata est *corpus naturale*: Modus vero considerandi est, *quatenus est naturale.*

IV. *Divisio.* Partes Physicæ sunt duæ:
- *Generalis*, sive *Communis*, quæ principia & affectiones omni corpori naturali competentes exponit, & subdividitur in duos Tractatus:
  1. De principiis corporum naturalium communissimis. *Vide pag.* 2.
  2. De affectionibus corporum naturalium generalibus. *V. pag.* 6. *& seqq.*
- *Specialis*, sive *Propria*, quæ agit de singulis corporum naturalium speciebus, & subdividitur in sex Tractatus;
  1. De Mundo, & corporibus simplicibus Cœlo & Elementis absolute consideratis, *vide pag.* 12 *& seqq.*
  2. Elementis, prout sunt causa mixtionis & mutationum physicarum. *vid. pag.* 1. *& seqq.*
  3. De Corporibus imperfecte mixtis sive de Meteoris. *vide pag.* 23 *& seqq.*
  4. De corporibus perfecte mixtis inanimatis & animatis. *vide pag.* 33. *& seqq.*
  5. De partibus humani corporis. *vide pag* 40. *& seqq.*
  6. De anima. *vide pag.* 47 *& seqq.*

Tractatus I. Partis Generalis.

De Principiis corporum naturalium.

CAP. I.

De Principiis Internis in Communi.

Corporis Naturalis not. tum

- PRINCIPIA, quæ vel
  - *Interna*, de quibus not.
    - I. *Quid sint?* R. αἱ ἀρχαί εἰσιν, αἳ μήτε ἐξ ἀλλήλων εἰσὶ, μήτε ἐξ ἄλλων, ἐξ ἐκ τούτων πάντα. PRINCIPIA sunt, quæ nec ex seſe, nec ex aliis, ſed omnia ex ipſis ſunt. *Ariſt. l. 1. Phyſ. c. 5.*
    - II. *Conditiones.*
      1. Principia non fiant ex ſe mutuo, *ſc. tanquam ex partibus componentibus.*
      2. Principia non ſint ex aliis. *Nam ſi eſſent ex aliis, eſſent ex prioribus, atque ita non eſſent prima, nec principia, ſed principiata.*
      3. Ex principiis res naturales omnes fiant. *Cum enim principiata ex ſemetipſis eſſe nequeant, utique erunt ex aliis, non ex principiatis. Ergo ex principiis.*
      4. Principia quædam ſunt primo contraria; *ſc. Privatio & Forma, quia in generatione proceditur à non eſſe ad eſſe.*
      5. Principia cum ſint contraria, ideo habent aliquod commune ſubjectum, *ex quo unum contrarium pellitur, & in quod alterum introducitur.*
    - III. *Quot?* R. Tria; quia ad genarationẽ requiritur
      1. Subjectum, quod generationi ſubſtat, & in quod forma ab agente externo introducitur, id quod eſt MATERIA. Vide cap. 2.
      2. Aliquid quod generatione producitur, id quod eſt nova FORMA. Vide cap. 3.
      3. Abſentia formæ introducendę, cum potentia tamen ſeu aptitudine ſubjecti ad novam formam recipiendam, id quod eſt PRIVATIO. Vide cap. 4.
    - IV. *Quotnplicia?* R.
      - *Conſtitutionis*, ut *Materia & Forma*; quæ conſiderantur
        1. Prout eſſentiam rei naturalis conſtituunt.
        2. Prout ſunt cauſæ certarum mutationum, & appellantur NATURA. Vide cap. 5.
      - *Tranſmutationis*, quod ad tranſmutationem unius rei in aliam concurrit; ut, *Privatio.*
  - *Externa*, quæ extra eſſentiam rerum naturalium conſiſtunt, ipſamq; movent, & nominantur CAUSÆ EXTERNÆ. Vide cap. 6.
- AFFECTIONES, de quibus Tract. 2.

CAP.

CAP. II.

De Materia prima.

De MATERIA PRIMA 3. not.

I. *An ſit?* R. Affir. quia
1. In omni mutatione ſubjectum eſſe oportet omnis mutationis expers, quod eſt Materia prima, alias foret progreſſus in infinitum.
2. Quidquid fit, fit ex aliquo quod prius extiterat. Id autem non eſt Forma, quæ de novo introducitur. Ergo erit Materia.

II. *Quid ſit?* R. Ἔστι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστου, ἐξ οὗ γίνεταί τι συμπαρόντος, καὶ οὐ συμβεβηκότος, εἶτα τι φθείρεται πάλιν, εἰς τοῦτο ἔσχατον. MATERIA PRIMA eſt primum cujuſque Subjectum, è quo in exiſtente fit aliquid non ſecundùm accidens, & ſi quid corrumpitur, in hoc id ultimo reſolvitur. *Ariſt. l. 1. Phyſ. c. 9.*

III. *Theoremata.*
1. Materia prima eſt pura potentia; *quia eſt indeterminata, & apta recipere omne formas, nec unquam ſine forma exiſtat.*
2. Materia prima eſt pure paſſiva.
3. Materia prima adpetit omnes formas.
4. Materia prima eſt informis, ad omnes autem formas recipiendas habilis, & idonea, *ſc. ſucceſſivè.*
5. Materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis.

CAP. III.

De Forma.

De FORMA quatuor not.

I. *An præter Materiam detur Forma ſubſtantialis?* R. Affir. quia
1. Singulis rebus naturalibus propriæ & peculiares operationes conveniunt, quæ oriuntur non à Materia, ſed à Forma.
2. Res naturales ſunt ſubſtantiæ compoſitæ. Ergo præter Materiam alia erit pars ſubſtantialis componens.
3. Si non eſſet forma ſubſtantialis, cum materia ſit una, & communis omnium rerum, omnes quoque res eſſent eadem, nec differrent aut genere aut ſpecie.

II. *Quid ſit?* R. FORMA eſt actus ſimplex ſubſtantialis unum per ſe cum materia conſtituens. *Conimb. l. Phyſ. cap. 9. q. 10. a. 1.* FORMA eſt ſubſtantia quædam ſimplex incompleta, quæ ut actus materiæ conſtituit cum ea eſſentiam compoſitæ ſubſtantiæ. *Suarez 1. Tom. Metaph. Diſp. 15. ſect. 5. n. 1.*

III. *Gradus Formarum*
1. Quædam formæ ſubſtantiales dant ſolum eſſe: ut ſunt *formæ omnium inanimatorum corporum.*
2. Quædam formæ dant eſſe, vivere, & ſentire: ut, *formæ animalium brutorum.*
3. Quædam formæ dant eſſe, & vivere, & ſentire, & intelligere. *Et hic ultimus & ſupremus formarum gradus, qui non niſi animæ rationali competit.*

IV. *Theoremata.*
1. Poſita forma tria ponuntur; *Eſſe rei, Diſtinctio rei, & Operatio rei.*
2. Forma educitur è potentia materiæ; *excepta anima rationali.*
3. Forma per ſe non eſt extenſa & diviſibilis.
4. Forma è potentia materiæ educta eſt in toto formato.

CAP.

CAP. IV.

De Privatione.

De PRIVATIONE 4. not.

I. *An sit Principium?* R. Affir. quia Generatio est progressio à non esse tanquam à termine à quo: Hic autem cum non sit Materia, (*siquidem terminus à quo res oritur, utpote formæ geniti contrarius, non manet; Materia autem semper manet*) consequens sit, ut sit ipsa formæ privatio. *Conimb. l. 1. Phys. c. 9. q. 8. a. 2.*

II. *Quid sit?* R. ἕνι στέρησις ἕξις οἵας ἐν τῷ πεφυκέναι. Privatio est absentia formæ in subjecto habili ad recipiendam eam. *Arist. l. 5. Metaph. c. 22.*

III. *Quotuplex?* Resp. est vel
- *Universalis*, seu *Remota*, quæ improprie dicitur privatio, estque sine discrimine omnium formarum absentia in materia.
- *Particularis*, sive *Proxima*, estque absentia certæ alicujus, & specificæ formæ, oriturque per prævias alterationes in materia. *Et hæc generationibus est accommoda, adeoque sit principium transmutativum mutationum Physicarum.*

IV. *Theoremata*
1. Privatio non est de essentia materiæ.
2. Materia & Privatio unum quidem sunt numero, sive subjecto, diversa tamen sunt specie, seu definitione.
3. Privatio (*sc. particularis*) ortui & interitui est obnoxia.

CAP. V.

De Natura.

De NATURA tria not.

I. *Nomen; quod sumitur*
1. Pro mente divina, rerum omnium opifice & parente; *h. e. pro Deo, qui dicitur Natura naturans.*
2. Pro cujusque rei quidditate seu essentia, in quantum ordinatur vel adtenditur ad operationes.
3. Pro tota universitate rerum creatarum: (*Quo sensu dicitur Natura pendet à primo principio, h. e. Deo.*
4. Pro ordine causarum naturalium, quatenus secundum insitas inclinationes & virtutes operantur: *Sic dicimus, Natura nihil facit frustra: facit optimum quod est.*
5. Pro interno operationis seu mutationis principio. *Qua acceptio hujus est loci.*

II. *Quid sit?* R. φύσις ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ κινεῖσθαι ἢ ἠρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει, πρώτως, καθ' αὑτό, ἢ μὴ κατὰ συμβεβηκός. NATURA est principium quoddam & causa motus & quietis ejus in quo inest, primo, per se, & non secundum accidens. *Arist. 2. Phys. c. 1*

III. *Quotuplex sit?* R. Natura est principium tum
- *Activum.* Principium activū nihil aliud est quam Forma, prout hæc in corpore naturali causat intrinsecus varias mutationes & actiones. *Unde Forma magis est natura quam Materia, quia per illam ens naturale est in actu, per hanc vero tantum potentia.*
- *Passivum.* Principiū passivū nihil aliud est quam Materia, prout hæc est determinata ad hunc vel illū motū recipiendum; per se enim libera est, & æq; apta ad omnes etiā contrarios motus suscipiendos. *Zabar. fol. 120.*

CAP.

CAP. V.

De Causa Efficiente, & Fine.

Principia externa sive Causæ sunt, vel
- *Per se*; ut,
  - EFFICIENS, de quo not.
    1. *Quid sit?* R. Ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη ἢ τῆς ἠρεμήσεως, CAUSA EFFICIENS est, unde mutationis aut quietis primum est principium. *Arist. l. 2. Phys. c. 3.* CAUSA EFFICIENS est, principium per se influens esse in aliud, sine mutatione sui, ex præcisa ratione influxus. *Meadoza disp. Phys. 9. sect. 1.*
    2. *Quotuplex?* R. est
       - 1. vel
         - *Universalis*, quæ plura & fere omnia in determinate producit effecta: *cujusmodi sunt Deus & Cœlum.*
         - *Particularis*, quæ ad certum effectum est determinata: ut, *ignis ad calefaciendum.*
       - 2. vel
         - *Univoca*, quæ producit effectum sibi in specie similem: ut, *homo generans hominem.*
         - *Æquivoca*, quæ producit effectum sibi in specie dissimilem: ut, *Sol productis aurum.*
  - FINIS, de quo not.
    1. *Quid sit?* R. Ἐστὶ δὲ τὸ οὗ ἕνεκα. FINIS, est cujus gratia aliquid fit. *Arist. ibid.*
    2. *Quotuplex?* R. est
       - 1. vel
         - *Cujus*, & est id cujus obtinendi gratia aliquid fit: ut, *valetudo respectu medicamentorum.*
         - *Cui*, & est in cujus gratiam aliquid fit: ut, *ægrotus respectu medicamentorum.*
       - 2. vel
         - *Generationis*, & est forma, quæ per generationem inducitur, & generante intenditur.
         - *Rei geniæ*, & est operatio cujus gratia unumquodque dicitur esse.
    3. *Theorema.* Natura agit propter certum finem.
- *Per accidens.* Vide cap. seq. 7.

CAP. VII.

De Fortuna & Casu, itemque de Monstro.

De caus. per Acc. not.
- I. *Quot?* R. Duæ:
  - FORTUNA; de qua not.
    1. *Quid sit?* R. Ἐστὶ αἰτία τῶν συμβεβηκότων ἐν τοῖς τοῦ ἕνεκα πραττομένοις. FORTUNA est causa per accidens, in iis quæ cum electione finis alicujus gratia agunt.
    2. *Theorema.*
       1. Circa idem versantur mens & fortuna.
       2. Fortuna est indefinita & immanifesta homini.
       3. Fortuna est aliquid præter rationem.
  - CASUS. Ἐστὶ αἰτία τῶν συμβεβηκότων ἐν τοῖς μὴ κατὰ προαίρεσιν τοῦ ἕνεκα. Casus est causa per accidens, in iis quæ sine deliberatione finis alicujus gratia fiunt. *Arist. l. 2. Phys. c. 5.*
- I. *Effectus* dicitur MONSTRUM, de quo not.
  1. *Quid sit?* R. MONSTRUM est effectus naturalis à recta & solita secundum speciem dispositione degenerans.
  2. *Theorema.* Monstrum non intenditur à natura.

Tractatus II. Partis Generalis.

De Affectionibus corporum naturalium.

CAP. I.

De Motu in communi.

Affectiones corp. nat. sunt vel
- Internæ: ut,
  - Motus, de quo VI. not
    - I. *Nomen*, quod varie sumitur;
      1. Pro quavis mutatione: *Sic per afflictus, dolorem, iram, &c. animus dicitur moveri.*
      2. Pro motu locali tantum.
      3. Pro illa mutatione corporum, quæ etiam generationem & corruptionem includit.
      4. Pro mutatione successiva sensibili de subjecto in subjectum; *quæ fit vel circa quantitatem, vel circa qualitatem, vel circa locum.*
    - II. *Quid sit?* R. Ἡ κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει ὄντος ᾗ τοιοῦτον. Motus est actus ejus quod in potentia est, quatenus tale. *Arist. l. 3. Phys. 1.*
    - III. *Requisita.*
      1. *Movens*, estque
         - 1 vel
           - *Internum*, cujusmodi est forma substantialis omnium motionum effectrix.
           - *Externum*, quod extra mobile existit: ut, *si ignis aquam calefacit.*
         - 2 vel
           - *Remotum*, quod virtute & potentia tantum agit, & hoc motiones excitando nihil vicissim patitur.
           - *Propinquum*, quod proxime agit in aliud, & à quo immediate efficitur motus contactu corporeo.
      2. *Mobile* sive *patiens*, quod motum à movente excitatum sustinet: *In hoc tanquam in subjecto est motus.*
      3. *Terminus à quo*, estque initium à quo incipit motus.
      4. *Terminus ad quem*, in quo terminatur & quiescit motus.
      5. *Tempus*, nam omnis motus fit in tempore.
    - IV. *Theoremata.*
      1. Quidquid movetur ab alio movetur.
      2. Movens est simul cum mobili.
      3. Omnis motus est successivus & continuus: *Nam successio est formalis ratio motus, secundum quam mobile partim est actu, partim est potentia.*
      4. Motus suam specificationem & distinctionem accipit à Termino ad quem.
      5. Termini motus sunt oppositi.
    - V. *Divisus.* Vide cap. 2. & 3.
    - VI. *Oppositum*, & est QUIES. Vide cap. 4.
  - FINITUM Vide cap 5.
- Externæ. Vide cap. 6.

CAP.

CAP. II.

De Divisione Motus ratione Principii, & ratione mobilis.

MOTUS DIVIDITUR ratione

I. *Principii* & est

- NATURALIS, qui ab intrinseco oritur principio. *Estque vel*
  - *Pure naturalis*; de quo not.
    1. *Quid sit?* R. MOTUS PURE NATURALIS provenit à principio naturali ad unum motum determinato: ut *quando ignis ascendit.*
    2. *Theorema.* Motus naturalis ab initio est tardior, in fine velocior.
  - Animalis; de quo not.
    1. *Quid sit?* R. MOTUS ANIMALIS fit in animalibus à facultate loco motiva, mediantibus musculis & spiritibus animalibus: *Sic motus hominis est animalis.*
    2. *Theorema.* Motus animalis in principio est tardior, in medio concitatior, in fine languidior.
- VIOLENTUS; de quo dot.
  1. *Quid sit?* R. MOTUS VIOLENTUS fit ab externo agente, ita quidem ut repugnet passo sive mobili, quod per vim truditur: *Sic lapis violento motu projicitur in altum.*
  2. *Theoremata.*
     1. Motus violentus ab initio est velocior, in fine tardior.
     2. Motus violentus non est diuturnus.
  3. *Species.* Motus violenti, *quatenus est localis*, quatuor sunt species.
     1. *Pulsio*, cum movens à se dispellit mobile: ut, *percussio, jaculatio, protrusio.*
     2. *Tractio*, cum movens ad se trahit mobile; ut *inspiratio*, id est, *aeris detractio.*
     3. *Vectio*, cum mobile vehitur non per se sed per aliud; ut, *sedens in curru movetur ad motum currus.*
     4. *Vertigo*, cum mobile in gyrum vertitur: ut, *rota.*

II. *Mobilis.* Dicitur aliquid ita moveri
1. *Per accidens*, quod accidentaliter conjungitur mobili per se; ut, *album dicitur moveri per accidens, quia albedo accidentaliter conjungitur corpori, quod per se movetur.*
2. *Secundum partem* cujus aliqua pars movetur: ut, *homo dicitur sanari, quia oculus vel manus ejus sanatur.*
3. *Per se primo*, cui per se ac primo convenit motus, ut, *totum corpus movetur per se primo localiter.*

III. *Termini ad quem.* Vide caput seq.

CAP.

CAP. III.

De Divisione Motus ratione Termini ad Quem.

Motus tendit vel ad
- *Substantiam*, ut,
  - GENERATIO est motus sive mutatio à non esse ad esse: ut, *ex non homine generatur homo.*
  - CORRUPTIO est mutatio ab esse ad non esse: ut, *cum homo moritur & à vermibus corrumpitur.* (Proprie loquendo *Generatio & corruptio* non sunt veri motus, cum fiant in instanti, & non cum successione, nisi forte conjunguntur cum alterationibus quæ præcedere solent generationem & corruptionem.)
- *Quantitatem*, ut,
  - AUGMENTATIO *sive* ADCRETIO est motus à minore quantitate ad majorem, donec perveniatur ad terminum à natura præfinitum: ut, *quando puer crescit.*
  - DIMINUTIO est mutatio de majore quantitate ad minorem: ut, *quando stirpes marcescunt, & paulatim diminuuntur.*
- *Qualitatem*, ut ALTERATIO est motus sive mutatio, in qua eodem sensili subjecto manente alia qualitas adquiritur, vel abjicitur: ut, *calefactio.*
- *Vbi seu locum*, ut MOTUS LOCALIS; de quo tria not.
  1. *Quid sint?* R. MOTUS LOCALIS sive LATIO est, subjecti loci mutatio, qua subinde aliud atque aliud spacium adquiritur: ut, *deambulatio.*
  2. *Quotuplex?* R.
     - *Simplex* qui vel
       - *Rectus*, qui fit per lineam rectam vel
         - *Sursum*, qui à medio fertur: ut, *motus naturalis ignis.*
         - *Deorsum*, qui in medium fertur: ut, *motus naturalis terræ.*
       - *Circularis*, qui perpetuo æqualem à centro distantiam retinet: ut, *motus cæli.*
     - *Mixtus*, sive *Compositus*, qui ex recto & circulari motu simul constat. *Hic competit corporibus mixtis.*
  3. *Theoremata.*
     1. Motus localis est primus motuum.
     2. Motus circularis est natura prior recto.
     3. Motus circularis est perfectior recto.

CAP. IV.

De Quiete.

De Quiete not:
1. *Quid sit?* R. QUIES est privatio motus in subjecto ad eum recipiendum idoneo. *Arist. l. 5. Phys. c. 6.*
2. *Quotuplex?* Resp. est vel
   - *Naturalis*, cujus principium est intrinsecum, & ad quietem mobile naturali inclinatione fertur: *Sic lapis quiescit in terra.*
   - *Violenta*, cujus principium non est intrinsecum: ut, cum corpus in alieno loco vi externa detinetur, *v. g. lapis in superiore parte aeris.*
3. *Theorema.* Quies respectu motus præcedentis est perfectio & complementum motus; respectu vero motus subsequentis est privatio.

CAP.

CAP. V.

De Finito, & Infinito.

De FINITO duo notanda:

I. 1. *Quid sit?* R. FINITUM proprie inest corpori quanto, id est, quantitati, & est, cujus aliquis est finis & terminus. *Arist. l. 3. Phys. cap. 7.*

II. *Oppositū*, scil. INFINITUM, de quo not.

1. *Num infiniti consideratio ad Physicum pertineat?* R. Affirm: quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum & tempus, cum sint accidentia corporis naturalis, ut naturale est, sed his accidentibus conveniunt finitum & infinitum: ergo necesse est ut rationem infiniti exponat, ut perfectā notitiam eorum tradere possit.

2. *Quot modis vox infiniti accipiatur?* R. Infinitum dicitur

1. Quod divisionem & transitum non admittit, cum omni careat quantitate: ut, *Punctum.*
2. Quod transitum quidem concedit, sed ad ejus finem propter immensitatem nemo pervenire potest: *Ejusmodi molem termino fineque carentem aliquis mente sibi potest percipere, atque hoc in loco quæritur, sine talis in rerum natura.*
3. Quod & transitum, & finem habet, sed vix & non nisi magna cum difficultate ad eum pervenitur; ut, *rem infiniti laboris dicimus.*
4. Cujus finis aliquis est, sed ad quem perveniri propter impedimentum non potest: ut *Maris abyssus.*
5. Cui infinitum addi & demi quidquam potest: ut, *numerus, & magnitudo.*

3. *Quid sit?* R. Ἄπειρόν ἐστιν, ὃ κατὰ τὸ ποσὸν, λαμβάνοντι, αἰεὶν λαβεῖν ἔξω ἐστίν. INFINITUM est id, cujus qui ratione magnitudinis aliquid sumunt, iis aliquid semper licet extra accipere. *Arist. lib. 3. Phys. cap. 7.*

4. *An sit aliquod infinitum?* R. Disting. inter Infinitum

Actu, quod non datur, *quia*
1. O. corpus superficie & extremitate terminatur.
2. O. corpus sensibile certo continetur loco.
3. O. numerus numerari potest.

Potestate, quod datur, estque infinitum *vel*
Divisione; sic magnitudo potest dici infinita, quia semper in minores particulas potest dividi.
Additione: Sic numerus potest dici infinitus, quia semper unitatis additione fit major.

CAP.

CAP. VI.

De Loco.

- LOCUS, de quo not.
  - I. *An sit?* R. Affir. quia
    - 1. Vnus idemque locus diversa corpora recipit, & ubi modo aer est, ibi paulo post aqua, vel terra vel aliud corpus.
    - 2. Gravia corpora quasi naturali impetu tendunt deorsum, ut ibidem conserventur, & levia sursum.
  - II. *Quid sit?* R. Ὁ Τόπος ἐστὶ τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον πρῶτον. LOCUS est superficies corporis continentis immobilis primo. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 4.*
  - III. *Quotuplex?* R. Locus est
    - 1. vel
      - *Communis*, qui plura simul corpora, sed non primo & immediate complectitur: ut, *Musæum.*
      - *Proprius*, qui unum tantum corpus primo & immediate ambit: ut *superficies concava vasis respectu vini eo contenti.*
    - 2. vel
      - *Naturalis*, quo locatum suapte natura fertur, atque in eodem quiescit & conservatur: ut, *superior aeris regio respectu ignis.*
      - *Violentus*, in quem locatum vi detruditur, & propterea in eo non quiescit nec conservatur: ut, *si lapis projicitur in sublime.*
  - IV. *Theoremata.*
    - 1. Locus cotinet locatum & undique ambit, nec tamen est pars, vel aliquid de essentia locati.
    - 2. Locus proprius nec major, nec minor est locato.
    - 3. Etsi locus ab hoc vel illo locato est separabilis, tamen omni plane locato non caret.
    - 4. Omne corpus natura ad locum suæ naturæ adcommodatum fertur, in eoque quiescit.
    - 5. In omni loco est supra & infra.
    - 6. Locus est immobilis, *h. e. non movetur ad motum localem, nisi per accidens.*
  - V. *Quot modis aliquid dicatur esse in loco?* Resp.
    - 1. vel
      - *Actu*, quod actu est divisum ab alio corpore à quo circumscribitur. *Ruvio. l. 4. Phys. cap. 5.*
      - *Potestate*, quod non actu divisum est ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed dividi potest, & sic divisum potest ab eodem circumscribi. *Ibid.*
    - 2. vel
      - *Per se*, quod per se potest moveri motu locali, vel motu augmentationis.
      - *Per accidens*, quod est in alio existente per se in loco, actu, vel potestate: ut, *accidentia.*
    - 3. vel
      - *Circumscriptive:* sic corpora sunt in loco.
      - *Definitive:* sic Angeli dicuntur esse in loco.
      - *Repletive:* ut Deus.
  - VI. *Oppositum* & est VACUUM, de quo cap. seq. 7.
- TEMPUS, de quo cap. 8.

ffectiones externæ corporis naturalis sunt

CAP.

CAP. VII.

De Vacuo.

De VACUO tria notanda:

- *I. Nomen*, quod sumitur *vel*
  - *Negative.* Vacuum negativum est pura negatio, adeoq; omnino nihil. *Tale vacuum ante mundum conditum, etiam extra cœlum imaginamur.*
  - *Privative.* Vacuum privativũ est quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendũ. *De hoc vacuo disputant Physici.*
- *II. Quid sit?* R. Τὸ κενὸν τόπον ἀνάγκη εἶναι, εἰ ἔστιν, ἐστερημένον σώματος. VACUUM locum necesse est esse, si sit, privatum corpore, *Arist. l. 4. Phys. c. 7.* VACUUM est locus non repletus corpore, sed aptus repleri. *Ruvio tr. de Vacuo q. 1. a. 9.*
- *III. An detur vacuum in rerum natura?* R. Neg. Nam res naturales à Vacuo penitus abhorrent: exempl. gr. *Si aer ex fistula adtrahatur, confestim aqua contra suum naturalem impetum adscendit, ne scil. si nihil aeri extracto succederet, vacuum daretur.* Causa propter quam natura abhorret à Vacuo est, quia Vacuum dissolvit illam rerum conservatricem unionem, impeditque ne sublunaris mundus dilapsam è cœlo vim hauriat, cum fieri nequeat ut per inanę interstitium vis illa trajiciatur. *Conimbr. l. 4. Phys. c. 9. q. 1. a. 3.*

CAP. VIII.

De Tempore.

De TEMPORE tria notanda:

- *I. Quid sit?* Resp. Hoc explicatur
  - *Negative.* Tempus non est
    - *1. Motus circularis, quia*
      1. Pars temporis est tempus. At pars motus circularis non est motus circularis.
      2. Tempus est unum. At motus circularis non est unus, quia plures dantur Sphæræ.
    - *2. Cœlum ipsum.* Nam cœlum omnia continet ut locus, Tempus vero omnia continet ut mensura.
    - *3. Motus particularis*: quia
      1. Motus est in certo & determinato mobili & certo quoque fit in loco. Tempus autem ubique est idem.
      2. Omnis motus altero est velocior & tardior. At tempus non dicitur velocius aut tardius.
  - *Affirmative.* Ὁ χρόνος ἐστὶν ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. TEMPUS est numerus motus secundum prius & posterius. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 11.*
- *II. Theoremata,*
  1. Datur minimum in tempore, multitudine, sed non magnitudine.
  2. Tempus non dicitur velox aut tardum, sed multum & paucum, longum & breve.
  3. Tempus quodammodo est idem, & quodammodo diversum.
  4. Ut motus non numero sed specie unus idemq; redit: sic & idem tempus.
  5. Non solum motum tempore metimur, sed etiam tempus motu.
- *III. Cognata*, quæ sunt,
  1. *Ævum*, quod est duratio indivisibilis tota simul & invariabilis ex propria natura, non omnino perpetua, sed aliquam habens perpetuitatem à parte post. *Ruvio l. 4. Phys.*
  2. *Æternitas*, quæ est interminabilis vitæ tota simul ac perfecta possessio. *Boetius l. 5. de consol.*

Tra-

Tractatus I. Partis Specialis.

De Mundo, & Corporibus simplicibus.

CAP. I.

De Mundo.

CORPORA NATURALIA considerantur vel

- *Segregatè & seorsim.* Vide cap. seq.
- *Aggregatè*, in quantum constituunt Mundum, de quo quatuor noti
  - I. *Nomen*; circa quod not.
    - 1. Ἐτυμολογία. Mundus, Græce κόσμος, ab ornatu seu munditie nomen habet, quia non solum ex pulcherrimis rebus constat, sed etiam illæ pulcherrimo ordine sunt inter se connexæ.
    - 2. Ὁμωνυμία. Vox *Mundi* accipitur
      1. Prodeis in mente divina: *Hoc sensu dicitur Mundus Archetypus, sive intelligibilis.*
      2. Pro Angelis; & vocatur *Mundus Angelicus.*
      3. Pro cœlo & elementis simul; & adpellatur *Mundus Elementaris.*
      4. Pro homine; & dicitur *parvus Mundus.*
      5. Pro universo, sive tota creaturarum collectione; & vocatur *Mundus magnus.*
  - II. *Quid sit?* R. Κόσμος ἐστὶ σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων, Mundus est compages è cœlo terraque coagmentata, atq; ex iis naturis quæ intra ea continentur. *Arist. lib. de Mundo cap. 2.*
  - III. *Causæ*; quæ sunt,
    - *Efficiens*, Deus fabricator & creator omnium.
    - *Materia*, corpora naturalia & sensibilia, nempe cœlum, elementa, & ex his mista.
    - *Forma*, ordo & dispositio illa mirabilis rerum.
    - *Finis*
      - *Primarius* est gloria Dei. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Pro. 16. 4.
      - *Secundarius* est homo. *Mundus propter hominem, homo vero propter Deum.*
  - IV. *Affectiones*, quæ sunt,
    - 1. *Unitas.* Mundus est unus, *scilicet ordine & harmonia partium, quæ omnes ad communem bonum totius universi conspirant.*
    - 2. *Perfectio.* Mundus est perfectus, *scil. in suo genere & gradu.*
    - 3. *Quantitas.* Quæ est capacissima, finita tamen, ita ut certis constet terminis, & circulo quasi claudatur.
    - 4. *Figura.* Mundus est rotundus, quia præcipuæ ejus partes integrales, nempe *cœlum, aer, aqua, terra*, sensibus dijudicantur esse Sphæricæ.

CAP. II.

De Cœlo.

CORPUS naturale est vel
- SIMPLEX, quod vel
  - Incorruptibile, COELUM, de quo not.
    - I. *Nomen*; quod sumitur.
      1. Pro aere: ut *Psal.* 8. *volucres cœli.*
      2. Pro toto mundo seu universo.
      3. Pro cœlo sidereo sive firmamento.
      4. Pro universa ætherea regione opposita elementari. *Quæ significatio hujus rei sit loci.*
    - II. *Quid sit?* R. COELUM est corpus naturale simplicissimum, sphæricum, perlucidum, & in orbem mobile.
    - III. *Principia*; ut,
      - *Materia*; de qua not.
        1. *An sit?* R. Cœlum constare ex materia, patet ex quantitate, raritate, densitate, quæ materiam consequuntur.
        2. *Qualis?* R. Materia cœli est eadem cum materia elementari, quia entia præter necessitatem non sunt multiplicanda.
      - *Forma.* R. corpus constat ex materia & forma, quæ dat esse rei. Cœlum est corpus. E. &c Hæc tamen forma non est anima, quia nullæ operationes animæ adparent.
    - IV. *Affectiones*: ut,
      1. *Motus.* Circularis motus est cœlo naturalis, quia omne corpus naturale aliquem motum naturalem habet.
      2. *Figura.* Cœlum est rotundum, quia perfectissimo corpori simplici, & quod rerum universitatem concludit, debetur figura perfectissima & capacissima.
      3. *Positionum differentiæ*; & sunt sex: Dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, retro, ante.
      4. *Operatio.* Cœlum agit
         1. *Motu.*
         2. *Lumine.*
         3. *Influentia.* Nam multa generantur à cœlo neque per lumen; neque per motum: ut, *metalla.*
    - V. *Theoremata.*
      1. Cœlum est quinta substantia, hoc est, *Natura simplex ab elementis distincta.*
      2. Cœlum neque est grave neque leve.
      3. Cœlum est ingenerabile & incorruptibile.
    - VI. *Partes.* Vide cap. seq.
  - *Corruptibile*, ut ELEMENTA, de quibus cap. 4, 5, 6. & Tract 2.
- MIXTUM. Vide Tract. 2.

CAP.

CAP. III.

De Sphæris Cœleſtibus, Stellis, & Galaxia.

PARTES COELI *juxta vulgarem opinionem* ſunt vel

- *Perſpicuæ*; ut SPHÆRÆ COELESTES, ſeu ORBES, qui non reales, ſed ex hypotheſi Aſtronomica ponuntur: ut,
  1. Sphæra Lunæ.
  2. Sphæra Mercurii.
  3. Sphæra Veneris.
  4. Sphæra Solis.
  5. Sphæra Martis.
  6. Sphæra Jovis.
  7. Sphæra Saturni.
  8. Firmamentum.
  9. Cœlum Chryſtallinum ſive aqueum.
  10. Primum mobile, ſive ultimum cœlum
- *Lucidæ*: ut, STELLÆ, de quibus not.
  - I. *Quid ſint?* R. STELLÆ ſunt corpora cœleſtia, lucida, globoſa, mobilia, & ad inferiorem ſalutem condita.
  - II. *Quotuplices*, R.
    - *Fixæ*, quæ in cœli parte ſuperiori tardiſſime moventur, eamdemque inter ſe perpetuo ſervant diſtantiam. *Hæ ſunt innumerabiles, notabiliores tamen numerantur* 1022.
    - *Errantes*, ſeu *Planetæ*, de quibus not.
      1. *Quid ſint?* Planetæ ſunt qui in inferioribus cœli partibus moventur, diverſumque ſitum tum à ſe invicem tum à ſtellis fixis obtinent.
      2. *Quot ſint?* R. Septem:
         1. Saturnus.
         2. Jupiter.
         3. Mars.
         4. Sol.
         5. Venus.
         6. Mercurius,
         7. Luna.
  - III. *Affectiones.*
    1. *Motus.* Stellæ revera moventur in cœlo.
    2. *Lux.* Stellæ lumen à Sole mutuantur, ita tamen ut etiam aliquid ex ſe lucis poſſideant.
    3. *Figura.* Stellæ ſunt rotundæ, licet ob nimiam diſtantiam planæ adpareant.
    4. *Vis agendi vel hæc inferiora.* Hinc influentiæ & actiones ſiderum ſunt variæ.
  - IV. *Theoremata*
    1. Stellæ ſunt ejuſdem naturæ cum cœlo.
    2. Stellarum motus nullum edit ſonum.
    3. Lumen ſtellarum non eſt ſubſtantia.
  - GALAXIA *ſeu* Via LACTEA, quæ eſt maxima frequentia minimarum Stellarum, quæ præ exiguitate ad noſtrum adſpectum diſtincte pervenire nequeunt, ut cæteræ Stellæ, atque ita inter ſe lumen commiſcent & confundunt. *Conimb. de Met. tr. 4. c. 2.*

CAP. IV.

De Elementis in communi.

ELEMENTA considerantur dupliciter.

Absolute, prout sunt partes mundi. De *Elementis in communi* not.

I. *Nomen*; quod sumitur,
1. Pro primis cujusque rei principiis, quæcunque illa sunt; *Sic dicimus literas esse orationis Elementa.*
2. Pro principiis generationis, *Materia, forma, & privatione.*
3. Pro solis principiis compositionis, *Materia & Forma.*
4. Pro quatuor illis corporibus simplicibus, *Igne, aere, aquâ, & terra.*

II. *Quid sunt?* R. Ἔστι δὲ τὸ στοιχεῖον τὸ σωμάτων, εἰς ὃ διαιρεῖται, οὐσπάρχον δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, αὐτὸ οἷόν ἐστιν ἀδιαίρετον εἰς ἕτερα τῷ εἴδει. ELEMENTUM est id in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actu, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem. *Arist. l.* 3. *de cæl. c.* 5. ELEMENTUM est corpus simplex, in quod alia corpora resolvuntur. *Conim. l.* 2. *de gen. c.* 3. *q.* 1. *d.* 1.

III. *Principia.*
Materia. Est prima illa ex qua omne corpus componitur, eaque indifferenter se habet ad quodlibet elementum.
Forma. Cum elementa sunt corpora, ideo habent suas formas substantiales, nobis tamen incognitas.

IV. *Affectiones.*
1. *Figura* Elementa ex se & sua natura non habent certam figuram; quatenus vero sunt partes hujus universi, quod est rotundum, habent figuram rotundam.
2. *Impuritas.* Elementa, prout exsistunt in rerum natura, impura sunt, & aliquo modo mixta.
3. *Duratio.* Elementa non sunt æterna, sed ex se invicem generantur & corrumpuntur, itaque in se mutuo transmutantur.
4. *Motus.* Elementa moventur motu simplici recto, qui est vel à medio sursum, sitque per levitatem; vel ad medium deorsum, sitque per gravitatem.
5. *Qualitates*, tum
Motrices, ut sunt: *Gravitas*, qua elementum movetur deorsum. *Levitas*, qua elementum fertur sursum.
Alteratrices, per quas elementa alterant, mixtionemque absolvunt. *Vid. Tr. seq. c.* 1.

V. *Quot sunt?* R. Quatuor; IGNIS, AER, AQUA, TERRA. *vid. cap. seq.*

VI. *Theoremata.*
1. Elementa sunt indivisibilia, *scil. in alia corpora.*
2. Elementa extrema magis pura sunt quam intermedia.
3. Elementum quodvis in quodvis aliud converti potest.
4. Elementa in suis locis nec gravitant nec levitant.

Respective, prout causa sunt mixtionis, & mutationum Physicarum. *Vide Tract. seq.*

CAP.

CAP. V.

De Igne, & Aere.

Elementa sunt vel
- *Levia*, quæ sursum tendunt, suntque duo:
  - I. *Simpliciter leve*, ut IGNIS, de quo not.
    - *I. An detur elementum ignis?* R. Affirm. Quia summus calor alicui corpori simplici debetur. At non convenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ, nec terræ. Ergo, igni.
    - *II. Quid sit?* R. IGNIS est elementum calidissimum, siccum, & levissimum, existens sub concavo Lunæ.
    - *III. Locus.* Ignis sub concavo Lunæ existit, quia levissimo elemento debetur locus supremus in regione elementari, qui est infra sphæram **Lunæ**. *Unde & flammæ ignis, apud nos excitati, consestim supra aerem adscendit.*
    - *IV. Usus* Ignis
      1. Adgregat ea quę sunt ejusdem generis, & quæ sunt diversi generis disjungit.
      2. Aquæ & Terræ frigiditatē temperat.
  - II. *Secundum quid leve*, ut AER, de quo not.
    - *I. Quid sit?* R. AER est elementum humidissimum, calidum & leve, terram & aquam undique ambiens, omnemque locum replens, nullo alio corpore repletum.
    - II. *Divisio* in tres *Regiones*, quarum
      - *Suprema*, incipiens à superficie ignis, & extendens se usque ad medium aerem, ubi vapores condensantur, est ultra quam ejus natura postulat calida, ob ignis vicinitatem & cœli motum.
      - *Media*, quę inter supremam & infimam interjacet, & æstivo tempore minor quam hyeme, est respective frigida, propter defectum reflexorum radiorum, qui ad illam non pertingunt, & propter vapores, qui cum eo perveniunt, sublatis jam impedimentis, ultro sese ad nativum frigus revocant, aeremque refrigerant.
      - *Infima*, quæ sumit initium à superficie terræ, & eo protenditur quousque radii Solis reflectuntur, est pro vario Solis adcessu & recessu modo calida, modo frigida, & æstate major quam hyeme.
    - III. *Usus* Aer
      1. Mixti substantiam penetrans eam subigit, & generationem habilem reddit.
      2. Inspirationi & vocis formationi inservit.
      3. Meteoris generandis præbet locum, & volucribus spacium volandi.
- *Gravia*, quæ deorsum tendunt. Videcap. seq.

CAP.

CAP. VI.

De Aqua, & Terra.

Elementa gravia sunt duo:

I. Secundum quid grave; ut, AQUA de qua not.

1. *Quid sit?* R. AQUA est elementum frigidum, humidum, & grave, terram undique ambiens & interfluens.
2. *Figura.* Aquæ figura est rotunda. Talis enim totus terræ & aquæ globus; ac guttæ, partes aquæ homogeneæ, imitantur naturam totius. *Hinc navigantes paulatim terræ prospectum amittunt, ob interjectum maris tumorem.*
3. *Usus* Aquæ:
   1. Mollificat concreta corpora ad formam mixti facilius introducendam.
   2. Natura sua frigida temperat calorem ignis.
   3. Irrigat terram, ut producat omnis generis plantas.
   4. Piscibus domicilium præbet, terrestribus & volatilibus potum suppeditat, &c.

II. Simpliciter grave; ut TERRA de qua not.

1. *Quid sit?* R. TERRA est elementum siccissimum, frigidum, & gravissimum, secundum se totum immobile & mundi centrum.
2. *Affectiones.*
   1. *Figura.* Terra est rotunda: quod constat partim ex umbra terræ, quæ in Eclipsibus rotunda, seu conoidalis; partim ex ortu & occasu stellarum, nam citius oriuntur orientalibus sidera.
   2. *Situs.* Terra in medio mundi constituta est: Si enim medium universi non obtineret, non fierent Eclipses; cum Sol & Luna per diametrum opponuntur.
   3. *Quies.* Terra non movetur, sed in medio mundi perpetuo quiescit; quia naturaliter alio ferri non potest, ferretur enim sursum, siquidem à centro dimoveretur. *Causa immobilitatis terræ est nativa ejus gravitas.*
   4. *Magnitudo.* Globus terrenus considerat.
      - *Respective.* Globus terræ in respectu ad cœlum est instar puncti; *h. e. quoad nostrum adspectum insensibilem habet magnitudinem: Sic enim centrum est minutissimum.*
      - *Absolute:* Terra magnam habet quantitatem, adeo ut totius terræ ambitus fere 5625. miliaria Germanica comprehendat.
3. *Usus* Terræ:
   1. Reddit corpora durabilia ad retinendas inscriptas figuras.
   2. Temperat sua siccitate humiditatem aquæ.
   3. Est sedes & domicilium mineralium & metallorum, plantarum, animalium, & hominum.

Tractatus II. Partis Specialis.

De elementis prout sunt causa mixtionis & mutationum Physicarum

CAP. I.

De Qualitatibus Primis.

De Elem. prout mixta const. not.

1. *Qualitates* *manifestæ*, quæ
   - *Primæ*, de quibus not.
     - I. *Quid sint?* R. QUALITATES PRIMAS vocamus, quæ per se primo insunt corporibus sublunaribus, suntque radices cæterarum qualitatum materialium: *Mendoza. Disp. 6. sect. 5.*
     - II. *Quot-* R. 4.
       - *Calor*, Θερμόν ἐστι τὸ, συγκρῖνον τὰ ὁμογενή. CALIDUM est, quod ea congregat quæ sunt ejusdem generis *L. 2. de gen. cap. 2.*
       - *Frigus*. ψυχρόν ἐστι τὸ συνάγον καὶ συγκρῖνον ὁμοίως τά τε συγγενῆ καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα. FRIGIDUM est, quod ex æquo cogit ac congregat, tam quæ ejusdem sunt generis, quam quæ diversi. *ibid.*
       - *Humiditas*. Ὑγρόν ἐστι τὸ ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ, εὐόριστον ὃν ἀλλοτρίῳ. HUMIDUM est, quod difficulter continetur termino proprio, facile vero alieno. *ibid.*
       - *Siccitas*. Ξηρόν ἐστι τὸ εὐόριστον μὲν οἰκείῳ ὅρῳ, δυσόριστον δὲ ἀλλοτρίῳ. SICCUM est, quod facile termino proprio continetur, difficulter vero alieno. *ibid.*
     - III. *Theoremata.*
       1. Cuilibet elemento conveniunt duæ qualitates primæ, una in gradu summo, altera in gradu remisso.
       2. Elementa symbolica facilius ac celerius in se invicem transmutantur.
       3. E duobus elementis asymbolicis facilius tertium generatur, quam unum ex altero.
       4. Qualitates elementorum symbolicæ sunt ejusdem speciei.
       5. Qualitates primæ non sunt formæ elementorum, quia sunt accidentia.
   - *Secundæ* Vide cap. 2.
   - *Occultæ*, vide cap. 3.
2. *Actio & Passio*, vide cap. 4.
3. *Alteratio*, vide cap. 5.
4. *Generatio*, vide cap. 6.
5. *Mixtio*, vide cap. 7.

CAP.

CAP II.

De Qualitatibus Secundis.

De Qualitatibus secundis duo not.

I. *Quid sint?* R. QUALITATES SECUNDÆ dicuntur, quæ ex primis qualitatibus oriuntur. *Vocantur alias qualitates tactiles.*

II. *Quot?* R. Vulgo quatuordecim putantur.

1. *Densitas*, est qualitas à frigore, secundum quam partes subjecti immediate cohærent & constringuntur.
2. *Raritas*, est qualitas à calore ut plurimum orta, habens partes extenuatas, nec inter se probe compactas.
3. *Gravitas*, est qualitas orta à frigore, qua corpore quædam naturalia ad centrum tendunt.
4. *Levitas*, est qualitas plerumque orta à calore, sursum omnia evehens.
5. *Durities*, est qualitas orta à siccitate, partes densas & bene compactas habens.
6. *Mollities*, est qualitas orta ab humiditate, facile tactui cedens.
7. *Crassities*, est qualitas orta à siccitate, partes habens solidas.
8. *Subtilitas* vel *Tenuitas*, est qualitas orta ab humore potissimum, partes tenues habens.
9. *Ariditas*, est qualitas orta à siccitate, partes habens humoris fere expertes.
10. *Lubricitas*, est qualitas ab humiditate producta, quæ tactum facile effugit & elabitur.
11. *Lentor*, est qualitas ab humiditate exorta, habens partes tenaces & glutinosas.
12. *Friabilitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes non cohærentes, ideoque facile adteritur.
13. *Asperitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes prominentes, ideo tactum, dum contrectatur, offendit.
14. *Lenitas*, est qualitas orta ab humiditate, superficiem habens æqualem, & tactum, dum contingitur, oblectans.

CAP. III

De Qualitatibus Occultis.

De Qualit. Occultis tria not.

I. *An dentur Occultæ Qualitates?* R. Affirm, quia dantur actiones, quarum ratio ex manifestis qualitatibus reddi nequit.

II. *Quid sint?* R. QUALITATES OCCULTÆ sunt potentiæ naturales absconditæ & latentes, quibus res naturales aliquid agunt vel patiuntur, cujus causa vera certe non potest dari; ut, *cum magnes trahit ferrum.*

III. *Divisio.* Dividuntur in

Συμπάθειαν, quæ est mutua & naturalis quædã conspiratio inter res physicas, ex peculiari occulta cognatione provenientes, ob quam res naturales amico affectu & occulto amore ad se invicem trahuntur: *Sic, Ruta juxta ficum sata latissime crescit.*

Αντιπάθειαν, quæ est naturalis rerum Physicarum inimicitia, & repugnantia, quæ, secundum aliqua sibi ipsis infesta, simultate dissentiunt: *Sic, Leo adtantum Galli expavescit.*

CAP.

CAP. IV.

De Actione, & Passione Elementorum, ut & de Contactu.

I. *Quid præsupponas?* R. CONTACTUM, qui est duplex:
- *Corporalis*, & est verus & proprie dictus contactus, quando duorum corporum superficies simul sunt, & ita conjunguntur, ut mutuo se movere & à se moveri queant: *Sic ignis agit in lignum per contactum corporalem comburendo illud.*
- *Virtualis*, cum non superficies, sed virtus unius corporis ad superficiem alterius corporis pervenit: *Sic Sol calefacit terram, & Magnes adtrahit ferrum.*

II. *Quid sint?* R. ACTIO est adsimilatio qualitatis sensibilis agentis ad qualitatem patientem, transmutans corpus motum forma accidentiaria. PASSIO est adsimilatio qualitatis patientis ad qualitatem agentem sensibilem. *Et hæc iis tantum, quæ materiam habent, insunt.*

III. *Divisio* actionis, quæ vel
- *Agentis*, quod
  - *Primum*, in quo motionis principium consistit. *Hoc nihil patitur ab eo in quod agit.*
  - *Ultimum* vel *Postremum*, quod cum re, quæ fit, conjungitur. *Hoc proprie patitur.*
- *Actionis*
  - *Imperfecta & Inchoata*, qua agens patiens non tantum immutat, sed saltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimit. *Dicitur actio absque agentis victoria.*
  - *Perfecta & completa*, qua agens omnino sibi simile reddit patiens. *Dicitur actio cum victoria agentis.*

IV. *Modus Actionis & Passionis.* Hic not. Conditiones,
1. Ut Agens, in *quantum tale*, sit in actu, & patiens in potentia.
2. Ut agens & patiens sese mutuo tangant.
3. Ut non sint continua, alias participarent natura.
4. Ut patiens aut magis aut minus patiatur, secundum quod dispositum est ad actum agentis.

V. *Connexum*, *sc. Reactio*, de qua not.
1. *Quid sit?* R. Reactio est retributa quædam mutatio qua patiens reniti tur adversus agens, & illud commutat dum ab illo mutatur, adeo ut agens pati & patiens agere aliquo modo dicatur. *Zabarell. de Reactione cap. 1.*
2. *Conditiones*
   1. Ut agens & patiens eandem habeant materiam: *sc. speciei.*
   2. Ut agens sit ultimum, non vero primum.
   3. Ut agens contineatur intra Sphæram passi.
   4. Ut agant actione inchoata vel imperfecta.

VI. *Theoremata*
1. Generationes & corruptiones elementorum non possunt fieri sine actione & passione.
2. Agens & Patiens debent esse quodammodo similia, quodammodo dissimilia. *Similia secundum genus, dissimilia secundum formas specificas; qualia sunt contraria, aut inter ea media.*
3. Idem non agit in seipsum: *sc. per se, & secundum eandem partem, actione sc. directa, & propria dicta.*
4. Omne agens nititur sibi adsimilare patiens.

De ACTIONE & PASSIONE (ex not.

CAP.

CAP. V.

De Alteratione.

De Alteratione not.

I. *Nomen*, quod sumitur
1. *Late*, ut non germanas tantum alterationes, sed etiam improprias complectatur. *Sic elementa dicuntur alterari, non modo quando qualitatibus contrariis imbuuntur, verum etiam dum cœlesti luce perfunduntur.*
2. *Stricte*, pro motu ad qualitatem contrarium in subjecto habentem. *Sic cœlum alteratione vacat, eaque sola alterantur quæ possunt interire.*

II. *Quid sint?* R. ALTERATIO est motus ad qualitatem sensibilem mediam aut extremam. *Conimbr. l. 1. de gen. & corr. c. 4. a. 1.*

III. *Quid differat à Generatione?* R.
1. *Alterationis* Terminus à quo est positivus; *Generationis* privativus.
2. *Alterationis* Terminus ad quem est Qualitas; *Generationis* Substantia.
3. *Alteratio*, cum sit motus, fit successive; *Generatio* in instanti.

IV. *Theoremata*
1. Alteratio est nobilissima motus species, *quia ejus terminus est qualitas.*
2. Alteratio est motus continuus & successivus, nec fit in instanti.
3. Alteratio est comes & via generationis.

CAP. VI.

De Generatione & Corruptione.

De Generatione sex not.

I. *Nomen*, quod sumitur
1. *Late*, pro omni generatione, tam substantiali quam accidentali,
2. *Stricte*, pro sola viventium generatione, *de qua in libr. de anima.*
3. *Medio modo*, prout omnem solamque generationem substantialem complectitur, *qua significatio hujus est loci.*

II. *An detur Substantialis Generatio?* R. Affir. quia dantur formæ substantiales, circaquas accidit mutatio ab una ad aliam sub eadem communi materia.

III. *Quid sit?* R. γένεσίς ἐστιν ὅταν ὅλον μεταβάλλῃ, μὴ ὑπομένοντος αἰσθητοῦ σώματος, ὡς ὑποκειμένου τινὸς καὶ ἑνός, GENERATIO est mutatio totius, non remanente sensibili quodam, ut subjecto eodem. *Arist. l. de gen. c. 4.* GENERATIO est mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. *Conim. l. 1. de gen. c. 4. q. 9. a. 1.*

IV. *Causæ.* quæ sunt
- *Efficiens*, quæ vel
  - *Remota*, & sunt corpora cœlestia, quæ motu suo, lumine, aliave peculiari influentia movent hæc inferiora.
  - *Propinqua*, & est extremum generans, quod aliud quoad speciem sibi simile m producere studet.
- *Materia*, quæ vel
  - *Remota*, & est materia prima, quæ conjunctam semper habet privationem, & capax est omnium formarum.
  - *Propinqua*, quæ quidem in misto sunt quatuor elementa,
- *Forma*, quę est ipsa mutatio substantialis.
- *Finis*, qui est conservatio Specierum. nam natura abhorret ab interitu.

V. *Oppositum est* CORRUPTIO, quæ est mutatio totius, id est, ex toto sub eadem communi materia. *Conimbr. ibid. q. 16. a 1.*

VI. *Theoremata.*
1. Terminus ad quem corruptionis est terminus à quo generationis.
2. Unius generatio est alterius corruptio, & contra.
3. Generatio formaliter est actio ea qua forma cum materia unitur.

CAP. VII.

De Mixtione.

De MIXTIONE quinque not.

I. *Nomen*, quod sumitur
- *Late*, pro quacunque quarumcunque rerum adcumulatione: *Sicut in tritici cum hordeo confusione videre est.*
- *Presse & proprie*, pro unione mistilium, *id est, elementorum, sub una substantiali forma alicujus misti, corruptis mistilium propriis formis.*

II. *Quid sit?* R. Μίξις ἐστὶ ἕνωσις τῶν μιγνυμένων. MIXTIO est miscibilium alteratorum unio. *Aristot. l. 1. de gen. c. 10.* MIXTIO est generatio misti ex mistilibus alteratis. *Conimb. l. 1. de gen. c. 10. q. 2. a. 2.*

III. *Conditiones* tum
- *Miscibilium* requiritur:
  1. Ut sint invicem agentia & patientia.
  2. Ut facile dividi ac comminui queant.
  3. Ut certam habent proportionem & quantitatem.
- *Mixtionis*, ubi requiritur:
  1. Elementorum in unum locum concursus,
  2. Elementorum reactio.
  3. Elementorum divisio in minutas partes, quod sine humiditate fieri nequit.

IV. *Consequens* seu *Effectum*, & est TEMPERAMENTUM, de quo cap. seq.

V. *Theoremata.*
1. Sola elementa proprie misceri dicuntur.
2. Mistio differt ab aliis mutationibus.
3. Elementa non sunt in misto secundum suas formas, sed iis pereuntibus succedit forma misti, sub cujus imperio primæ qualitates pristinum naturæ rigorem deponunt, & ad quandam mediocritatem ac temperiem revocantur. *Conimb. ib. q. 3. a. 2.*

CAP. VIII.

De Temperamento.

DE TEMPERAMENTO tria not.

I. *Quid sit?* R. TEMPERAMENTUM est complexio quædam quatuor primarum qualitatum, debite & ad naturam mixti adcommodate adtemperatarum. *Fr. de Raconis disp de Mixtis sect. 13.*

II. *Quotuplex?* R. est vel
- *Uniforme*, quod medium & temperatissimum dicitur, in quo omnes quatuor qualitates æqua graduum proportione coeunt.
- *Difforme*, estq; vel
  - *Simplex*, in quo una tantum qualitas vincit, denominatque, & duæ aliæ æqualitatem servant.
  - *Compositum*, in quo duæ qualitates reliquas excedunt, Estque
    1. Calidum & humidum. *Dicitur, aereum & sanguineum.*
    2. Calidum & siccum. *Vocatur igneum & cholericum.*
    3. Frigidum & humidum. *Adpellatur aqueum & phlegmaticum.*
    4. Frigidum & siccum. *Vocatur terreum & melancholicum.*

III. *Theoremata.*
1. Temperamentum est proportio primarum qualitatum, *sc. connotative.*
2. Temperamentum non est relatio; *quia unum temperamentum dicitur alteri contrarium; at relationi nihil est contrarium.*
3. Temperamentum non est quinta qualitas diversa à primis, sed ipsæ quatuor primæ qualitates ad temperiem reductæ.

CAP.

Tractatus III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfecte mixtis, seu de Meteoris.

CAP. I.

De Meteoris in communi.

Corpus mixtum est vel *Imperfecte mixtum*, unde METEORA, de quibus quinque not.

I. *Nomen.* Meteora nomen habent à μετὰ & ἀείρω, *quod est tollo, elevo, suspendo*, quia meteora ut plurimum in sublimi generantur.

II. *Quid sint?* R. METEORA sunt corpora imperfecte mixta, quæ ex halitibus è terra vel aqua excitatis, & calore Solis Stellarumque virtute elevatis, generatnur. *Schariff. l. 4. Phys. c. 1.*

III. *Causæ* sunt
- *Efficiens*, quæ vel
  - *Remota*, & sunt corpora cœlestia, quæ suavi & influxu materiam ab elementis evocant & in sublime tollunt.
  - *Propinqua seu instrumentaria*, estque
    - *Calor*, qui aquam & terrâ pervadens & adtenuans in halitus solvit, & interventu levitatis effert in altum.
    - *Frigus*, quod exhalationes sursum evectas constringit, condensat, & coarctat.
- *Materia*, estq; vel
  - *Remota*, & sunt elementa, cum primis terra & aqua;
  - *Propinqua*, estque
    - *Vapor*, qui est halitus, sive spiratio calida & humida, quæ ex humore aqueo prodit.
    - *Exhalatio*, quæ est anhelitus terræ calidus & siccus. *Continet* duas *species*.
      1. Quæ facile ignem concipit, ex qua ignita meteora fiunt.
      2. Quæ non ita facile intenditur, ex qua proxime venti existunt.
- *Forma*, quæ est tam multiplex, quâ variè subjecta materia afficitur. Ob hujus enim varias dispositiones, variæ & diversæ species Meteorũ generantur.
- *Finis*, qui est multiplex:
  1. Totius universi perfectio, & mutua elementorum adæquatio.
  2. Aeris purgatio, *sc. venenatis vaporibus absumtis.*
  3. Furorem prænotio & præsagium.
  4. Dei hæc omnia mirabiliter ordinantis agnitio.

IV. *Locus*, estque aer præcipue. *Nam etiam ea meteora quæ in terra generari dicuntur, proprie in aere in terræ cavernis contento generantur.*

V. *Quotuplicia?* R. Meteora sunt vel
- *Hypostatica* quæ vel
  - *Ignea*, quæ ex exhalationibus facile inflammabilibus fiunt: *vide cap. 2. 3. & 4.*
  - *Aquea*, quæ ex vapore producuntur: *vide cap. 5, 6, & 7.*
  - *Aerea*, quæ ex vapore & exhalatione simul fiunt; *vide cap. 8, & 9.*
- *Emphatica* seu *adparentia*, quæ phasmata dicuntur, quod specie & figura videantur; *vide cap. 10, & 11.*

Perfecte mixtum, Vide Tract. 4.

CAP II.

De Meteoris Ignitis puris.

Ignitum Meteorum est vel

- *Simplex*, cujus materia est simplex & pura & gignitur vel in *aeria regione*,
  - *Suprema*, ut sunt
    - Fax seu Candela Accensa; ea est fumus continuus, rarus & tenuis, in longum & latum æque distensus, qui superiori parte accensus instar facis inflammatæ ardet, *Magirus l. 4. Phys. c. 2.*
    - Ignis Perpendicularis; is est fumus longus, & arctius concretus, qui æquabiliter accensus perpendiculi vel pyramidis speciem refert.
    - Bolis sive Jaculum; id est fumus crassioribus partibus æqualiter cum subtilioribus commixtis constans, qui accensus sursumque evolans teli ardentis formam refert.
    - Capræ Saltantes; ex sunt fumi disjuncti, in longum magis quam in latum porrecti, & neutiquam interrupti, qui accensi motu & scintillatione in morem caprarum saltare videntur.
    - Scintillæ Volantes; ex sunt fumi in multas minutasque partes sparsi, quorum singuli instar stipularum inflammantur.
  - *Media*, ut sunt
    - Stella Cadens; ea est fumus globatus, qui accensus à nube deorsum repellitur, & ita stellæ è cœlo decidentis imaginem exhibet.
    - Lancea Ardens; ea est fumus oblongus, bene compactus, qui accensus è medio aere in mare vel terram instar titionis deruditur.
  - *Infima*, ut sunt
    - Draco Volans; is est fumus crassior, qui in sublime evectus, & accensus impulsu frigidæ nubis curvatur & flectitur.
    - Ignis Fatuus; is est fumus crassior, & tenacior, in imo aere per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores à recta via in præcipitia plerumque ducere solet.
    - Ignis Lambens; is est fumus rarus, subtilis & pinguis, qui accensus aliquando hominum vestimentis, eorumque & equorum capillis sine ulla læsione inhæret scit.
- *Mixtum*, cujus exhalatio ob admixtionem vaporis est impurior, crassior & viscosior. *Vide cap. seq.*

CAP. III.

De Cometis.

Ignitum Meteorum mixtum est vel
- Diutius durans, ut COMETA, de quo not.
  - I. Quid sit? R. Hoc explicatur-
    - Negative. Cometa non est
      - 1. Coalitus plurium Planetarum, quia
        - 1. Quo tempore Planetæ universi ab se disjuncti sunt, interdum Cometa adparet.
        - 2. Planetæ non digrediuntur à Zodiaco; non raro autem Cometæ.
      - 2. Unus ex Planetis, quia
        - 1. Planetæ vel semper vel frequenter cœlo sereno noctu conspiciuntur: minime vero Cometæ.
        - 2. Nullus Planeta, uti & nulla stella fixa augetur & diminuitur: at Cometæ augentur & diminuuntur.
    - Affirmative. COMETA est meteorum ignitum ortum ex exhalatione sicca, viscosa, copiosa, ampla, arcte compacta, inque supremum aerem evecta, ibidemque inflammata, magnæ stellæ speciem referens.
  - II. Causæ, tum
    - Efficiens: Cometæ incenduntur vel
      - Motu, quo ignis supremaq; aeris regio movetur.
      - Flammulis, ab elementari igni in subjectam exhalationem decidentibus.
    - Materia, estque exhalatio pinguis, crassa, & partibus bene coagmentatis constans in magna copia. *Unde existentibus Cometis, turbulenti ventorum flatus & immodicæ frictitatis existimi; quia tunc magna terrenæ exhalationis copia aerem occupavit.*
  - III. Affectiones
    - 1. Locus est suprema aeris regio, nam quod nec in infima, nec media gignantur, testatur imprimis eorū motus ab oriente in occasum, quo una cum aere volvuntur.
    - 2. Tempus est vel
      - Adparitionis, quod certum non est, potissimum vero autumno gignuntur, quia tum plurimum viscosarum exhalationum adtollitur.
      - Durationis, quod definitum non est, sed pro copia & tenacitate materiæ pabuliquo variat. *Summa ejus durationis ad 6 menses, minima ad 7 dies protrahitur.*
    - 3. Colores (non quidem veri, quia hos non habet, sed adparentes) sunt varii, quæ diversitas oritur ex materiæ diversitate, quatenus nempe illa rarior est, aut densior.
  - IV. Divisio Cometa dividitur in
    - Crinitum, cum exhalatio in medio est crassior, in extremis autem partibus rarior & subtilior, ita ut lumen circumquaque veluti crines in orbem fundat.
    - Barbatum, cum exhalatio modice porrigitur.
    - Caudatum, si exhalatio versus unam partem longe protendatur.
- Evanescens, quod ob paucitatem materiæ citius dissipatur: ut, FULMEN. *Vide cap. seq.*

CAP. IV.

De *Fulmine, Tonitru, & Fulgure.*

De FULMINE quinque notanda;

I. *Quid ſit?* R. FULMEN eſt exaltatio ignita è nube magno impetu excuſſa, *Conimbr. de Meteor. tr. 2. t. 5.*

II. *Quando generatur?* R. Fulmen generatur, quando exhalatio cum calida & ſicca, tum calida & humida, eaque copioſa incidit in nubem, & ab ea circumdatur ac ceu cute obducitur, & vel per motum, vel per antiperiſtaſin incenditur: & quia accenſa rarefit, magnoque conatu exitum è nube quærit, dum eandem tandem rumpit horrendum edit fragorem.

III. *Motus.* Fulmen deſcendit valde irregulari motu, plerumque oblique fertur, quia natura ignis ſurſum vocat, vis qua è nube ejicitur deorſum premit.

IV. *Quotuplex?*
- *Terebrans* eſt ſubtile & flammeum, cui peranguſtiſſima fuga eſt, ob ſinceram & puram flammæ tenuitatem.
- *Diſcutiens*, quod conglobatum eſt, & ſpiritus coacti commixtam vim habens diſſipat, & ictu rumpit. *Cum hoc interdum conjungitur lapis fulmineus.*
- *Vrens* igneum magis eſt quam flammeum, ideoque ob materiæ ſpiſſitudinem non penetrat, ſed tantum infuſcat, & amburit.

V. *Accidentia ſunt,*

Tonitru, de quo duo not.

1. *Quid ſit?* R. TONITRU eſt ſonus proveniens ex colliſione exhalationis nubi incluſæ cum lateribus nubis, vel ex nubis effractione.

2. *Quotuplex?* R. Exhalatio vel
1. Nubem uno ictu rumpit, & tunc fit crepitus ſimilis ei quem membrana edit, quæ ſpiritu plena rumpitur.
2. Nubem diverſis ictibus rumpit, tuncq; multiplex auditur ſonus.
3. Nubem omnino non effringit, ſed intus rixatur, & ad latus declinat, & tunc oritur tumultuoſus & obſcurior ſonus.

Fulgur, de quo tria not.

1. *Quid ſit?* R. FULGUR ſeu coruſcatio eſt exhalatio in nube accenſa, & igneo calore cincta. *Con. c. 4.*

2. *Quid differat à Fulmine?* R.
1. *Spiritus fulguris* eſt rarior & minus compactus, ſparſim & per intervalla; *Fulminis* vero uno ictu totus incenditur.
2. *Fulmen* eſt ignis è nube vibratus; *Fulgur ignis* in nube incluſus.

3. *Quando fiant?* R. Hic not.
1. Coruſcatio interdū fit abſque Tonitru, (*cum nubes exhalationi non valde obſiſtit*, & Tonitru, interdum fit ſine coruſcatione (*quando materia ad inflammationem non eſt idonea.*)
2. Quando Coruſcatio & Tonitru conjunguntur, Tonitru prius eſt Fulgure. *Prius autem conſpicitur Fulgur, quam tonitru auditur, quia adſpectus eſt celerior quam auditus.*

CAP.

CAP. V.

De Nube, Pluvia, & Nive.

Aquea meteora fiunt vel in
- *Infima aeris regione.* Vide cap 6.
- *Terræ concavitatibus.* Vide cap. 7.
- *Media aeris regione*, ut
  - NUBES, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. NUBES est vapor in magna copia ad mediam aeris regionem elatus, ibique loci frigiditate condensatus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c. 5.* NUBES est addensatus vapor. *Conimb. de Meteor. tr. 7. c. 1.*
    - II. *Causæ tum*
      - *Efficiens estque tum*
        - *Sol & reliqua astra* vaporem calore suo è locis humentibus ad mediam aeris regionem evocantia.
        - *Frigus circumstans*, quod vapores cogit & densat, ut in nubis consistentiam abeant.
      - *Materia*, estque vapor vi Solis ad mediam aeris regionem elevatus ibique adventitio calore depositio, à circumstante frigore constipatus.
    - III. *Quotuplex sit?* R. est vel
      - *Sterilis*, ea est tenuis & lucida ideoque ob raritatem suam vel evanescit, vel ventorum impulsu & calore solis dissipatur.
      - *Fœcunda*, ea est nigra, densa, & irriguo humore scatens ideoque ad pariendam pluviam idonea.
  - PLUVIA, de qua tria not.
    - I. *Quid sit?* R. PLUVIA est nubes in aquam soluta. *Conimbr. tr. 7. de Meteor. c. 7.*
    - II. *Materia*, quæ vel
      - *Remota* est vapor crassus, qui adhuc magis condensatur, atque in aquam muratur.
      - *Propinqua* est nubes virtute frigoris in guttulas soluta.
    - III. *Quotuplex?* R. Pluvia est vel
      - *Naturalis*, quæ vel
        - *Imber*, cum guttæ crebriores & minutiores ob vaporis tenuitatem jugi tenore defluunt.
        - *Nimbus*, cum guttæ paulo grandiores cadunt.
      - *Prodigiosa*, quando cum aquis ranæ, pisciculi, sanguis, lapides, ferrum, &c. decidunt.
  - NIX, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. Nix est nubes friabili densitate conglaciata, *Conimbr. de Meteor. tr. 7. c. 5.*
    - II. *Quomodo generetur?* R. Frigus mediæ regionis intensum, nubem antequam in pluviam solvitur constringit, & candore imbuit; (*Candor enim sequitur partes aereas à frigore variè affectas*) & quia nivis materia est siccior quam pluviæ, ideo continuitatem habet, quia vero humidior quam pruinæ, extenditur eo modo quo flocci lanæ.

CAP.

CAP. VI.

De Grandine, Rore, Pruina, Nebula, & Glacie.

Meteora Aquea, quæ in infima aeris regione fiunt, sunt

- GRANDO, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. GRANDO est pluvia in aere conglaciata. *con.t.7.c.4.*
  - *II. Quomodo generetur?* R. Nubes in pluviam resolvitur, descenditque, & inter descendendum vi frigoris intensioris in globulos congelatur.
  - *III. Affectiones,*
    - 1. *Locus* est tam infima, quam media aeris regio.
    - 2. *Tempus;* Grando indiscriminatim quocunque tempore provenit, quamquã vere & autumno maior decidat.
- ROS, de quo not.
  - *I. Quid sit?* R. Ros est vapor subtilis & tenuis, non procul à terra sublevatus, qui noctis temperatæ frigore densatus, & in aquæ guttas tenuissimas resolutus, in terram sparsim decidit. *Magir.l.4.Physic.c.6.*
  - *II. Causæ tum*
    - *Efficiens quæ*
      - *Remota* est calor cœlestis vaporem evocans, qui tamen est imbecillis; *alioqui si vehemens foret, vaporem altius evehheret, vel omnino absumeret.*
      - *Propinqua* est frigus serenæ noctis temperamentũ. *si enim vehemens, cogit vaporem non in rorem, sed congelat in pruinam.*
    - *Materia,* eaque est vapor exiguus & subtilis.
  - III. *Tempus.* Quoniam Ros moderatum calorem requirit, vere & autumno maxime oritur, cum tranquillum & serenum tempus est; quia turbato & infestato pluviis aut ventis cœlo, concrescere vapor non potest.
  - IV. *Species quæ sunt*
    - *Mel,* quod est vapor quidam dulcis floribus & frugibus insidens, quem apes inde colligunt, non autem ipsæ mel faciunt.
    - *Manna,* quæ est ros temperatissimi tum cœli, tum loci, ex purissimo & præpingui terræ vapore, in aere convenienter admodum percocto & frigore noctis densato, genitus.
- PRUINA, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. PRUINA est vapor tenuis à terra in proximum aerem Sole evectus, & à frigore in salis quasi formam constrictus.
  - *II. Quid differat à Rore?* R.
    - 1. Ros est temperate calidus & humidus; *Pruina vero* frigida.
    - 2. *Vapor roris* non congelatur, sed convertitur in aquam; *Vapor pruinæ* congelatur, & instar salis constringitur.
- NEBULA, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. NEBULA est vapor densus, & infimo aere oriente potissimum vel occidente Sole excitatus, frigoreque paulatim condensatus, aerem proximum obscurans. *Magir. ibid.*
  - *II. Materia,* quæ sunt vapores crassi, qui ob suam spissitudinem & crassitiem in sublime efferri nequeunt.
- GLACIES, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. GLACIES est aqua in stagnis, paludibus, fluminibus, aliisve ejusmodi locis congelata. *Coimb. de Met.tr.7.c.*
  - *II. Quomodo generatur?* R. Congelatur aqua non solum hyberni frigoris efficientia, sed concurrit etiam admistio quædam terrenæ concretionis, quæ congelationem magnopere juvat. *Conimb. ibid.*

CAP.

CAP. VII.

De Fontibus, Fluminibus, & Mari.

In Terræ concavitatibus generantur

- FONTES & FLUMINA, de quibus not.
  - I. *Quid sint?* R. FONS, ex mente Aristotelis, est scaturigo aquarum ex terra continuo provenientium, propter perpetuam vaporum & aeris à frigore intra illius cavernas condensatorum conversionem. FLUMEN est fluxus aquarum ex plurium fontium concursu in certo terræ loco congregatarum.
  - II. *Eorundem origo.* Aqua fontana & fluvialis gignitur intra sinus terræ ex aere & vaporibus in aquam solutis. *Hæc est Aristotelis sententia, quæ si de omnium fomium & fluviorum ortu intelligatur, probabilis non est; ideo retorquenda ad aliquorum fontium & fluviorum generationem: Nam non solum amplissima flumina, sed etiam minores fluvii & fontes è subterraneis aquis è mari oriundis ordinarie seu majori ex parte derivantur. Conimb. tr. 9. c. 4.*
- MARE, quatenus salsum, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. MARE est aquarum salsarum maxima multitudine congregatarum receptaculum, complectens undique terram non tamen totam illam comperiens, perpetuo æstu fluens ac refluens, neque tamen suos terminos unquam egrediens.
  - II. *Ejus origo.* Mare in ipso mundi nascentis exordio fuit à Deo productum, ejusque divino imperio in eum locum quem nunc habet, secessit.
  - III. *Affectiones,* suntque
    - 1. *Salsedo,* quæ juxta Aristotelis sententiam, ab exhalationibus adustis gignitur: Quidquid enim aduritur in eo generatur Sal. *Unde Mare tempore æstivo, quo calor Solis fervet, salsius est quam hyberno, & in ipso fundo ejus aquæ dulcis hauriuntur ab urinatoribus.*
    - 2. *Æstus,* de quo not.
      - 1. *Quid sit?* R. Æstus marinus est, quo maris aquæ reciproca agitatione nunc ad litus accedunt, nunc in se redeunt subsiduntque. *Conimb.*
      - 2. *Ejus varietas.* In quibusdam maris tractibus nullus, aut perexiguus visitur: In aliis vero magnus: Aliquibus in locis senis quibusq; horis mare recedit, & tot horarum spatio rursum accedit: In aliis locis alia recessus & accessus sunt intervalla.
      - 3. *Causæ* eæque tum
        - *Effectrix:* Æstus marini causa est Luna humorum domina, quæ occulta influentia aquas huc illuc absque rarefactione impellit. Nam pro diversis Lunæ ad Solem adspectibus, nunc majores (*ut plenilunio*) fiunt æstus, nunc minores.
        - *Finalis,* est quæ aquæ marinæ à putredinis noxa conservatio.

CAP.

CAP. VIII.

De Ventis.

I. *Quid sit?* R. VENTUS est magna exhalationis copia confestim in sublime elata usque ad mediam aeris regionem, ibique ab aere frigido & denso portrusa, & dissultanti impetu resiliens. *Fr. de Raconis cap. 4.*

II. *Causæ* tum
- *Efficiens* quæ vel
  - *Remota* est sol, & reliqua sidera exhalationē elevantia.
  - *Proxima* est tum
    - Mediæ aeris regionis frigiditas halitus adscendentes repellens, & deorsū trudens.
    - Interna exhalationis levitas, & aliæ exhalationes priorē subsequentes & agitantes.
- *Materia*, quæ est exhalatio calida & sicca, *quia quibus temporibus magna hujusmodi exhalationum suppetit copia crebriores fiunt venti; non tamen sola, sed & interdum vapores admiscentur, quia sæpe per integros menses venti spirant à mari, qui humidi sunt.*

III. *Motus*, estque obliquus. Nam halitus multi in sublime rapti, cum ad mediā aeris regionem pervenerunt, ab illius frigore protruduntur, & quia deorsū pulsi cū suapte natura sursū ferantur, dum neutra pars vincit, quasi partita contentione neq; sursū, neq; deorsum, sed obliq; fluunt.

Aëris Meteora sunt

VENTUS, de quo not.

IV. Quotuplex? R. venti sunt

- *Regulares*, qui vel
  - *Indefiniti*, qui vel
    - *Cardinales*, ut
      - *Subsolanus*, qui spirat ab ortu æquinoctiali, estque frigidus & siccus.
      - *Zephyrus* seu *Favonius*, qui flat ab occasu æquinoctiali, estque frigidus & humidus.
      - *Aquilo*, qui à Septentrione progreditur, estque frigidus & siccus.
      - *Auster*, qui à meridie procedit, estq; calidus & humidus,
    - *Collaterales*, qui cardinalibus interjecti, & quidem singulis bini. *Nautæ 32. numerant.*
  - *Definiti*, qui certis temporibus spirant, ut
    - *Etesiæ* sunt aquilonares, qui circa caniculæ ortum 40 dies perflant.
    - *Ornitiæ* seu *chelidoniæ* sunt venti septentrionales, qui circa hirundinum adventum spirant.
- *Irregulares* sive *Tempestates*, ut
  - *Ecnephias* est copiosa & crassa exhalatio nube inclusa, quæ ipsā disrumpens summa vi ad terram fertur sine inflammatione.
  - *Typhon* seu turbo est tenuior & subtilior exhalatio, quæ per angustum nubis foramen erumpens deorsum in gyrum rotata fertur.
  - *Præster* est typhon propter viscositatē vel impetum motus accensus. *Differt à fulmine, quod fulmen plus habet flammæ, & minus fumum.*

TERRÆ MOTUS, vide cap. 9.

Meteora Adparentia sunt

CAP.

CAP. IX.

De Terræ Motu.

De TERRÆ MOTU quatuor notæ.

I. *Quid sit?* R. TERRÆ MOTUS est concussio & liberatio terræ, orta ex quibusdam exhalationibus calidis & siccis intra terræ viscera inclusis & exire nitentibus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c. 4.*

II. *Quomodo oriatur?* R. Commotio terræ fit ab halitu seu Spiritu terræ visceribus inclusso, & foras exire contendente. Etenim cū in viā, qua prodeat, non invenit, retrofertur, atq; in se revolvitur & exitu frustra quæsito, omnes angustias dimovet, dumq; effringere claustra & convellere nititur, motum & tumultum facit. *Conimb. tr. 11. c. 2.*

III. *Affectiones.*
- 1. *Sonus.* Comitantur terræ motum soni multiplices ac varii, qui ex Spiritus intus inclusi repercussu & conflictatione nascuntur.
- 2. *Locus.* Terræ motus frequenter sentiunt loca cava, fungosa, montosa, item insulæ, raro vero arenosa & ex limo concreta.
- 3. *Tempus.* *Generationis.* Terræ motus accidunt, cum magna exhalationum copia terræ sinu inclusa est; ut, *vere & autumno.*
- 3. *Tempus.* *Durationis.* Terræ motus plus & minus durant, prout major vel minor est exhalationum copia, spiritusque tardius aut citius consumitur.

IV. *Species.*
- *Tremor*, cum Spiritus præ multitudine terram longe lateque pervadit, & eam non in profundū, sed ad latera ciet, ac modo ad hanc, modo ad illā partem vibrante motu agitat. *Conimb. tr. 11 c. 8.*
- *Pulsus*, quo ex imo terra concutitur, & sursum deorsumque jactatur, spiritu recta adscendere contendente. *Conimb. ibid.*

CAP. X.

De Voragine, & Halone.

Meteora Apparentia sunt.

VORAGO de qua not.
- I. *Quid sit?* R. VORAGO est exhalatio sursum rapta, ibique lumine perfusa speciem voraginis referens. *Si parva est dicitur Hiatus.*
- II. *Quomodo fiat?* R. Cum serena nocte multæ spirationes in sublimi constipatę medio quidem densiores, reliqua facie rariores, inter astrorum lumen nostrumque adspectum constituuntur, exhibet similitudinem foveæ, quia, in medio quod propter densitatem minus illustratur, profunditas quædam adparet, *Conimb tr. 4. c. 4.*

HALO de qua not.
- I. *Quid sit?* R. HALO est circulus albus sub astro aliquo in nube seu vapore adparens. *Dicitur etiam area, & corona.*
- II. *Quomodo fiat?* R. Si multa spiratio vel nubes, æquabili densitate in orbem sparsa, sub Sole vel Luna aliove è splendidioribus astris constituta, ita ut radius corporis luminosi propter spirationis densitatem recta progredi nequeat, sed resiliat, ac per omnes extremitates diffundatur, adparet tunc sub astro splendens circulus more lucidæ coronæ. *Conimb.*
- III. *Locus.* Halo frequentius conspicitur sub Luna, quam sub Sole, quia Solis fervor coagmentari halitus non sinit, sed eos absumit.

VIRGÆ, PARELLUS, IRIS, *Vide caput seq.*

CAP.

CAP. XI.

De Virgis, Parelio, & Iride.

Sequuntur reliqua Meteora Adparentia, ut

- **VIRGÆ, de quibus not.**
  1. *Quid sint?* R. VIRGÆ sunt lineæ rectæ, quas Solis radii directe in nubem aquosam, dissimiliter tamen raram, incidentes & refracti, efficiunt. *Magir. l. 4. Phys. c. 5.*
  2. *Quomodo fiant?* R. Quando ad Solis latera, mediocri tamen intervallo, nubes inæquabili concretione, alias videlicet partes densiores habens, alias rariores, radiis solaribus penetratur, & ob diversitatem partium variis imbuitur coloribus, qui quoniam ad nubis cavitatem se adcommodantes, perpendiculariter versus terræ superficiem protenduntur, virgarum speciem ita exhibent. *Conimb. tr. 4. c. 5.*
- **PARELIUS, de quo not.**
  1. *Quid sit?* R. PARELIUS est imago Solis à latere ejus in nube densa, plana, quiescente, & aquosa, per radiorum Solis refractionem expressa. *Imago Lunæ dicitur,* PARASELENE.
  2. *Causæ,* tum
     - *Efficiens,* & sunt radii Solis in nube refracti.
     - *Materia* sive *Subjectum,* est nubes
       1. Soli ad latus posita. *In hoc Parelius differt ab Halone & Iride.*
       2. Consistens seu quiescens.
       3. Plana & æquabilis.
       4. Densa, *ut imaginem retineat.*
  3. *Numerus.* Contingit nonnunquam plures nubes ad Solis imaginem recipiendam aptas collocari, ut imago Solis ad unam perducta aliam imaginem in alteram nubem imprimat, & hæc rursus in aliam, sicque plures Soles simul videbuntur.
- **IRIS, de qua not.**
  2. *Quid sit?* R. IRIS est arcus multicolor in nube rorida, opaca & concava, ex radiorum Solis oppositi reflectione adparens oculis spectantium. *Conimb. tr. 5. c. 2.*
  2. *Causæ*
     - *Efficiens,* est que Sol vel Luna. *Nam etiam Luna arcum efficit, quanquam non tot colorum varietate distinctum, sed album.*
     - *Materia* sive *Subjectum,* est Nubes
       1. Rorida, ac talis, ut in aquam proxime solvi possit.
       2. Translucida, sc. *externa facie, qua nos respicit.*
       3. Opaca, sc. *à tergo ut lumen repercutiat.*
       4. Solis è regione opposita. *Nam Iris nobis non adparet, nisi simus inter nubem, qua Iris splendet, & Solem ipsum constituit.*
  3. *Affectiones.*
     1. *Numerus.* Possunt simul effici plures Irides, ita ut posterior vel inferior sit ex resplendentia prioris, ideoque obscurior.
     2. *Figura.* Iris habet figuram semicirculi. Quo autem propinquior Sol est Horizonti, eo major Iris adparet.
     3. *Colores,* qui sunt tres
        1. *Puniceus* est primus & altissimus.
        2. *Viridis* est medius.
        3. *Purpureus* est infimus.

CAP.

Tractatus IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfectè mixtis.

CAP. I.

De Perfectè misti generatione & putredine.

De Corpore perfectè mixto in communi quatuor not.

I. *Quid sit?* R. MIXTUM PERFECTUM dicitur quod habet perfectam formam substantialem mixti, distinctam à forma substantiali elementorum. *Fr. de Racouis. disp. 1. de mixtis imperf. sect. 1.*

II. *Generatio Mixti*, de quo tria not.

1. *Quid sit?* R. Ἔστι δὲ ἡ κατὰ μῖξιν, μεταβολὴ ὑπὸ τῶν ποιητικῶν δυνάμεων, ὅταν ἰσχύσαντα λόγῳ, ὑπὸ τῆς ὑποκειμένης ὕλης ἐκθέσῃ φύσιν. GENERATIO SIMPLEX est mutatio à virtutibus activis, cum habuerint rationem ex subjecta materia unicuique naturæ. *Arist. l. 4. Met. c. 1.*

II. *Quomodo differat à Mistione?* R. Generatio mixti & Mistio non differunt realiter sed tantũ ratione. Cum enim & immistione, & in misti Generatione elementa sint terminus à quo, mistum vero terminus ad quem, vox *Mistionis* magis elementa respicit, nomen vero *Generationis* ipsum mixtum.

III. *Oppositum*, estque PUTREDO, de qua not.

1. *Quid sit?* R. Σῆψις δ' ἐστὶ φθορὰ τῆς ὑπὸ ἐκθέσεως ὑγροῦ οἰκείου καὶ φύσει θερμοῦ, ὑπ' ἀκαταστασίας θερμοῦ. Ἄνυδρα δ' ἐστὶ τὰ μεμιγμένως. PUTREFACTIO est proprii naturalisque caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate corruptio: hæc autem est quæ in ambiente existit. *Arist. ibid.*

2. *Subjectum proprium* est humidum: ideoque omnia mista putrescunt, quatenus humida.

3. *Causa proxima positiva* est calor ambientis (*non solum aëris & aquæ, sed cujuscunque continentis*) qui calorem interdum evocat & corrumpit.

4. *Quotuplex?* R.
   - *Totalis*, quando penitus abjungitur humidum à sicco, ut nihil reliquum nisi terra adpareat. *Hoc modo putrescunt quæ plurimum terræ obtinent.*
   - *Partialis*, quando non penitus humidum à sicco abjungitur. *Hoc modo putrescunt quæ plus humidi obtinent.*

5. *Theoremata.*
   1. Difficillime putrescunt res tum frigidissimæ, tum calidissimæ.
   2. Putrescentiã initio sunt humida in superficie: tandem vero fiunt sicca.

III. *Affectiones perfectè misti similaris*, vide cap. 2.

IV. *Quotuplex sit?* vide cap. 3.

CAP. II.

De *Affectionibus perfecte mixti similaris.*

Affectiones perfecte mixti oriuntur vel à Qualit.

- *Activis*, nimirum *vel à*
  - *Calore*, ut COCTIO, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. Πέψις ἐστι τελείωσις ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ οἰκείου θερμοῦ, ἐκ τῶν ἀντικειμένων παθητικῶν, ταῦτα δ' ἐστιν οἰκεῖα ἑκάστῳ ὕλῃ. COCTIO est perfectio, quæ à naturali & proprio fit calore ex oppositis passivis, quæ propria cuique materia existunt. *Arist. l. 4. Meteor. cap. 2.*
    - 2. *Causæ*, suntque
      - *Efficiens*, calor internus proprius & naturalis, qui interdum externi alicujus auxilio adjuvatur.
      - *Materia* seu *Subjectum*, humidum & siccum, præsertim tamen humidum.
      - *Forma*, perfectio; quæ nihil aliud est, quam ultima proprii temperamenti absolutio.
      - *Finis*, estque vel
        - Ipsa natura, sive forma rei substantialis.
        - Forma accidentalis, *id est, ut humidum hoc vel illo modo tantum dispositum sit.*
    - 3. *Species*, sunque
      - 1. Πέπανσις *Maturatio*, quæ est alimenti, quod in arborum fructibus inest, concoctio.
      - 2. Ἕψησις *Elixatio*, quæ est indefiniti in humore existentis coctio facta à calore humido.
      - 3. Ὄπτησις *Assatio*, quæ est coctio, quæ fit à calore sicco & alieno sive externo.
    - 4. *Theoremata*
      - 1. Onmis res concoctione fit calidior.
      - 2. Cocta evadunt crassiora, solidiora, & compactiora.
  - *Frigore*, ut INCOCTIO, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. ἡ Ἀπεψία ἐστιν ἀτέλεια δι' ἔνδειαν τῆς οἰκείας θερμότητος. INCOCTIO est imperfectio propter indigentiam proprii caloris. *Arist. ibid.*
    - 2. *Species* sunt
      - 1. Ὠμότης *Cruditas.*
      - 2. Μόλυνσις *Non plena elixatio.*
      - 3. Στάτευσις *Non plena Assatio.*
- *Passivis*, quæ mixtis insunt vel
  - *Actu*, ut
    - *Durities.* Σκληρόν ἐστι, τὸ μὴ ὑπεῖκον εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ ἐπίπεδον. DURUM est quod non cedit in seipsum secundum superficiem. *ibid. c. 4.*
    - *Mollities.* Μαλακόν ἐστι, τὸ ὑπεῖκον τῷ μὴ ἀντιπεριστᾶσθαι. MOLLE est, quod cedit in seipsum non circumstando. *ibid.*
  - *Potentia*, ut Affectiones quæ mixtis propter passivas qualitates insunt potentia; suntque eæ, per quas corpora sunt *concretilia, liquabilia, emollibilia, flexibilia, ruptibilia, fragilia, formabilia, ductilia, fiscibilia, lenta, friabilia, subactioni idonea, & quæ his omnibus sunt contraria.*

CAP.

CAP. III.

De Metallis.

Corpora perfecte mixta sunt vel
- *Animata*, vide cap. 6.
- LAPIDES, vide cap. 4.
- MEDIA MINERALIA, vide cap. 5.
- *Inanimata*, ut sunt METALLA, de quibus quatuor not.

I. *Quid sint?* R. METALLUM est corpus perfecte mixtum & inanimatum, ex sulphure & argento vivo mixtis & temperatis in terræ venis natum. *Mag. l. 5. Phys. c. 1.*

II. *Causæ*, tum
- *Efficiens*, estque vel
  - *Instrumentalis*, & est
    - *Principalis*, & est virtus siderum, præsertim vero Solis.
    - *Calor*, qui humidam expirationem adtenuat & coquit.
    - *Frigus*, quatenus eandem exhalationem condensat
- *Materia*, estque vel
  - *Remota*, & est halitus ex vapore & exhalatione compositus, in quo tamen prævalet humiditas vaporis.
  - *Propinqua*, & sunt
    - *Sulphur*, materia metallaris ex subtiliore exhalatione pingui & unctuosa.
    - *Argentum vivum* sive *Mercurius*, materia metallaris constans ex vapore subtiliore aqueo qui cum terra conglutinatur & per calorem sulphuris decoquitur.

III. *Affectiones.*
1. O. Metalla igne liquescunt, ea tamen difficilius quæ plus de terrena concretione obtinent.
2. O. Metalla ductilia sunt & percussa dilatantur; sed ea magis quæ simul compacta, & molliora.
3. O. Metalla ponderosa sunt ob materiæ spissitudinem & compactionem.

IV. *Species*, Metalla sunt vel
- *Pura*, ut
  - *Aurum*, metallum purissimũ, constans ex claro argento vivo, & sulphure mundissimo.
  - *Argentum*, metallum ex argento vivo, claro, albicante, & ex sulphure fere fixo, puro, genitum.
- *Impura*, ut
  - *Plumbum*, metallum ex mercurio multo impuro, crudo, ac sulphure pauco itidem impuro ac fœtido genitum.
  - *Stannum*, quod constat ex argento vivo magis excocto, & sulphure albo, acri, minus maturo.
  - *Æs*, metallum ex pauco mercurio, & sulphure plurimo rubeo, impuro, constans.
  - *Ferrum*, metallum ex pauco mercurio, plurimo sulphure fixo constans.

CAP. IV.

De Lapidibus.

De LAPIDIBUS duo nôt.

- *Quid sint?* R. LAPIDES sunt corpora perfecte mixta, inanimata, dura ex sicca terrestri exhalatione unctuositate quadam aquosa permixta, per temporis diuturnitatem vi caloris & frigoris, atque virtute minerali conglutinata. *Magirus l. 5. Phys. c. 2.*

- I. *Quotuplices?* R. Lapides sunt vel
  - *Vulgares*, qui vel
    - *Porosi*, ut sunt *Pumex & Tophus.*
    - *Solidi*, qui vel
      - *Nitent*, ut sunt *Marmor*, cujus species sunt *Alabastrites, Ophites, & Porphyrites.*
      - *Nitore carent*, ut sunt *Silex, Cos, Saxum, Smiris, Pyrites.*
  - *Pretiosi*, qui dicuntur GEMMÆ, suntque vel
    - *Nobiliores*, ut
      - *Adamas*, gemma translucida, inenarrabilis duritiei & pretii, colore ferro candenti non absimilis.
      - *Sapphirus*, gemma transparens, magna duritie & cœruleo colore prædita.
      - *Smaragdus*, viridis caloris ejusque lucidi, quamquam quodammodo terreni.
      - *Hyacinthus*, violacei caloris, & qui propter congenitâ lucem scintillare videtur.
      - *Amethystus*, qui eundem fere cum Hyacintho obtinet colorem, nisi quod in hoc emicat fulgor purpureus.
      - *Carbunculus*, qui lucidissimi ignis flammam repræsentat.
      - *Chalcedonius*, gemma lucida & pulchra, instar stellæ refulgens.
      - *Rubinus*, gemma rubea, per tenebras in speciem scintillæ alicujus micans.
      - *Chrysolithus*, gemma lucida, aurei coloris, varietate & nitore lucis nitens.
      - *Asterites*, gemma dura, splendida, quæ, cum convertitur, Solem aut etiam Lunam intus lucentem ostendit.
      - *Achates*, gemma coloris varietate præstantissima.
      - *Sardius*, gemma fulva, seu corneo colore rubens.
      - *Jaspis*, gemma viridis, maculis aut guttis sanguineis interpuncta.
      - *Onyx*, gemma perlucida, colorem unguium in digitis humanis referens.
      - *Turcois*, gemma obscurior, coloris cærulei ex viridi relucentis.
    - *Minus nobiles*, ut sunt *Chrystallus, Corallium, Hæmatites, Magnes.*

CAP.

CAP. V.

De Mediis Mineralibus.

De MEDIIS MINERALIBUS duo not.

I. *Quid ſint?* R. MEDIA MINERALIA vocantur omnia illa perfecte mixta inanimata, quæ mediam quaſi naturam habent inter metalla & lapides: adeoque ambiunt inter ea, ita ut quadamtenus naturam eorum participent, quadamtenus vero rurſus ab eadem decedant. *Scharff. l. 5. Phyſ. cap. 4.*

II. *Quotplicia?* R. Media Mineralia

Alia, emolliri quidem, non tamen liquari poſſunt; ut TERRÆ QUÆDAM, *v. g.*

- *Calx*, terra ſiccior lapide, cocta, quæ poſtquam arſerit, aqua intenditur, oleo extinguitur. *Viva dicitur, quia intus occultum ignem continet.*
- *Gypſum*, terra candida, tenax, & levis, calci cognata, ſed non ita calida, quæ ex ſumma tellure effoditur.
- *Creta*, terra candida in Inſula Creta potiſſimum foſſilis.
- *Ochra*, terra leviſſima, & lutea, è qua exuſta in ollis novis luto circumlitis fit rubrica fabrilis, quæ tamen etiam eſt nativa.
- *Argilla*, terra pinguis, & lenta, è qua fiunt figulina vaſa.
- *Terra Lemnia*, quæ dicitur *Terra Sigillata* ob ſigillum illi impreſſum, & eſt portio terræ in Inſula Lemno effoſſa, habens virtutem reſiſtendi venenis. *Effoditur hodie etiam in Silefia terra, Lemnia non deterior.*
- *Terra Armenia*, portio terræ in Armenia effoſſa, colore pallido, egregie ſiccans.

Alia liquari poſſunt; ut, SUCCI QUIDAM, *v. g.*

- *Sal*, corpus metallicum friabile, ex ſucco humido aqueo, & craſſo terreo, mixtis & decoctis genitũ. *Ejus genera ſunt Sal foſſile, Sal coctus, Sal ammoniacus, Sal Gemmæ, Sal Petræ, &c.*
- *Alumen*, ſalſugo, vel ſalſus ſudor terræ, ex aqua limoque concreſcens.
- *Bitumen*, ſuccus terræ pinguis, lentus, tenax, pici ſimilis, facillime ignem concipiens. *Hujus genera ſunt Aſphaltus, Succinum, Naphta, Ambra, &c.*
- *Sulphur*, ſuccus mineralis, conſtans parte altera inflammabili & gravem odorem de ſe præbente, altera terrea, craſſa fixa, ſuccum chalcanthoſum admiſtum habente.
- *Vitriolum*, ſuccus concretus, perſpicuitatem vitream obtinens. *Latinis atramentum ſutorium adpellatur; dicitur, & Chalcanthum.*

CAP. VI.

De Plantis.

I. *Quid sit?* R. PLANTA est corpus animatum vegetans, seu nutrendi generandique facultate præditum. *Sennertus l. 6. Phys. cap. 3.*

Corpus animatum est vel
- *Sensus expers*, ut PLANTA, de qua not.
  - II. *Partes*
    - *Principales* sunt, vel
      - *Similares*, ut
        - *Succus*, qui quasi sanguis plantarum conservat vitam.
        - *Lachrymæ*, quæ sunt humores, qui ex plantis sua sponte exsudent.
        - *Caro*, quæ est crassior stirpis substantia, musculis animalium respondens.
        - *Fibræ*, quæ sunt partes prælongæ & fissiles, quę in totam plantam derivantur, sicuti venæ & nervi in animalibus.
        - *Cortex*, est q. veluti tunica ex fibris contexta, qua plantæ obducuntur.
      - *Dissimilares*, ut
        - *Radix*, quæ quasi os in terra defixa alimentum adtrahit.
        - *Caudex* vel *Caulis*, quæ à radice proxime super terram adsurgens, alimentum à radice delatum excipit, & ad reliquas partes defert.
        - *Matrix*, seu *Medulla*, quæ est pars interna constans ex carne & humore.
        - *Rami*, qui tanquam brachia à caule vel caudice in multitudinem diffunduntur.
    - *Minus principales* quę ad plantam nec in individuo, nec in specie conservandam multum faciunt; ut, *folia*.
  - III. *Corruptio*, estque vel
    - *Naturalis*, quæ dicitur αὐανσις ariditas, quando in plantis humidum nativum cum calore tandem absumitur.
    - *Violenta*, quæ vocatur φθορὰ καὶ μαρασμὸς marcor vel *tabes* quando plantæ corrumpuntur à principio externo, nimirũ vel à vehementi frigore, vel à vehementi calore, vel ab aliis hostibus.
  - IV. *Species*. Planta est vel
    - *Arbor*, scil. planta, è cujus radice stirpes nascitur, quę sese in multos effundit ramos; ut *pomus*, *pyrus*, &c.
    - *Fruticosa*, scil. planta, quæ ramos habet absque stipite tantum è radice progenitos; ut *avellana*, *sambucus*, &c.
    - *Herba*, scil. planta minor, de se emittens caulem, vel solum folia; ut, *absynthium*, *artemisia*, &c.
    - *Olus*, scil. planta sativa esui apta; ut, *lactuca*, *brassica*, &c.
- *Sentiens*, ut ANIMAL, vide cap. 7.

CAP. VII.

De Animalibus.

De ANIMALI duo notanda:

I. *Quid sit?* R. ANIMAL est corpus animatum sentiens, & loco se movens.

II. *Quotuplex sit:* R. Animal est vel

- *Irrationale*, ut BESTIÆ, sive BRUTA, quæ vel
  - *Imperfecta*, ut *Insecta*, de quibus not.
    - 1. *Quid sint?* R. INSECTA sunt animalia sanguine carentia, quæ habent corpus incisuris distinctum, ideoque non respirant.
    - 2. *Quotuplicia?* R.
      - *Alia* sunt pennata: ut, *muscæ, cutices, vespæ, cicadæ, crabrones*, &c.
      - *Alia* pennis carent: ut, *formicæ, aranei, locustæ, pulices*, &c.
  - *Perfecta*, sunque vel
    - *Amphibia*, quæ in utroque elemento, aqua & aere, vivunt: ut, *ranæ, testudo, mus aquatilis, natrix, mergus, anas.*
    - *Imperfecta*, quæ in uno saltem elemento vivunt; sunque vel
      - *Aquatilia*, quæ in aqua degunt, & dicuntur PISCES; ut, *cetus, halec, carpio, anguilla, perca, tinca*, &c.
      - *Volatilia*, pennata & rostrata, quæ in aere volitant, & dicuntur AVES & VOLUCRES; ut, *hirundines, passeres, pici, luscinia, alauda, cervi, anseres, gallinæ*, &c.
      - *Terrestria*, quæ in terris gradiuntur, & vocantur BESTIÆ QUADRUPEDES; ut, *equus, bos, leo, canis, cervus*, &c.
- *Rationale*, ut HOMO, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. HOMO est animal rationale, *Homo ut omnium creaturarum nobilissimus est, ad cujus utilitatem cætera omnia sunt facta; ita corporis & omnium partium structuram præ aliis animalibus elegantissimam & pulcherrimam habet;*
  - 2. *Partes:* sunque
    - *Corpus*, quod variis constat partibus, & organis seu membris; de quibus Tract. seq. 5.
    - *Anima*, de qua Tract 6.

Tractatus V. Partis Specialis.

De Partibus Humani Corporis.

CAP. I.

De Humoribus & Spiritibus.

- Humani Corporis PARTES sunt vel
  - *Continentes*, ut
    - Humor, de quo not.
      - 1. *Quid sit?* R. Humor est pars corporis liquida, in vasis certis contenta ad conservationem animalis faciens.
      - 2. *Quotuplex?* R. Humor est vel
        - *Insitus & Congenitus*, qui una cum semine, ex quo infans nascitur, corpori communicatus, est nativi caloris pabulum & vehiculum. *Dicitur humidum radicale.*
        - *Adquisitus*, qui est vel
          - *Utilis*, ut
            - *Sanguis*, qui est humor calidus, dulcis, rubicundus, in venis mesaraicis præparatus, & in hepate ex partibus chyli temperatioribus confectus.
            - *Pituita*, quæ est humor frigidus, humidus, albus, & insipidus, ex frigidiore portione chyli in hepate genitus, ut per ulteriorem præparationem in sanguinem redigatur.
            - *Bilis flava* seu *Cholera*, quæ est humor calidior & crassior, qui è calidioribus chyli partibus in vesicam felleam colligitur.
            - *Bilis Atra* seu *Melancholia*, quæ est humor frigidus & crassior ad nigredinem vergens, è frigidioribus chyli partibus in splene collectus.
          - *Inutilis*, & *Excrementitius*; ut, Serum, urina, sudores, lacrymæ, mucus, stercus, &c.
    - Spiritus, de quo not.
      - *Quid sit?* R. Spiritus est substantia pertenuis & aerea, primum animæ instrumentum ad obeundas actiones.
      - 2. *Quotuplex?* R. est vel
        - *Complantatus* sive *Insitus*, qui singulis membris solidus innascitur, & ex semine genitali procreatur, prima caloris nativi sedes.
        - *Influens*; qui vel
          - *Naturalis*, qui in hepate generatur ex puriore sanguine, ad naturales operationes perficiendas.
          - *Vitalis*, qui in corde gignitur ex naturali spiritu, & per arterias diffunditur in totum corpus.
          - *Animalis*, qui in cerebro ex vitali spiritu gignitur, ad operationes sensuum perficiendas.
  - *Continentes*; quæ ob suam solidam naturam per se consistunt & alias sustentant. Vid. c. seq. 2.

CAP.

CAP. II.

De Partibus Similaribus.

Partes Continentes sunt vel *Similares*, ut

- Ossa, partes duriores, & ſicciores, ad totius ſtabilitatem factæ.
- Cartilago, pars flexilis, locomotivæ inſerviens.
- Ligamentum, oſſa inſtar tuniculi colligans, ne fiat luxatio.
- Membrana, pars tenera alias partes tegens.
- Fibræ, tum
  - *Rectæ*, quæ inſerviunt adtractioni alimentorum.
  - *Tranſverſæ*, quæ retinent alimentum.
  - *Obliquæ*, quæ vim expellendi habent.
- Nervi, de quibus not.
  - 1. *Quid ſit?* R. Nervi ſunt, qui ſpiritum animalem deferunt ad ſenſum, & ad motum.
  - 2. *Quotuplex?* R.
    - *Molliores*, qui ex priori cerebri parte oriuntur, & inſenſuum organa propagantur: ut, *nervi viſorii & auditorii.*
    - *Duriores*, qui è ſpinali medulla prodeunt, & internis partibus cerebri inſerviunt.
- Venæ, de quibus not.
  - 1. *Quid ſint?* R. Vena eſt pars ex hepate orta, una tunica conſtans, ſpiritum naturalem & ſanguinem pro nutrimento ad ſingulas partes deferens.
  - 2. *Quotuplices?* R.
    - *Principales*, ut
      - *Vena porta*, quæ ex concava hepatis parte prodit, omneſque venas maſaraicas excipit.
      - *Vena cava*, ſeu *magna*, quæ ex gibba hepatis parte naſcitur, & ſanguinem defert omnibus membris.
    - *Minus principales*, quæ à duabus principalibus oriuntur, quarum numerus ingens eſt.
- Arteriæ, de quibus not.
  - 1. *Quid ſit?* R. Arteriæ ſunt vaſa duplici tunica conſtantia, & ſpiritum vitalem, & arterialem ſanguinem deferentia.
  - 2. *Quotuplices?* R.
    - *Principales*, ut
      - *Arteria aorta* ſeu *magna*, quæ ex ſiniſtro cordis ſinu prodiens in univerſum corpus diffunditur, vitalem ſpiritum diſtribuens.
      - *Arteria venoſa*, quæ ex eodem ſiniſtro ſinu prodiens, pulmoni per multos ramos inſeritur, ut inde petat aerem.
    - *Minus principales*, & ſunt rami ab arteria magna per univerſum corpus ducti.
- Caro, eſt pars mollis & rubicunda, ex ſanguinis coagulo nata.
- Cutis, eſt pars extima, omnes partes, circumquaque, tegens.

Diſſimilares, ſeu heterogeneæ, de quibus cap. ſeq.

CAP. III.

De Capite.

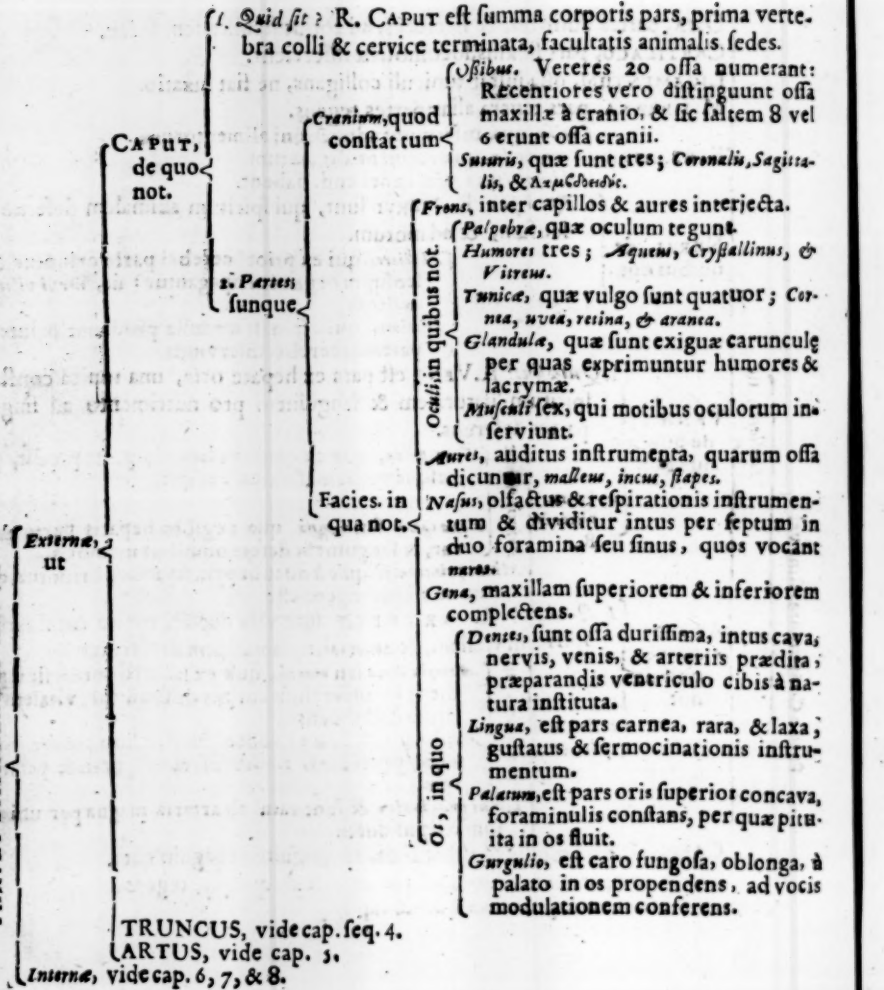

CAP.

CAP. IV.

De Trunco.

Partes Trunci sunt

THORAX. de equo not.

I. *Quid sit?* R. THORAX est pars trunci, quæ claviculis & costis undique circumscribitur, & diaphragmate ab infimo ventre separatur, ut vitalium partium sit domicilium; nec ossibus tota constans ut moveri possit; nec carnea tota, ne omnia concidant & misceantur.

II. *Partes*, quæ sunt vel

Molles, seu carnosæ, ut

Mamma, partes carnosæ in mulieribus, destinatæ ut lac Infantibus præparent, in viris vero ad cordis tutelam.

Musculi, partes carnosæ ad motum thoracis perficiendum ordinatæ.

Duræ, seu Ossa, quæ vel *partis*

Anteriores, ut

Sternum, os pectoris anticam ejus partem constituens, in qua costæ conveniunt.

Clavicula, gemina ossa collo proxime subjecta, quę humerum & verticem efformant.

Costæ quæ sunt vel

Veræ, quę sterno coarticulantur, & sunt septē superiores.

Nothæ, quæ ad sternum non pertingunt, & sunt quinque inferiores.

Posteriores, ut

Scapulæ, duo ossa in dorso sita, claviculis & brachio inarticulata, ad costarum robur, & musculorum implantationē.

Spina dorsi, pars dorsi 14 vertebris varie inter se articulatis constans, spinalē medullā intra cavitatem suam continens, ad corporis sustentationē efformata.

Coxæ, sive *Coxendices*, duo ossa robustissima sacro ossi insita, ac desinentia in nates, quæ sunt musculosæ.

VENTER, de quo not.

I. *Quid sit?* R. VENTER est pars trunci inferior infra diaphragma, quod cartilagine ensiformi, costis & ossibus circumscribitur,

II. *Partes*, sunt que

Hypochondria, quæ superiorem partem obtinent.

Regio Umbilici, quæ media est.

Hypogastrium, quod infima sede collocatur.

CAP.

CAP. V.

De Artubus.

ARTUS sunt

- MANUS, de quibus not.
  - I. *Quid sint?* R. MANUS est pars corporis, quæ à scapulis ad digitos usque protenditur, brachio, cubito, & manu specialiter ita dicta, constans, ad res adprehendendas ordinata.
  - 2. *Partes*; Dividitur in
    - *Brachium*, id nuncupatur, quod ab humero ad cubitum permeat; & constat uno osse magno, & musculis multiplicibus, quorũ septem regunt motum brachii, quaterni vero, qui dicuntur lacerti, regunt cubiti motum: & venis etiam constat tribus insignibus, *humeraria, axillari, & mediana.*
    - *Cubitum*, qui est tota illa pars, quæ inter brachiale, cubitiq; articulum est, constans duobus ossibus, quorum majus & inferius dicitur *Vlna*, minus & superius *Radius*. Constat etiam musculis 33, ad brachialis & manus motum comparatis.
    - *Summam*, seu *extremam manum*, cujus partes sunt
      - *Brachiale*, seu καρπὸς, id est, pars manus ubi cubitus definit, & cum summa manu coarctatur; constat 8. ossibus, ligamento transverso, & insigni arteria in brachio sinistro.
      - *Post brachiale*, seu μετακάρπιον, id est, pars summa manus, inter carpum & digitos sita; constans 4. ossibus, quorum posteriora cum carpo, anteriora cum digitis articulantur.
      - *Digita*, quinque, quorũ singuli ternis ossiculis constant, *Primus dicitur Pollex: Secundus index: Tertius medius: Quartus annularis; Quintus auricularis.*
- PEDES, de quibus not.
  - I. *Quid sit?* R. PES est pars corporis coxæ inserta, quæ à natibus ad plantas usque porrigitur, ambulandi & standi organum.
  - *Partes*; suntq;
    - *Femur*, é coxa, usque ad genu porrectum, constans osse omnium maximo, musculis, & carne glandulosa ad inguina consistente, ubi bubones generantur.
    - *Crus*, pars à genu ad pedem parvum protensa, constans duobus ossibus longis, quorum interius & majus *Tibia*, exterius & minus *Fibula* vocatur.
    - *Pes parvus*, qui sub ipso talo incipit, & ad extremitatem digitorum excurrit; constat ossibus 28. & musculis vicenis binis, quibus digiti extenduntur & flectuntur. *Dividitur pes minor in pedium, metapedium, & digitos.*

CAP.

CAP. VI.

De Partibus Naturalibus.

Partes INTERNÆ sunt *vel in ventre*

- *Infimo*, quæ vel dicuntur *Naturales*, & inserviunt
  - *Nutritioni*, suntque destinatæ *concoctioni* vel
    - *Primæ*, ut
      - OESOPHAGUS, qui à faucibus ad os ventriculi superius descendit, cibumque & potum defert in ventriculum
      - VENTRICULUS, qui cibum & potum ad se delatum convertit in chylum: eundemque ad intestina per inferius orificium transfert.
      - INTESTINA, sunt
        - *Gracilia*, chylo distribuendo dicati, ut
          - *Duodenum*, proximè adhærens ventriculo.
          - *Jejunum*, duodeno continuum, multisvenis mesaraicis constans.
          - *Ileon*, chylum retinens, ut succus inde eliciatur melior.
        - *Crassa* excrementorum receptacula, ut
          - *Cæcum*, excipiens excrementa.
          - *Colon*, fæces excipiens, & in angustiores meatus transmittens.
          - *Rectum*, quod se extendens ad anum usque excrementa evehit.
      - MESENTERIUM, quod in medio intestinorum consistit, illaque invicem colligat, & connectit.
      - HEPAR, in dextro hypochondrio situm, & est sanguinis officina.
      - LIEN, membrũ fungosum, & rarum, in sinistro hypocondrio sitũ ex adverso jecoris, bilẽ atrã adtrahens.
      - VESICULA FELLEA, in qua bilis flava excrementitia recipitur, & expellitur.
      - RENES, qui sub hepate & liene situm habent, & humore seroso sanguinem repurgant.
      - VESICA, quæ urinam ab ureteribus excipit, & excernit.
    - *Secundæ*, ut sunt
      - *Generationi*, quæ vel
        - *Communia utrique sexui*: ut vasa feminaria, & testes.
        - *Peculiaria uni sexui*: ut, in viris est virga sive penis; in fœminis matrix sive uterus.
- *Medio*, quæ vocantur *Vitales*. Vide cap. 7.
- *Supremo*, quæ nominantur *Animales*. Vide cap. 8.

CAP.

CAP. VII.

De Partibus Vitalibus.

Partes VITALES sunt

- COR, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. COR est præcipua animalis pars, vitæ fons, & vitalis facultatis domicilium, in quo spiritus vitales elaborantur, & per arterias à corde ortas distribuuntur in totum corpus.
  - 2. *Partes*, sunt que vel
    - *Externæ*, sc. *duæ Auriculæ*, ob figuram sic dictæ;
      - *Dextra, major*, venæ cavæ, cum qua commune quasi corpus constituere videtur adposita.
      - *Sinistra, minor*, arteriæ venosæ adposita. Hæc durior est, paulo carnosior, & crassior.
    - *Internæ*, sunt que *duo Ventriculi*;
      - *Dexter*, qui complectitur venam cavam, & venam arteriosam, & sanguinē recipit ad pulmonis alimentū.
      - *Sinister*, qui continet arteriam magnam, & arteriam venosam. Per arteriam venosam aerem ex pulmone accipit: è dextro vero ventriculo sanguinem purissimū, è quo spiritum vitalem generat, & per arteriam magnam in totum corpus distribuit.
- PULMO, organon vocis & respirationis, substantiam habens laxam, raram, spongiosam & mollem.

CAP. VIII.

De Parte Animali.

Pars Animalis est Cerebrum, de quo not.

- 1. *Quid sit?* R. CEREBRUM est pars mollis, alba, & medullaris, intra cranium sita, spiritum animalem præparans, totiusque facultatis animalis est principium.
- II. *Membranæ*, quæ sunt duæ:
  - *Dura Mater* vel *Meninx*, membrana crassior, totum craniū ambiens, ut ab ossium duritie cerebrum teneatur.
  - *Pia Mater*, membrana tenuior, proxime ambiens cerebrum universum, ne mollitie sua diffluat.
- III. *Partes*, quæ sunt duæ;
  - *Anterior*, quæ proprie dicitur *Cerebrum*, cujus *ventriculi sunt res.*
    - *Dexter*, consistens in dextra cerebri parte per totam ejus Longitudinē protensus ab anterioribus ad posteriora, figuram secti circuli referens.
    - *Sinister*, in sinistra cerebri parte consistens, & eundem cum dextro habens usum & figuram.
    - *Medius*, estque duorum concursus & communis cavitas, in quam superiorum ventriculorum uterque humiliore sui sede dehiscit.
  - *Posterior*, quæ *Cerebellum* vocatur, quod videtur natura in anterioris subsidium fabricasse, ut transmissum à cerebri finibus animalem spiritum conservaret, & spinali medullæ adaptaret.

CAP.

Tractatus VI. Partis Specialis.

De Anima.

CAP. I.

De Anima in Communi.

De ANIMA in communi IV. not.

- *An sit?* R. Dari in corporibus viventibus animam, potest demonstrari ex operationibus ab anima promanantibus; *cujusmodi sunt vivere, nutrire, crescere, sentire* &c.
- II. *Quid sit?* R. Hoc explicatur *tum*
  - *Negative* Anima non est
    1. *Accidens*, scil. *praedicamentale*, quia anima tanquam pars essentialis constituit unam cum corpore substantiam, *h.e. corpus animatum.*
    2. *Corpus.* Omne corpus per se est in loco. Anima per se non est in loco: alias enim, cum anima & corpus sint unum compositum, duo corpora se penetrarent.
    3. *Materia.* Cum materia sit pura potentia, non potest esse principium alicujus actionis. Anima vero est principium operationum vitalium.
    4. *Actus secundus* Nam actus secundus est operatio: sæpe autem anima est in corpore non operante.
  - *Affirmative* per definitionem. ANIMA definitur *vel respectu*
    - *Corporis.* Ἡ ψυχὴ ἐστιν ἐντελέχεια πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. ANIMA est actus primus corporis physici organici, vitam habentis potentia. *Arist. l. 2. de anima cap. 1. t. 5.*
    - *Operationum.* Ἡ ψυχὴ δι' ἣν τε ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ διανοούμεθα πρώτως. ANIMA est id quo vivimus, & sentimus & intelligimus primum. *ib. c. 2. t. 24.*
- III. *Quotuplex?* R. Gradus Animarum sunt tres:
  1. ANIMA VEGETANS. Vide cap. 2.
  2. ANIMA SENTIENS. Vide cap. 7.
  3. ANIMA RATIONALIS. Vide cap. 18.
- IV. *Theoremata.*
  1. Anima in corpore, quod constituit, tantum una est.
  2. Anima secundum suam essentiam est in toto corpore.
  3. Anima vel est vegetativa tantum: vel & vegetativa & sensitiva simul; vel vegetativa, & sensitiva, & rationalis.

CAP. II.

De Anima Vegetante.

De Anima Veg. not.

- I. *Quid sit?* R. *Anima Vegetans* est actus primus corporis physici organici, quo illud vivit, nutrimento adsumpto, nutritur, augetur, & simile sibi gignit.
- II. *Facultates,*
  1. NUTRITIVA, per quam corpus vivum nutritur. Vide cap. 3.
  2. AUGMENTATIVA, per quam corpus vivum crescit. Vide cap. 4.
  3. GENERATIVA, per quam corpus vivum generat sibi simile. v. c. 13.
- III. *Effectus,* estque VITA de qua cap. 6.
- IV. *Theoremata.*
  1. Anima vegetans est infimus animæ gradus, omnibus viventibus inest, & est prima maximeque communis potentia animæ.
  2. Anima vegetativa est prior natura, non dignitate.
  3. Anima activa vegetabili, omne pratum est animatum.

CAP.

CAP. III.

De Facultate Nutritiva.

De FACULTATE NUTRITIVA tria not.

I. *Quid ſit?* R. FACULTAS NUTRITIVA eſt facultas animæ vegetantis, qua id quod in animato corpore fuit abſumtum, interventu alimenti reſtauratur.

II. *Operatio*, & eſt NUTRITIO, de qua nct.

1. *Quid ſit?* NUTRITIO eſt adgeneratio partium materiæ in corpore vivente, ex alimento extrinſecus admoto facta ab anima vegetante, per calorem naturalem, ut materia quæ effluxit inſtauretur, & ipſum vivens ſervari poſſit ad illud tempus, quod eſt ipſi à natura præſcriptum. *Zabar. de Nutr. cap. 25.*

2. *Cauſæ*, ſuntque
- *Efficiens*, eſtque vel
  - *Principalis*, & eſt anima vegetans.
  - *Minus principalis*, & eſt
    - *Impulſiva*, eſtque
      - *Fames*, adpetitio calidi & ſicci.
      - *Sitis*, adpetitio frigidi & humidi.
    - *Inſtrumentalis*, eſtque
      1. Calor nativus, quo anima utitur.
      2. Certæ corporis partes: ut *os*, *æſophagus*, *ventriculus*, &c.
- *Materia*, quæ vel
  - *Ex qua*, & eſt Nutrimentum, quod eſt ſubſtantia corporea, mixta, corruptibilis, non omnino ſimilis, nec omnino diſſimilis rei quæ nutritur, calida & humida. *Fr. de Raconis.*
  - *In qua*, & eſt ſubjectum illud quod nutritur, quale eſt corpus vivum, ejuſque partes.
- *Forma*, quæ eſt converſio alimenti in ſubſtantiam animati.
- *Finis*, ſcil. ut reſtauretur quod quotidie abſumitur, atque ſic corporis animati vita continuetur.

3. *Facultates Miniſtræ*, ſuntque
- *Adtractrix*, quæ alimentum adtrahit.
- *Retentrix*, quæ alimentum adtractum retinet.
- *Concoctrix*, quæ alimentum alterat.
- *Expultrix*, quæ ad nutritionem inepta ejicit.

4. *Ordo*, qui declaratur per tres *concoctiones:*
1. χύλωσις, *Chyliſicatio*, qua producitur chylus in ventriculo.
2. αἱμάτωσις, *Sanguificatio*, qua chylus è ventriculo ad hepar delatus mutatur in ſanguinem.
3. ὁμοίωσις, *Adſimilatio*, quando ſanguis in ſubſtantiam corporis alendi convertitur: *Hæc fit in venis & ſingulis partibus.*

III. *Theoremata.*
1. Omne vivens, quamdiu vivit, nutritur.
2. Ex quibus conſtamus, ex iis etiam nutrimur.
3. Nutrimentum eſt potentia ſimile ei quod nutritur, actu autem & comparatione contrarium.

De FACULTATE AUGMENTATIVA tria not.

CAP.

CAP. IV.

De Facultate Augmentativa.

De FACULTATE AUGMENTATIVA tria not.

1. *Quid ſit?* R. FACULTAS AUGMENTATIVA eſt vis animæ vegetativæ, qua corpus animatum, ex adſimilato alimento nutritum, in omnes dimenſiones diſtenditur, ut juſtam magnitudinem ad edendas proprias & convenientes actiones conſequatur.

II. *Operatio*, eſtq; AUGMENTATIO, de qua not.

1. *Quid ſit?* R. AUGMENTATIO, ſeu ADCRETIO, eſt motus viventis corporis quo totum & omnes partes ſecundum omnes dimenſiones ſimul extenduntur ad majorem quantitatem, factus ab anima vegetante per calorem naturalem, ex alimento extrinſecus adſumpto, & in majores partes quam adſumptæ erant converſo, ut ipſum vivens debitam ſibi magnitudinem adſequatur, ad exercendas omnes operationes Vitæ. *Zabar. de Adcret. & Nutr. cap. 25.*

2. *Cauſæ* ſuntque:
- *Efficiens*, quæ vel *Principalis*, & eſt anima vegetans. vel *Inſtrumentalis*, & eſt calor nativus, qui præparat materiam, adponit, extendit.
- *Materia* eſtq; vel *Ex qua*, & eſt ipſum nutrimentum extrinſecus adſumptum. vel *In qua*, & eſt ipſum ſubjectum, id eſt ipſum corpus vivens ejuſque partes, quæ creſcunt & juſto modo augmentantur.
- *Forma*, quæ conſiſtit in ampliatione & diductione corporis animati, qua proportionabiliter ſecundum omnes dimenſiones extenditur.
- *Finis*, ſcil. ut adquiratur competens & perfecta quantitas, quæ ad rite obeundas actiones eſt neceſſaria.

3. *Conditiones* Requiritur:
1. Ut ex aliqua extrinſecus accedente materia res major fiat.
2. Ut idem numero & ſpecie maneat ſubjectum quod augetur.
3. Ut omnes & ſingulæ partes in longum, latum, & profundum extendantur, & creſcant.

4. *Oppoſitum*, & eſt DECREMENTUM quod eſt motus corporis animati, quo partes ejus omnes, poſt ætatis faſtigium, à majore & perfecta magnitudine ad minorem propter defectum caloris rediguntur, ſemperque ad interitum propius accedunt, uſque dum vitam plane amittunt. *Hæc igitur diminutio fit à defectu illarum cauſarum quæ augmentare debebant corpus.*

III. *Theoremata.*
1. Ex quibus alimur, ex iis augemur.
2. Opus altricis facultatis eſt perpetuum, ad finem uſque: Auctricis officium certo ſpatio terminatur.
3. Augmenti unicuique rei à natura terminus eſt adtributus.

CAP. V.

De Facultate Generativa.

De Facultate Generativa tria not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS GENERATIVA est vis animæ vegetativæ ex semine prolifico novam substantiam effingens, & similem ei quod nutritur, ad perpetuam specierum conservationem.

II. Operatio, & est GENERATIO, de qua not.

1. *Quid sit?* R. GENERATIO est processio viventis à principio vitæ conjuncto secundum rationem similitudinis saltem specie infimæ. D. Thom. parte 1. q. 27. a. 2.

2. Causæ, sunt quæ

Efficiens, quæ vel
- *Universalis*, & est Deus, & influxus corporum cœlestium.
- *Particularis*, est-que ipsum vivens; quod
  1. Sit perfectum.
  2. Non sit mutilatum,
  3. Sit naturali modo genitum per univocam generationem ex semine.

Materia, est-que *Semen*, de quo not.
1. *Quid sit?* R. Semen est corpus spirituosum, calidum, humidum, spumosum, & ex reliquiis alimenti ultimi vi testium excoctum elaboratumque ad perfectam animalis generationem. *Conimb. l. 1. de gen. c. 4. q. 25.*
2. *Quotuplex?* R.
- *Masculinum* est semen masculorum albius, calore magis excoctum, potentius & fortius.
- *Fœmineum* est fœminarum semen, aquosius, minus coctum, & impotentius.

Forma, est que ipsa productio fœtus, & animati corporis.
Finis, est que propagatio speciei, ejusdemque conservatio.

3. *Facultates ministr.* sunt que
- *Alteratrix*, quæ ex nutrimento corporis vivi copiosiore elicit excrementum tertiæ concoctionis utilissimum, & semen inde elaborat, illudque semen in qualitatibus immutat, alterat, & ita ad formationem & productionem corporis vivi præparat.
- *Formatrix*, quæ in semen jam factum & præparatum operatur, inque eo totam corporis vivi dispositionem distinctius efformat, ita ut distinctam formam adquirat, & generans secundum speciem fiat simile.

III. Theorémata
1. Naturalissimum & præstantissimũ in viventibus opus est generatio.
2. Prima anima est potentia generandi alterum, quale est ipsum, *id est, simile in specie.*

CAP.

CAP. VI.

De Vita & Morte.

De VITA quinque not.

- *I. Nomen*, quod sumitur.
  - 1. Pro essentiali vita, qua essentialiter constituitur corpus vivum; & ita accipitur pro ipsa anima vegetativa.
  - 2. Pro operationibus vitalibus; quo modo corpus vivere dicitur, quod nutritur, augetur sive crescit, & generat sibi simile.
  - 3. Pro existentia animæ in corpore; Hæc vita dicitur corporalis, cui opponitur mors; *In qua significatione hic accipitur.*
- *II. Quid sit?* R. Ἔστι μονὴ τῆς θρεπτικῆς σὺν τῷ θερμῷ VITA est permansio animæ vegetativæ cum calore, *Arist. in lib. de respir.*
- *III. In quibus consistat?* R. Vita consistit in calido & humido. *h. e. à calore & humiditate. in corpore coalitis dependet.*
- IV. *Conditiones* suntque tum
  - *Ætas*, illud vitæ spacium quo corporis constitutio incipit notabiliter immutari, diversaq, suscipere temperamenta *Fr. de Raconis sect. 2. de anima, q. 1. a. 5.*
  - *Ætatum gradus* seu *Differentiæ*, quæ sunt
    - *Pueritia*, quæ dividitur in
      - *Infantiam*, à 1 ad 3 vel 4 annum.
      - *Pueritiam*, à 4 ad 10 annum.
      - *Pubertatem*, à 10 ad 18 annum.
      - *Adolescentiam*, à 18 ad 25 annum.
    - *Iuventus*, quæ vel
      - *Iuventus*, quæ à 25 ad 35 aut 40 annum porrigitur.
      - *Virilis ætas*, quæ ad 50 annum excurrit.
    - *Senectus*, quæ est vel
      - *Prima* Senectus, à 50 ad 65 annum.
      - *Vltima* Senectus seu decrepita, quæ vitam claudit.
- *V. Oppositum*, estq; MORS, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. MORS est absentia discessusve animæ à corpore ob defectum innati caloris, *Conimb. l. de vita & morte c. 3.*
  - 2. *Quotuplex?* R. est vel
    - *Naturalis*, quando temporis longinquitate nativus calor tandem consumitur.
    - *Violenta*, quando per vim externam calor destruitur.

CAP. VII.

De Anima Sentiente.

De Anima Sent. not.

- *I. Quid sit?* R. ANIMA SENTIENS est actus primus animalis, quo id percipit & adprehendit ea quæ extra ipsam sunt, objecta nimirum sensibilia, adpetit salutaria, & loco movetur. *Scharff. spec. Phys. l. 7. c. 1.*
- *II. Facultates*, suntque tres
  - 1. COGNOSCITIVA, seu SENTIENS. Vide cap. 8. & seq.
  - 2. APPETITIVA, seu adpetens. Vide cap. 16.
  - 3. LOCOMOTIVA. Vide *cap.* 17.
- *III Theoremata.*
  - 1. Anima sentiens nullius animalis, etiamsi rationali opponatur, specifica forma est.
  - 2. Sensitiva anima inest omnibus animalibus, eaque animal à non animali distinguitur.
  - 3. Anima sensitiva est extensa ad omnes partes animalis.

CAP. VIII.

De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi.

De FACULTATE COGNOSCITIVA quinque not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS COGNOSCITIVA seu SENTIENS est, quæ mediante certo corporis instrumento objecta sensibilia ad se delata percipit, dijudicat, & tandem ad finem certum dirigit. *Et hæc communiter dicti solet Sensus, ejus operatio vero Sensatio.*

II. *Quæ ad Sensum in actum deducendum requiruntur?* R. quinque

1. *Facultas Sentiens*, quæ residet in Spiritibus animalibus, & ex cerebro per nervos ad uniuscujusque sensus organum transit.

2. *Objectum Sensile*, est: vel
- *Per se*, quod vel
  - *Commune*, quod pluribus sensibus potest percipi; ut, *Motus, Quies, Figura, Numerus, Magnitudo.*
  - *Proprium*, quod uno tantum sensu percipitur; ut. *Color, Sonus, Odor, Sapor, Qualitates tactiles.*
- *Per accidens*, quod alio objecto interveniente percipitur, & ita per aliud sentitur; ut. si Petrus vel Paulus videtur, is non ut per se talis est videtur, sed in quantum est coloratus.

3. *Species Sensilis*, similitudo quædam, quam objectum reale quodvis ex se gignit, quæque per medium ad sensum delata imaginem objecti repræsentat, ut secundum eam sensus dijudicare possit.

4. *Organum* seu *Sensorium*, certa corporis pars in qua Species sensiles recipiuntur; Sic oculus est organon visus.

5. *Medium*, quod inter organon & objectum intercedit; ut, inter visum & coloratum corpus, est aer luce illustratus.

III. *Quotuplices sint Sensus?* R. sunt vel
- EXTERNI qui in exteriore corporis parte magis residunt, & res externas præsentes comprehendunt. *Horum sunt quinque;*
  - VISUS. Vide cap 9.
  - AUDITUS. Vide cap. 10.
  - OLFACTUS. Vide cap. 11.
  - GUSTUS. Vide cap. 12.
  - TACTUS. Vide cap. 13.
- INTERNI, de quibus vide cap. 14.

IV. *Affectiones sensuum*, suntque SOMNUS & VIGILIA. Vide cap. 15.

V. *Theremata.*
1. Sensus est singularium; *e.g. visus non nisi hunc vel illum colorem percipit.*
2. Organon recipiens debet esse denudatum à natura recepti.
3. Sensile supra sensorium positum non sentitur.
4. Sensile excellens lædit sensum.
5. Sensus circa proprium objectum non errat; *sc. in justa distantia positum medio legitimo, & organo recte disposito.*
6. Potentia sensitiva, quatenus recipit speciem ab objecto, est passiva; quatenus vero specie informata actum sentiendi profert, est activa.

CAP.

CAP. IX.

De Visu.

De VISU hæc not.

1. *Quid sit?* R. Visus est sensus exterior, qui mediante oculo in rem lucidam coloratam fertur, indeque objectum potentia aspectabile efficit actu adspectabile.

2. *Objectum*, estque tum
- *Color*, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. Χρῶμά ἐστι τὸ διαφανοῦς ἐν σώματι ὡρισμένῳ πέρας. COLOR est extremitas perspicui in corpore terminato. *Arist. de sensu & sensili c. 3.*
  - 2. *Quotuplex?* R. Colores sunt vel
    - *Veri*, qui sunt vel
      - *Extremi*, ut sunt color albus, & color niger.
      - *Intermedii*, ut sunt color rubeus, flavus, viridis, purpureus & cæruleus.
    - *Adparentes*, qui ex solo lumine, secundum diversum illius adspectum, corporibus adfunduntur: ut in Iride accidit.
- *Lumen.* Τὸ φῶς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ διαφανοῦς ᾗ διαφανές. LUMEN est actus perspicui, qua perspicuum est. *Arist. l. 2. de anima c. 7.* LUMEN est actus quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuum, sive illustratum. *Conimbr. l. 2. de anima c. 7.*

3. *Medium, corpus perspicuum*, de quo not.
- 1. *Quid sit?* R. Διαφανὲς δ' λέγω, ὃ ἔστι μὲν ὁρατὸν, οὐ καθ' αὑτὸ δὲ ὁρατὸν, ἀλλὰ διὰ ἀλλότριον χρῶμα. PERSPICUUM est quod est quidem visibile, non est autem per se sed per alium colorem visibile, *Arist. ibid.*
- 2 *Quotuplex?*
  - R. Corpora perspicua sunt vel
    - *Simplicia*; ut, corpus cœleste, item aer & aqua. Frequentissimum tamen & maxime idoneum visionis medium est aer.
    - *Solida & Composita*; ut, vitrum, cornua polita, crystallus; quæ dicuntur perspicua, quia lumine illustrari & cerni per illa aliquid potest.

4. *Organon.* estque vel
- *Remotum*, & est oculus, cujus partes omnes suo modo ad visionem sunt necessariæ.
- *Proximum* & speciale, estque humor crystallinus, qui est centrum oculi, & habet se instar speculi quod imagines rerum repræsentat.

5. *Motus.* Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad objectum, sed per immissionem sive receptionem specierum visibilium intra oculum.

6. *Theoremata.*
1. Visus omnium sensuum præstantissimus putatur, tum ratione objecti, tum ratione organi, tum ratione modi percipiendi.
2. Humor crystallinus est aqueæ maximæ naturæ aut substantiæ, quæ tamen non diffluit, sed crystalli in modum consistit, ut imagines rerum possit recipere.
3. Lumen tum ratione medii, tum ratione objecti ad visionem requiritur.

CAP. X.

De Auditu.

De AUDITU quinque not.

I. *Quid ſit?* R. AUDITUS eſt ſenſus externus, qui beneficio aurium ſonos ad ſe delatos percipit.

II. *Objectum*, eſtq; *Sonus*, de quo not.
- 1. *Quid ſit?* R. Sonus eſt qualitas in aere ex binorum ſolidorum corporum colliſione excitata, *ad auditum* uſque perveniens, illumque alterans, & de potentia in actum deducens.
- 2. *Cauſa efficiens*, fractio aeris, quæ accidit quando duo ſolida & dura corpora colliduntur.
- 3. Subjectum. Sonus ſubjective ineſt, neque corpori percutienti, neque percuſſo, ſed corpori intermedio quod frangitur.
- 4. *Quotuplex* R.
  - 1. vel *Acutus*, qui in pauco tempore multum movet auditum. / *Gravis*, qui in multo tempore parum auditum movet, & in extremitate organi quaſi hæret.
  - 2. vel *Reflexus* five *Echo*, ſcil. ſoni repercuſſio facta à corpore obſtante. / *Directus* ſeu *Simplex*, quando ob debilem reflexionem nulla ſoni repercuſſio percipitur.
  - 3. vel *Inanimatorum*, qui proprie dicitur ſonus. / *Animatorum*, qui dicitur *Vox*, de qua not.
    - 1. *Quid ſit?* R. Vox eſt ſonus animalis factus ab aere à pulmone per reſpirationem ad guttur uſque emiſſo, cum intentione aliquid ſignificandi *Ruv l. 2. c. 8.*
    - 2. *Quotuplex?* R. *Inarticulata*, quæ editur à brutis. / *Articulata*, quæ dicitur Sermo.

III. *Organon*, eſtque vel *Remotum*, ut ſunt aures tam affabre à natura factæ, ut ſonum recipere & continere queant. / *Proximum & Immediatum*, ut eſt aer congenitus, qui membrana incluſus eſt, ne foras expiret, neve externis injuriis pateat.

IV. *Medium*, eſtque aer & aqua; in his enim ſpecies ſoni recipitur, & ad aures defertur. Interim aer perfectius eſt medium quam aqua, quia eſt tenuior.

V. *Modus*. Duo ſolida corpora dum invicem colliduntur, aerem intermedium cogunt, coactum percutiunt & frangunt, ex qua fractione oritur ſonus, qui impulſione quadam diffunditur, hinc afficitur vicina & circumſtans aeris pars, eaque recipit ſonū, & hæc rurſus aliam aeris partem impellit ipſique ſonum communicat, donec ad ſenſorium provehatur, ibique aerem innatum commoveat, & potentiam audiendi ſuſciter, ut ſpecies ſoni percipiatur.

CAP.

CAP. XI.

De olfactu.

De Olfactu sex not.

I. *Quid sit?* R. OLFACTUS est sensus externus mediante naso odores percipiens.

II. *Objectum*, estque *Odor*, de quo not.
- 1. *Quid sit?* R. Odor est qualitas ex primarum commistione resultans, minante sicco & calido, atque olfactum movens. *Conimbr. lib. 2. de anima. c. 11. q. 2. a. 1.*
- 2. *Causa Efficiens*, estque *calor*, tum
  - *Internus*, rei odoriferæ, cujus operatione siccum cum humido probe miscetur & temperatur.
  - *Externus*, solis, aut elementaris, qui calorem internum in gignendo odore adjuvat, corpora laxans, & qualitatē extrahens.
- 3. *Subjectum*, ut sunt corpora mixta, non tamen omnia, sed illa tantum in quibus siccum cum humido aliquo caloris operatione bene est contemperatum, sicco tamen habente prædominium.
- 4. *Quotuplex sit?* R. Odores sunt vel
  - *Extremi*, ut odor gratus, seu bonus, & ingratus, sive molestus.
  - *Intermedii*, qui pro diversa ficci in humido affectione oriuntur, & saporum nominibus adpellantur; ut, gravis, amārus, stypticus, acerbus.

III. *Organon*, estque vel
- *Commune*. Nasus, quem variæ constituunt partes, ossa, cartilagines, nervuli membranæ, & processus mamillares. Et licet animalia, quæ non respirant, natibus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus sunt expertia: alia namque branchiis, alia fistulis, alia præcinctu, ut insecta, odores percipiunt.
- *Proximum* seu *primarium*, scil. processus mamillares, qui sunt duæ caruncule in extremitate narium eminentes, quibus subjicitur os bipartitum, & multis foraminibus pervium.

IV. *Medium*, estque vel
- *Aer*; quia terrestria, volatiliaq; animantia per aerē odores percipiunt.
- *Aqua*. Odores enim à piscibus in aqua etiam percipi, illud argumento est, quod pisces odoribus escarum adliciantur.

V. *Modus*. Odoriferi vapores exhalant à re odorata, inque iis odor defertur per aerem ad nates usque, ubi per spirationem species odoris adtrahitur ad processus mamillares, & tunc ab iis proprio organo olfactus statim percipiuntur odores.

VI. *Theoremata*.
1. Homo habet hebetiorem olfactum quam alia multa animalia. *Non quidem quoad perfectionem essentialem, sed quoad perceptionem odorum è longiori spatio.*
2. Cujus Cerebrum est frigidius & humidius, minus odoratur.
3. Odor non est fumea exhalatio corporis odorati. *Si enim esset fumea exhalatio, non esset sensibilis per se, quia substantia per se non sentitur.*
4. Odor plerumque effunditur è re odorata per substantiam fumeam.
5. Etiam cum res odorata vaporem exhalat, non ubique percipitur odoratur exhalatio odorifera.

CAP. XII.

De Gustu.

De Gustu quinque not.

1. *Quid sit?* R. GUSTUS est sensus externus, linguæ opera Sapores percipiens.

2. *Objectum*, estq; *Sapor*, de quo not.
- 1. *Quid sit?* R. *SAPOR* est affectio in humido aqueo & sicco terrestri, facta à calore decoquente, gustatum, qui in potentia est, ad actum per alterationem deducens. *Arist. l. de sensu & sensili c. 4.*
- 2. *Causæ*, suntque: *Efficiens*, & est calor, cujus vi humidum & siccum terreum permiscetur & concoquitur. *Materia*, & est siccum terreum cum humido aqueo mixtum: prævalet tamen in gustu humidum sicco.
- 3. *Quotuplex sit?* R. Sapores sunt: *Extremi*, ut sapor dulcis, & sapor amarus. *Intermedii*, ut sunt salsus, acer, austerus, acerbus, & acidus. *De quibus consule medicos.*

3. *Organon.*
- *Remotum & Commune*, estque lingua, aut quidpiam linguæ proportione respondens in iis quæ lingua carent.
- *Proximum*, suntque nervi per linguam & palatum dispersi; præsertim vero in linguæ cuspide hic sensus viget, eo quod ejus nervi molliores sint, ideoque ad sapores percipiendos magis idonei.

4. *Medium.* Gustus externum medium non habet: internum vero est spongiosa illa & porosa linguæ caro, quæ plena est humiditate saliyæ, cujus beneficio substantia nervosa sapores percipit.

5 *Modus* Res sapida, si actu est humida, facile saporem linguæ imprimit: sin autem sicca est, comminuitur prius, & mox cũ humiditate linguæ permiscetur, & qualitas sapida in humore residens abluitur, & linguæ nervosiori parti speciem sui communicat.

CAP. XIII.

De Tactu.

De Tactu sex not.

1. *Quid sit?* R. TACTUS est sensus externus Qualitates tactiles percipiens.

2. *Objectum*, suntque qualitates, primæ & secundæ. *Hoc objectum licet materialiter multiplex sit & plures contrarietates in se habeat; formaliter tamen, qua est tactile, unum existit, petita unitate à modo immutandi organi uno.*

3. *Organon*, quod non est sola caro, nec solus nervus, sed indifferenter quælibet corporis præter ossa; nam ubi est sensio, illic necessario erit sensorium; At vero sensio in omnibus partibus fit, quia in omnibus læsio sentitur. Maxime tamen Tactus in externa cute viget.

4. *Medium.* Tactus non habet medium externum; internum verum est cuticula corporis extrior; quamvis etiam hac semota vera cutis sentitat.

5. *Modus.* Tactus fit, quando objectum organo proxime admotum illud afficit, eique *ἐν* suam imprimit.

6. *Theoremata.*
1. Tactus est sensus communissimus per omnes & singulas fere corporis partes diffusus.
2. Tactus sicut origine, ita necessitate est primus; at dignitate est ultimus; *Est enim maxime crassus.*
3. Homo inter omnia animalia tactum habet exquisitissimum.

CAP.

CAP. XIV.

De *Sensibus internis*.

De Sensibus Internis duo not.

I. *Quid sint?* R. SENSUS INTERNI sunt, qui species rerum sensibilium non solum præsentes sed etiam absentes percipiunt, censent, dijudicant, & diutius conservant. *Magir. l. 6. Phys. c. 12.*

II. *Quot sint?* R.

- SENSUS COMMUNIS, de quo quatuor not.
  1. *Quid sit?* R. SENSUS COMMUNIS est sensus internus omnium externorum sensuum species adprehendens, à se invicem discernens, & cognoscens objecta singulorum sensuum.
  2. *Objectum* est quævis species sensilis ab externis sensibu percepta.
  3. *Officium*, estque
     1. Omnium sensuum exteriorum objecta adprehendere, & à se invicem secernere; *Sic colores dignoscis, & secernit ab odoribus*, &c.
     2. Sensuum exteriorum actiones vel sensationes percipere; *Nam sensus communis beneficio, cognoscimus nos videre, audire*, &c.
  4. *Organon* seu *Sedes*, estque cerebrum, ejusque anterior pars, seu prior cerebri ventriculus, qui & humidior, & ad recipiendum aptior.
- PHANTASIA, de qua quatuor not.
  1. *Quid sit?* R. PHANTASIA est sensus internus imagines rerum à sensu communi acceptas, & distinctas diligentius examinans, diutius retinens, & ex iis alias eliciens.
  2. *Objectum*, hoc sunt sensibilia à sensu communi communicata, vel etiam imagines, quas sua vi, ex quapiam interna causa sibi effingit, & efformat.
  3. *Officium*, estque
     1. Objecta sensibilia à sensu communi etiam percepta dijudicata ponderare, sintne bona, an mala.
     2. Ex iis objectis sensibilibus alias species elicere.
  4. *Organon*, seu *Sedes*, estque media pars cerebri.
- MEMORIA, de qua not.
  1. *Quid sit?* R. MEMORIA est sensus internus, qui species omnes sensibiles judicatas atque cogitatas tanquam depositum recondit ac servat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat.
  2. *Objectum*, suntq; omnes species præteritæ & sensibus perceptæ; quæ enim non sunt, in memoriâ reponi non possunt.
  3. *Officium*, estque imagines cerebro impressas retinere, & quoties opus erit, repræsentare.
  4. *Organon*, seu *Sedes*, estque posterior cerebri paracerebellum adpellata.

CAP. XV.

De Somno, Somniis & Vigilia.

AFFECTIONES SENSUUM sunt

- SOMNUS, de quo tria not.
  - 1. *Quid sit?* R. SOMNUS est ligatio omnium sensuum externorum, ad animantium quietem & salutem instituta. *Conimb. de Somno & Vigilia cap.* 1.
  - 2. *Causa Efficiens*, estque vel
    - *Remota*, & est calor naturalis, qui ad inferiora sese rovocat, & ex alimento adsumpto halitus suaves ad cerebrū submittit.
    - *Proxima*, & sunt vapores humidi è ventriculo ad cerebrum per venas adscendentes, & meatus, per quos spiritus animales excurrunt, obstruentes.
  - 3. *Affectio*, estq; SOMNIUM, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. SOMNIUM est visum quod in somno adparet: Seu, est adparitio exhibita per internum sensum in iis qui somno consopiti sunt. *Conimb. de Somniis c.* 1
    - 2. *Quomodo fiat?* R. Imagines quædam rerum, quas interdiu tractamus, phantasiæ imprimuntur, hæc autem cum in somno maxime sit actuosa, impressas illas species iterum depromit, quin & alias inde effingit.
    - 3. *Quotuplex?* R.
      - *Non naturalia*, quæ sunt vel
        - *Divina*, quæ immittuntur sive à Deo immediate sive à bonis angelis intermediis.
        - *Dæmoniaca*, quæ immittuntur à malo spiritu ad ludificandos aut terrendos homines.
      - *Naturalia*, quæ sunt vel
        - Ἄσημα, quæ cogitationum aut actionum diurnarum sunt reciprocationes vel imagines.
        - Σημαντικά, quæ aliquid præsagiunt & significant.
- VIGILIA, de qua duo not.
  - 1. *Quid sit?* R. VIGILIA est omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum solutio & libertas. *Con. de Som. & Vigil. c.* 1.
  - 2. *Causa*, estq; vel
    - *Interna*, quæ est
      - *Concoctionis absolutio*; percocto enim alimento fit ejus secretio, nullique aut non tam copiosi vapores in cerebrum adscendunt, & propterea somnum excitare nequeunt, sed animal vigilare potest.
      - 2. *Calor nativus*, qui ab ambiente frigore in angustiū coactus augetur, & sic resolvit & dissipat humiditates & vapores, à quibus somnus fovebatur.
    - *Externa*, & sunt res externæ: ut, *clamor, tactus, læsio, strepitus, magna commotio*, &c.

CAP.

CAP. XVI.

De Facultate Appetitiva.

De FACULTATE APPETITIVA quatuor not.

I. *Quid ſit?* R. FACULTAS APPETITIVA ſeu APPETENS eſt vis animæ ſentientis, qua inclinatur animal, & impellitur ad proſequendum aut averſar dum id, quod ſenſibus bonum malumve eſſe cognovit. *Alias dicitur appetitus ſenſitivus ſive animalis, prout hic ſumitur pro potentia appetendi, cujus actio eſt appetitio.*

II *Objectum* ſuntque omnia ſenſuum externorum objecta, quæ phantaſia vel bona judicat, unde adpetuntur, vel mala, unde repelluntur.

III. *Quotuplex?* R. Appetitus Senſitivus eſt vel
- *Concupiſcibilis*, quo animal ad bonum aliquod delectabile & jucundum fertur, acerba autem & ingrata reſpuit.
- *Iraſcibilis*, quando animal fertur ad bonum aliquod, quod ſine difficultate & labore adſpici non poteſt.

IV. *Conſequens*, ſuntque AFFECTUS, qui inſequuntur appetitum. Hic not.

1 *Quid ſint?* R. AFFECTUS eſt motus appetitus ſenſitivi, ex adprehenſione boni vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. diſp. Eth. 6. q. 1. a. 1. vel*, AFFECTUS eſt motus appetitivæ virtutis in proſecutione boni, vel in fuga mali. *D. Thom. 2. Eth. lect. 3.*

2. *Quotupli ces?* R. ſunt vel

Simplices, qui vel

Boni, ut
- *Lætitia*, affectus, quo ſe dilatat & extendit cor amplectendo ſuaviter præſens bonum.
- *Amor* affectus quo cor adpetit aliquod bonum, quod adtrahere geſtit ut potiatur.
- *Spes*, affectus, quo animus, cordis quaſi dilatante & præparante, concipit conſequendum ſibi objectum.

Mali, ut ſunt
- *Triſtitia*, affectus, quo cor rebus ingratis percuſſum conſtringitur, tremit, & langueſcit, cum acri ſenſu doloris.
- *Metus*, affectus, quo cor motu quodam conſtringitur, tanquam fugiens malum. *Dicitur & Timor.*

Mixti, ut ſunt
- *Ira*, affectus mixtus ex triſtitia & ulciſcendi cupiditate. *Ejus ſpecies ſunt Odium & Pudor.*
- *Zelus*, affectus mixtus ex amore & ira, quando nempe amans iraſcitur illi à quo laeditur res amata.

CAP.

CAP. XVII.

De Facultate Locomotiva.

De Facultate Locomotiva duo not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS LOCOMOTIVA est vis animæ sentientis, qua anima de loco ad locum movetur, vel secundum se totum vel secundum partes ad prosequendum bonum, & fugiendum malum. *Scharff. lib. 7. Spec. cap. 4.*

II. *Requisita*, sunt que tria

I. *Quod movet*, est; duplex;

1. Movet *Finis*, nempe *objectum*, quod vel desideratur vel repudiatur.

2. Movet *Efficiens* est que vel

Immobile, quod movet & non movetur, & est anima Sentiens.

Mobile, quod movet, ut prius movetur, est que

Proximum, & est facultas animæ sentientis adpetens.

Remotum, & est cognitio objecti, quæ in hominibus fit ab intellectu, in brutis vero à Phantasia.

II. *Quo movet*, est; *instrumentum corporis* quod

Generale, & est cerebrum, ex quo spiritus animales in nervos fluunt, quorum vi atque efficacia anima utitur ad corpus movendum.

Particulare, est; vel

Proximum seu *immediatum*, quod est musculus, cujus substantia & conformatio talis est, ut quam commodissime contrahi & extendi possit.

Adjuvans, quod sit quiescens, & immobile, siquidem nihil moveri potest, nisi aliquo immobili firmetur; *Tale est flexura cujusque membri, in qua id quiescit, à quo principium est motus.*

III. *Quod movetur*, est que vel

Certa aliqua corporis pars; ceu *lingua*, *manus*, *pes*, *oculus*, &c.

Totum corpus animalis.

CAP. XVIII.

De Anima Rationali.

De Anima Rat. not.

I. *Quid sit?* R. ANIMA RATIONALIS est forma hominis, qua ille habet vim intelligendi, ratiocinandi, & volendi.

II *Facultates*, sunt que duæ:

1. INTELLECTUS. Vide cap. 19.
2. VOLUNTAS. Vide cap. 20.

III. *Theorémata.*

1. Anima rationalis est substantia spiritualis & immaterialis.
2. Anima rationalis non est forma hominis adsistens, sed informans.
3. Anima rationalis est incorruptibilis & immortalis.
4. Anima non est una numero in omnibus hominibus.

CAP.

CAP. XIX.

De Intellectu.

De INTELLECTU quinque not.

I. *Nomen*, quod sumitur
- 1. Pro ipsa mente, seu pro ipsa anima, in quantum illa intelligit.
- 2. Pro habitu principiorum, qui alias *Intelligentia* vocatur.
- 3. Pro ipsa actione mentis, quæ est intellectio.
- 4. Pro facultate, seu potentia intelligendi. *Quæ acceptio est hujus loci.*

II. *Quid sit?* R. INTELLECTUS est facultas animæ rationalis, per quam homo res intelligibiles intelligit, cognoscit seu deprehendit, & dijudicat.

III. *Quotuplex?* R. Intellectus est
- 1. vel
  - *Agens*, qui elicit actionem, illustrando phantasmata & abstrahendo.
  - *Patiens*, qui in se recipit species intelligibiles, easque ab agente intellectu illuminatas percipit atque dijudicat.
- 2. vel
  - *Speculativus*, qui tantum veritatis ergo rem aliquam agnoscit, & sola adquiescit cognitione.
  - *Practicus*, qui non tantum scientiæ ergo agnoscit, sed ut quod scit agendum esse, id agat; *Hinc ordinatur ad motum, non impellendo sed dirigendo appetitum, & quid adpetendum sit ostendendo.*

IV. *Operatio*, estque INTELLECTIO, cujus not.

Conditiones, quæ sunt
- *Objectum*, estque res in quam cognoscendam fertur intellectus. *Tale objectum est omne ens in quantum est verum & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale, sive materiatum, sive immateriatum.*
- *Phantasma*, estque Species sensilis in phantasia latens, quæ intellectui agenti objicit & offert rem intelligendam, ut ex ejus illustratione possit fieri Species intelligibilis.
- *Species intelligibilis*, estque accidens spirituale, quod à phantasia intellectui transmissum, idealiter exprimit & repræsentat ipsam rem materialiter existentem extra intellectum.

Divisio, Operationes intellectus sunt vel
- 1. *Adprehensio simplicium*, quando intellectus nude unam rem concipit; ut, *si cogito catu hominem vel cœlum.*
- 2. *Compositio & Divisio*, quando simplices conceptus conjunguntur, sic ut aliquid; sine tamen discursu, affirmetur, vel negetur: ut, *si concipias hominem esse animal.*
- 3. *Discursus*, quando intellectus unum ex alio colligit; *Sic duabus premissis elicit conclusionem.*

V. *Theoremata*,
- 1. Sensus est singularium, Intellectus vero universalium.
- 2. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.
- 3. Intellectus intelligendo fit omnia, *se. idealiter.*
- 4. Intellectio non tantum est actio, sed etiam passio quædam.

CAP.

CAP. XX.

De Voluntate.

De Voluntate quinque notis.

I. *Quid ſit?* R. VOLUNTAS eſt facultas animæ rationalis, qua homo res ab intellectu cognitas adpetit, vel averſatur, *Dicitur etiam appetitus rationalis, vel appetitus ex ratione ortus.*

II. *Obiectum*, eſtque bonum in genere, à præcedente cognitione intellectus monſtratum, & ejus contrarium malum, ſive ſit verum bonum malumve, ſive adparens,

III. *Quotuplex?* R.
- 1. vel
  - *Simplex*, ſive *Univerſalis*, qua homo ſimpliciter fertur in bonum, & omne quidem, ſive ſit verum, ſive adparens.
  - *Determinata*, ſive *particularis*, eſtque appetitus reſtrictus ad certa media, quibus intervenientibus aliquod bonum volumus. *Dicitur alias voluntas conſultiva.*
- 2. vel
  - *Conſiliativa*, quæ judicat aliquid eſſe bonum vel non bonum, ut fiat vel non fiat; ut, *ſi domus conſilium alicui de faciendo, vel omittendo.*
  - *Affectiva*, quæ adpetit id quod judicat eſſe bonum, & refugit id quod malum eſſe judicat; *ſi ex affectu bono adpetamus voluptates vel eruditionem, &c.*
  - *Imperativa*, quæ imperat aliquid fieri, vel non fieri, prout vel bonum vel malum eſſe judicatur; *Sic voluntas imperat locomotivæ ad extendendam manum, & adripiendam pecuniam.*

IV. *Operationes* ſive *Actus*, qui ſunt
- *Simpliciter Voluntarii*, quando homo ſponte, & cum præelectione objectu ſectatur vel averſatur, abſq; ulla vel violentia, vel ignorantia, vel metu.
- *Mixti*, quando voluntarium, & non voluntarium concurrunt in una actione: ut, *quando mercator ad redimendam vitam abjicit merces in mare.*
- *Involuntarii*, quando facimus id, quod quidem ſerio, & ex animo non volumus, ſed vel violentia cogimur, vel ex ignorantia non affectata ejus actio ſeu perpetratio nobis accidit.

V. *Theoremata.*
1. Voluntas eſt ſolius rationis appetitus.
2. Voluntas nihil vult, niſi prius ſit in intellectu.
3. Actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberæ; actiones autem Appetitus ſenſitivi non niſi adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde.
4. Voluntas fertur tam in ſingularia quam in communia, tam in materialia quam in immaterialia: Appetitus autem ſenſitivus in ſingularia & materialia tantum.
5. Intellectus nobilior eſt voluntate: *quia intellectus habitus, actus, & objecta excellentiora ſunt.*

Quæſtiones

Quæstiones Controversæ;

Per

Selectiores Probatissimorum Autorum

OBSERVATIONES & DISTINCTIONES,

quibus multis occurri potest objectionibus,

succincte decisæ

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

LONDINI,

Ex Officina *Johannis Redmayne.* MDCLXXI.

Lectori Benevolo & Candido

S. P.

CVm multi sit laboris, otii, atque temporis, prælixos doctissimorum Interpretum commentarios evolvere, ex illisque Controversiarum decisiones petere; in gratiam studiosæ juventutis ad Interpretum lectionem præparandæ, has observationes & distinctiones adornare, & quæ alioqui multis è libris multo tempore essent conquirendæ, congerere volui, ut tyroni Physico, sive respondentis sive opponentis munere fungatur, inservire possent. E. gr. Definitio temporis *ita impugnatur,* Numerus est quantitas discreta: Tempus non est quantitas discreta; E. Tempus non est numerus. *Huic objectioni quomodo occurri possit, ex* observ. 2. q. 11. sect. part. gen. *videre est, Major propositio non valet simpliciter, sed tantum de numerante intellecta: atque sic etiam conclusio erit tantum vera de numero numerante. Tempus enim non est numerus numerans, sed numerus motus seu numerus numeratus, qui designat res continuas.* Item, *Contra hanc assertionem,* Cœlum est rotundum, *proferatur tale argumentum.* Quidquid est instar tabernaculi, illud non est rotundum. Cœlum est instar tabernaculi, Esa. 40. v. 23. E. Cœlum non est rotundum. *Responsio ad hanc objectionem patet ex* obs. 1. q. 4. sect. 1. part. Special. *Quidquid est instar tabernaculi,* sc. Ratione officii, *illud non est rotundum. Sic major est falsa, minor vera. Quidquid est instar tabernaculi,* sc. ratione figuræ, *illud non est rotundum. Sic major est vera, minor vero falsa: Cœlum enim est instar tabernaculi, non ratione figuræ, sed ratione officii. Idem esto judicium de reliquis observationibus, quæ vel quæstiones illustrant, statumque controversiæ declarant, vel responsiones ad tacitas objectiones suppeditant. Deinde, etiam* in opponendo *hæ observationes suo non carebunt usu.* E. gr. Ex observ. 7. q. 1. Procem, *talis formari potest objectio:* Scientia est cognitio certa; Physica non est cognitio certa, quia cognitio rerum naturalium initium accipit à sensibus, qui sæpius falsa rerum imagine deluli certi veritatis nuntii esse non possunt. E. Physica non est scientia. *Sic etiam in reliquis quæstionibus studiosa juventus se exerceat, & objectiones quas hæ observationes tacite continent, eruere, inque formam Syllogisticam redigere tentet. Tandem cum errare humanum sit, nullusque hactenus sit natus, qui cum omnibus consentire possit; igitur si quædam minus accurate sint posita, ea, amice Lector, humanæ imbecillitati adscribes, mihique ignosces, ut eandem veniam apud alios impetrare possim. Vale, mihique fave.*

Proœmium.

Quæstio I.

AN Physica sit Scientia? Affirm.

QUicquid demonstrat affectiones proprias de subjecto necessario per proprias causas, id proprie sic dicta est scientia. Atqui Physica demonstrat affectiones proprias, nempe mobile, locabile, & de subjecto necessario nimirum de corporibus naturalibus, per proprias causas & principia, ceu materiam & formam. Ergo Physica proprie sic dicta est scientia.

OBSERVATIONES.

I. Quando Physica scientia dicitur, hoc non ita accipiendum, ac si omnium omnino rerum certa & evidens demonstratio dari possit, cum propter mentis & intellectus nostri imbecillitatem propriæ rerum causæ non raro ignorentur, sæpe etiam res physicæ per sensum sunt manifestæ, quas physicus demonstrare non laborat: Sed quod propriæ rerum causæ, & consequenter demonstrationes identidem, in rebus physicis se nobis offerant.

II. Physica non considerat res naturales, quatenus sunt singulares & infinitæ, cum infinitorum nulla sit scientia; sed quatenus ad universales naturas reducuntur, & universali ratione menti objiciuntur: Physica enim à singularibus, quæ à sensibus accipit, mente abstrahit universalia & necessaria theoremata, quæ colligit, & revocat ad rationem scientiæ.

III. Res corruptibiles, & motui subditæ, quas tractat Physica, duobus modis considerari possunt: 1. In singularibus: Sic contingentes sunt, & ideo non potest esse de illis scientia, quia scientia est de rebus necessariis, & eodem modo semper se habentibus. 2. In Universalibus: Sic necessariæ sunt, certa est etiam & evidens notitia earum; quia certum & evidens est, & proinde necessarium, eas corruptibiles esse, & principium motûs habere. Et hoc modo physica circa illas versatur, ac propterea vera est scientia.

IV. Cum singularia corruptionem subeant, ideo etiam universalia, non quidem per se, sic enim sola singularia corrumpuntur, sed per accidens saltem, respectu singularium quibus insunt.

V. Distinguendum est inter existentiam actualem, & inter existentiam aptitudinalem. Secundum actualem existentiam res naturales interdū aliter se habere possunt, non vero secundum aptitudinalē. Etenim quamvis existentia rosæ pereat in hyeme, aptitudo tamen ad existendum nunquam perit. Quod igitur in subjecto scibili supponitur cognoscendum, non est actualis existentia, sed potentialis, vel aptitudinalis.

VI. Materia sensibilis dupliciter consideratur: 1. Prout est affecta accidentibus, & non habito respectu ad compositum. 2. Prout est altera pars compositi physici, & est ens per se, secuti & ipsum compositum, quod ex ea coalescit. Et hoc modo physicus considerat materiam sensibilem, ideo non potest dici quod consideret ens per accidens.

VII. Cognitio rerum naturalium non proinde incerta ac varia debet judicari, quod initium accipiat à ſenſibus, qui ſæpius falſa rerum imagine deluſi, certi veritatis nuntii eſſe non poſſunt: tum quia ſi à veritate aberraverint, poteſt intellectus eos corrigere; tum quia non ſemper decipiuntur, ſed certo aliquando apprehendunt; maxime cum objectum eſt proprium, & ponitur in debita diſtantia, medium eſt idoneum, & facultas apte diſpoſita.

VIII. Ut Phyſica ſit ſcientia, & ad veritatem conſequendam mentem inclinet, ſat eſt, ut res naturales, quas ſuſcipit explicandas, fere ſemper & plurimum ita eveniant; quamvis raro contrarium poſſit etiam evenire. Unde in hyeme fere ſemper rigorem experimur, & in æſtate ſub cane æſtum; quamvis ex accidente contrarium aliquando contingat: hoc tamen neq; aufert infallibilitatem phyſicæ, neq; inclinationem, qua mens ipſa ad veritatem conſectandam inflectitur.

Quæſtio II.

An ſubjectum Phyſica ſit corpus naturale, quantum naturale? Affirm.

CUicunq; competunt omnes conditiones ſubjecti ſcientifici reſpectu alicujus ſcientiæ, illud eſt ſubjectum illius ſcientiæ. At corpori naturali, quatenus naturali, reſpectu phyſicæ competunt omnes conditiones ſubjecti ſcientifici. Ergo corpus naturale, quatenus naturale, erit ſubjectum phyſices. *Minor* probatur: quia corpus naturale, quatenus naturale 1. eſt ens neceſſarium, ſeu res per ſe ſubſiſtens, abſq; humana cogitatione & operatione. 2. habet affectiones & propria accidentia, quæ de eo per propria principia in Phyſica demonſtrantur. 3. Phyſicæ eſt ita adæquatum, ut de eo tum in genere, tum in ſpecie in phyſica ſolum, & extra illam nuſquam, tractetur. Quæcunq; enim in Philoſophia naturali per ſe, & primario explicantur, ea ſint vel corporis naturalis principia, vel affectiones, vel ſpecies.

OBSERVATIONES.

I. Corpus naturale ſumitur tripliciter: 1. Pro ſummo genere, quod de omnibus ſpeciebus corporis naturalis prædicatur, præciſo tamen ab ejus ſpeciebus; & ſic eſt objectum partis communis ſive generalis phyſices. 2. Pro omnibus ſpeciebus corporis naturalis, abſq; ipſo ſummo genere; & ſic eſt objectum partis ſpecialis phyſices. 3. Pro ſummo genere una cum omnibus ſpeciebus corporis naturalis; & ſic eſt ſubjectum totius ſcientiæ naturalis.

II. Alias ſubjectum phyſicæ dicitur ens naturale, ſubſtantia naturalis, ens mobile, corpus mobile. Quæ locutiones admitti poſſunt, quatenus corpori naturali æquipollent, licet non ſint ſatis congruæ, ob univerſalitatem vocis entis & ſubſtantiæ; remotius enim in iis ſupponitur pro proximo.

III. Verba illa *quatenus naturale*, non redundant, ſed conſiderandi modum exprimunt. Nam res conſiderata eſt corpus naturale: modus vero conſiderandi denotatur vocabulis illis, *quatenus naturale*, h. e. quatenus naturam, quæ principium, & cauſa motus & quietis eſt intrinſeca, in ſe continet.

IV. Diſtinguendum eſt inter ſubjectum conſiderationis, quod in aliqua diſciplina ſive contemplativa, ſive practica conſideratur; quo pacto principia & affectiones in diſciplinis contemplativis, item finis & media

media in disciplinis practicis Subjectum dici possunt: Et inter subjectum demonstrationis, quod tantum locum habet in disciplinis contemplativis, & distinguitur à principiis & affectionibus. Anima, motus, locus, &c. possunt dici subjectum physicæ considerationis, quia anima consideratur in physicis ut principium corporis animati, motus vero & locus ut affectiones corporis naturalis: Non vero possunt dici subjectum demonstrationis, de quo scilicet principia & affectiones demonstrantur, quod est corpus naturale.

V. Quædam in physica tractantur per se; ut sunt principia, causæ, affectiones, & species corporis naturalis: Quædam tractantur tantum per accidens; ut fortuna & casus, quatenus sunt causæ per accidens, casus per se oppositæ; item vacuum, quatenus opponitur loco, &c.

PARS GENERALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An principia ab Aristotele, lib. 1. phys. c. 5. t. 42. recte definiantur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. PEr primas definitionis particulas, *quæ nec fiunt ex sese*, excluduntur quatuor Elementa, & alia composita, quæ ex se vicissim fieri solent. Per illas, *nec ex aliis*, excluduntur ea, quæ licet non ex se mutuo fiant aut constent, conficiuntur tamen ipsa ex aliis; ut corpora cœlestia ex materia & forma. Per ultimas denique, *omnia ex ipsis fiunt*, excluduntur omnes causæ extrinsecæ, ut, finalis, efficiens, atque exemplaris: Item omnia accidentia, omnesque negationes, ex quibus nihil proprie dicitur fieri.

II. Distinguendum est inter compositionem, & inter eductionem. Principia non fiunt ex se invicem, sc. per compositionem, nam forma non est ex materia tanquam ex componente, cum ex materia non componatur, sed ex ejus potentia solum educatur. *Deinde*, quamvis forma è potentia materiæ educatur, tamen non dicendum est, quod proprie fiat ex materia, aut ex privatione; nam secundum proprietatem physicam forma nec generatur, nec fit, sed compositum, *lib. 1. phys. c. 7. t. 64.* Ergo educi de potentia materiæ non est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem essendi compositi, quod per se fit, & generatur.

III. Distinguendum est inter compositionem metaphysicam, & inter compositionem physicam. Quando dicitur, Principia non fiunt ex aliis, intelligitur non compositio metaphysica ex essentia & existentia, item ex genere & differentia, nec compositio ex partibus integrantibus; sed compositio physica & realis, ex partibus essentialibus. Ideo principia in eo genere, in quo sunt principia, non fiunt ex aliis, scilicet tanquam ex principiis essentialibus physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma; quasi dicatur, non fiunt ex aliis eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis.

IV. Omnia fiunt ex principiis, vel tanquam ex partibus componentibus & con-

ſtituentibus, qualia principia ſunt materia & forma; vel tanquam ex termino à quo, cujuſmodi principium eſt privatio. Particula igitur *Ex*, quæ ter in definitione ponitur, ſignificat habitudinem vel partis componentis, vel termini à quo.

V. Ex principiis ſunt omnia corpora naturalia: alia quidem immediate, ut elementa; alia vero mediate, ut corpora ex elementis genita.

VI. Ex principiis corporis naturalis ſunt omnia, non collective, quia ex principiis Socratis vel Platonis non ſunt omnia; ſed diſtributive, hoc ſenſu, quod unumquodq; corpus naturale fiat ex ſuis, ſive ex ſingulis tribus principiis. Itaque ut definitio hæc principiis Socratis accommodetur, ſat eſt, ex ipſis conſtare gignive Socratem; quia omnia fiunt ex principiis in communi acceptis.

Quæſtio II.

An principia ſint contraria? Affirm.

GEnerationis terminus à quo, & terminus ad quem inter ſeſe contrariantur. Unum ex principiis eſt generationis terminus à quo, nimirum privatio; & alterum eſt terminus ad quem, nempe forma. Ergo principia inter ſeſe contrariantur.

OBSERVATIONES.

I. Contrarietas duobus modis ſumitur: 1. Proprie & ſtricte, pro oppoſitione eorum quæ mutuo ſe expellunt ab eodem ſubjecto, actione propria: & hoc modo contrarietas ſolum reperitur in principiis qualitatibus, ſubſtantiæ vero nihil eſt contrarium. 2. Minus proprie & late, pro oppoſitione eorum, quæ licet active & paſſive ſe non expellant ab eodem ſubjecto, habent tamen rationes oppoſitas & repugnantes in ordine ad illud, & ideo non poſſunt ſimul in eo eſſe: Talis contrarietas extendit ſe ad privative oppoſita, & in ſubſtantiis quoque locum habet. Dicuntur itaque principia (*ſcilicet Forma & Privatio*) contraria non primo, ſed ſecundo modo.

II. Cum non dicatur, omnia principia ſunt contraria, ſed indefinite; ideo ad veritatem hujus ſententiæ ſufficit aliqua principia eſſe contraria, nempe formam & privationem. Licet etiam dici poſſit materiam eſſe contrariam formæ, non ratione ſui, ſed ratione privationis; & ſic omnia principia ſunt quodammodo contraria.

III. Quando *lib. 1. phyſ. cap. 5.* dicitur, *Contrarium fit è Contrario*, illud intelligatur non formaliter, quaſi contrarium formaliter in ſuum contrarium tranſmutetur; nec conſtitutive, quaſi contrarium unum ut pars eſſentialis alterius contrarii eſſentiam conſtituat; ſed terminative, quod unum contrarium fiat ex altero tanquam ex termino à quo.

IV. Quod calidum generetur ex humido, fit per accidens, cum ex accidente fit illud non calidum eſſe humidum: Per ſe vero fit calidum ex non calido, *v.g.* ex aqua frigida fit calida; nam omne quod generatur per ſe, fit ex principiis contrariis.

Quæſtio III.

An tria ſint Principia? Affirm.

QUot intrinſecus requiruntur ad generationem naturalis corporis phyſici, tot ſunt ejus interna principia. Sed tria intrinſecus requiruntur ad generationem naturalem corporis phyſici. *Nam requiritur* 1. Aliquid quod generatione producatur, idq; potiſſimum eſt nova Forma. 2. Aliquid

2. Aliquid quod generationi ſubſtet, & in quod forma ſubſtantialis ab agente externo introducatur, id quod eſt Materia. 3. Abſentia formæ introducendæ in ſubjecto, cum potentia tamen, ſeu aptitudine ſubjecti ad novam formam recipiendam. id quod eſt Privatio.

OBSERVATIONES.

I. Unum principium ad corporum naturalium conſtitutionem non ſufficit, quia unum, qua tale, niſi cum quopiam conjungatur alio, aliud atque à ſe diverſum non poteſt conſtituere. Nec duo principia ſufficiunt, nam principia ſunt contraria: at contraria citra ſubjectum aliquod conſiſtere nequeunt. Ergo præter illa duo contraria requiritur etiam tertium, nempe ſubjectum; quod eſt materia. Nec infinita ſunt principia, cum res naturales omnes ſunt finitæ: Ergo finita quoque habebunt principia.

II. Diſtinguendum eſt inter principia ſimpliciter prima, de quibus hoc in loco quæritur; & inter principia ſecunda, quæ ex primis oriuntur, qua ratione elementa mixtorum corporum ſunt principia.

III. Generatio poteſt conſiderari tribus modis: 1. quatenus eſt actio à generante proficiſcens, & ſic ſine ipſo agente ſive efficiente non poteſt intelligi. 2. ut eſt paſſio, & ſic abſque patiente nunquam concipitur. 3. quatenus eſt mutatio & tranſitus à non eſſe ad eſſe, & ita neque indiget agentis neque patientis conceptione ut intelligantur, ſed tantum conceptione materiæ, formæ, & privationis. Et ſic hoc in loco accipitur, quando tria interna generationis principia ſtatuuntur. Ergo efficiens & finis non ſunt principia interna.

IV. Habilitas ſive *aptitudo materiæ*, quæ videtur in generatione ad excipiendam formam requiri, non eſt peculiare aliquod principium. Nam per materiæ habilitatem intelligitur vel potentia materiæ, quæ eſt ipſa materia, nec ab ea diſtinguitur; vel intelligitur non repugnantia, ſive aptitudo ad accipiendas formas quodammodo à materia fluens, quæ includitur in privatione, ut quidpiam quod ab illa concernitur, quia privatio definitur abſentia formæ in ſubjecto apto. Non autem ejuſmodi aptitudo, ſed potius privatio principium conſtituitur, quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, ſed à privatione per ſe dependet.

V. Diſtinguendum eſt inter terminum *Quo* ſeu formalem, & inter terminum *Quod* ſeu totalem atque completum. Forma eſt terminus generationis formalis & *ut Quo*, tanquam id quo compoſitum eſt. Compoſitum vero eſt terminus completus, qui fit, habens eſſe per formam. Unde forma eſt terminus tanquam principum eſſendi; Compoſitum autem tanquam principiatum. Eſt igitur forma principium, quia eſt terminus in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, ſed hoc ſolum conveniat compoſito; quare forma potius quam compoſitum principium eſt

V. Licet contrarietas ſit tantum inter duo extrema, cum tamen in omni contrarietate debeat ſubjectum aliquod utrique extremo commune intercedere, & quod pulſo uno ſtatim altero informetur, ideo præter duo extrema contraria erit aliquod ſubjectum collocandum, & ſic erunt tria principia; duo extrema contraria, ut forma & privatio, & tertium ſubjectum, nempe materia.

VII. Diſtinguendum eſt inter principia conſtitutionis, quæ ſemper manent;

ut ſunt materia & forma; & inter principium tranſmutationis, quod eſt privatio, quæ non manet, ſed cum generatione ipſa tranſit.

VIII. Quamvis privatio ſit principium, non tamen forma expellenda eſt quoque principium. Aliud enim eſt eſſe neceſſarium ad generationem; & aliud eſt eſſe neceſſarium propter imperfectionem materiæ. Quod materia quamdiu eſt ſub privatione, ſit informata forma expellenda, eſt neceſſarium propter materiæ imperfectionem, quæ non poteſt eſſe ſine forma; non vero eſt neceſſarium ad generationem, quia ignis poſſet generari ex ligno, etiamſi materia ſine ulla eſſet forma. Sed quod materia ſit ſub privatione eſt per ſe neceſſarium ad generationem, quia privatione ſublata aufertur appetitus materiæ ad formam, materia vero non appetens formam ad eam non tenderet, Ergo impoſſibilis eſſet generatio ſublata privatione.

IX. Licet privatio tanquam terminus à quo ſit principium, non tamen res illa, quæ privationem habet, quoq; eſt principium. Ut enim totalis terminus ad quem, ſcilicet compoſitum ipſum, non eſt principium; ſic etiam totalis terminus à quo, ſcilicet res illa privationem habens, principium dici nequit.

X. Materia & forma omnibus corporibus, tam cœleſtibus quam inferioribus, tribuuntur; Privatio autem tantum caducis: non enim neceſſe eſt, corporis naturalis principia omnia in omni corpore reperiri. Sic Metaphyſicus, quando entis principia explicat, quatuor cauſarum genera adfert, licet omnes cauſæ in omni ente ſimul non reperiantur.

Quæſt. IV.

An detur Materia prima? Affirm.

I. QUæcunq; tranſmutantur, illa in ſubjecto quodam communi tranſmutantur. [In mutatione enim manet ſubjectum commune ſub utroque termino, videlicet ſub termino à quo & ſub termino ad quem: Si enim non maneret, res quæ corrumpitur ſecundum ſe totam periret, atq; in nihilum rediret, & altera res quæ incipit eſſe, ſecundum ſe totam fieret atq; ita ex nihilo educeretur.] Corpora naturalia tranſmutantur, *v. g.* aqua mutatur in aerem, & aer in aquam. Ergo tranſmutantur in ſubjecto communi, quod ipſis erit prius. Et hoc indigitatur *Materia prima.*

II. Datur materia. Ergo etiam datur prima; alias enim fieret progreſſus in infinitum, *E. g. aqua* componitur ex materia & forma: hæc materia aquæ in ſe conſiderata vel eſt prima, vel ſecunda, *h. e.* vel componitur ex alia materia, vel non: ſi eſt prima, habeo quod volo; ſi eſt ſecunda, ergo componitur ex alia priori, & ità deveniendum eſt tandem ad materiam primam.

OBSERVATIONES.

I. Non ens dupliciter ſumitur: 1. Pro eo quod non eſt vere ens, *h. e.* quod habet eſſe diminutum & imperfectum. 2. Pro eo quod ſimpliciter nihil eſt, *h. e.* quod non habet poſitivam & realem eſſentiam. Priori modo ſi non ens ſumatur, materiæ primæ adtribui poteſt: Poſteriori modo vero minime, ſiquidem idem eſſet fieri ex materia, ac fieri ex nihilo.

II. Nomen formæ duobus modis accipi ſolet: 1. Pro illa forma, quæ eſt altera pars compoſiti, & informat materiam. 2. Pro quidditate & eſſentia cujuſq; rei ſive ſimplicis, ſive compoſitæ. Materia prima eſt infor-

informis primo modo, non vero ſecundo: nam propriam habet eſſentiã, & proprium quid eſt, ſiquidẽ non eſt nihil, ſed aliquid.

III. Accurate loquendo materia prima neq; eſt ſubſtantia, neq; accidens; quia juxta, *Ariſt. l. 7. Metaph. c. 3.* materia neq; eſt quid, neq; quantum, neq; quale, *i.e.* non habet certam & determinatam naturam, non enim eſt ſubſtantia integra, & totum compoſitum: nihilominus tamen poteſt ad Subſtantiæ categoriam referri reductive, nam ex ea & forma omnes ſubſtantiæ naturales componuntur, eademq; eſt ſubjectum generationis, & formas recipit, ipſaq; in alio non eſt.

IV. Licet materia ſuapte natura ortum & occaſum neſciat, poteſt tamen ea quodammodo dici interire & gigni ratione privationis. Nam cum ſubeunte forma ejus privatio aboletur, interit utcunq; materia, quia deſinit tali ſubeſſe privationi: cum rurſus poſt formam abolitam privatio reviviſcit, eadem materia quodammodo exoritur, quatenus privationem, qua ſpoliata erat, recipit.

V. Generabile dicitur duplicitur: 1. Subjective, quia eſt ſubjectum generationis & corruptionis: Et ſic materia prima bene dicitur generabilis & corruptibilis. 2. Terminative, ſeu objective, quale eſt illud quod in generatione acquiritur, cujuſmodi eſt forma, aut totum compoſitum: Et ſic materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis.

VI. Diſtinguendum eſt inter quantitatem determinatam, & inter quantitatem indeterminatam. Materia prima non eſt quanta, ſcilicet determinate, licet ſit quanta indeterminate; quantitas enim immediate materiam ſequitur, eiq; inhæret.

VII. Quando dicitur, *ſenſibilium ſenſibilia ſunt principia*: illud intelligatur de ſecundis principiis: Ergo non poteſt applicari ad materiam primam. Deinde etiam materia prima poteſt dici ſenſibilis, non immediate, ſed mediate, per ipſas nimirum mutationes.

VIII. Ex duobus entibus, ſi utrumque fuerit in actu, non poteſt aliquod ens per ſe oriri. Si vero unum fuerit in actu, & alterum poteſtate, optime poterit. Cum ergo materia ſit pura potentia, forma vero ſit ſimplex actus, ex illis totum naturale, quod eſt ens per ſe, poteſt oriri.

IX. Quamvis materia prima generari nequeat, nec unquam per generationem ſit facta, adeoq; initium ratione generationis non habeat, non tamen propterea eſt æterna, ſed per creationem eſſe accepit: nam materia prima in compoſito, vel corpore primum creato fuit concreata.

Quæſtio V.

An Materia prima ab Ariſtotele 1. Phyſ. c. 9. t. 82. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. MAteria prima duobus modis conſideratur: 1. Abſolute, ut eſt ens, vel ſubſtantia quædam. 2. Reſpective, ut eſt rerum naturalium principium. Priori modo ipſi adtribuitur negatio omnium formarum & qualitatum, & dimenſio ac quantitas, & potentia recipiendi omnes formas indiſtincte conceditur, in qua notione *Ariſtoteles l. 6. Metaph. c. 3. t. 8.* eam per negationem omnium rerum deſcribit. In ſecunda notione potentia recipiendi formas particulares, & privatio ipſi adtribuitur.

II. Materia prima vocatur *ſubjectum*,

quia principium eſt rerum naturalium materiale. Nam in omni generatione & mutatione opus eſt ſubjecto, in quo conſiſtant formæ & in quo fiant motus. Per hanc igitur definitionis particulam excluditur forma, quæ non eſt ſubjectum, ſed actus, quem primum ſubjectum in ſe recipit.

III. Dicitur materia prima *ſubjectum primum*; ex quo ſcilicet omnia fiunt, & in quod tandem omnia reſolvi debent. Per quam particulam materia prima diſtinguitur ab elementis, omnique materia ſecunda, ex quibus etiam aliquid conſtituitur, ſed non tanquam ex ſubjecto primo.

IV. Ex materia *inexiſtente fit aliquid*: hoc eſt, Materia prima partem naturali compoſito tribuit eſſentialem immanentem & internam. Et ſic excluduntur omnes cauſæ externæ: ut cauſa efficiens, finalis, & exemplaris, ex quibus non dicuntur res fieri, ſed ab efficiente, propter finem, ad exemplar, per vocabulum *inexiſtente* excluditur etiam privatio ex qua licet fiat res naturalis non tamen, tanquam ex eo quod ineſt, quia non tanquam ex parte componente, ſed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur.

V. Ex materia prima fit aliquid *non ſecundum accidens* ſed per ſe, ſic ut inſit, & largiatur eſſentiam. Sic materia prima ſeparatur à privatione, ex qua res genita per ſe non conſtat.

VI. Quod naturaliter corrumpitur, id in materiam primam corrumpitur, atque ultima reſolutione tranſit. Ut enim ex nihilo nihil poteſt fieri: ita etiam res aliqua non poteſt in nihilum plane redigi: unde pro ultimo corruptionis ſubjecto materia prima aſſignatur.

Quæſtio VI.

An Materia prima ſit pura potentia?

Affirm.

QUicquid eſt indeterminatum, & aptum recipere plures formas, illud in ſe, & de ſe eſt pura potentia. Ubi enim actus quidam eſt, ibi tollitur indeterminatio, & fit ens determinatum. Atqui materia prima eſt indeterminata, & apta recipere omnes formas. Ergo materia prima in ſeſe, & de ſeſe eſt pura potentia.

OBSERVATIONES.

I. Potentia materiæ non eſt accidens, aut qualitas illius eſſentiæ ſuperaddita, ſicut gravitas ſuperadditur lapidi, ſed eſt illius ſubſtantia, & eſſentia. Nam ſi materia recipiat potentiam tanquam accidens aliquod, ergo ut poſſit accidens iſtud recipere opus eſt alia potentia, & ita procedetur in infinitum.

II. Dicitur materia prima ens potentia non abſolute, aut ſui ipſius ratione, ſed corporum naturalium reſpectu, quorum omnium formas poteſt induere, ſicque ad actum traduci perfectiorem.

III. Diſtinguendum eſt inter actum phyſicum, & inter actum metaphyſicum, ſeu entitativum. Materia prima eſt pura potentia, & nullum habet actum phyſicum, ſeu formam aliquam ſubſtantialem ſibi innatam: interim tamen non eſt pura potentia, ſi intelligatur actus metaphyſicus, ſeu entitativus, quem habet, quia eſt ens.

IV. Diſtinguendum eſt inter potentiam activam, quæ eſt principium tranſmutandi aliud, in quantum aliud eſt, & inter potentiam paſſivam, quæ eſt principium ut aliud tranſmutetur ab alio, in quantum eſt aliud, Materia prima non eſt potentia activa,

activa, ſed paſſiva, quia eſt principium paſſivum, quod patitur motum, variaſque formarum viciſſitudines ſubit.

V. Diſtinguendum eſt inter potentiam univerſalem, quæ eſt propenſio materiæ ad omnes formas indiſtincte, & inter potentiam particularem, qua materia hanc vel illam formam ita reſpicit, ut alias per naturam ſic videlicet diſpoſita, reſpicere non poſſit. Hæc autem determinatio à materia non fit, ſed ab agente materiam ita diſponente, ut ad hanc magis quam ad aliam formam ſuſcipiendam ſit apta. Materia eſt pura potentia, ſcilicet univerſalis, quæ eſt de eſſentia materiæ primæ, & hæc potentia univerſalis non multiplicatur, ſed eſt una, & incorruptibilis, materiæ coæva, & inſeparabilis.

VI. Aliud eſt eſſe in potentia; & aliud eſt eſſe potentiam: Item aliud eſt eſſe in actu; & aliud eſt eſſe actum. Materia prima non eſt ens in potentia; ſed eſt potentia: Non eſt actus; ſed ens actu.

Quæſtio VII.

An Materia prima appetat formam?
Affirm.

OMne imperfectum appetit perfectum, ut ab eo perficiatur: quemadmodum turpe appetit pulchrum, ut ab eo illuſtretur, & perficitur. Materia prima eſt imperfecta, forma vero eſt illius perfectio & ornamentum. Ergo materia appetit illam.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hic materia prima non ſpecifica, & univerſaliter accepta, ſed individuata. Cum enim per corruptionem forma individuata abjiciatur, fit ut materia individuata novam formam appetat.

II. Non adſignatur materiæ primæ appetitus ſenſitivus, vel intellectualis, qui reperiuntur tantum in rebus animatis; ſed appetitus naturalis, qui nihil aliud eſt, quam ejuſdem materiæ ad recipiendam formam inclinatio quæ ipſi materiæ penitus inſita eſt, ſicuti & cæteris rebus, ad proprium finem perfectionemq; ſectandam, pro cujuſq; natura, ſuæ propenſiones inſunt.

III. Appetitus naturalis non præſupponit cognitionem illius ad quod fertur appetens; ut patet in lapide, qui appetit deſcendere deorſum. Et ſic materia prima dicitur appetere formas materiales, quod non eſt aliud, quam materiam inclinari ad recipiendas formas.

IV. Materia prima appetit abſolute omnes formas, quas habere poteſt, ſive illas actu poſſideat, ſive non: ſiquidem hic appetitus nihil aliud eſt, quam ordo, & inclinatio ad formam; materia autem ad omnes formas æqua ratione inclinatur. Itaque materiæ appetitus rimari debet ex ipſius inclinatione, quam ad omnes formas indiſcriminatim habet.

V. Cum materia prima omnes formas æqualiter reſpiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla eſt forma, quamvis perfecta, quæ poſſit totaliter ſatiare appetitum materiæ, h. e. *intenſive & extenſive*. nam licet intenſive ſatiare forte poſſet, non tamen extenſive, quia non omnes extenſive continet. Et ratione hujus appetitus materia principium eſt perpetuitatis rerum naturalium.

VI. Appetitus materiæ primæ eſt duplex: Alius complacentiæ perfectionis, quatenus ratione ſuæ naturæ materia formam, quam habet, appetit; in eaque ſibi complacet, quamdiu illam retinere poteſt. Alius deſiderii & mutationis, propter privationem, quæ materiæ ſtimulum addit, ut

appetat

appetat formam aliam non præsentem, quando nempe dispositiones ad transmutationem adsunt.

Quæstio VIII.

An Forma educatur de Potentia materiæ? Affirm.

I. QUæcunque res nequit subsistere nisi in materia, illa quando fit, recte dicitur educi è potentia materiæ. Forma naturalis nequit subsistere sine adminiculo materiæ. Ergo forma naturalis quando fit, recte dicitur educi è potentia materiæ.

II. Quodcunque per agens naturale educitur, id è potentia subjecti educitur. Forma naturalis per agens naturale educitur. Ergo Forma naturalis è potentia subjecti, sive materiæ, educitur.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hic forma informans naturalis & inseparabilis, seu materialis, quæ extra materiam nec esse nec operari potest, uti sunt omnes formæ infra hominis animam.

II. Educi è materia nihil aliud est, quam contineri intra potentiam materiæ, & per actionem agentis quasi extra illam fieri; non quod formæ extra materiam existant, sed quod cum antea tantum continerentur intra potentiam & causam, postea sunt actu extra causam, & ita ex esse potentiali materiæ in actum educuntur virtute agentis, concurrente eadem materia.

III. Ut aliqua forma de subjecti potentia produci perhibeatur, requiritur 1. Ut ad id naturalis potentia subjecto insit, alioqui ipsa eductio non esset naturalis. 2. Ut id quod educitur sine talis subjecti adminiculo nec effici, nec permanere possit, quod vocant pendere in fieri & conservari à materia: etenim quod non ita dependet, haudquaquam è subjecto educi, sed extrinsecus advenire censetur.

IV. Distinguendum est inter nihilum sui, & inter nihilum subjecti. Formæ producuntur ex nihilo, sc. ex nihilo sui, quod non repugnat generationi naturali: non vero producuntur ex nihilo subjecti, quod solum creationem arguit, quia illud creari dicitur quod fit è nihilo, id est, nullo præjacente subjecto, è quo esse ejus quod fit, dependet. Formæ igitur ante cujusque rei ortum neque actu existunt, sic enim nihil de novo gigneretur; neque prorsus non existunt, alioquin natura aliquid è nihilo efficeret: Sed sunt potestate in materia, & naturalium causarum efficacitate de illius potentia & quasi gremio excitantur, & ad actum perfectionemque adducuntur.

V. Aliud est fieri ex materia, & aliud est fieri in materia. Ex materia fiunt composita, quæ ex materia constant, non vero formæ quæ in eadem materia de potentia ad actum apertum deducuntur: Itaque formæ in materia fiunt, tanquam ex illius potestate eductæ.

VI. Formarum è materia eductio quamvis externa vi fiat, non est tamen violenta, quia ipsa materia neutiquam iis recipiendis obluctatur, quod in definitione violenti intelligendum est.

Quæstio IX.

An privatio sit principium? Affirm.

ILlud, quod est de intrinseca ratione generationis, est principium illius per se. Privatio est de intrinseca ratione generationis, quia generatio per se definitur per privationem: nam definitur *mutatio de non esse ad esse*: In qua definitione, per

non

non esse intelligitur Privatio, per *esse* vero Forma. Ergo privatio est principium generationis per se.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hic non privatio Logica, id est, absentia ejus formæ quæ fuit, vel esse debuit, sed privatio Physica, id est, absentia ejus formæ quæ futura est, adeoque generanda.

II. Privatio physica, quæ hic intelligitur, duo dicit: 1. Formæ absentiam. 2. Aptitudinem ad recipiendam eam. Quo altero distinguitur privatio à pura negatione, quæ talis formæ est absentia in subjecto, ut ne aptitudinem quidem id habeat ad illam suscipiendam.

III. Distinguendum est inter principium generationis, & inter principium compositi, sive rei genitæ. Privatio, teste *Arist. l. 1. phys. c. 6.* est principium per accidens *sc. compositi*, quia accidit materiæ, ex qua compositum coalescit, habere in se privationem formæ: non autem est principium per accidens generationis.

IV. Distinguendum est inter principium constitutivum, & inter principium terminativum, Privatio non est principium generationis constitutivum, sed terminativum; hoc est, generatio quidem non potest ex privatione constitui seu componi, quia privatio non est ens reale, potest tamen ad illam terminari, quatenus ab ipsa ad formam in materia inducendam progreditur.

V. Res naturalis generabilis & corruptibilis duobus modis sumitur: 1. In fieri, h. e. prout fit per generationem naturalem. 2. In facto esse, id est, prout jam facta est, & constituta. Et sic hoc secundo modo sumatur, certum est duo solum esse principia per se, & intrinseca, privationem autem non esse principium per se, sed per accidens.

VI. Non ens potest sumi dupliciter: 1. Ut negat universalissimam rationem entis, comprehendentem non solũ entitatem realem positivam, sed etiam negativam vel privativam. 2. Ut negat solum entitatem positivam. Si primo modo non ens accipiatur, non potest esse principium entis ullo modo: Si vero secundo modo sumatur, potest esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus à quo incipiat ejus fieri, quod est generatio. Et sic privatio est principium generationis, quod est esse principium ejus in fieri.

VII. Materia & Privatio non sunt idem re ipsa, quamvis sint idem numero: nam duobus modis possunt aliqua dici eadem numero: 1. Secundum entitatem, & hæc sunt eadem re ipsa, quia eandem entitatem significant. 2. Secundum subjectum, quæ sunt in uno & eodem subjecto; & hæc non sunt eadem reipsa. Cum igitur materia & privatio tantum sint idem secundo modo, quia materia est subjectum privationis, propterea illa non erunt eadem re ipsa.

VIII. Quando *Aristoteles lib. 2. phys. c. 1.* formam vocat privationem, nomine privationis non intelligit veram privationem à forma distinctam, sed formam imperfectam: imperfectum siquidem, si cum perfecto fuerit collocatum, locum retinet privationis.

IX. Quamvis species mutationis non sumatur ex termino à quo, non tamen inde sequitur, quod privatio non sit principium intrinsecum generationis: nam species mutationis sumitur non à quocunque principio intrinseco, sed solum à formali, cum constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solum à forma, & ideo species mutationis sumitur à solo termino

ad

ad quem, qui eſt formalis, & non à termino à quo, qui potius eſt quaſi materialis.

X. Quando privatio dicitur medium ad introductionem formæ, item finis, ſive aliquid ultimum, illud intelligatur non de privatione formæ introducendæ, quæ privatio eſt principium; ſed de formæ corrumpendæ privatione, quæ non eſt principium. Deinde ſi vere & proprie loqui velimus, privatio non poteſt medium appellari, quia medium à natura eſt inſtitutum ad finem adſequendum: at hæc privatio non eſt inſtituta à natura.

Quæſtio X.

An Natura ab Ariſtotele l. 2. phyſ. c. 1. t. 3. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. QUamquam materia & forma in ſe ſpectata, incompletæ ſint ſubſtantiæ, tamen quatenus induunt nomen naturæ non per ſubſtantiam ſunt definienda, cum non ſint abſolutum aliquid, ſed relatum, atque ad operationes, vel affectiones intrinſecas, qua cauſantur, reſpectum habeant: ideo definienda potius ſunt per genus, quod ad relationis categoriam pertineat, quippe ad quam ipſum definitum, videlicet Natura quoque pertinet.

II. Hæc definitio non ideo eſt vitioſa quod duo in ea videntur poni genera, nempe *principium* & *cauſa*. Nam per poſteriorem particulam, *cauſa*, vera natura, quæ ſcilicet materiam & formam complectitur, à privatione ſeparatur; quæ licet alicujus mutationis ſit principium, nullius tamen cauſa eſt. Vel dicendum: Natura eſt principium ratione ordinis, ſive ratione prioris, quia in corpore naturali natura nihil eſt prius: Cauſa vero eſt ratione motus, qui tanquam effectus naturam ſequitur. Omnis igitur cauſa eſt principium, ſed non contra.

III. Nomen *motus* hic non eſt ita late ſumendum, ut quemcunque motum, ſive non phyſicum comprehendat; nec etiam ita ſtricte, ut ſolum motum localem in ambitu ſuo coerceat: Sed medio quodam modo, prout complectitur omnem & ſolum phyſicum motum; ſive ſucceſſivum, ut lationem, accretionem, decretionem, & alterationem; ſive inſtantaneum, ut generationem, & corruptionem.

IV. Quies dupliciter ſumitur. 1. Pro privatione motus. 2. Pro permanentia poſitiva in loco naturali, aut ſub aliqua forma. Quies primo modo ſumpta opponitur motui, & ideo motus & quies nō poſſunt procedere per ſe ab eodem principio: Sed quies ſecundo modo ſumpta non opponitur motui, quia motus ordinatur ab illam, tanquam ad finem, ideo poſſunt procedere ab eodem principio, quod eſt natura. Si etiam quies ſecundo modo uſurpetur, non eſt privatio, ſed poſitivum quid, ideo poteſt habere principium, atque cauſam.

V. Natura dicitur principium *motus & quietis*: Hoc non ita accipiendum, quod natura utrūq; ſimul efficiat, ſed ſucceſſive: Neque quod utriuſque in omni re naturali ſit cauſa; non enim omnis natura motus & quietis eſt principium: Sed ita intelligatur, quod omnia quæ moventur, & quieſcunt, naturaliter hoc habeant à natura. Sunt enim quædam res, quæ ſemper quieſcunt, quædam, quæ ſemper moventur, quædam, quæ utrumque præſtant; omnium tamen horum natura cauſa eſt.

Tali loquendi modo utitur etiam philoſophus, quando animam definit, quod ſit id,

id, quo vivimus, ſentimus, & intelligimus.

VI. Diſtinguendum eſt inter principium radicale & principale, & inter principium formale & quaſi inſtrumentale. Quando natura dicitur principium & cauſa motus & quietis, de principio radicali & principali intelligitur, quod eſt ſubſtantia rei, vel materia & forma; non vero de formali & quaſi inſtrumentali, quod eſt accidens ei ſuperadditum. Unde etiam in definitione naturæ ponitur particula *primò*, hoc eſt principaliter, ut excludantur quædam qualitates naturales, quæ quidem per ſe inſunt rebus phyſicis, ſunt etiam principia motus; quia tamen non inſunt primo, verum dantur priores cauſæ, ideo non ſunt naturæ.

VII. Per particulas illas, *in quo ineſt*, natura diſtinguitur ab arte, & cauſis externis. Nam ars & cauſæ externæ ſunt etiam motûs principium, verum non quemadmodum natura intrinſecum, ſed extrinſecum. Non igitur omne, à quocunq; res actualiter movetur, eſt natura; ſed id tantum, à quo ut principio intrinſeco movetur.

VIII. Hæc definitio non competit humanitati Socratis, quia non eſt primo cauſa motûs & quietis; ſed partes ipſius, ſcilicet materia & forma, quæ ſunt humanitate priores.

IX. Dicitur natura principium motus *per ſe & non per accidens*, ut excludantur quædam motus principia, quæ cum per accidens inſint rei, non ſunt natura: ut, medicina, qua Hippocrates ſeipſum ſanat, eſto ſit principium ſanationis, non tamen eſt natura, quia medicina ineſt quidem Hippocrati, non tamen per ſe, ſed tantum per accidens.

X. Licet in definitione ponatur particula *primò*, reliqua tamen particula, *per ſe*, non eſt ſuperflua, quia in quibuſdam idem quidem ſunt eſſe primo, & per ſe; ut in animali, cui convenit primo ſentire, & per ſe: In aliis vero duo hæc maxime ſeparantur, quia extremitas eſt primo alba, non tamen eſt per ſe alba; & ſentire per ſe competit homini, non tamen primo. Ne igitur quis arbitraretur eſſe hæc duo quoque ſeparata in natura, ideo Ariſtoteles poſtquam poſuit particulam *primo*, ſubjungit particulam *per ſe*.

Quæſtio IX.

An in definitione naturæ tum principium activum, h. e. *Forma, tum principium paſſivum*, h. e. *Materia comprehendatur?* Affirm.

NAtura eſt principium activum, h. e. *definitio naturæ convenit formæ*. Quidquid eſt revera aliquid primum in compoſito naturali ad ejus eſſentiam pertinens, à quo habet ut active concurrat ad motum, illud eſt natura. Atqui principium activum, ſcilicet forma, eſt aliquid primum in compoſito naturali illud eſſentialiter conſtituens, a quo habet ut active concurrat ad motum. Ergo principium activum, videlicet forma eſt natura.

II. Natura eſt principium paſſivum, h. e. *definitio naturæ convenit etiam materiæ*. Quidquid eſt principium rei naturalis ex quo componitur, & principium generationis ac aliorum motuum, illud eſt natura: quia eſſentia cujuſlibet compoſiti phyſici, qua tale eſt, ex naturis coaleſcit, & natura eſt principium motus. Atqui principium paſſivum, h. e. materia, eſt principium rei naturalis, quia eſſentia naturalis compoſiti non ex ſola forma, ſed ex materia etiam conſtat; eſt quoque principium gene-

generationis, & aliorum motuum; nam ſine materia nullus ſit motus phyſicus & naturalis. Ergo principium paſſivum, ſcilicet materia, eſt etiam natura.

OBSERVATIONES.

I. Quamquam res non movetur, niſi quia patitur, poteſt tamen ob id etiam naturaliter moveri, quia ſe ipſam movet, atque ita erit ei motus naturalis ratione principii paſſivi & activi ſimul.

II. Agere & pati reſpectu unius & ejuſdem ſunt rationes omnino oppoſitæ: at reſpectu diverſorum non ſunt. Ergo natura reſpectu diverſorum poteſt eſſe principium activum & paſſivum: nam viventia ratione formæ & animæ agunt, & ratione materiæ ac corporis patiuntur.

III. Ad perfectam rationem naturæ ſufficit, quod ſit internum compoſiti naturalis, in quo eſt, principium; atque adeo forma perfecta natura eſt; quia licet ſit aliquid extra inſecum reſpectu motus, quem active & efficienter producit, nihilominus eſt aliquid intrinſecum reſpectu totius compoſiti naturalis, cujus eſſentiam ingreditur.

IV. Forma, teſte *Ariſtot. lib. 2. Phyſ. c. 1. t. 13.* magis eſt natura, quam materia; cum forma faciat, ut corpus naturale ſit actu, propter materiam vero idem tantum ſit potentia: Deinde, formæ actio, materiæ paſſio convenit; præſtantius autem eſt agere quam pati, & perficere quam perfici: adeo forma præſtantior eſt natura, quam materia. Quando ergo Ariſtoteles inquit, formam eſſe principium motus, & non materiam, intelligit principium activum, qua ratione ſola forma eſt principium.

V. Licet materia ſit pura potentia, & nullam dignitatem perfectionemque habeat, natura tamen dici poteſt, quia natura hoc in loco non facultatem & actum, nec dignitatem, ſed principium motus ſignificat.

VI. Materia dupliciter ſumitur: 1. Nude, ut eſt omnis formæ & actus expers ac vacua: Et ſic una & eadem eſt in omnibus quæ oriuntur & intereunt, neque per eam res poſſunt diſtingui inter ſeſe & ſeparari. 2. Ut eſt alicui formæ conjuncta & applicata: Et ſic non eſt una & eadem, ſed multiplex, & principium differentiæ. Materia eſt natura, non nude ſumpta, ſed ut conjuncta, non quod conjunctio tribuat illi rationem naturæ, cum ex ſe illam habeat, ſed quod ſit conditio requiſita & neceſſaria ad ipſam.

VII. Materia conſideratur vel reſpectu Totius, & ſic habet rationem *ex qua*, quia totum fit ex materia; vel reſpectu Motus, & ſic rationem habet *in qua*, quia motus recipitur in ea, non quidem tanquam in ſubjecto immediato, quod eſt totum, ſed tanquam in ſubjecto mediato, quia totum non patitur motum niſi ratione materiæ. Ergo materia eſt natura, quia eſt principium & cauſa, ſcilicet materialis, motus: nam ad motum in actum traducendum non tantum requiritur forma, ſeu efficiens motus, ſed etiam materia, ſeu ſubjectum, ſcilicet mediatum, quod oportet eſſe idoneum ad motum recipiendum.

VIII. Omnes motus comparatione materiæ naturales dici poſſunt, non omnes tamen reſpectu compoſiti phyſici naturales ſunt: quia ſicuti potior natura eſt forma quam materia, ideo ut motus alicui compoſito naturalis ſit, formæ magis quam materiæ habenda eſt ratio.

IX. Naturalia differunt ab artificialibus etiam ratione materiæ: Quia in naturalibus datur principium & potentia paſſiva

siva naturalis ad motum & ad formam naturalem per eum introductam: at in artificialibus nulla est potentia passiva naturalis, sed sola obedientialis ad formam ab arte impressam; quia materia, ex qua ars opera molitur, est obediens artifici, ut ipse opera suæ artis introducat.

Quæstio XII.

An Anima, præsertim rationalis, sit natura? Affirm.

OMnis vera naturalis forma corporis constituens cum eo compositum naturale est vera natura. Anima rationalis est vera & naturalis forma corporis, constituens cum eo corpus naturale, quod vocatur homo. Ergo est vera natura.

II. Cuicunque competit definitio, illi competit definitum. Animæ competit definitio naturæ. Ergo ipsi etiam competit definitum; *Nam* anima rationalis non solum secundum gradum vegetandi & sentiendi est principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac sensationis; sed etiam secundum gradum rationalitatis est principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, ut homo est, & consequenter ab anima rationali, à qua etiam procedit, ut operationes sensitivæ, quæ veri motus sunt, ordinentur ad intelligendum,

OBSERVATIONES.

I. Latius natura patet quam anima; adeoque illa Generis instar est, hæc vero Speciei rationem habet. Unde quo modo homini animalis definitio accommodari potest, eodem modo naturæ definitio animæ potest adtribui.

II. Res naturales non sunt naturales propter unam aliquam substantiam communem, quæ in omnibus insit, sed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus ineſt: hæc autem ratio est habere in se principium motus & quietis, quæ reperitur in viventibus & in non viventibus. Est igitur anima natura, licet non sit substantia communis omnibus rebus naturalibus.

III. Anima definitur *actus corporis naturalis*; non quod corpus sit naturale sine anima, sed quod naturale sit per ipsam. Quemadmodum & quando definimus lucem per effectum formalem, esse scilicet actum corporis luminosi, nõ ita definimus illam quasi sit corpus luminosum sine luce, sed quod necessario fiat luminosum ab ea.

IV. Quamvis anima utatur instrumentis ad movendum, ex. gr. musculis & nervis, nihilominus tamen est natura, nam etiam forma substantialis elementi utitur accidentibus, vel motivis, vel activis ad efficiendum motus suos.

V. Educi è potentia materiæ, ab eaque intrinsece dependere, non pertinet ad rationem formæ physicæ, ut talis, sed potius est imperfectio ejus à qua anima rationalis libera est: Ex hoc tamen non sequitur, animam non esse naturam, sed potius quod sit natura perfectissima, habens quæcunque pertinent ad rationem formæ, seclusis imperfectionibus formarum pure materialium.

VI. Corporeum dupliciter sumitur; ut quod, & ut quo. Illud est corporeum primo modo, quod habet partes ex quibus componitur corpus; ut homo, vel leo. Corporeum vero ut quo est illud, quod tribuit alteri esse corporeum licet corpore & partibus careat, vel in se sit spirituale; & hoc modo anima rationalis corporea est & materialis, tribuens materiæ aut corpori esse

corpo-

corporeum; & hoc est esse corporeum tanquam formam, & ideo tanquam veram naturam, cui definitio convenit.

VII. Cum intelligere quamdiu anima est in corpore, fiat per conversionem ad phantasmata necessario includit aliquam rationem motus physici, quia phantasmata ad ordinem physicum spectare videntur.

VIII. Natura duobus modis potest sumi: 1. Ut dividitur ab arte: Et sic natura non est determinata ad unum, sed potest varias operationes specie diversas exercere: ut natura ignis potest calefacere, exsiccare, rarefacere, movere sursum, & alia hujusmodi moliri. 2. Ut separatur à libero arbitrio: Et hoc modo est determinata ad unum. Cum igitur nomine naturæ hoc in loco non intelligatur natura ut est divisa à libero arbitrio sed ut ab arte est divisa, ideo anima erit natura, etsi ad unum non sit determinata.

IX. Distinguendum est inter animæ gradus, & inter animæ status. Licet anima rationalis secundum gradum rationalitatis pertineat ad cõsiderationem physicã; non tamen etiam pertinet secundum utrumq; statum informationis materiæ, & separationis ab ea; sed solum secũdum primum statum, informationis scilicet, quia in eo statu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium est, & ideo vere & proprie natura: in statu vero separationis nec officium formæ exercet, nec principiũ motus est, & ideo secundũ eum non est natura, nec pertinet ad cõsiderationem physicam, sed metaphysicam.

Quæstio XIII.

An finis sit causa? Affirm.

QUodcunq; causalitatem veram exercet, illud revera est causa. At Finis veram causalitatem exercet, quia movet agens ad agendum; unde si boni alicujus nos tenet desiderium, illud adeo nos impellit, ut nos ipsos cohibere nequeamus. Ergo Finis revera est causa.

OBSERVATIONES.

I. Finis motio dicitur metaphorica, non quod non sit realis, sed quia non fit per influxum effectivum, nec per motiorem intentionalem & animalem, & ideo nihil obstat quo minus vera ac propria sit ejus causalitas: *vel dicendum*, quando finis dicitur movere metaphorice, non excluditur realitas, sed solum ponitur discrimen inter causalitatem finis & efficientis, quod efficientis causalitas longe æquiori jure videatur realis; & realiter adtingens effectum, quam finis, quæ propterea metaphorica dicitur eo quod solum adtingat productionem effectus, alliciendo & excitando agens ut prorumpat in actum.

II. Finis duobus modis accipitur: 1. In intentione, vel apprehensione: Et hoc modo non est quid ultimum, sed primum, ita ut efficientem præcedat ordine naturæ, cum illum moveat & excitet ad agendum. 2. In executione: Et hoc modo quid ultimum est, & posterior omnibus causis quia omnes causalitates terminat. Finis habet rationem causæ, & est principium, non ut est in executione, quia ita est effectus, sed ut est in intentione.

III. Existentia duobus modis consideratur: 1. Ut in actu. 2. Ut in potẽtia. Finis cujus, dum movet efficientem & propriã exercet causalitatem, non habet existentiam actualem, sed solum in potentia quæ sufficit ut sit actu causa finalis, realis & physica; quamvis non sufficiat ut aliquid sit causa efficiens, materialis, aut formalis, quia secundum modum causandi, requiritur modus essendi causæ. IV. Finis

VI. Finis non eſt ſui ipſius cauſa, ſed movet cauſam agentem: Itaque non cauſat ſeipſum, ſed ſui deſiderium, ſeu alium ſimilem affectum, re ipſa à ſe diſtinctum; *Seu* movet efficientem, non quidem ut ſe producat, ſed ut ſibi conjungat.

VII. Finis poteſt ſumi vel reſpectu generationis, vel reſpectu perfectionis rei genitæ: ut ſanitas, quæ finis eſt medicinæ, ſumi poteſt vel reſpectu curationis, quæ motus quidem eſt ad ſalutem; vel reſpectu perfectionis corporis quod curatur. Si finis ad generationem referatur, tantum habet locum cauſæ, ut eſt futurus & poſſibilis; Si vero cum perfectione rei genitæ comparetur, habet locum cauſæ, ut exiſtens, & in executione. Itaq; eadem ſanitas, reſpectu curationis, habet locum cauſæ, ut eſt poſſibilis & futura; reſpectu vero perfectionis, corporis ſanati, ut eſt jam exiſtens & poſita à parte rei: nam hac ratione confert corpori perfectionem.

Quæſtio XIV.

An natura agat propter finem? Affirm.

Effecta naturalia vel caſu eveniunt, vel alicujus finis gratia. Atqui non caſu, alias non ſemper aut plerumque ita evenirent. Ergo alicujus finis gratia.

OBSERVATIONES.

I. Tria ſunt genera agentium naturalium: 1. eſt eorum quæ norunt finem, & proportionem mediorum ad finem conſequendum: ut homines, qui propriiſſime propter finem agunt. 2. eſt animantium ratione carentium, quæ videlicet nec omnino norunt finem, nec tamen prorſus ignorant: Norunt finem & media, non formaliter, ſed materialiter, id eſt, norunt rem eam quæ eſt finis, & rem eam quæ eſt medium, ſed non ſub ratione medii aut finis, nec proportionem medii ad finem: quod eſt noviſſe ea materialiter non formaliter. 3. eſt eorum quæ & ratione & ſenſu carent: ut arbores, lapides, corpora ſimplicia, &c. hæc finis quidem cauſa agunt, ſed ipſum tamen penitus ignorant, quem ut proſequantur, ab agente ſuperiori diriguntur. Ut igitur natura agat propter finem, non eſt neceſſe ut ipſa eum cognoſcat, ſed ſat eſt, ut dirigatur ab alio qui finem novit.

II. Fit etiam pluvia ob aliquem finem, ut ſcilicet hæc inferiora, v. g. plantæ, arbores, &c. nutriantur, creſcant, fructuſque ex ſeſe hominum reliquorumque animantium uſui neceſſarios emittant. Quod ſi aliquando ob pluviam ſegetes & frumentum quod eſt in area putreſcant, hoc præter naturam privatam fit, & contra illius inſtitutum, quamvis non contra naturam communem & univerſam.

III. Actiones agentium naturalium ſunt propter finem, & ſunt effecta cauſæ finalis: non tamen ut præciſe egrediuntur ab ipſis naturalibus agentibus, ſed ut ſimul ſunt ab agente, quod in omnibus & per omnia operatur; vel è converſo, prout ipſa proxima ſubſtant directioni & intentioni ſuperioris agentis. Et ideo ipſa agentia naturalia non tam operari dicuntur propter finem, quam dirigi à ſuperiori in finem.

IV. Illud quod non deliberat, non agit propter finem ut finis eſt: agit tamen propter illam ut res quædam eſt. Sicque natura non agit propter finem ut finis eſt, id eſt, ut *formaliter* ſumitur: agit tamen propter eum ut res quædam eſt, id eſt, quatenus finis *materialiter* ſumitur.

V. Monſtra & naturæ portenta non

contingunt ex naturæ intentione, ſed per accidens, ratione quorundam impedimentorum quæ interveniunt, obſtantque, quominus natura ſuum finem adſequatur, & opus omnibus numeris abſolutum efficiat. Non enim omnia quæ ad finem aliquem collimant, eundem ſemper conſequuntur. Si ergo natura interdum errat, neceſſe eſt ad ſcopum aliquem actiones ſuas direxiſſe.

Quæſtio XV.

An Fortuna & caſus ſint in rebus?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. CUm aliquando oriantur effectus improviſi, quorum cauſæ determinatæ non ſunt, neceſſe eſt ad cauſas per accidens recurrere: & quidem, ſi fiant ab agente per electionem, ut eſt inventio theſauri à fodiente terram, adſignanda eſt *Fortuna*; ſi oriantur ab agente rationis & electionis experte, ut cum equus confecto certamine domum domini revertitur, tunc *Caſus* appellatur. Ut ita per fortunam non intelligamus Numen aliquod res humanas pro arbitrio verſans, uti quidam ethnici ſuperſtitioſe ſatis de fortuna ſomniarunt, ſed cauſam per accidens.

II. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eo quod non procedat ab aliqua cauſa efficiente, id enim multo magis impoſſibile eſt, quam fieri aliquid ex nihilo: ſed dicitur effectus aliquis eſſe fortuitus, quia fit à cauſa per accidens atq; indeterminata, & quia præter ejus intentionem evenit.

III. Fortuna non eſt aliquid diſtinctum à quatuor generibus cauſarum, ſed ad ſolam cauſam efficientem eſt revocanda; ita tamen ut non ſit cauſa efficiens per ſe, ſed per accidens, ratione ſcilicet effectus, quia accidit effectui per ſe, ut ei aliquid accidentario copuletur, cujus reſpectu dicitur eſſe cauſa fortuna.

IV. Eſt unum idemque numero efficiens quod certum & determinatum, & quod incertum & indeterminatum producit effectum, ſed non uno modo: nam intentum effectum *(ex. gr. foſſionem agri)* producit per ſe; non intentum vero *(ex. gr. inventionem theſauri)* per accidens.

V. Fortuna *(ut & caſus)* non eſt, aut dicitur reſpectu cauſæ univerſalis, ſed ſaltem reſpectu cauſæ particularis, cui in agendo inſperatus & fortuitus obtingit effectus. Nam reſpectu Dei nihil caſu aut fortuito evenire poteſt, nihilque extra divinæ providentiæ regulam accidit: itaque reſpectu providentiæ divinæ nulla erit fortuna, & nullus caſus: ſed dicuntur aliqui eventus fortuiti & caſuales tantum reſpectu noſtri, quia præter intentionem & opinionem noſtram eveniunt.

VI. Quamvis intentio noſtra non mutet eſſe rei, tamen variat rationem ejus, prout eſt effectus proficiſcens ex hominis conſilio ac voluntate: nam ex intentione agentis ſpectatur, an effectus ſit voluntarius vel fortuitus, laude vel vituperatione pœna vel præmio dignus.

Sectio

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An Motus ab Aristotele l. 3. phys. c. 2. t. 6. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter naturam synonymam, quæ, si definitur, debet in certa categoria contineri, quia constat vero genere & vera differentia, quæ sunt ex eadem categoria petenda; & inter naturam analogam, quæ in certa categoria non comprehenditur. Cum igitur natura motus non sit synonyma, sed analoga; ideo potest definiri, quamvis motus non sit in certa ac definita categoria. *Deinde*, aliud est esse in prædicamento directe ac per se, & aliud est esse in prædicamento reductive. Licet motus ad nullam categoriam pertineat directe ac per se, est tamen in prædicamento reductive; nam reducitur ad categoriam in qua terminus ad quem collocatur, à quo sortitur unitatem & distinctionem.

II. Prima definitionis particula est, *actus*: Quo enim id quod potestate est, fit actu, illud est actus. At per motum id quod est potestate, fit actu. Ergo motus est actus. Nullus quoq; est motus, quamdiu potentia tantum adest: ex. gr. calefactio nondum est, quamdiu potest aliquid tantum calefieri; sed tum est, quando id quod potest calefieri, actu jam calefit.

III. Distinguendum est inter actum perfectum, qui cum adest, omnem potentiam expellit, ejusque nihil relinquit, & hic actus est forma perfecta; & inter actum imperfectum, cum quo semper aliquid potentiæ reliquum manet, quæ cum tollitur, & actus tollitur. Motus est actus non perfectus, qualis est anima, sed imperfectus, quia in motu non statim ponitur tota rei perfectio, sed successive producitur, & quamprimum non est potentia amplius quæ perficiatur, non amplius est motus, sed ad terminum ejus perventum est. Est itaque motus non absoluta, sed inchoata quædam perfectio, h.e. via, tendentia, & progressio successiva ab imperfectione ad perfectionem absolutam.

IV. Omnes quidem actus sunt *ejus quod in potentia est*; quia semper potentiam requirunt, quam actuant & perficiunt; ut, albedo non est nisi ejus quod album esse potest: sed hæc potentia aboletur adveniente actu, sicut quod actu album est potentiam ad albedinem amplius non habet. Hoc vero in motu non contingit: ibi enim actus, quamdiu est actus, semper potentiam conjunctam habet; ita etiam ut quamprimum deficit potentia quam actuet, ipse quoque esse desinat: quemadmodum calefactio desinit esse calefactio, cum jam deficit quod calefiat; & tamen actuat calefactio id quod calefieri potest. Perficere igitur ita potentiam, ut nihilominus perficienda magis magisque sit, est eo modo actuare potentiam, quo eam motus actuat.

V. Actus & potentia opponuntur quidem; non tamen est absurdum, quod movetur simul esse actu & potentia, nam hoc potest contingere tribus modis: 1. respectu diversorum; ut aqua actu est frigida & potentia calida. 2. respectu ejusdem, sed diversis temporibus; ut, aqua quæ nunc est potentia calida, paulo post, si admota igni fuerit, evadet actu calida. 3. respectu ejusdem, sed non eodem modo; ut, aqua

quæ calefit, est actu calida respectu caloris imperfecti, quem jam habet; est potentia calida respectu caloris perfecti, quem nondum habet. Hoc modo omne quod movetur dicitur simul esse actu & potentia.

VI. Distinguendum est inter res permanentes, quæ tunc dicuntur esse actu, cum perfectæ habent suum esse, & simul obtinent omnes partes suas; ut sunt homo, statua, &c. & inter res successivas, quæ, cum non possunt secundum omnes partes simul esse, tunc dicuntur esse actu, cum vel una pars, vel aliquid earum actu est, fluens ad reliqua: hujusmodi res successivæ sunt motus & tempus.

VII. In definitione motus explicatur non solum respectus ejus ad subjectum; sed etiam respectus ejus ad terminos: nam eo ipso quod dicitur, motum convenire subjecto, *in quantum est in potentia*, significatur motum esse viam, & quasi fieri termini in quem tendit, & ab alio procedere.

VIII. Quod de loco ad locum movetur, est quidem ens actu & non potentia, scilicet quoad essentiam, non vero quoad hoc vel aliud ubi, in quod movetur. Ergo etiam localis motus est actus entis in potentia.

IX. Motus cœli dupliciter potest considerari: 1. In sua causalitate, quatenus omnes motus rerum sublunarium excitat: & hoc modo expers est imperfectionis. 2. Ratione partium subinde alia atque alia loca occupantium: & sic motui cœlesti definitio motus competit; nam cœlum dum movetur est in potentia, non secundum se totum, sed secundum partes: ex. gr. Sol secundum successionem progreditur ab Ariete in Taurum, è Tauro in Gemínos, &c. Ergo ens in potentia est ad ubi adquirendum, & proinde imperfectionis aliquid, etiamsi minimum inter omnes motus physicos habet.

X. Distinguendum est inter motum positivum, & inter motum negativum. Hæc motus definitio competit omni motui positivo, non vero motibus negativis, quales sunt decretio & remissio, quæ non sunt adquisitiones, sed potius amissiones formarum. *Vel dicendum*, mutationes abjectivas, ut sunt imminutio quantitatis, remissio qualitatum, etiam comprehendi in definitione motus; quia licet non sint reales & positivæ adquisitiones, sunt tamen adquisitiones negativæ, & suo modo perfectiones: quo pacto vocamus perfectionem imminutionem aut remissionem, qua plus quantitatis aut qualitatis abjicitur.

XI. Tota hæc motus definitio non convenit formæ, quæ per motum adquiritur; nam licet sit actus entis in potentia, quia non omnino actuat subjectum, sed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positive ad ulteriorem actum: unde solum materialiter & negative dicitur relinquere subjectum in potentia, & ideo non convenit illi secundum quod est in potentia, vel quatenus tale; quia verbum hoc positivam & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus.

XII. Hæc motus definitio neque competit intellectui, qui est actus perfectus & permanens; motus vero est actus imperfectus & positus in via aut successione: neq; competit motibus angelicis, & motionibus spiritualibus, quia motus physicus ab Aristotele hic definitus debet esse actus entis, scilicet naturalis, hoc est, corporis naturalis, quod de motibus spiritualibus dici nequit.

Quæstio

Quæstio II.

An motus fieri possit in instanti? Neg.

QUicquid successive fit, & adquirit unam partem formæ adquirendæ post aliam, non potest fieri in instanti. At universaliter & essentialiter dicitur de motu, quod successive fiat. Ergo motus non potest fieri in instanti.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum verum & physicum, & inter mutationes. Nomine motus hoc loco intelligitur verus motus & physicus, ut differt à mutatione, & significat naturam successivam, & fluentem: non vero intelliguntur mutationes subitæ & instantaneæ, ut illuminatio, visio, intellectio, volitio, & aliæ, quæ non sunt veri & physici motus; nam fiunt sine transmutatione subjecti, sine expulsione contrarii positivi & sine ulla corruptione alicujus formæ positivæ præcedentis; ideo in instanti fieri possunt.

II. Minimus calor producitur quidem in instanti, & non in tempore, quia minimo non potest dari aliquid minus, daretur autem si produceretur in tempore: Sed productio hæc minimi caloris non est verus motus physicus, quia non fit per motum, sed per subitam & instantaneam mutationem. Caleri ergo per se debetur produci in tempore, cum sit forma divisibilis, & habeat latitudinem graduum; ex accidente vero potest produci in instanti, ea scilicet ratione, qua minimus est.

III. Duobus modis totum aliquod simul alterari dicitur: 1. Ex parte formæ, quando reciperet simul formam, & omnes illius gradus. 2. Ex parte subjecti, quando simul & in momento quantitas subjecti in se tota, & in partibus suis reciperet qualitatem. Quando *Aristoteles in lib. defensu & sensili, inquit, Posse aliquid totum simul alterari,* loquitur de simultate non ex parte formæ, sic enim impossibile est ut totum simul alteretur, ut nimirum simul recipiat formam & omnes illius gradus; sed intelligi debet de simultate ex parte subjecti, quia aliquando totum est æque dispositum ut recipiat formam, & non debet prius in una parte recipere unam partem, & in alia aliam. In qua re differt alteratio à motu locali, in quo quod movetur non incipit totum simul esse in aliquo loco, sed una pars prius est in ipso, & altera deinde, sicque de aliis partibus.

IV. Sicuti mobile non magis recedit à termino à quo, nec magis accedit termino ad quem, nisi in tempore; ita nec relatio majoris minorisve distantiæ, nisi tempore, comparatur: non ergo in instanti.

V. Generatio & corruptio duobus modis accipiuntur: 1. Pro sola formæ substantialis introductione, aut expulsione, quæ momento peragitur. 2. Ut etiam comprehendunt prævias alterationes, & dispositiones præparantes materiam ad alicujus formæ substantialis introductionem. Si primo modo Generatio & Corruptio sumantur, non sunt veri motus, fiunt enim in instanti, & non cum successione continua, neque cum aliquo tractu temporis. Si vero secundo modo accipiantur, sunt veri motus, & in instanti fieri nequeunt.

IV. Licet concedatur quod Nutritio fiat in instanti, non tamen inde sequitur, etiam adcretionem, quæ nutritionem sequitur, fieri in instanti: nam quando nutritio fit, nondum est motus adcretionis, sed in tempore immediate sequenti, ita ut prius pars deperdita reparetur, & nova

generetur, post cujus ortum, in tempore sequenti per motum distinctum à nutritione, paulatim & successive dilatatur & extenditur quantitas secundum trinam dimensionem, & res ipsa adcrescit. Cum igitur adcretio fiat per quantitatis extensionem & dilatationem, quæ non fit in instanti, sed successive, ipsa etiam adcretio non fit in instanti, sed in tempore & successive.

Quæstio III.

An omne quod movetur, ab alio moveatur? Affirm.

QUidquid est potentia, id quatenus tale, non potest respectu unius & ejusdem esse simul actu. Mobile sive quod movetur, id, quatenus movetur, est potentia; quod vero movet, est actu. Ergo mobile non potest simul esse id, quod est actu, h. e. id quod movet. Ideo movens à mobili semper est distinctum.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum realem & physicum corporum, & inter operationes rerum spiritualium & materiæ vacantium. Intelligenda est hæc quæstio de motu reali & physico corporum, non vero de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones & volitiones.

II. Distinguendum est inter motum per se, & inter motum per accidens. Non intelligitur hic motus per accidens; sed motus per se: certum enim est per accidens posse quidpiam à se moveri: nam in animalibus anima movet corpus, & à se movetur per accidens, quia moto corpore ipsa quoque movetur.

III. Cum per motum hic intelligatur solus motus physicus, ergo non quæritur de simplici emanatione proprietatum ab essentia vel natura, quia non est motus vel mutatio physica. Sic quando intellectus & voluntas manant à substantia animæ rationalis tanquam à causa sua effectrice, ut est multorum philosophorum sententia, & in eandem animæ substantiam recipiuntur, idem omnino agit & patitur, movet & movetur.

IV. Non est in quæstione an id quod movet, ab eo, quod motum excipit, supposito distinguatur; cum enim arbor hausto alimento crescit, movetur à sua forma, à qua supposito non differt: sed tantum quæritur, an omne quod per se movetur, ab eo quod movet re ipsa distinguatur: ut in omni animali duæ sunt re distinctæ partes; quarum una, nimirum forma, movet, altera vero, scilicet corpus, movetur. Quicquid igitur movetur, ab alio aliqua ratione movetur; sive illud aliud sit suppositum distinctum, (quo pacto omnia à Deo moveri dicuntur) sive non, sed cum mobili conjunctum.

V. Nulla qualitas per se, vel motu directo à se ipsa potest intendi; alioqui idem respectu ejusdem per se in actu ac potestate foret: ex. gr. calor ventriculi hyeme uberior est, non quia calor in aliqua parte insidens in eadem seme tipsum per se intendat, sed quia circumjecti aeris frigus cutis spiracula restringit, & spiritus, qui caloris vehicula sunt, intus adigit, & coercet, nec foras egredi sinit.

VI. Lux per radium in se redeuntem, atque ita ex accidente intenditur à se, quatenus ea portio luminis quæ in rectum porrigi deberet, impedita à corpore opaco, per radium reflexum compensat ulteriorem progressum; quo etiam modo fieri solet vocis repercussio sive echo.

VII. Motus cordis fit ab anima principaliter

cipaliter, & à virtute motrice inſtrumentaliter. Cum enim hic motus maxime vitalis ſit, neceſſe eſt, ut à principio vitæ, hoc eſt, anima, proficiſcatur.

Quæſtio IV.

An movens & motum debeant eſſe ſimul? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter id quod movet ut finis, & inter id quod movet ut efficiens. Quæſtio eſt non de eo quod ut finis movet, ſed de eo quod ut efficiens, ſive corporea, ſive non corporea ratione motum edit; nam quod movet ut finis, non eſt neceſſe ut ſit conjunctum cum eo quod movetur.

II. De movente ſive agente quæritur, an neceſſe ſit ſimul eſſe cum mobili ſive paſſo, non ſimul loco, ſed ſimul per contactum, ita ut movens contiguum ſit cum eo quod movetur.

III. Res aliqua poteſt aliam immediate attingere duobus modis. 1. Immediatione ſuppoſiti, quando ipſamet ſuppoſita ſe tangunt: ut, cum ignis in manum ſibi immediate adpoſitum actionem ſuam exerit. 2. Immediatione virtutis, quando res intermedia aliqua virtute quam tranſmittit, aliam attingit: quo modo ignis dicitur manum diſtantem calefacere, ſcilicet tranſmiſſione caloris per intermedia corpora. Debet igitur movens cum mobili immediate conjungi, ſive immediatione ſuppoſiti, ſive immediatione virtutis; quia nulla res poteſt alicubi operari, ubi nullo pacto eſt: Ergo ubi operatur & movet, ibi eſſe debet vel ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum virtutem, & conſequenter movens cum mobili conjungatur immediate vel immediatione ſuppoſiti, vel immediatione virtutis.

IV. Diſtinguendum eſt inter movens primum & remotum, & inter movens ultimum & proximum. Movens primum & remotum corporeum non eſt ſimul cum mobili ſecundum ſuppoſitum; ex. gr. ignis à manu diſtans calefacit eam, cui tamen non eſt conjunctus ſecundum ſuppoſitum: Movens vero proximum corporeum & mobile ſunt ſimul ſecundum ſuppoſitum & quantitatem; ita ut in hujuſmodi motu utriuſque extrema neceſſario contingant.

V. Diſtinguendum eſt inter medium capax, & inter medium incapax. Conceditur quidem agens naturale poſſe operari circa extremum, non operando circa medium, quando ſc. medium non eſt capax talis effectus, e. g. piſcis ſtupor ſtupefacit & tremulam reddit manum piſcatoris, non autem arundinem aut rete quo piſcatur, quia manus eſt ſubjectum capax, non autem arundo vel rete. Sed negatur quod poſſit operari agens, ubi plane non ſit præſens, neque ſecundum ſuppoſitum, neque ſecundum virtutem: ſic licet ſtupor piſcis non ſit ſimul cum manu piſcatoris, quam tremulam & ſtupidam reddit, ſimultate ſuppoſiti, eſt tamen ſimul ſimultate virtutis.

VI. Fundus lebetis eſt tepidus, aqua in ipſo ferveſcente, non ideo quod ignis per illum non tranſmittat virtutem ſuam, ſed quia ubi primum tranſmiſſa eſt, egreditur & pergit ad aquam, quæ majori conatu obſiſtit; item quod partes aquæ frigidiores, utpote craſſiores, cum ignis incipit adſcendere & aquam invadere, deſcendant ad imum, & ſeſe in poros fundi inducant, illumque à nimio calore præſervent.

VII. In projectis, & in aliis quæ à principio externo moventur, movens in principio conjunctum eſt cum mobili ſecundum quantitatem & ſuppoſitum; in progreſſu vero uſque in finem non eſt ita conjunctum, ſed ſecundum virtutem, quia impetus moventis manet, tamdiuque hujuſmodi corpora moventur quamdiu ille perſiſtit.

VIII. Ut phantaſia dicatur movere immediate adpetitum, ſatis eſt quod in eadem anima radicetur; quæ ubi aliquid per phantaſiam adprehendit, in illum fertur per adpetitum: quia ipſa anima eſt, quæ proprie agit, phantaſia autem & adpetitus inſtrumenta quibus agit.

IX. Magnes valde diſtans à ferro illud adtrahit: Faſcinantes etiam procul poſiti plures ac valde nocivos effectus operantur circa alia corpora: Baſiliſcus ſolo intuitu homines interimit: Echeneis piſcis, quem Remoram vocant, prætereuntes naves detinet ac remoratur. Sed hæc agentia omnia per ſuam virtutem diffuſam agunt, ſatis quidem mirabilem, ſed veram, ut experientia docuit; & ideo præſentia ſunt per ſuam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eiſdem corporibus, circa quæ operantur, tale corpus eſt immediatum agens per eam, & ideo ſemper eſt verum, quod movens & motum ſunt ſimul. Sic v. g. *faſcinatio* fit per emiſſionem alicujus nocivæ & venenoſæ qualitatis, quæ per intermedia corpora tranſmiſſa illa prius inficit & vitiat, mox longius progreſſa, eos, quos offendit, lædit; præſertim pueros & tenellos infantulos, quibus ob corporis imbecillitatem hoc faſcinum facilius adhæreſcit. Remora non agit immediate in naves, quas detinet, ſed primo in propinquiora corpora ſuam virtutem reténtricem, nobis tamen occultam, tranſmittit, donec ad naves preveniat, illucque progreſſa navigiorum impulſum hebetat & extinguit.

Quæſtio V.

An motus projectorum fiat per impulſum à projiciente impreſſum, an vero à ſolo aere circumſtante? Affirm. prius, & Negat. poſterius.

MOtus violentus projectorum non poteſt fieri niſi per impulſum à projiciente impreſſum corpori, juvante tamen medio. 1. Quia non ſolum lapis movetur ſurſum, ſed etiam partes aeris à quibus movetur. Ergo aer etiam mobilis eſt, & movetur per impulſum; non minus etiam eſt capax impulſus lapis, quam aer. 2. Quia non eſt credibile, quod ſolus aer moveat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam diſtantiam, tam veloci motu, tantaque vi, ut urbes demoliantur, & aliquando adverſus ventum validum. Ergo neceſſe eſt concedere, quod per impetum eis impreſſum moveantur.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter cauſam totalem, & inter cauſam partialem. Quando *Ariſtoteles l. 8. phyſ. c. 10. t. 82. dicit, Projecta vehi à corpore medio*, intelligit cauſam partialem hujus motus, non vero cauſam totalem & adæquatam. Quamvis enim medium, utpote aer, corpus à tergo urgens, motum projectorum aliquantulum poſſit promovere, attamen vera & adæquata ratio talis motus eſt impetus à projiciente impreſſus.

II. Quod motus violentus projectorum paulo poſt initium velocior ſit quam ſtatim ab initio, ratio eſt, quia multa excitantur

tur aeris partes, rei projectæ motum de facto promoventes; non quod non oriatur ille motus & in principio, & in fine ab impulsu impresso.

III. Motus violentus fit à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam si inhæreat mobili extrinsecum principium adpellatur, quia ab extrinseco est impressus; non vero intrinsecum, cum non sit ex natura; vel inclinatione corporis: unde per eum non dicitur conferre vim passo; sed non minus contra inclinationem naturalem ejus fit, ac si nihil ei imprimeretur.

IV. Impulsus à projiciente impressus nec proprie est levitas, nec proprie gravitas, quatenus sursum vel deorsum impellit; sed est qualitas distincta ab eis, quæ indifferenter se habet, ut rem projectam quoquoversum rapiat, prout regitur à projiciente.

V. Causa ob quam omnes partes lapidis projecti æque cito moveantur est, quia lapis est totum continuum, & omnes partes sunt inter se copulatæ: at partes, quæ inter se sunt ita connexæ, æque cito moveri necessario debent. Quod vero tam cito vis motiva sese insinuet in omnes partes lapidis ex motu projicientis manat, qui est adeo vehemens, ut possit cito vim in omnes partes lapidis projecti diffundere.

VI. In agentibus quæ per alterationem inducunt contrarium in subjectum, unum contrarium non inducitur in subjectum alterius, nisi per remissionem alterius; v. g. ignis alterando æquam inducit in eam colorem per remissionem frigiditatis. Cum vero projiciens non alteret subjectum, ut lapidem, quando ipsi impetum impertitur, ideo non remittit gravitatem illius, quando ipse in locum superiorem projicitur.

VII. Aliud est produci primo & per se, aliud est produci secundario. Nihil per motum localem producitur præter ubi, scilicet primo & per se: secundario vero produci aliquid potest; quo modo qualitas impulsiva corpori projecto impressa producitur per motum localem projectionis.

VIII. Qualitas impulsiva à projiciente impressa corpori projecto, non perpetuo manet in eo, sed ad modum contrariarum qualitatum, seu quæ actione contrarii corrumpuntur, desinit, nempe ex repugnantia corporis cui imprimitur, quod ipsi qualitati pro viribus obnititur.

IX. Licet projecta ab aliqua virtute illis impressa moveantur, non tamen moventur à se ipsis; quia ut à seipsis moveri dicerentur, deberent hanc vim à se ipsis, & à natura propria habere, & non à projiciente. Quemadmodum aqua quæ ab igne calefit, non dicitur alia à se calefacere, quamvis sibi inhærentem habeat calorem, sed ab igne, quia à se & à propria natura non habet calorem, sed ab ipso igne.

Quæstio VI.

An Motus recte dividatur in rectum, circularem, & mixtum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. SEnsus quæstionis talis est: an motus localis naturalis ut distinguitur à motu progressivo, & solum convenit corporibus non viventibus, recte & adæquate dividatur in rectum, circularem, & ex utroq; mixtum. *Nam* quod Aristoteles in hac divisione, motum naturalem pro eo tantum accipiat qui solis rebus naturalibus vitæ expertibus convenit, patet, quia nullam fa-

cit

cit mentionem motus animalis, qui ad dextrum vel ſiniſtrum, ante vel retro fit. *Deinde* quia *l.* 1. *de cœlo, c.* 2. *t.* 7. ait, *corpus ſimplex eſſe id quod naturalis motus principium in ſe habet.* Qua in deſcriptione niſi motum naturalem prædicto modo interpretemur, concedendum erit animal dici corpus ſimplex.

II. Motus in hac diviſione ſpectatur per reſpectum ad aliquid maxime unum & determinatum in Univerſo, hoc eſt, ad medium ſive centrum, quod fixum eſt atque immobile.

III. Ad ſimplicitatem motus nullo pacto æquabilis celeritas vel tarditas mobilis requiritur: Alioqui neque gravium & levium, neque cœleſtium ſpherarum motus ſimplices eſſent; ſiquidem illa, cum naturaliter moventur celerius in fine moventur; hæ vero ſecundum partes poli viciniores tardius, ſecundum remotiores velocius volvuntur.

IV. Si portio ignis vel terræ projiceretur ab oriente in occidentem per lineam rectum, ille motus non eſſet naturalis, nec à naturali vitute eorum procederet, ſed pure ab extrinſeco projiciente, & quidem libero, vel caſuali aut contingente. Quare cum non eſſet naturalis, nec etiam eſſet dicendus rectus, quia ſolus motus naturalis dividitur in rectum, circularem & mixtum.

V. Si portio aeris moveatur à concavo Lunæ uſque ad proprium locum ſeu ſphæram per lineam rectam, talis motus vere eſt motus rectus, imo eſt vere motus ſurſum, quia ad locum, qui vere ac ſecundum naturalem ordinem ac diſpoſitiõem mundi ſurſum eſt, tendit per eum corpus: Et quamvis à loco ſurſum proficiſcatur, virtute dicitur talis motus eſſe à centro mundi, eo ipſo, quod tendit in locum centro oppoſitum; quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppoſitos verſari debet.

VI. Si quis juxta mundi centrum poſitus, digitum circa ipſum centrum in orbem circumduceret, ille motus, cum à vivente ſive animato fieret, naturalis eſſe non poſſet, prout naturale in præſentia, ſumitur; & cum non eſſet naturalis, ideo neq; ſimplex, neque mixtus dici poſſet.

VII. Si aliquod mitum inanime, quod movitas qualitates omnium elementorum participet, per aerem deorſum vergat, is motus non debet ſimplex exiſtimari, cum oriatur à duplice virtute motrice diſtincta ſpecie, videlicet à gravitate aquea & terrea.

Quæſtio VII.

An viribus naturæ dari poſſit infinitum actu? Neg.

I. NUllum corpus infinitæ molis & extentionis dari poteſt. Nam ſi daretur corpus molis infinitæ, nec moveretur motu recto, nec circulari: non recto, quia omnem locum occuparet, & ſic nullus daretur locus ad quem per motum rectum progrederetur; non item circulari, quia per motum circularem una pars pervenire debet ad locum alterius, fieri autem non poteſt ut una pars corporis illius infiniti, quod in orbem moveretur, ad locum alterius perveniret, quoniam inter illas infinita intercederet diſtantia, quæ nullo modo trajici poteſt. Ergo corpus illud infinitæ molis eſſet immobile penitus, cum tamen omne corpus naturale habeat intrinſecum principium motus.

II. Nullus numerus infinitus dari poteſt. 1. Quia quilibet numerus continetur ſub aliqua ſpecie numeri, proindeque finitus eſt.

est. 2. Quia dato quolibet numero, ille potest additione unitatum augeri.

III. Qualitas infinite intensa dari nequit; quia qualitates, quibus intensio convenire potest, sunt naturales virtutes atque dispositiones corporis: sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam: ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est non posse dari virtutem vel formam infinitam secundum intentionem.

OBSERVATIONES.

I. Infinitum dividitur in infinitum secundum essentiam, ut est Deus, isque solus; & infinitum secundum quid, & certi alicujus generis; quod etiam duplex statuitur: Unum secundum intentionem, & in qualitate; ut calor infinite intensus, si daretur: Alterum secundum extensionem, & in quantitate, sive continua, ut superficies infinite exporrecta; sive discreta, ut numerus infinitus. Quæstio præsens procedit non de infinito secundum essentiam, sed solum de infinito secundum quid, sive in qualitate, sive in quantitate.

II. Infinitum secundum quantitatem est duplex: Infinitum actu, quod non datur, & infinitum potentia, quod datur in rerum natura, cum dentur corpora quæ ratione suæ quantitatis possunt dividi in infinitum, & ex eorum divisionibus possit consequenter fieri infinitum additione vel appositione.

III. Infinitum actu est duplex: Unum actu perfecto, & dicitur infinitum categorematicum, quod constet infinitis partibus inter se distinctis & simul existentibus; ut numerus infinitus, & linea longitudinis infinitæ, si darentur: Alterum dicitur infinitum actu imperfecto, ab aliis syncategorematicum, estque magnitudo aliqua, v. g. linea infinitis quidem constans partibus, sed proportionalibus tantum, & quæ unicam, eamque finitam efficiant. Sermo hic tantum est de infinito categorematico, & actu completo, sive in quantitate, sive in qualitate, quod non potest dari.

IV. Infinitum potentia est affectio quantitatis non vero infinitum actu. Quod si infinitum actu categorematicum dicitur proprietas sive affectio quantitatis, id negative intelligatur; ut sit sensus, infinitatem categorematicam, si daretur, non posse esse alterius rei proprietatem, quam ipsius quantitatis.

V. Magnitudo eo modo componitur ex partibus, quo dissolvitur in eas: & quia dissolvitur in eas non actu, sed potestate, quia actu nunquam deveniemus ad infinitam divisionem, propterea etiam potestate & non actu ex partibus componetur. Quod intelligi debet de partibus secundum proportionem, non autem de aliis, quæ sunt secundum æqualitatem.

VI. Distinguendum est inter contraria positiva, de quibus verum est illud *Aristotelis lib. 4. de cœlo cap. 1. Si unum contrarium fuerit in rerum natura, & alind debet esse necessario*; & inter contraria privativa, de quibus non semper vera est hæc Aristotelis propositio, quia datur summum bonum, nec tamen necesse est ut detur etiam summum malum. Cum igitur finitum & infinitum opponantur privative, ideo non sequitur, Datur finitum actu, Ergo etiam infinitum actu dari debet.

VII. Non necesse est ut generationibus potentia infinitis infinita actu subsitet materia, cum una eademq; materia distinctis temporum intervallis ad plures generationes

tiones concurrat, siquidem semper unius generatio est alterius corruptio, & contra.

VIII. Distinguendum est inter infinitum simpliciter & in se, & inter infinitum respectu nostri. Infinitæ sunt maris guttulæ, & infinitæ arenæ, non simpliciter & in se, sed tantum respectu nostri, quia numero nullo sunt definita.

Quæstio VIII.

An locus ab Aristotele l. 4. phys. c. 4. t. 42. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Superficies vel est plana, quæ non est locus, quia proprium loci est ambire; superficies autem plana, ut plana est, non ambit locatum; vel sphærica, quæ consideratur vel absolute, quatenus est solum modo terminus corporis cui inhæret; vel cum respectu ad aliud, nempe ad ipsum contentum, quatenus illud undique ambit; & talis superficies est locus.

II. Quando turris immota flatu venti aliam atque aliam induit superficiem, tunc mutata superficie non mutatur locus turris, sed desinit esse, & ei succedit alter: unde non sequitur locum esse mobilem. *Et si dicas*, ergo turris mutat diversa loca, immota perseverans; *respondetur*, aliud esse mutare loca, aliud habere diversa loca circa illam succedentia, non per mutationem aliorum, sed per desitionem: & primum repugnat sine motu, non vero secundum. Turris ergo habet diversa loca, non quæ mutet ipsa, sed quæ circa ipsam succedant sine motu turris.

III. Superficies dupliciter consideratur: 1. Ut est accidens corporis continentis, & movetur ad motum ejus. 2. Ut est locus naturalis, & sic nunquam movetur respectu locati, sed eodem modo semper se habet ad aliud.

IV. Distinguendum est inter locum simpliciter unum, & inter locum adgregatione unum. Nihil vetat, quo minus unum idemque corpus duabus superficiebus locum unum efficientibus contineatur, qui tamen locus non simpliciter sed adgregatione unus sit; ex. gr. lignum cujus altera pars aquis mersa est, altera extat in aere, duabus superficiebus continetur.

V. Distinguendum est inter corpus continens, & inter corporis continentis superficiem concavam. Corpus quidem continens majus est contento: Corpus autem continens ipse locus non est, sed ejus superficies concava, quæ superficiei contenti corporis convexæ exactissime est æqualis.

VI. Distinguendum est inter æqualitatem dimensionis, per quam unum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, h. e. secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem; & inter æqualitatem continentiæ, per quam unum corpus potest circumscribere aliud, & illud intra se continere: Et hæc æqualitas solum consideratur secundum longitudinem & latitudinem. Locus debet esse æqualis locato, non æqualitate dimensionis, sed æqualitate solius continentiæ.

VII. Etsi locus nec est corpus, nec quiddam incorporeum quod per se subsistit, est tamen in corpore & corporis accidens, nimirum corporis continentis terminus certis constans dimensionibus.

VIII. Distinguendum est inter locum per se sumptum, & inter locum cum qualitate corporis continentis copulatum. Quando dicitur quod locus locatum conservet, & quod corpora naturalia ad suum ten-

tendant locum ut in illo conſerventur, id intelligendum eſt, non de loco per ſe ſampto, ſed de loco cum qualitate continentis corporis copulato, quæ qualitas cum corpore locato amice quaſi conſpirat propter quam ipſam corpus ad locum movetur, cum naturalia, quæ ſui conſervationem adpetunt, in illa ferantur quibus juvantur & conſervantur.

IX. Si ſpatium ſeu capacitas ſumatur pro ambitu, ſive ſuperficie concava cum reſpectu ad corpus locatum, concedimus locum eſſe capacitatem ſeu ſpacium: ſin vero per capacitatem intelligitur non modo ambitus, ſed etiam profunditas, ut ſit in menſura, negamus locum eſſe capacitatem: Nam in eo differunt locus & menſura, quod locus ſimpliciter reſpiciat ambitum, menſura vero non tantum ambitum, ſed etiam profunditatem.

X. Quamvis locus, ſicut forma, contineat, circumſcribat, ac determinet; ſic aliter tamen id præſtat locus, ut ſit extra rem quam continet, ſeu ſic ut forinſecus eam circumſcribat: & aliter id præſtat forma, videlicet ut aliquid intrinſecum. Ergo locus non eſt forma.

Quæſtio IX.

An duo corpora poſſunt eſſe ſimul in eodem loco? Neg.

OBSERVATIONES.

I. QUæſtio eſt, an duo corpora in eodem loco ſimul eſſe poſſunt naturæ facultate, non vero quæritur de virtute divina.

II. In ferri candentis ſubſtantia revera non eſt ignis, ſed vel in ejus poris, vel in aere circumſtante: quod ſi ita adpareat, id referendum eſt in ſummam caloris activitatem, quæ efficit, ut quod prope eſt ferri ſubſtantiam, in eadem eſſe videatur. Sic etiam panis madens ab aqua non penetratur, ſed hujus partes intra illius meatus excipiuntur.

III. Scyphus aquæ ad ſumma labra plenus immiſſis nummis non effunditur, quia partes aquæ in cumulum ad medium intumeſcunt, cohibente liquoris fluxum labiorum ſcyphi ſiccitate; quæ labia ſi madefiant, mox dilabitur aqua.

IV Non ideo tantundem fere aquæ in vas cinere plenum reconditur, quantum in vacuum, quod ibi detur corporum penetratio, ſed quia cinis aquam ipſam in vaporem halitumque ſolvit, cum quo & cineris partes aliquæ exhalantur, nempe tenuiores, & calidiores: Sunt etiam in cinere complures meatus, quibus aqua ſeſe inſinuat & addenſat, facta particulatim conſtipatione; itaque cinis collabitur & ſubſidet, atque humorem per cava & ſinus excipit.

V. Plures quantitates non poſſunt occupare eundem locum. Licet enim in genere cauſæ efficientis ſe non expellant, cum quantitas non ſit forma activa, tamen una expellit alteram per naturalem incompoſſibilitatem formalem; nam licet occupatio loci non fiat per informationem, valde ſimilis tamen eſt informationi, & ad genus cauſæ formalis reducitur.

VI. Non eſt eadem ratio de multis accidentibus ejuſdem corporis, & de multis quantitatibus: nam cum quantitati ex ſe debeatur locus, multis quantitatibus plura ac diſtincta debentur loca, & propterea licet non repugnet omnia accidentia ejuſdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diverſis quantitatibus.

Quæſtio

Quæstio X.

An detur Vacuum in rerum natura?

Negat.

OBSERVATIONES.

I. DUplex est cognitio non entis: una positiva, altera privativa; Positiva, quando aliquis putat id quod non est, esse, & falsam propositionem esse veram. Hanc cognitionem intelligit Aristoteles, quando *lib.* 1. *Anal. c.* 2. *t.* 10. dicit, *non datur scientia ejus quod non est*: Si quis enim id quod falsum est verum esse arbitretur, is non scientiam habet, sed deceptionem & ignorantiam. Privativa non entis cognitio est cognoscere ipsum non esse, & falsam propositionem esse falsam. Et sic de vacuo in physica agitur, non tanquam de proprietate corporis naturalis, quasi esset quædam affectio positiva rebus naturalibus conveniens, sed ut doceamus vacuum non esse, imo res naturales à vacuo penitus abhorrere.

II. Vacuum sumitur vel impropric, pro eo in quo non est corpus aliquod sensile; sic cantharus interdum dicitur vacuus: vel proprie, pro eo in quo plane nullum est corpus. Et hujusmodi vacuum non datur in rerum natura.

III. Distinguendum est inter vacuum negativum, & inter vacuum privativum. Vacuum negativum est pura negatio, adeoq; omnino nihil, quod ante mundum conditum & jam extra cœlum imaginamur. Vacuum privativum est quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendum. Et hoc est illud de quo disputant Physici, num detur.

IV. Ad rationem vacui non sat est corporis negatio, sed requiritur privatio, h.e. locus non repletus corpore, aptus tamen repleri. Ejusmodi locus ante mundi creationem non extitit, cum nullius adhuc superficies corporis uspiam esset; nec etiam aptitudo ad excipienda corpora ante mundum conditum erat naturalis, cum non posset ab agente naturali ad actum produci.

V. Vacuum non est necessarium ad motum localem; cum corporum, in quibus motus localis fit, hæc ratio sit, ut ea corporibus, quæ aut ipsa se movent, aut moventur ab aliis, cedant, ita nec corporum fiat penetratio, nec duorum pluriumve in unum locum inclusio: Qua ratione pisci natanti aqua, animali ambulanti aer cedit, & transitum facile concedit.

VI. Compressio corporum non arguit vacuum; nam causa compressionis corporum est, quod vel partes subtiliores corporis quod comprimitur, vel aer, qui corporis ejus poris continetur, expiret, ut in quibusdam etiam sensu patet.

VII. Partes quæ adponuntur corpori in augmentatione animalis; non in vacua quædam spatia recipiuntur, sed succedunt in locum partium tenuiorum, quæ novis partibus accedentibus loco cedunt: Sic videlicet, ut halitus delitescentes in corpore vel in se cogantur ac densentur, vel per insensilem transpirationem è poris abeant.

VIII. Si vas plenum aqua calida undiq; obturatum in loco perfrigido collocaretur, aqua vase illo contenta vel non concresceret, inhibente concretionem natura, quæ vacui periculum antevertit; vel si concresceret, vas ipsum disrumperetur, ut ita sese insinuaret aer ad locum illum occupandum, quem aqua concreta deseruisset.

IX. Si folles undiq; complicentur, & orificium eorum immittatur vasi perfecte clauso, ita ut nullo modo possit aer illuc ingredi, tunc latera follium non possunt elevari:

elevari: Si vero magna vis adhibeatur ad folles elevandos, rumpentur, ut locus detur aeri ingredienti ad impediendum vacuum.

Quæstio XI.

An Tempus ab Aristotele l. 4. phys. c. 11. t. 101. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. VOcabulum temporis sumitur dupliciter: 1. Generaliter, pro mensura cujusque motus, quatenus in qualibet re actu motum subeunte insidet. 2. Specialiter, pro mensura primi mobilis, seu conversionis primæ & supremæ sphæræ. Secundum priorem significationem tot sunt tempora, quot motus numerantur: Secundum posteriorem unum tantum est tempus, idque neque velox, neque tardum, sed maxime æquale, sicut primum mobile solummodo & unum, & æquale. Et in hac posteriori significatione hic potissimum accipitur.

II. Numerus est duplex: Numerans, & Numeratus. Numerans est is, quo aliquid enumeramus, seu est numerus ab omni materia abstractus, & in se simpliciter consideratus: ut unum, tria, quatuor. Numerus numeratus est, qui certæ materiæ applicatur, & ipsis rebus est concretus, seu est illud ipsum quod numeratur, numerarive potest in motu. Tempus non est numerus numerans, qui est quantitas discreta, sed numerus motus, seu numerus numeratus, qui designat res continuas.

III. Non intelligitur numerus actu numeratus, sed aptitudine, h.e. numerus numerabilis, in quantum partes motus aptitudinem habent ut distinguantur, & numerentur ab intellectu secundum distinctionem ad discretionem prioris & posterioris.

IV. Numerus abstractus & avulsus non oritur neque interit, quamvis res numeratæ oriantur & intereant: Numerus applicatus vero sequitur naturam rerum quibus applicatur; nam si natura rerum est ortui & interitui obnoxia, & numerus quoque orietur & interibit; quod si non fuerit, his mutationibus non erit obnoxius. Cum igitur numerus, qui continetur in definitione temporis sit applicatus motui qui oritur & interit, ipse quoque orietur & interibit.

V. Duo in tempore sunt consideranda: 1. Materiale, seu partes motus sibi invicem succedentes. 2. Formale, seu numerabilitas ac mensurabilitas secundum prius & posterius. Ratione materialis tempus idem est cum motu, quia motus, sublata omni intellectus apprehensione, in suo esse permanet, realemque durationem sibi vendicat: Ratione vero formalis tempus non est idem, sed differt à motu quia illa numerabilitas tantum in mente nostra, motus vero extra mentem in rerum natura subsistit.

VI. Distinguendum est inter notius nobis, & inter notius natura. Tempus nobis notius est quam motus, quia illius beneficio in cognitionem motus & durationis illius devenimus: Natura vero motus notior est, nam est causa divisionis temporis; at causa natura notior est effectu.

VII. Etsi omnium cœlestium corporum motus pro sua quisque ratione sint æquabiles, atque in iis etiam tempus insit, primum tamen ac nobilissimum tempus insidet in motu omnium maxime æquabili sibique simili, qualis est motus primi mobilis, licet istiusmodi tempus à motibus inferiorum orbium distinctionem, & varia appellationum discrimina sortiatur: Etenim à motu Solis tempus distinguitur

in

in annos, à motu Lunæ in menſes, aliaſq; id genus durationum menſuras.

VIII. Tempus per ſe eſt menſura motus, quietis autem ex accidente, quatenus videlicet quies eſt privatio motus. Nam ea quæ per ſe habitui conveniunt, ex accidente privationi accommodantur. Ut eum adſpectus per ſe ſit luminis, ex accidente eſt tenebrarum. Quod enim tempus per ſe ſit ſolus motus, non autem quietis menſura, ex eo convincitur, quia tempus metitur rem ſecundum prius & poſterius, à quorum uno ad alterum eſt tranſitus; at hæc in quiete non inſunt, niſi facta ad motum relatione, atque adeo ex accidente.

IX. Diverſo reſpectu tempus pendet à motu, & motus pendet à tempore, Nam menſura duobus modis ſumi poteſt: 1. Secundum eſſe: ſic tempus, quod eſt menſura, dependet à motu, quia ab eo habet diviſionem. 2. In ratione propria menſuræ, quæ eſt eſſe illud, ratione cujus de quantitate rei menſuratæ ſumus certi; & ſic motus pendet à tempore: nam per tempus dijudicamus fuerit ne motus tardior aut velocior, longior vel brevior.

X. Hæ definitionis particulæ, *prius & poſterius*, deſignant partes motus prout ſucceſſive fluunt & à nobis numerantur ſecundum ſucceſſionem unius poſt aliam: Ac proinde non accipiuntur ut partes temporis, ſed prout inſunt motui.

XI. Cum in tempore reperiatur & numerus, & continuitas, nam eſt numerus adplicatus rei continuæ, ideo dicuntur aliqua de eo ratione numeri, quæ non dicuntur ratione continuitatis; & è converſo aliqua dicuntur ratione continuitatis, quæ non dicuntur ratione numeri. Ut dari minimum tempus competit ipſi ratione numeri; at non dari, ſed poſſe dividi in ſemper diviſibilia competit illi ratione continuitatis. Abſolute tamen non dabitur minimum, quia numerus hic eſt adplicatus rei, in qua minimum dari nequit, ſcilicet motui.

XII. Diſtinguendum eſt inter Sphærarum cœleſtium revolutionem, & inter motuum eorundem durationem. Sphærarum cœleſtium revolutio non producit diverſa temporum genera, verum potius motuum eorundem duratio, quæ nihil aliud eſt quam tempus.

Quæſtio XII.

An tempus ſit verum ens reale in natura rerum exiſtens? Affirm.

DUratio motus eſt ens reale. Nam evidens eſt, motum ſucceſſivum dari in rerum natura, verumque habere eſſe reale, & realiter durare in ea. Tempus eſt duratio motus. Ergo tempus eſt ens reale.

OBSERVATIONES.

I. Entium realium aliqua ſunt permanentia, quæ partes habent permanentes, & ſimul exiſtentes; aliqua ſunt ſucceſſiva, quorum partes actu non ponuntur, ſed in continuo fluxu ſunt, ſic ut una tranſeat aut recedat, & altera ſuccedat, cujuſmodi entia ſunt motus & tempus. Licet igitur partes temporis non exiſtant per modum permanentis, exiſtunt tamen per modum ſucceſſivi, h. e. continue fluentis, & ita tempus futurum ſit præſens & præteritum.

II. Duobus modis aliqua poſſunt dici non entia: 1. Quæ neque ſunt actu, neque poteſtate, neque fuerunt, neque erunt unquam futura; ut ſunt figmenta. 2. Quæ quamvis actu non ſunt, tamen vel jam fuerunt, vel futura erunt; ut ſunt præteritum & futurum. Ex non entibus primo modo nullum

nullum ens poteſt componi: ex non entibus autem ſecundo modo optime poteſt, ſi illius natura fuerit ſucceſſiva. Cum igitur temporis natura ſit ſucceſſiva, ideo poteſt ex præterito & futuro, tanquam ex non entibus ſecundo modo, componi.

III. Quamvis tempus futurum nondum ſit, & præteritum non jam ſit, eſt tamen tempus præſens, non ſolum ratione inſtantis, ſed etiam ut tempus eſt; non tamen habet præſentiam permanentem, ſed fluentem: ſit autem unum tempus continuum cum præterito & futuro ratione inſtantis, per quod cum eis copulatur.

IV. Etiamſi partes temporis ſimul eſſe nequeunt, ſufficit tamen ut eſſe dicantur, ſi realiter per inſtans connectantur, quia tempus eſt ens ſucceſſivum.

V. In tempore duo inſunt: 1. Ipſa vis menſurandi, quæ habet indeterminata intervalla: & ſic tempus non dependet ab anima, quia etiamſi nullus homo cogitaret cœlum moveri, tamen revera moveretur, & diſtingueret rerum tempora. 2. Diſtinctio certa iſtorum intervallorum, qua nempe illa intervalla definitam habent longitudinem, aut brevitatem: & ſic tempus dependet ab anima; niſi enim homo fuiſſet, nunquam motus cœli fuiſſet diſtinctus per annos, menſes, &c.

VI. Diſtinguendum eſt inter numerationem actualem, & inter numerationem aptitudinalem. Tempus eſt numerus numeratus non ſecundum actualem numerationem, ſed ſecundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus, in quantum partes ejus numerabiles ſunt ab intellectu ſecundum prius & poſterius; quare non dependet ab actuali numeratione intellectus.

PARS SPECIALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæſtio I.

An Mundus ſit perfectus? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. PErfectam bifariam ſumi poteſt: 1. Simpliciter & abſolute, ſcilicet pro perfecto omnimode, ita ut ei nulla deſit perfectio: & ſic ſolus Deus dicitur perfectus. 2. In ſuo genere, quia ſcilicet in ſuo genere habet omnem perfectionem, quæ ei ex ſua natura, ſtatu, & conditione poteſt convenire: & hoc modo mundus dicitur perfectus.

II. Licet Deus & mundum alium perfectiorem condere, & hunc quem videmus, perfectiorem reddere poſſit, in hoc tamen nihil deſideratur quo minus perfectus cenſeri queat: Speciebus enim, quæ divina virtute denuo produci queunt, non eget mundus ad eam perfectionem quam in hoc ſtatu depoſcit: quas autem ars ſive natura deinde profert, eas virtute, id eſt, in ſuis cauſis jam continet.

III. Diſtinguendum eſt inter perfectionem eſſentialem, qua non carent monſtra, v. g. homo cum ſex digitis in manu non caret natura humana & rationalitate; & inter perfectionem quantitativam, quæ eſt partium diſcretiva in debito numero & perfectione, & hac poſſunt monſtra carere. Deinde, licet monſtra alienam ſui ſpeciei deformitatem habent, occaſionaliter tamen perficiunt hoc univerſum: nam bona, quæ ſunt in univerſo, pulchriora ex eorum comparatione adparent.

IV. Vitia & peccata, ſive mala culpæ

dupliciter ſpectari poſſunt: 1. Secundum ſe, & ſic mala ſunt, turpia, & imperfecta. 2. In ordine ad virtutes, quas ex indirecto cauſant, augent, & extollunt, & ſic per accidens ſpectant ad perfectionem: Nam peccata multis virtutibus exercendis occaſionem præbent, ut vindicativæ juſtitiæ, patientiæ, & miſericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione ſplendent. Præterea diſtinguendum eſt inter perfectionem univerſi in eſſe naturali, quæ hic tantum intelligitur; & inter perfectionem in eſſe morali, de qua non eſt quæſtio.

V. Pugna elementorum, ut & aliarum rerum antipathia, non adimunt mundo perfectionem; nam quæ res una ex parte diſſident, eædem ex altera conveniunt, & mutuo inter ſe fœdere copulantur, atque ſecundum eam rationem ordinis tranquillitatem ſervant.

VI. Mundus nihil continet quod non aliquid commodi & utilitatis pariat, aut parere ſaltem poſſit, ſi eo congrue utamur, quamvis prima ſpecie inutile aut omnino pernicioſum videatur. Ergo in mundo nihil eſt ſuperfluum. Animantes noxias quod attinet, docet *D. Auguſt. l. 3. de Gen. ad lit. c.* 17. eas quadrifariam homini commodas eſſe; videlicet, quia ipſum pœnaliter lædunt, aut ſalubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent.

VII. Mixta non ſunt ſuperflua, imo in ſuo gradu eſſendi & ad humanos uſus pro ſtatu præſenti neceſſaria: in poſteriore vero ſtatu, videlicet poſt diem judicii, ceſſabit poſterior hæc neceſſitas, conditione hominis, cujus gratia facta ſunt, variata, & ſufficiet gradum eſſendi eorum in ſpecie humana permanere.

VIII. Univerſum non debet ſecundum omnes ſuas partes eſſe incorruptibile & in actu, cum conſtet ex gradibus incorruptibilium & corruptibilium, actualium & potentialium, & ideo in ſuo genere dicitur perfectum, quia ad ſuum genus pertinet ſimilem diverſitatem habere, cum ſit elementare & creatum. *Materia*, etſi ex ſe rudis ſit, auget nihilominus mundi ornatum, quatenus Protei cujuſdam more varias formas induit, quibus univerſitas naturæ exornatur.

IX. Homo diverſo reſpectu poteſt dici incola mundi, pars mundi, & finis mundi. Homo eſt incola mundi, quatenus mundus eſt hoſpitium hominis: eſt pars mundi, quatenus ex homine cæteriſque rebus componitur mundus: eſt finis mundi, quatenus hominis gratia ſenſibilium rerum univerſitas condita fuit.

Quæſtio II.

An cœlum ex materia & forma conſtet?

Affirm.

I. Cœlum non eſt pura forma, ſed conſtat etiam materia, *quia* 1. Omnes ſubſtantiæ ſenſibiles habent materiam, *Ariſt. l. 2. de gen. & cor. c. 1. t. 6.* Cœlum eſt ſubſtantia ſenſibilis, *l. 1. de cœlo c. 9. t.* 92. Ergo cœlum conſtat materia. 2. Ubi ſunt affectiones corporeæ & materiales, ibi eſt materia. In cœlo ſunt affectiones corporeæ & materiales, nempe quantitas, raritas, & denſitas. Ergo in cœlo eſt materia.

II. Cœlum non eſt pura materia, ſed conſtat etiam forma, *quia* 1. Materia abſq; forma non conſiſtit viribus naturæ. 2. Ubi datur motus, ibi datur forma. In cœlo datur motus, nempe circularis, qui ita proprius cœlo, ut alteri corpori per naturam convenire non poſſit. Ergo in cœlo etiam datur forma.

OB-

OBSERVATIONES.

I. Simplex vel opponitur compoſito ex materia & forma, vel opponitur mixto, h.e. compoſito ex elementis. Cœlum dicitur corpus ſimplex, non quod careat compoſitione ex materia & forma, ſed quod non ſit compoſitum ex elementis, uti mixta. Simplex ergo hoc in loco non opponitur compoſito, ſed mixto.

II. Et cœlum & elementa dicuntur corpora ſimplicia, ſed non eodem modo. Dicitur enim aliquid ſimplex dupliciter: 1. Negative, quod ita eſt ſimplex, ut nec ipſum ſit mixtum, nec etiam aptum natum ut deſtinetur ad alicujus mixtionem: & ita cœlum eſt ſimplex. 2. Privative, quod non eſt mixtum, attamen aptum & deſtinatum eſt ad alicujus mixtionem: & ſic elementa dicuntur ſimplicia.

III. Quemadmodum impoſsibile eſt dari corpus ſine materia; ita etiam impoſſibile eſt dari formam corpoream non materialem. Deinde, ſi cœli forma corporea eſt, & capax quantitatis & accidentium ſenſibilium, neceſſe eſt alias valde inferiores & imperfectiores compoſitiões cœlum habere, ex partibus integrantibus, atque ex ſubjecto & accidenti, quæ non poſſunt eſſe in eo quod caret compoſitione ex materia & forma, neque in forma, niſi materiali.

IV. Diſtinguendum eſt inter genus ſpirituale, & inter genus corporeum. In genere ſpirituali datur quidem forma completa, ut angelus, & incompleta, ut anima rationalis, ſed non ſub genere corporis; nam cum ſit inferioris & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit eſſe compoſitum ſine compoſitione ex materia & forma: quo enim res inferioris ordinis ſunt, eo majorem compoſitionem habere debent, & ſimplicitatem minorem.

V. Non ex tranſmutatione ſubſtantiali duntaxat, ſed etiam ex accidentali ſenſibili venerunt Philoſophi in materiæ cognitionem: itemque ex motu phyſico, qui etiamſi in nudam materiam non recipiatur, eam tamen latentem arguit.

VI. Materia cœlo data eſt non ad generationem & tranſmutationem, ſed ad ſubſiſtendum formæ corporeitatis in ſubſtantia, & recipiendum quantitatem & figuram.

Quæſtio III.

An motus circularis cœlo ſit naturalis.

Affirm.

I. SImplicis corporis ſimplex eſt motus. *Ariſt. l. 1. de cœlo c. 2. t. 8.* Cœlum eſt corpus ſimplex. Ergo habet motum ſimplicē, qui vel rectus, vel circularis. Non rectus; hic enim competit elementis. Ergo circularis.

II. Motus circularis aut eſt cœlo naturalis, aut violentus. Non eſt violentus: quia. 1. Violentum non eſt diuturnum & perpetuum. Motus cœli eſt perpetuus. Ergo non eſt violentus. 2. Si motus circularis cœlo eſſet violentus, alii cuidam corpori eſſet naturalis: nam quod eſt uni violentum, alteri eſt naturale. Sed nullum datur corpus aliud cui motus circularis ſit naturalis. Ergo cœlo erit naturalis.

OBSERVATIONES.

I. Cœlum dupliciter conſideratur: 1. Ut particulare corpus. 2. Ut pars præcipua univerſi, cum hac varietate & viciſſitudine generationum & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes per quas influit in inferiora corpora: Et in hac poſteriori conſideratione motus circularis dicitur cœlo naturalis.

II. Quamvis motu circulari non ſolum cœlum, ſed etiam elementa quædam, nempe ignis & ſuprema aeris regio, moveantur, nihilominus tamen motus circu-

laris cœlo est naturalis: nam per naturam ignis & aer non nisi motu recto sursum feruntur, præter naturam vero etiam circulariter, nimirum ad motum cœli cui subsunt, circumvertuntur. Cumque motus circularis igni & aeri competat præter naturam, in eo aliquod aliud corpus à duobus illis essentia differens sit necesse est, cui idem motus competat per naturam; quod nullum aliud quam cœlum. Qui enim motus uni præter naturam competit, is alteri competit per naturam.

II. Natura est determinata ad unum motum, scilicet specie: Motus autem cœlestes ab oriente & ab occasu specie non differunt. *Dupliciter etiam* natura considerari potest: 1. Secundum se, & ita est determinata ad unum, & sic primum mobile habet moveri motu raptus & eo inferiores orbes proprio motu ab occasu ad ortum: 2. Ut participat naturâ superioris & sic potest orbis inferior participare motû raptus.

IV. Est quidem motus ad terminum, ut ad suam perfectionem & finem, sed ille terminus motus est duplex: 1. Dicitur terminans motum sub quiete. 2. Dicitur terminans motum sub adsimulatione, quia facit ut id quod movetur, moventi adsimiletur secundum quod movet; ut securis artifici, secundum quod intendit facere scamna: & hoc secundo modo motus perpetuus cœli habet terminum & perfectionem, scilicet quod se movendo semper causet generationem & corruptionem rerum sublunarium. Unde *Deut.* 4. 19. dicitur, quod corpora cœlestia sint condita in ministerium cunctis gentibus.

V. Distinguendum est inter motum rectum, qui habet terminum à quo & terminum ad quem, & fit ab imperfecto ad perfectum, cui etiam opponitur quies; & inter motum circularem, qualis est motus cœli.

VI. Distinguendum est inter corpus, quod in sua conservatione dependet à loco; & inter corpus, quod in sua conservatione non dependet à loco. Si corpus dependet à loco in sua conservatione, quies in loco naturali naturalis est corpori; uti quies corporum sublunarium in locis naturalibus: Si vero corpus non dependet in sua conservatione à loco, ut constat de corpore cœlesti, quod, cum sit incorruptibile & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conservationem, sed ubiq; conservari potest, tali corpori non est naturalis quies. *Deinde*, dici potest corpora naturalia quiescere naturaliter, nisi ad bonum universi moveantur: sic cœlum movetur ad bonum universi, ut rerum generationes fiant.

VII. Licet cœlo non sit naturalis locus, aut præsentia ob illius conservationem, quia incorruptibile est, naturalis tamen est præsentia super alia corpora, & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus simplicibus, & propter ejus influxum in sublunaria transiliendum.

VIII. Distinguendum est inter infinitum secundum magnitudinem & multitudinem, à quo natura abhorret; & inter infinitum secundum durationem, & improprie dictum, ut est motus cœli circularis: infinitas enim circulationes cœlum sibi vendicat, data juxta Aristotelem æternitate mundi.

Quæstio IV.

An cœlum sit rotundum? Affirm.

COrpori primo, simplicissimo, & perfectissimo debetur figura prima, simplicissima, & perfectissima. Cœlum est corpus

corpus primum (*ſcilicet dignitate & natura*) ſimpliciſſimum, & perfectiſſimum. Ergo etiam primam, ſimpliciſſimam, & perfectiſſimam habet figuram, quæ eſt circularis, ſeu ſphærica.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter figuram cœli, & inter officium cœli. Quando *Eſa.* 40. v. 24. dicitur. *Expandit cœlum ſicut tabernaculum ad habitandum:* Et Pſalm. 103. v. 2. *Extendens cœlum ſicut pellem:* Nomine pellis non ſignificatur figura cœli, ſed officium. Sicut enim tentorium, tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra ſe recipiens; eodem pacto cœlum eſt quaſi operimentum rerum omnium. Deinde, quam facile nobis eſt complicatam pellem extendere, tam facile Deo fuit cœlum condere.

II. Licet terra ſit globoſa, non tamen ea quæ terræ globo ex alia parte nobis adverſa ſuſtentatur, ſuſpenſa pendent: cum omnia gravia ſuo pondere ad mundi medium ferantur, nec inde niſi adſcendendo, ac contra naturam ſuam divelli queant: Itaque non magis pendeut quæ in terra hærent apud Antipodas, quam quæ apud nos.

III. Stellæ prope Horizontem majores nobis adparent, quam in medio cœli, non quòd nobis ſint propinquiores (& ſic cœlum non eſſet rotundum) & revera majores, ſed propter medii interjecti craſſitiem & denſitatem ex vaporum atque exhalationum congerie cauſatum: quo enim medium denſius eſt, eo majora & propinquiora videntur corpora, uti docet experientia in his quæ per aquam cernuntur.

IV. Sol & Luna videntur plana, non quod ſint, ſed ob nimiam diſtantiam. Nam ſphærica corpora, ſi ſit nimia locorum intercapedo plana ſolent adparere, quia concavitas diſcuti non poteſt, niſi ex comprehenſa inæquali diſtantia partium rei, in qua perceptione viſus ſolet deficere diſtantiæ immoderatione.

V. Figura ſphærica eſt minima inter iſoperimetras quoad loci occupationem: ſed maxima quoad interiorem cavitatem.

VI. Fieri non poteſt ut cœlum ovalem vel cylindriacam figuram habeat, quia repugnaret ſub primo mobili proprium motum conficere inferiores ſphæras, cum ſuper diverſos polos à polis primi mobilis moveri debeant, quin aut ſe perfringerent, aut mutuo ſe pervaderent, ſi talem figuram haberent. *Præterea*, figuram cœli talem eſſe oportet, ut ubicunque poli conſtituantur, non ſequatur vacuum ex cœleſti motu; quod neceſſario ſequetur, ſi cœlum alia figura quam ſphærica conſtet.

VII. Licet figura quadrata ſit ſtabilis & firma, tamen nullo modo apta eſt ad circumgyrationem, quæ ſphæris mobilibus debetur.

Quæſtio V.

An cœlum agat in hæc inferiora? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter res materiatas & corporeas, & inter res incorporeas & ſpirituales. Per inferiora hæc in quæſtione intelliguntur res materiatæ & mole corporea præditæ, non vero incorporeæ & ſpirituales. Materiale enim & corporeum, quale eſt cœlum, non poteſt agere in res ſpirituales, corporiſque expertes, cum omnis actio ſit à præſtantiori & valentiori.

II. Diſtinguendum eſt inter actionem directam, & inter actionem indirectam.

Anima rationalis etsi secundum entitatem & substantiam sit spiritualis, tamen quia est incompleta, & essentialiter potest informare corpus; & dum actu ipsum informat, sæpius ad phantasmata sibi adquirenda partibus corporis indiget, ideo cœlum etiam in animæ rationalis potentias agit; non quidem directe, h.e. non imprimendo per se, & immediate aliquid in ipsum vel intellectum, vel voluntatem; sed indirecte, h.e. remote, & ex accidente, nimirum voluntatem inclinando interventu organorum, quibus corporeæ vires insident, imbuendo videlicet ea variis qualitatibus, quædem potentiæ ad hunc vel illum effectum permoveantur.

III. Distinguendum est inter agens univocum, quod ideo agit, ut sibi in specie simile producat; & inter agens æquivocum, quale est cœlum, quod non idcirco agit ut producat sibi simile secundum speciem, sed secundum virtutem.

IV. Distinguendum est inter contactum corporalem, & inter contactum virtualem. Licet corpora cœlestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia, & hujusmodi contactus dicitur virtualis. Ut tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermediis produci qualitates quæ producuntur in inferioribus.

V. Inferiora suscipiunt actionem superiorum secundum suam naturam; unde non est mirum si Saturnus in Martem non imprimat frigiditatem, quam in inferiora imprimit; Nam etiam piscis Stupor stupefacit manus piscatorum & non retia.

VI. Nihil contingens vel casuale repetitur in corporibus cœlestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato: sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cœlorum. Ergo à causa necessaria procedit effectus necessarius, nisi impediatur vel modificetur in secundis.

Quæstio VI.

An cœlum sit diversæ naturæ à corporibus sublunaribus? Affirm.

I. Quod corpus motu movetur circulari, id quoad essentiam differt ab eo quod recto motu movetur: *nam* quorum corporum affectiones vel operationes sunt aliæ, eorum etiam alia est natura, cum per affectiones vel operationes corporum essentiæ à posteriori cognoscantur, & à se invicem distinguantur. At cœlum movetur motu circulari, elementa vero motu recto. Ergo cœlum quoad essentiam differt ab elementis.

II. Quicquid nec grave nec leve est, illud habet aliam atque diversam naturam ab elementis. Cœlum neque est grave neque leve: *nam* si esset grave, tenderet deorsum; si esset leve, tenderet sursum: Ergo cœlum aliam ab elementis habet naturam.

OBSERVATIONES.

I. Non omne quod videri & tangi potest, constat è quatuor elementis; cum terra etiam in nativo statu, quantumlibet pura & sincera, videri possit & tangi, quandoquidem splendore Solis perfusa ob opacitatem adspectum terminat, & interventu siccitatis aut frigoris tangitur; nec tamen quatuor elementorum permistionem continet.

II. Duo

II. Duo ſunt genera accidentium; Quædam ſunt quaſi univerſalia, quibuſlibet corporibus communia; ut quantitas, denſitas, raritas, & magna ex parte lumen, quorum omnia fere corpora aliquo modo capacia ſunt; & quum hæc ſequantur univerſaliſſimam rationem corporum, non indicant diverſam naturam eorum, non ideo ex eis diverſitas colligi poteſt, niſi forte ex particulari modo alicujus eorum; ut, ex modo habendi lucem, tanquam fontem ejus colligimus ſolem diverſæ naturæ ab aliis corporibus eam ab eodem ſole participantibus: Alia ſunt ſpecialiora accidentia, orta à corporibus ſecundum ſpecialiorem rationem; ut colores, qualitates tactiles, gravitas, levitas, & alia. Priora accidentia, ex quibus nulla diverſa natura colligitur, ſunt communia cœlo cum corporibus ſublunaribus, non vero poſteriora.

III. Diſtinguendum eſt inter colores veros, & inter colores adparentes. Cœlum non habent colores veros, ſed adparentes duntaxat, circa quos abſque dubio fallitur viſus noſter, eos per veris accipiens: nam lucem cœleſtem, quæ propter multitudinem materiæ in qua recepta eſt certo modo adtemperatur, judicat eſſe colorem cæruleum, vel alium ſimilem.

IV. Aliud eſt competere alicui formaliter, & affectu; & aliud eſt competere virtualiter, & effectu. Calor, frigus, aliæq; primæ qualitates, vel ex primis tantum oriundæ, quas Aſtrologi ſideribus adtribuunt, non affectu, ſed effectu, non formaliter, ſed virtualiter corporibus cœleſtibus competunt, quatenus nimirum ſpeciali ratione ea producunt in corporibus inferioribus.

Quæſtio VII.

An Lux ſit corpus, vel ſubſtantialis forma Aſtrorum? Negat.

I. LUx non eſt corpus: quia, 1. Omne corpus habet certum & determinatum locum. Lux non habet certum & determinatum locum, ſed ubique diffunditur. Ergo lux non eſt corpus. 2. Duo corpora non poſſunt eſſe ſimul. Lux & aer poſſunt eſſe ſimul. Ergo lux non eſt corpus.

II. Lux non eſt ſubſtantia; quia, 1. Nulla ſubſtantia per ſe cadit ſub ſenſum. Lux per ſe cadit ſub ſenſum, quia adſpectu percipitur. Ergo non eſt ſubſtantia. 2. Nulla ſubſtantia ſuſcipit magis & minus. Lux ſuſcipit magis & minus. Ergo lux non eſt ſubſtantia.

OBSERVATIONES.

I. Quando *D. Auguſtinus lib. 2. de liber. arb.* affirmat lucem eſſe nobiliorem auro, non ſimpliciter lucem auro quoad eſt ſubſtantia, præfert, ſed quoad externam pulchritudinem, cui auri decor cedit: interim aurum, ut ſubſtantia eſt, nobilius eſt luce.

II. Lux eſt qualitas, licet non habeat contrarium: non enim omnes qualitates habent contrarium, ut patet in ſpeciebus tam ſenſibilibus, quam intelligibilibus; item non omnes qualitates quæ cadunt ſub ſenſum, quia figuris nihil eſt proprie contrarium. Eſt autem luci peculiaris ratio ut contrarium non habeat, quia eſt propria ac nativa affectio corporis cœleſtis, quod contrarietate vacat.

III. Diſtinguendum eſt inter qualitatem quæ ordinatur ad introductionem alicujus formæ; & inter qualitatem quæ non ordinatur ad formam. Quando qua-

litas ordinatur ad introductionem alicujus formæ, tunc habet aliquam permanentiam: at quando non ordinatur ad formam, ſed ipſa eſt quæ actuat & perficit, ut lux illuminans aerem, non eſt neceſſe ut permanenter inhæreat: Sic lux non remanet, remoto lucente.

IV. Diſtinguendum eſt inter reflexionem materialem & proprie ſic dictam, quæ corporibus tantum convenit; & inter reflexionem metaphoricam, ſive per ſimilitudinem ſic dictam, quæ poteſt convenire accidenti corporeo, quale eſt lumen. Et ſic radii lucis dicuntur reflecti, non quidem ita ut iidem retrocedant per motum localem, quia hoc eſt contra naturam accidentis; ſed per extenſionem, ita ut novi producantur verſus anteriores partes medii, vel ſaltem novæ partes radiorum.

V. Quod Philoſophi nonnulli de adtritu aeris inter duos radios quaſi inter duo corpora dixerunt, non ita eſt; ſed ideo aer coeunte in unum duplici radio magis incaleſcit, quia lux, caloris parens, quo eſt intenſior, eo uberiorem calorem gignit.

VI. Lux conſideratur vel ſecundum ſe, ut eſt qualitas; vel ut eſt ſubjective in ſubſtantia luminoſa. Quando *Ariſtoteles lib. 5. Top. c. 3.* ait, *Lucem eſſe ignem*, non intelligit lucem ſecundum ſe conſideratam, ſed ut eſt ſubjective in igne; quo pacto aliqui dicunt tres eſſe ſpecies ignis, ſcilicet carbonem, flammam, & lucem.

Quæſtio VIII.

An omnes ſtellæ lumen à Sole mutuentur?

Affirm.

I. TAm ſtellæ fixæ, quam planetæ lumen à ſole mutuantur: quia 1. Planetæ quanto ſoli ſunt propinquiores, eo ſunt lucidiores. 2. Sol eſt collocatus in medio planetarum, ut ſuperioribus & inferioribus aſtris lucem ſuam communicet. 3. Luna interpoſitu terræ inter ipſam & Solem obſcuratur; quod non aliam ob cauſam accidit, quam quod radii Solis tum ad eam non pertingunt: pro vario etiam ad Solem adſpectu Luna varie illuſtratur, ac diverſas induit figuras.

II. Omnes ſtellæ ex ſe etiam aliquid propriæ & congenitæ lucis poſſident, quia Luna in eclipſi rubens quodammodo adparet, quod non eſſet niſi aliquid luminis in ſe contineret.

OBSERVATIONES.

I. Licet aſtra lumen à ſole accipiunt, nullum tamen ſidus ſupra ſolem exiſtens patitur defectum luminis ſive eclipſin interjectu terræ, quemadmodum luna, quia cum maxime à terra iſta ſidera diſtent, ejus umbra intrare non poſſunt: Nullum etiam eorum ſubit viciſſitudinem facierum ac luminum, quia lumen à ſole vibratum ſemper illa perfecte illuſtrat, cum ad id nihil impedimenti intervenire queat. At in luna non ita res ſe habet, quæ, pro diverſitate adſpectus & diſtantiæ, nunc magis nunc minus ex parte inferiori, qua nos ſpectat, ſoli patet, atque ita prout magis vel minus illuſtratur, ita lumen & figuram mutat.

II. Planetæ Sole inferiores, ſc. Venus & Mercurius, ſi aliquam imminutionem luminis ſortiuntur, adeo parva eſt ut videri non poſſit; nam Venus non poteſt tegere niſi centeſimam Solis partem, & Mercurius minorem, cum ſit Venere minor; cumq; propria luce magis abundent quam Luna, eorum obſcuratio non poteſt deprehendi, ſed bene dari.

III. Maculæ Lunæ, quæ in plenilunio adparent

adparent, proveniunt ex inæqualitate corporis lunaris, quod quædum ejus partes ſint rariores, quæ minus, quædam denſiores, quæ magis luceant: non ergo ex illis maculis poteſt colligi, quod Luna lumen à Sole non recipiat.

IV. Quod lumen Lunæ, quod alias in eclipſi videtur, nec in novilunio, nec poſtea adpareat ſecundum eam partem quæ eſt averſa à Sole & nos reſpicit, non ideo fit, quod Luna nihil luminis congeniti & proprii in ſe contineat, ſed quia interdiu pars non illuminata à Sole, nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti & reliquæ ſtellæ; nocturno vero tempore partes non illuminatæ ſuperantur atque obteguntur illuminatarum fulgore.

Quæſtio IX.

An elementum ab Ariſtotele l. 3. de cœlo c. 3. t. 31. recte definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. ELementa dupliciter conſiderantur: 1. Abſolute, quatenus ſunt partes mundi integrantes & ſic poſſuut definiri; Elementa ſunt corpora ſimplicia, quæ propter gravitatem & levitatem ſuam recto feruntur motu, atque in locis propriis conſtituta, una cum cœlo mixtiſque corporibus totum mundum integrant. 2. Relate, quatenus ſunt principia miſtionis; & ſic elementum ab Ariſtotele recte definitur, Corpus ſimplex, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus ineſt potentia aut actu, ipſum autem eſt indiviſibile in diverſa ſecundum ſpeciem.

II. Elementum dicitur *Corpus*, ad excludendam materiam & formam & omnia quæcunque non ſunt corpora.

III. Vocabulum *ſimplex* in definitione elementi non opponitur compoſito, quaſi elementa non eſſent compoſita ex materia & forma; ſed opponitur mixto, quod nempe elementa non ſint miſta, & quod in alia ſpecie differentia non poſſint dividi, quo ipſo à miſtis corporibus diſtinguuntur, quæ dividuntur in elementa ſpecie differentia.

IV. Elementum dicitur quidem corpus ſimplex, ſed non ſimpliciſſimum quemadmodum cœlum, quod eſt ſimplicius elementis, quia cœlum neque eſt miſtum, neque ad miſtionem concurrit; Elementa vero quamvis etiam non ſint miſta, & ſic recte vocantur corpora ſimplicia, interim tamen ad miſtionem concurrunt.

V. Elementum ex ſe & in ſua natura conſideratum, qualitatibus ſecundis, quæ ex congreſſu plurium primarum qualitatum conſtituuntur, non eſt præditum; e.g. aqua ex ſe nullum habet ſaporem, neque nutrit; fit autem ſapida, & ad nutritionem facit, quatenus cum aliis corporibus congreditur aut permiſcetur. Ergo elementum ex ſe & in ſua natura conſideratum, eſt corpus ſimplex.

VI. Illa definitionis verba, *in quod cætera corpora reſolvuntur*, adjiciuntur ad removendum cœlum, quod licet ſit corpus ſimplex, non tamen in ipſum alia corpora reſolvuntur.

VII. Quamvis quodlibet elementum dividi poſſit in materiam & formam, quæ inter ſe ſpecie diſident, inſuper etiam in alia corpora completa, v. g. aer in ignem & aquam, ſiquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera vero aqua produci poteſt; nihilominus tamen in definitione Ariſtotelis elementum recte dicitur *indiviſibile in ſpecie diverſa*, ſcilicet in eo tantum genere,

nere, in quo eſt elementum. Cum igitur ſit elementum corporum, debet eſſe indiviſibile in alia corpora ſpecie diverſa. Materia vero & forma non ſunt corpora. *Sic licet* ex materia unius aeris, v. g. educatur forma ignis & aquæ, non dicitur aer dividi in illa, ſicut mixtum in elementa, nam aer non habet in ſua materia diſpoſitiones & aquæ & ignis temperatas, ſicut illas habet mixtum: & ideo hæc non dicuntur eſſe in aere virtute, ſed in ſola radicali & remota potentia materiæ.

Quæſtio X.

An quodlibet elementum poſſit generari ex quolibet? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter tranſmutationem elementorum quoad totum, & inter tranſmutationem quoad partes. Hæc quæſtio non ita eſt accipienda, quaſi unum elementum poſſit totum aliud in ſe convertere; non enim id per naturam fieri poteſt, ut teſtatur experientia tot ſeculorum, quibus omnia quatuor elementa ſervata in mundo fuere: ſed de corruptione & generatione elementorum quoad partes duntaxat eſt quæſtio.

II. Aer poteſt immediate generari ex igne, licet aeris frigiditas ſit exigua, ignis vero calor ſummus; nam ut aer ſufficienter perimat calorem ignis, multa ei auxilio eſſe poſſunt; primo, externa quædam & adventitia frigiditas; ſecundo, materiæ copia, quæ exiguæ ignis portioni admovetur; tertio, influxus quidam cœlorum coercentium ipſum calorem ignis: His ſiquidem omnibus fieri poterit, ut tantum remittatur calor ignis, quantum ſatis ſit ut diſponatur ad formam aeris, maxime cum ejus ſimiliter ſiccitas facile fuerit per ſummam aeris humiditatem expulſa. Eodem modo proportionaliter reſpondendum eſt, ſiquis negaret, aerem remiſſe calidum poſſe generari ex aqua ſumme frigida.

III. Quamvis ignis majorem levitatem & raritatem aeris levitate & raritate prærequirat in materia, tanquam diſpoſitionem, ut in illa recipiatur, nihilominus tamen aqua immediate poteſt fieri ignis: Nam non eſt inconveniens, quod dum aqua eſt in via corruptionis, ſit ſub majori levitate & raritate & calore quam aer, quia non repugnat, quod diſpoſitio naturalis aeris ſit minor diſpoſitione violenta ipſius aquæ, præſertim cum tendit ad id quod calidum eſt & rarius ipſo aere, ſc. ad ignem.

IV. Ex igne poteſt generari aqua. Quamvis enim non poſſit ignis ſub ſumma frigiditate conſiſtere, adeo ut deſinat dici calidus; poteſt tamen aliquam ſuſcipere, quæ ſit ſufficiens ut aqua ſe in ejus materiam inſinuet, maxime cum ejus humiditas aliunde ab aſtrorum influxu & majori materiæ copia roborata, ipſius ignis ſiccitatem perimere poſſit, & ſe in ejus locum ſubrogare: ubi autem aquæ forma ſeſe in illam ignis materiam remiſſe refrigeratam, & adhuc remiſſe calidam inſinuaverit, expellit reliquos caloris gradus, & ſuum nativum frigus intendet, ſicque poterit tandem ſe ad naturalem ſtatum reducere.

Quæſtio IX.

An elementa in ſuis locis gravitatem & levitatem habeant? Neg.

I. Aer non degravat noſtra capita; & qui ſub aquis natant aquæ pondus non experiuntur. Si vero aer & aqua in regione propria gravitarent, & deorſum niteren-

niterentur, non poſſent non ſubjecti homines onus magnum ſentire, ſicut ſentiunt qui terram vel aquam à proprio loco extractam ſuſtinent.

II. Singula elementa moventur ad propria loca, tanquam ad propriam perfectionem, ut in illis optata fruantur quiete, & illis adeptis quieſcunt: igitur virtus motiva naturalis eorum ad hunc ſolum terminum propendet, & inclinat: Hoc ergo adepto, non erit principium ultra tendendi; atque adeo repugnat, quod ſi elementa in propria ſede perfecta conſtituta ſint, ulterius cieri naturaliter nitantur gravitando aut levitando.

OBSERVATIONES.

I. Gravitas & levitas dupliciter accipiuntur: 1. Pro actu primo, ſeu virtute moventi deorſum vel ſurſum: & ſic certum eſt gravitatem & levitatem convenire elementis, etiam in ſuis propriis locis exiſtentibus; quia habent ſemper potentiam movendi & tendendi ad ſua loca naturalia, ſi ab illis ſeparata fuerint. 2. Pro actu ſecundo, ſeu operatione atq; impulſu, qui dicitur gravitatio & levitatio: & ſic recte dicitur, elementa nec gravitatem nec levitatem in ſuis propriis locis habere, h. e. nec gravitare nec levitare, cum ibi non moveantur actu.

II. Elementa bifariam conſiderari poſſunt: 1. Ut à natura ſunt in ſuis ſphæris perfecte collocata, ita ut gravius ſit ſub minus gravi, & levius ſupra minus leve, ignis ſupra aerem & aqua ſupra terram. 2. Ut contra ſuam naturalem conditionem collocantur, ut magis grave ſupra minus grave, & minus leve ſupra magis leve. Poſteriori modo gravitant & levitant, quia non ſunt in proprio loco; ſed non priori modo.

III. Diſtinguendum eſt inter elementa media pura, quæ in propriis locis nec gravitant nec levitant; & inter elementa media impura, & peregrinis qualitatibus imbuta, prout apud nos ſunt, quæ ex qualitate addita gravitante poſſunt gravitare. Idcirco, *utres aere pleni* graviores exiſtunt, & facilius deſcendunt, quam ſi inanes eſſent; quia aer ille, quo replentur, ob admixtos vapores gravitat, & deorſum pellit: ſecus vero contingeret, ſi puro & elementari aere utres adimplerentur.

IV. Lignum centum librarum velocius per aerem deſcendit quam plumbi libra; quia ejuſmodi lignum gravitate terræ & aquæ excedit plumbum: nec ejus deſcenſum retardat levitas aerea, quæ in ſuo loco naturali non levitat: At per aquam plumbum unius libræ citius deſcendit, quam lignum ejuſdem ponderis, quod ſupernatat; quia levitas aerea lignum tenet ne deorſum labatur, non autē plumbi librā, quia hæc parum levitatis in ſe continet.

V. Aqua in ſua ſphæra non dicitur gravis, dum ei ſtat quaſi pro centro magis grave, id eſt, terra, cum qua fere unum globum facit. Dato autem quod ab aqua ſubduceretur magis grave, ipſa eſſet inter gravia graviſſima, & ſic oporteret eam imum locum occupare: Idem eſto judicium de adſcenſu aeris, ſi ſphæra ignis tolleretur. *Ignis vero & aer*, ſi ab illis ſubducerentur aqua & terra, niſi periculum vacui adeſſet, non deſecenderent, quia eorum motus non eſt deorſum, ſed ſurſum, nec ſunt elementa gravia, ſed levia.

Quæſtio XII.

An duo elementa ſint gravia, & duo levia? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Duobus modis aliquod elementum ſumme grave, aut ſumme leve dici poteſt:

poteſt: 1. Ut ſumme grave nuncupetur, quod ſuopte pondere infra omnia alia elementa fertur, ut eſt ſola terra: Et ſumme leve, quod ſuopte ſupra alia omnia elementa adſcendit, ut eſt ſolus ignis. 2. Ut ſumme grave adpelletur, quod nullam partem habet levitatis: Summe leve, quod nullam partem obtinet gravitatis. Sic duo elementa inferiora, nempe aqua & terra dicenda ſunt ſumme gravia, & duo elementa ſuperiora, nimirum aer & ignis, ſumme levia.

II. Levitas & gravitas in elementis mediis bifariam conſiderari poſſunt: 1. Per ſe, & ſic illa dicenda ſunt elementa gravia, quæ per ſe & ex ſua natura deorſum tendunt, ut terra & aqua; & illa erunt levia, quæ motum ſurſum habent ex ſua natura, ut aer & ignis. 2. In comparatione, & in reſpectu, & ſic poſſunt habere diverſas rationes, quatenus ad extrema elementa comparantur: Ita aqua poterit dici levis comparata gravitati terræ, & gravis comparata levitati aeris & ignis. Primo ergo modo hac in quæſtione elementa conſiderantur, non vero ſecundo.

III. Diſtinguendum eſt inter proprias virtutes motivas, & inter intrinſecum impellens. Cum aqua à loco terræ adſcendit, & aer deſcendit ab ignis loco, non à propriis virtutibus motivis id evenit, ſed ab extrinſeco impellente, terra ſcilicet aut igne, ratione majoris gravitatis, vel levitatis: neq; aliud principium confingere neceſſarium eſt, cum adſignatum ſufficiat, maxime cum gravitas vel levitas non ſit principium contrariorum motuum. Adſcenſus autem aquæ, v. g. a loco terræ, vere contrariatur deſcenſui ejuſdem ad eundem locum, ideo nequeunt provenire ab eadem gravitate vel levitate.

IV. Etſi ignis concurrat ad mixtionem, ex eo tamen non ſequitur ignem ex ſua ſphæra deſcendere, atque ſic non eſſe elementum leve ſed grave. Nam multa non immediate ex igne generantur ſed remote, quia gignuntur ex corporibus quæ ex elementis ſunt compoſita. Quemadmodum in generatione miſti, non eſt neceſſe ut is aer qui in ſuprema regione, ſeu illa terra quæ eſt in centro concurrat, ſed ſufficit is aer qui eſt in inferioribus & terra propinqua quæ eſt in mixtis: Ita etiam non eſt neceſſe, quando ex elementis proxime generatur aliquid, ignem ex ſua ſphæra deſcendere, cum ignis tam ſupra quam intra terram reperiatur, nec raro ex aere & ex fumis motis gignatur.

V. Ignis deſcendit in candela non per ſe, ac ſi eſſet elementum grave, ſed per accidens propter pabulum ſive nutrimentum, quia quælibet natura eſt ſui conſervativa; cum ergo flamma non conſervatur abſque pabulo, ideo retrahitur ab alimento; ſemper tamen per pyramidem ipſam adſcendere videmus.

VI. Terra dupliciter conſiderari poteſt: 1. In ſua ſimplicitate & puritate, prout judicatur eſſe in centro, & prope centrum. Hoc modo terra dicitur graviſſima inter omnia gravia. 2. Ut eſt mixta cum vicinis elementis, aere & aqua, ut eſt hæc terra quam pedibus calcamus. Hoc modo aurum, plumbum, & argentum vivum ſunt terra graviora.

VII. Quod plumbum, in quo prædominatur aqua, gravius ſit lapide, in quo prædominatur terra, hoc non fit per ſe, ac ſi aqua eſſet gravior quam terra, ſed per accidens: Nam plumbum, quia corpus eſt ſolidiſſimum, gravitate pollet; Lapis autem, quia tam ſolidus ac compactus non

eſt

eſt, ſed poris locum concedit in quibus aer continetur, minorem obtinet gravitatem.

VIII. Cadavera, in quibus terræ elementum prædominatur, ad vadum feruntur, tamen poſt non multum temporis ſupra aquas emergunt & natant, quia corpora dum putreſcunt, ſolvuntur in ſaniem plurimum habentem aerei flatus, cujus impulſu ad ſummam aquam redeunt ac ſupernatant.

Quæſtio XIII.

An ſub concavo Lunæ detur elementum ignis? Affirm.

I. OMnis qualitas prima corpori alicui ſimplici primo & per ſe ineſt. Summus calor eſt qualitas prima. Ergo corpori alicui ſimplici primo & per ſe ineſt. Non autem ineſt aeri, qui humiditatem ſummam cum aliquo calore ſibi vendicat; nec aquæ ſumme frigidæ & aliquantulum humidæ; nec denique terræ, cum aliqua frigiditate ſumma ſiccitate præditæ. Ergo igni.

II. Si datur ſimpliciter & abſolute grave, datur etiam ſimpliciter & abſolute leve; quia quorum unum contrariorum eſt in natura, eorum in natura eſt etiam alterum, *l.* 4. *de cœlo, c.* 1. Atqui datur ſimpliciter & abſolute grave, nimirum terra. Ergo datur etiam ſimpliciter & abſolute leve, nempe ignis; qui cum ſit corpus leviſſimum, proprius ejus locus erit ſupremus in regione elementari, qui eſt infra ſphæram Lunæ.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter id quod igni per ſe & ratione eſſentiæ convenit; & inter id quod igni per accidens & ratione materiæ competit. Eſſe lucidum, ardere, *&c.* competit igni non per ſe, & ratione eſſentiæ, cum ardere, comburere, *&c.* ſit actus ſecundus, qui non eſt rei eſſentia; ſed per accidens, & ratione materiæ, quoniam pro diverſitate materiæ ignis eſt magis vel minus denſus; ut denſior eſt in pice, quam in vino ſublimato, & ferrum ignitum vehementius urit quam ignis in ſtipula; quia ibi materia eſt denſior quam hic. *Quod igitur* ignis elementaris non, ſicut noſter ignis culinaris, videtur, fit propter ipſius raritatem, quia ipſum aerem & ventum, qui pari modo non videntur, exuperat: non denſa tantum corpora ſunt lucida, viſuique obvia.

II. Licet ignis de ſe ſit maxime activus, non poteſt tamen ignis elementaris alia corpora deſtruere, tum quia ab influxu cœlorum cohibetur ejus acrimonia, *tum* quia rariſſimus eſt, & propterea minus potens ad agendum. Secus vero ſe res haberet, ſi tota cœleſtis machina ex igni coagmentata eſſet. Nam cum ſtellæ materiam denſiorem, magiſque compactam & cohærentem habeant, ſintque tum mole tum numero longe ampliſſimæ, ſi igneæ forent, tantum ex ſe calorem ſunderent, ut eum nulla cohibere vis poſſet, atque adeo reliquis corporibus interitum adferrent.

III. Diſtinguendum eſt inter ignem contrariorum injuriis obnoxium, & inter ignem à contrariorum injuriis immunem, Ignis noſter culinaris & impurus, quoniam contrariorum patet injuriis, nutrimento indiget ut ſubinde reſtauretur: Ignis vero elementaris in propria ſphæra exiſtens, quia illic tum ſua magnitudine, tum activitate immunem ſe protegit à contrariorum injuriis, paſtu non indiget ut conſervetur.

IV. Poteſt

IV. Potest quidem ignis à misto deduci, sed ut comprobet suam sphæram esse concavum Lunæ, in quocunque loco generetur, semper sursum adscendit. Nunquam tamen adscendit ad concavum Lunæ, etsi adscendere conetur, ob contrariorum interjacentium resistentiam.

V. Nihil refert, quod ignis calidissimus, summeque actuosus copuletur cœlo omnium corruptricium qualitatum experti, quia cum cœlum indissolubile sit, nullam ab igne noxam capit.

VI. Ignis quidem absumit & destruit, nisi refringatur. Cum vero ignis ille, qui ad mixtionem venit, cum elementis contrariis congrediatur, ac per actionem contrariarum qualitatum vis ejus exuperans debilitetur & hebetetur, mixtionem sine noxa ingreditur.

VII. Usus ignis sub concavo Lunæ est, complere illud spatium inter concavum Lunæ, & supremam aeris regionem, & esse partem mundi integram.

VIII. Quando *Arist. l. Meteor. c.* 4. docet, supra aquam esse aerem, & id quod ignem consuevimus adpellare, ignem tamen haudquaquam esse; tunc nihil aliud vult, quam nomine ignis proprie tantum significari inferiorem ignem, qui ob densitatem materiæ ex partium inter se cohæsione validissimus est & acerrime urit: illum autem, qui supra aerem consistit, non proprie, sed ex consuetudine tantum eo vocabulo notari.

IX. In prima rerum creatione omnia quidem elementa fuerunt condita: *Moses* tamen *Gen.* 1. duo solummodo inferiora elementa expresse enumerat, quia hæc tantum adspectu percipiuntur, & rudi populo ad cujus captum sese adcommodabat, notiora sunt.

X. Corpus perveniens ad locum suum desistit moveri, scilicet eo motu quo fertur ad suum locum. Sic ignis sub concavo Lunæ non movetur sursum, sicut movetur ad suum locum tendens, sed motu circulari, raptus vel circumvectus à cœlo.

XI. Distinguendum est inter id quod est alicui naturale ratione efficientis, quando scilicet aliquid proficiscitur non à principio extrinseco sed intrinseco; & inter id quod est naturale ratione finis, quod licet à principio extrinseco fiat, non tamen ordinatur ad destructionem, sed potius ad perfectionem rei. Sic motus ignis in orbem est naturalis ipsi igni, scilicet ratione finis, quia ad conservationem ejus dirigitur: sed non est naturalis ratione efficientis, quia intrinsece consideratus motus sursum naturaliter igni competit, motus vero in orbem extrinsece fit à cœlo.

Quæstio XIV.

An aer sit elementum humidissimum?

Affirm.

I. QUidquid inter omnia elementa facillime continetur terminis alienis, id summe est humidum. Atqui aer inter omnia elementa facillime continetur terminis alienis. Ergo aer summe est humidus.

II. Quod transit omnia membra, & undiquaque omnia humectat, id est humidius aqua, quæ, teste experientia, humectat tantum in superficie. Atqui aer transit omnia membra, & undiquaque omnia humectat. Ergo est humidior aqua, & per consequens humidissimum elementum.

OBSERVATIONES.

I. Humor dupliciter potest considerari: 1. Pro facile terminabili alieno termino

no, & sic primo competit aeri. 2. Pro crasso humore magis conducente pro constituendis mixtis humidis, & connectendis eorum partibus, & sic maxime humida est aqua.

II. Aer interdum difficile alieno termino continetur, ut in ventis, sed id fit per accidens, propter impetum quo venti cientur, qui impetus aeri non est naturalis. Per se igitur aer alieno termino facile continetur.

III. Distinguendum est inter id quod magis humectat per se, & inter id quod magis humectat per accidens. Aqua magis humectat quam aer, non per se, sed per accidens, propter densitatem & crassitiem materiæ in qua est humiditas aquæ, quia enim aqua propter crassitiem corporibus magis adhæresci t, diutiusque retinetur, humectare fortius valet: Humiditas autem aeris, quia in tenui est subjecto, actum humectandi habet remissiorem. *Praterea*, non ideo aliquid dicitur humidius, quod magis humectat, sed quod difficilius proprio & facilius alieno continetur termino; quemadmodum definitio humidi indicat, id quod aeri magis quam aquæ competit.

IV. Distinguendum est inter id quod exsiccat formaliter & de se, & inter id quod exsiccat materialiter & per accidens. Aer exsiccat non formaliter & de se, siccitate enim in suo naturali statu omnino caret; sed materialiter & per accidens, quatenus in eo vel frigus vel calor dominatur: per frigus enim exprimit aer partes humidiores ex aliquo corpore, & sic illud exsiccat: per calorem vero partes humidiores in halitum conversæ evaporant, quam evaporationem siccitas comitatur.

V. Pluvia non humectat aerem propria humectatione; id est, non illum magis habilem ad alienum terminum capiendum reddit, imo minus: Sed in eum conjicit aqueos vapores, quos propter densitatem sentimus. Illi igitur magis quam aer humectant, quia substantia eorum est crassior.

VI. Luna dicitur dominari aquæ propter miros effectus in mari: at ratione humiditatis etiam dominatur in aere; unde influxus Lunæ generat pituitam, mucosamque substantiam. Dominatur igitur Luna aquæ, non ob sympathiam humiditatis summæ, sed ejus quæ aquam denominat.

VII. Sola aqua ab *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dicitur esse facile terminabilis, quia mixta terminabilia efficit propter densitatem humiditati conjunctam, quod non præstat aer, quia densitate caret, licet habeat intensiorem humiditatem.

Quæstio XV.

An aer sit calidus? Affirm.

I. Quicquid vi caloris generatur, & a frigore destruitur, id natura sua est calidum. Atqui aer actione caloris excedentis generatur, *(ut cum ignis aquam lebetis in aerem resolvit)* & contra a frigore destruitur & densatur in aquam. Ergo aer natura sua est calidus.

II. Omne leve est calidum: *quia* levitas est comes & consectatrix caloris; unde ea quæ calefiunt, magis rara magisque levia redduntur. Atqui aer est levis. Ergo aer est calidus.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter summe calidum, & inter moderate calidum. Aer est calidus non in summo gradu, sicut ignis, sed moderate. Cum enim aer sit humidus, humi-

humiditas obtundit calorem, ut ſummus eſſe nequeat.

II. Diſtinguendum eſt inter aerem purum, de quo hic quæritur; & inter aerem vaporibus admiſtum, & aliena qualitate affectum. Aer noctu & hyeme eſt frigidus, non quod ultro ad frigiditatem, ut naturæ ſuæ congruentem, ſeſe referat; ſed quia tum vapores & exhalationes, quæ per id tempus ad nativum frigus redeunt, tum cœleſtium corporum influxus frigiditatem inducentes, tum aqua & terra frigida elementa, quorum actionem æſtate & interdiu Solis præſentia impedit aut retardat, aſſidue ipſum refrigerat.

III. Diſtinguendum eſt inter aeris complexionem naturalem, & ſic in omnibus ſuis regionibus eſt calidus; & inter ejus complexionem extraneam, & ſic aer in diverſis regionibus diverſas obtinet qualitates; nam in media regione frigidior eſt quam in ſuprema vel infima, quia in ſuprema regione & motu, quo una cum igne circumagitur, & ignis vicinitate inardeſcit; in infima vero, repercuſſione radiorum ſolarium multum caloris concipit; at in media non ſolum hujuſmodi adventitii caloris auxilia non habet, ſed neque tueri poteſt ſuum naturalem calorem ob halitus è terra & aqua ſolutos, qui cum natura ſint frigidi, ubi eo perveniunt, per antiperiſtaſin ambientis caloris ad naturam redeunt, neque ſolum ipſi frigidiores evadunt, ita ut in pluviam & grandinem cogant, ſed aerem etiam refrigerant.

IV. Aer duplici modo conſiderari poteſt: 1. Abſolute, & ſic non eſt frigidus, ſed calidus. 2. Comparate ſeu reſpective, in reſpectu ad fuligines quæ ex corporibus noſtris calidis foras protruduntur, ſive in reſpectu ad Solis aut ignis intenſiorem calorem: & ſic aer frigidus dici poteſt, nos enim refrigerat; tum quia eo ſumus calidiores, tum quia aer peregrino frigore alget, quo etiam aquam tepentem refrigerat.

V. Oleum, quod eſt aereæ naturæ, in hyeme craſſeſcit non quod natura frigidum ſit, ſed quia præter naturalem ſuam conſtitutionem frigore correptum calore intereunte addenſatur.

Quæſtio XVI.

An terra, an vero aqua ſit elementum frigidiſſimum? Affirm. Poſterius, & Neg. Prius.

QUodcunque elementum cum elemento calidiſſimo, nimirum igni, maxime pugnat, illud eſt frigidiſſimum. Atqui aqua vehementiſſime & perpetuo cum elemento calidiſſimo pugnat. Ergo aqua eſt elementum frigidiſſimum: Si *enim* humiditas tantam pugnam cauſaret, multo magis id aer præſtaret, quia aqua multum eſt humidior; quod tamen nequaquam fieri videmus.

OBSERVATIONES.

I. Terra non petit centrum orbis, id eſt, locum diſtantiorem à cœlo, ne incaleſcat; ſed petit eum locum præcipue ob totius orbis prudentem adminiſtrationem, ad quam ipſa propendet ut pars univerſi.

II. Diſtinguendum eſt inter qualitates nativas, & inter qualitates adventitias, quæ interdum proveniunt à cœlo. Licet terra à fonte caloris, puta cœlo, magis diſtet quam aqua, non tamen ideo eſt judicanda frigidiſſima, quia calor & frigus competunt elementis non à cœlo, ſed per propriam naturam: Sicuti enim frigus aquæ provenit à forma aquæ, ita etiam frigus terræ provenit à forma terræ, & non à cœlo.

III. Eſt

III. Eſt quidem terra elementum graviſſimum, ſed non frigidiſſimum: Nam ſicut ſumma levitas ignis non procedit ex ſolo calore ſummo, ſed ex aliis etiam qualitatibus ejus ſimul ſumptis; ita ſumma gravitas terræ non procedit ex ſola ejus frigiditate, ſed ex cæteris qualitatibus ſimul concurrentibus, nempe ſiccitate, denſitate, & aliis. *Deinde*, non eſt neceſſe, ut ſumma levitas & ſumma gravitas à qualitatibus ſummo gradu inter ſe contrariis (ſc. à calore ſummo, & frigore ſummo) gignantur: non enim par repugnantia in cauſa & in effectu inquirenda eſt.

IV. Diſtinguendum eſt inter cauſam congelationis adæquatam, & inter cauſam inadæquatam. Frigus eſt cauſa congelationis inadæquata, non vero adæquata. Nam acetum, quod perfrigidum eſt, nunquam gelu ſtringitur. Licet ergo aqua ex ſe frigiditatem ſummam poſtulet, non eſt tamen natura ſua congelata quia frigiditas non puram aquam, ſed exhalatione terrea ſubtili mixtam congelat.

V. Diſtinguendam eſt inter aquam ſecundum nativam ſuam qualitatem, & inter aquam ſecundum adventitiam qualitatem conſideratam. Piſces non poſſent eſſe in aqua, ſi hæc in ſuo nativo temperamento relinqueretur. *Vel dicendum:* Si ideo aqua non eſt elementum frigidiſſimum, quia piſces in ea vivunt; ergo etiam terra non eſt elementum frigidiſſimum, quia in terra quædam quoque animantia vivunt.

VI. Diſtinguendum eſt inter cauſam per ſe, & inter cauſam per accidens. Si motus eſſet cauſa per ſe caloris, & quidem proxima, tunc immobilitas eſſet cauſa frigoris. Jam vero motus eſt cauſa caloris per accidens. Licet ergo terra ſit immobilis, non tamen inde ſequitur, quod ſit frigidiſſima.

Quæſtio XVII.

An terra ſit rotunda? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa de ſe & ex propria ſua natura non vendicant ſibi certam figuram, ſed quatenus ſunt partes hujus univerſi habent figuram rotundam.

II. Diſtinguendum eſt inter rotunditatem mathematice ſeu adcuratiſſime ſumtam, ſic ut omnes lineæ à centro ad circumferentiam ductæ ſint æquales; & inter rotunditatem quoad ſenſum. Terra eſt rotunda non mathematice quia in ſe continet montes & multas inæqualitates; ſed quoad ſenſum, id eſt, tali modo, ut ſi quis eam è regione ſuperiori intueretur ſecundum ejus ſuperficiem continentem & ambientem, eam videret & diceret eſſe rotundæ figuræ. Quemadmodum enim tubercula in pomis aliquibus conſpicua, illis rotunditates ſuas non adimunt; ita montes, quantumvis vaſti, non impediunt, quo minus terra phyſice & quoad ſenſum ſit ac dicatur rotunda.

III. Terra vere interſecat Solem circulariter, ſeu in figuram arcus, ſed à nobis non ſic conſpicitur, quia nobis terra major Sole videtur, & ſic ſolum unam partem terræ interſecare, quæ etſi in ſe habeat altiſſimos montes, & profundiſſimas valles, tamen plana videtur, quia reſpectu tantæ molis fere nihil eſt, & terra ad cœlum comparata ſicut punctum ſe habet, unde non poteſt nobis impedire viſionem Solis, niſi per accidens, & ex defectu potentiæ.

IV. Non requiritur in terra figura cubica ad ejus ſtabilitatem ſeu conſiſtentiam

sed ad hanc sufficit, quod terra constituta est in loco suo proprio, ex quo ipso evenit, ut quamcunque habeat figuram loco non dimoveatur.

V. Terra videtur plana propter immensam ipsius molem, ex maximo enim circulo si quis exiguam tantum partem capiat, videbitur illi facere rectam lineam, licet imperceptibiliter incurvetur.

VI. Distinguendum est inter motum in proprio loco; & inter motum extra proprium locum. Motus in proprio loco arguit figuram, non vero motus extra proprium locum. Quando igitur terra tendens ad primum locum non movetur motu circulari, sed motu recto deorsum, ille motus fit extra proprium locum; ideo ex eo non potest colligi, quod terra non habeat figuram rotundam.

Quæstio XVIII.

An terra, cœlo comparata instar puncti se habeat? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quando dicitur, quod terra respectu cœli se habeat ut punctum, non intelligatur Physice & naturaliter esse punctum indivisibile, cum vere sit corpus trinam dimensionem habens; sed habere se instar puncti idem est ac habere insensibilem magnitudinem, non absolute sed comparate, nempe respectu cœli: *id est*, tanta est magnitudo cœlorum, ut si comparemus ei terræ magnitudinem, terra videatur esse veluti punctum; sicut granum arenæ est veluti punctum indivisibile comparatum cum magno ædificio.

II. Terra comparatur *vel* cum firmamento, aliisque orbibus superioribus: *vel* comparatur cum orbibus inferioribus: Terra est instar puncti scilicet respectu firmamenti aliorumque orbium superiorum, quia si cum inferioribus orbibus comparatio fiat, non eodem pacto se habet terra ad omnes. Imprimis enim respectu orbis Lunæ notabilem obtinet quantitatem.

III. Id quod de terra comparatione cœli dicitur, enunciatum quoque de globo, qui ex aqua & terra constat.

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An sint quatuor primæ qualitates elementares? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quatuor hæ qualitates, *calor*, *frigus*, *humor*, & *siccitas* non sunt absolute primæ existimandæ, sed primæ inter corporeas & sensibiles, ut excludantur qualitates spirituales, & quæ non cadunt sub sensum: Item sunt primæ inter eas, quæ corporibus elementariis insitæ ac peculiares sunt, ut removeatur lux, figura, & occulta virtus atque influxus, per quem corpora cœlestia in sublunarem mundum agunt, & denique omnia, quæ tam corporibus dissolubilibus, quam indissolubilibus communia sunt.

II. Omnes aliæ qualitates, quæ vel elementis, vel concretis ex elementis conveniunt; his qualitatibus sunt posteriores, ideoque merito hæ dicuntur primæ inter elementares.

III. Potentiæ vitales non possunt dici primæ qualitates, quia præsupponunt in subjecto commixtionem & temperamentum.

tum primarum qualitatum tanquam dispositiones necessarias, ut in eo recipiantur: Nam potentiæ vitales, ut vegetativa, generativa, & loco motiva, atque etiam potentiæ sensitivæ non possunt recipi, nisi in organo vel parte corporis, aut in toto corpore talis temperamenti, ut debito modo possint suas operationes exercere: quare ordine naturæ, saltem in genere causæ materialis, præsupponunt qualitates primas; sed quia ab eis non procedunt tanquam à causa efficiente, non dicuntur qualitates secundæ.

IV. In elementis, præter quatuor vulgatas qualitates, non dantur qualitates virtuales; quamvis in mistis corporibus insint, quæ resultant ex varia commixtione quatuor primarum qualitatum.

V. Aliqua qualitas dupliciter potest dici prima. 1. Perfectione, quia est aliis perfectior. 2. Casualitate, quia aliarum qualitatum est causa: Et hoc secundo modo quatuor qualitates dicuntur primæ, quia ab istis cæteræ sensibiles & corporales causantur.

VI. Non sequitur; Motus localis prior est motu alterationis: ergo etiam ejus principia, nempe gravitas & levitas priora erunt quatuor primis qualitatibus, quæ sunt principia motus alterationis. Nam motus localis secundum *Aristotelem lib. 8. phys. c. 7.* est prior motu alterationis, si ille in genere sumatur, ut etiam cœlestem lationem, quæ omnem antecedit alterationem, complectitur; si vero in specie consideretur, ut solum motum localem elementorum comprehendit, non est prior alteratione.

VII. Quamvis gravitas & levitas sint causa motus, & motus sit causa caloris, non tamen gravitas & levitas sunt causa caloris, quia motus non est causa per se caloris, sed tantum per accidens: Ideoque gravitas & levitas, quæ dicuntur causæ motus, sunt tantum causæ alicujus causæ per accidens, & non per se caloris.

VIII. Ut calor sit prima qualitas sufficit, quod à nulla alia qualitate alterativa corporibus sublunaribus peculiari oriatur, quod certe verum est, etsi à motu & luce proficiscuntur, quocunque modo id fiat, sive per se, sive per accidens, quia motus non est qualitas; lux vero, etsi sit qualitas, non est tamen peculiaris qualitas sublunaribus corporibus, sed per omnes cœlestes globos diffusa.

IX. Siccitas producitur à calore & humor à frigore non per se, sed per accidens, quatenus scilicet calor resolvendo humidiores partes in vapores, siccas relinquit; & frigus uniendo humidiores cum siccis, impedit ne in exhalationem abeant. Ergo per accidens calor & frigus exsiccant & humectant, per se vero calefaciunt & infrigidant: Unde calor & frigus sunt distinctæ qualitates à siccitate & humiditate.

Quæstio II.

An Aristoteles lib. 2. de gen. & cor. c. 2. quatuor primas qualitates recte definierit? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. NOn definiuntur hæ quatuor qualitates per proprias & internas actiones, e. g. calidum per actum humectandi, &c. 1. *Quia* definitio debet definitum tanquam obscurum declarare, quod sane non fieret, si definirentur qualitates per internas actiones, nemo enim ignorat calorem calefacere. 2. *Quia* elementa considerantur hic quatenus sunt principia corporis mistii er-

go etiam qualitates elementorum definiuntur per actiones, quas edunt in solis mistis.

II. Per *homogenea* in definitione caloris intelligi debent non solum quæ sunt ejusdem speciei, sed quæ similem habent temperiem, & in unam naturam converti possunt, cum in concoctione diversa alimenta in eandem chyli naturam coeant, & in eodem vase pix & cera liquefacta vi caloris simul admisceantur & congregentur. Sic per *heterogenea* intelliguntur non tantum quæ sunt diversæ speciei, sed etiam quæ diversi temperamenti, nec in unam naturam redigi possunt.

III. Quemadmodum interdum calor per accidens heterogenea congregat; ut quando lutum & paleæ luto permistæ vi caloris ita constringuntur, & indurescunt, ut separari nequeant, quia calor partes tenuiores in luto aqua madefacto in halitus resolvit atque extrahit: Sic etiam per accidens frigus heterogenea disgregat; qua ratione lachrymæ per frigus intensum hyberno tempore ex oculis exprimuntur, quod fit propter lacrymarum tenuitatem quod non tam cum cæteris crassis corporibus constringantur, quam exprimantur atque à crassis elabantur.

IV. Aliquando calor disgregat res homogeneas, sed etiam per accidens, corrumpendo cujusque temperaturam: ut, vas cum cumpitur calore nimio, quem ferre non potest; quod si posset liquari vas, omnes ejus partes evaderent continuæ. Quando ergo *Aristoteles* dicit, calorem congregare ea quæ sunt ejusdem generis, intelligit, quando habent dispositionem ut possint congregari: Actiones enim recipiuntur in subjectis, secundum eorum dispositionem & naturam.

V. Saxa frigore dirumpuntur, non per se, sed per accidens, quatenus ipsorum partes nimis constringuntur frigore, & ideo dum se angustius coarctant, coguntur dissociari.

VI. Distinguendum est inter contrariorum effectus primarios, & inter secundarios. Contraria habent contrarios effectus suos primos, unde calefacere tanquam effectus caloris contradicit infrigidare ceu effectui frigoris: in secundariis autem possunt convenire; sic calidum & frigidum conveniunt in actione congregandi secundum aliam atque aliam rationem.

VII. Ignis non facile circumscribitur termino alieno, nempe continentis, quia corpora continentia ob agendi acrimoniam absumit; imo, si undique alieno termino cohibeatur, perit; ut in furno undique obcluso.

VIII. Glacies, licet sit humida, facile tamen continetur termino proprio, quia glacies habet etiam siccitatem aliquam admixtam ratione cujusdam terreæ concretionis, & ideo ratione illius siccitatis proprio termino cohibetur.

Quæst. III.

An symbolica elementa in sese facilius transmutentur? Affirm.

UBi erit facilior corruptio, ibi erit facilior transmutatio; quia corruptio unius est alterius generatio. Atqui inter symbolica elementa est facilior corruptio: cum contrarium non inveniat tantam resistentiam ad corrumpendum, sicut in eo, quod sibi per duas qualitates resistit, id est in non symbolico. Ergo inter symbolica elementa erit facilior transmutatio.

Ob-

OBSERVATIONES.

I. Elementa ſymbolica dicuntur, quæ habent qualitatem ſimilem, ſeu quæ in una qualitate conveniunt; ex. gr. *ignis & terra* ſunt elementa ſymbolica, quia habent qualitatem ſimilem nempe ſiccitatem: *aqua & ignis* ſunt elementa non ſymbolica ſive aſymbola, quia nullam habent qualitatem ſimilem.

II. Facilius tranſmutari in hac quæſtione non idem ſignificat ac pauciora in conflictu amitti, ſed idem eſt ac celerius converti.

III. Inter elementa ſymbolica quæ qualitatem paſſivam, ſc. ſiccitatem vel humiditatem, habent communem, facilior erit tranſmutatio, quam inter elementa, quæ qualitatem activam, ſc. calorem vel frigiditatem, habent communem.

IV. Eſt quidem eadem proportio unius ad unum, quæ eſt duorum ad duo, ſcilicet cæteris paribus; id eſt, quando tantam proportionem & convenientiam habent duo ad duo, quam habet unum ad unum: Cum vero in ſymbolicis ſit major proportio quam in non ſymbolicis, igitur non tanta erit difficultas in ſymbolicis propter unam qualitatem corrumpendam, quanta in non ſymbolicis propter duas.

V. Dum dicimus ſymbolica facilius tranſmutari, hoc intelligimus, ſi cætera ſint paria; ſi enim non eſſent omnia paria, poſſet inter non ſymbolica facilior eſſe tranſmutatio, ut ſi materia iſtorum non eſſet æqualis, impedimenta ex parte ſymbolicorum per accidens majora, & ſimilia: Hinc videmus guttam aquæ citius abſumi à magno igne quam pars parva terræ, quia terra, ſub qua multum eſt materiæ, magis reſiſtit quam gutta aquæ, quæ facilius conſumitur. Item aquæ portiuncula, quæ ob ſuam exiguitatem parum reſiſtit, celerius in ignem abit, quam magna aeris portio: cum tamen ignis & aqua inter non ſymbolica, aer & ignis inter ſymbolica numerentur. Sed hoc ex accidente evenit, ut patet.

VI. Diſtinguendum eſt inter actionem majorem, & inter actionem faciliorem. Ubi eſt contrarietas, ibi quidem major eſt actio, quia contraria reagunt; non vero ibi eſt etiam facilior actio, quia facilitas tranſmutationis non eſt repoſita in contrarietate, ſed in minori reſiſtentia. Quamvis igitur non ſymbolica ſint magis contraria quam ſymbolica, cum opponantur in utraque qualitate, tamen ex eo non poteſt colligi quod ſit facilior tranſmutatio.

Quæſtio IV.

An qualitates elementorum ſymbolica differant ſpecie? Negat.

QUæcunque diſtinguuntur ſpecie ſe mutuo non intendunt: quia intenſio qualitatum fit additione graduum ejuſdem ſpeciei, ex quibus una totalis conſurgit. Qualitates ſymbolicæ ſe mutuo intendunt & augent: Calor enim ignis intendit calorem aeris, & frigus aquæ augetur a frigiditate terræ. Ergo qualitates ſymbolicæ non diſtinguuntur ſpecie.

OBSERVATIONES.

I. Symbolicæ qualitates dicuntur, quæ ſub eodem nomine pluribus elementis inſunt: ut, calor aeri & igni, humiditas aquæ & aeri, ſiccitas terræ & igni, frigiditas terræ & aquæ.

II. Quamvis elementa ſpecie diſtinguantur, non tamen eorum qualitates, v.g. calor ignis & calor aeris, etiam ſpecie differunt: Nam cygnus & nix ſpecie diſtinguuntur

guuntur, & tamen una est horum albedo secundum speciem; unde diversitas subjectorum est materialis, & non formalis & specifica.

III. Distinguendum est inter rerum specie distinctarum proprietates quarti modi & reciprocas, quæ specie distinguuntur; & inter rerum specie distinctarum proprietates secundi modi & non reciprocas: quales sunt symbolicæ illæ qualitates respectu eorum elementorum specie differentium quibus insunt. Non enim v. g. calor est proprietas ignis reciproca, & quarti modi, sed tantum secundi, qui modus proprii est improprius, & ideo etiam potest aeri convenire: reciproca vero proprietas ignis (*& idem judicium de aliis elementis*) est combinatio duarum qualitatum siccitatis & caloris, quæ in nullo alio elemento reperitur.

IV. Est quidem siccitas in elemento terræ conjuncta cum densitate extrema; in elemento vero ignis cum raritate summa: ex eo tamen non sequitur, quod siccitas ignis & terræ differant specie; alioqui albedo in pomo amaro, & in lacte dulci distinguerentur specie. *Deinde*, raritas in igne non provenit ex sola siccitate, sed ex calore summo cum siccitate dominante; quæ complicatio cum non conveniat terræ, nihil mirum si tantam densitatem obtineat, ignis autem tantam raritatem; quod similiter quoad levitatem & gravitatem accidit.

V. Distinguendum est inter actionem immediatam, à qua specifica convenientia qualitatum petenda; & inter actionem mediatam. Humiditas aerea & aquea habet eandem specie actionem immediatam, quæ est humectatio, licet non eandem actionem mediatam, nec eundem specie effectum vendicet; nam humiditas aquea extinguit ignem, aerea fovet nutritque, ut videre licet in oleo & cera. Conservat itaque humiditas aerea ignem, non per se duntaxat ac vi sua, sed ob pinguedinem: aqua vero etiam præcalida & fervens igni superinjecta, eum ob suam crassitudinem suffocat, removendo aerem, sine cujus adpulsu & ventilatione neque flamma nec alius quivis ignis conservari potest.

VI. Calor ignis non differt specie à calore aeris, quamvis ille non possit esse cum summo humido, quemadmodum hic; id enim est propter intensionem majorem vel minorem, non tamen ob differentiam specificam: Sicut calor ut sex non potest esse cum frigiditate ut quinque, at calor ut tria potest; non tamen ob id colligitur calorem ut quinque, & calorem ut tria specie differre. Compatitur igitur caliditas aeris secum humiditatem, quia non est in summo caliditatis gradu, sicut caliditas ignis.

VII. Calor elementaris non differt specie ab animali & cœlesti. Nam tactus, qui tactilium qualitatum, de quarum numero est calor, optimus judex est, aliam differentiam non agnoscit inter omnes calores, à quocunque proficiscantur, quam accidentariam penes excessum & defectum, seu majus & minus, quæ speciem non mutant, sed accidentariò tantum discriminant.

Quæst. V.

An qualitates primæ sint elementorum forma substantiales? Negat.

I. Quod uni est substantia, alteri non est accidens. At qualitates mixtis sunt accidentia

accidentia. Ergo elementis non ſunt ſubſtantiæ.

II. Nulla forma ſubſtantialis eſt per ſeſe ſenſibilis tactu. Qualitates ſunt per ſe ſenſibiles tactu. Ergo non ſunt formæ ſubſtantiales.

III. Subſtantiæ non ſunt ſibi invicem contrariæ. Qualitates ſunt ſibi invicem contrariæ. Ergo qualitates non ſunt formæ ſubſtantiales.

OBSERVATIONES.

I. Corpus dupliciter conſiderari poteſt: 1. Ut eſt ſubſtantia compoſita ex materia & forma ſubſtantiali. 2. Ut eſt corpus ſenſibile: & hoc ſecundo modo, *Ariſt. l. 2. de Gen. & cor. c. 2. t. 7.* dicit, primas qualitates eſſe principia corporis ſenſibilis, ut ſenſibile eſt, & eſſe formas accidentales corpus ſenſibile qualificantes.

II. Diſtinguendum eſt inter differentias primas, eſſentiales, & maxime proprias; & inter differentias ſecundas, & accidentales. Qualitates primæ ſunt elementorum differentiæ, non primæ, eſſentiales, & maxime propriæ, ſed ſecundæ, & accidentales, nobis ſcilicet notæ, quia ignoramus intrinſecas differentias, & ita per notiores explicamus. Quando enim differentiæ rerum occultæ ſunt, accidentia illis maxime conjuncta pro illis ſumuntur.

III. Elementa in ſua ſubſtantia non ſunt contraria, ſicut nec aliæ ſubſtantiæ inter ſe, ſed ratione ſuarum qualitatum. Poſtquam enim, *Ariſt. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dixit, *elementa eſſe contraria*, ſtatim declaravit dicens, *prout contingit ſubſtantiam ſubſtantiæ contrariam eſſe*; ac ſi dixiſſet, illa contrarietas eſt in elementis, quæ ſubſtantiis permiſſa eſt, ſcilicet ſecundum ſuas qualitates.

IV. Quamvis ablatis qualitatibus elementa ipſa auferantur, & poſitis ponantur, non tamen qualitates ſunt formæ elementorum ſubſtantiales, quia etiam propriæ paſſiones inſeparabiliter inhærent ſubſtantiæ ſuæ propriæ. Ablato igitur calore aufertur ignis, non primo, ſed quia calor ablatus aufert ipſam formam. Et hoc idem dicatur de aliis elementorum qualitatibus.

V. Diſtinguendum eſt inter agens, ſive principium motus primum, & principale; & inter principium motus ſecundum, quod dicitur inſtrumentale, & ſecundarium, ut ſunt primæ qualitates, & hoc poteſt eſſe accidens. Præcipuæ elementorum actiones oriuntur à primis qualitatibus, tanquam ab inſtrumentis formarum ſubſtantialium, principalius vero ab ipſis formis, quas oportet à qualitatibus diſtinctas eſſe.

VI. Eſſentia elementorum cognoſcitur quidem à qualitatibus tanquam à poſteriori, ipſæ autem non largiuntur eſſentiam elementis, ſed proxime ab ipſa fluunt.

Quæſtio VI.

An actio ſit in agente, an vero in patiente?

Negat. prius, & Affirm. poſterius.

I. IN quo ſubjective eſt terminus actionis, in eo ſubjective eſt ipſa actio. Sed terminus actionis eſt in patiente: ex. gr. cum ignis calefacit aquam, calor productus, qui eſt terminus calefactionis, non eſt in igne calefaciente, ſed in aqua. Ergo etiam ipſa actio eſt in patiente.

II. Si actio tranſiens eſſet in agente, agens per eam mutaretur. Sed conſequens eſt falſum. Ergo & antecedens. Conſe-

quentia probatur præsupponendo agens actione transeunte aliquando agere, aliquando non; quod patet in magnete, qui aliquando trahit ferrum, aliquando non. Ponatur igitur agens antea non egisse, jam autem agere, certum est ipsum esse mutatum, si in eo est actio, quia illud mutatur, in quo jam est aliquid quod prius in eo non fuit.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter actionem immanentem, quales sunt volitiones & cognitiones; & inter actionem transeuntem. Non est hæc quæstio de actione immanente, quæ non est extra suum principium effectivum: sed tantum quæritur de actione transeunte, per quam fit mutatio subjecti exterioris.

II. Duplex est forma denominans: una denominans intrinsece, alia vero denominans extrinsece. Forma quæ denominat intrinsece subjectum, est in eo tanquam in subjecto; quemadmodum albedo, quæ denominat parietem intrinsece album, est in pariete tanquam in subjecto: Forma vero quæ denominat subjectum aliquod extrinsece, minime in subjecto denominato continetur; quemadmodum locus denominat rem locatam extrinsece, qui quidem non est in illa, sed in corpore locante. Hujusque generis est actio, quæ denominat agens extrinseca denominatione, cum tamen non sit in agente, sed in patiente.

III. Distinguendum est inter principium actionis, & inter subjectum. Cujus est potentia, illius etiam est actio, scilicet tanquam principii à quo fluit, quia actio fluit à subjecto habente potentiam agendi: Illius vero cujus est potentia agendi non est actio, scilicet tanquam subjecti, ita ut in subjecto in quo est potentia debeat etiam esse actio: Sic potentia creandi est in Deo, in quo tamen non est creatio.

IV. Actio immanens est perfectio agentis; actio transiens non est perfectio agentis, sed patientis. Si enim actio transiens esset perfectio agentis, agens per eam perficeretur, & sic mutaretur, quod est absurdum.

V. Illud, in quo est actio sub ratione actionis, denominatur agens: in quo vero est sub ratione passionis, illud non debet denominari agens. Et ita quamvis actio sit in patiente, non tamen dicitur patiens agere, quia non est in eo sub ratione actionis, sed sub ratione passionis: non enim est in patiente ut fluit ab agente, hæc enim est propria ratio actionis, ut actio est; sed ut recipitur in patiente, quæ est peculiaris ratio passionis.

VI. Non sequitur, nulla passio est in agente, quatenus est agens, ergo nec ulla actio est in patiente, quatenus est patiens: quia de ratione patientis est ut aliquid in se recipiat, & ut ipsi aliquid insit; sed de ratione agentis est, non ut ipsi aliquid insit, sed ut ab eo aliquid sit.

VII. Distinguendum est inter effectum secundum esse & denominationem, quemadmodum album est effectus albedinis; & inter effectum secundum denominationem, non tamen secundum esse, quemadmodum vestitum esse est effectus vestium, & esse locatum est effectus loci. In subjecto in quo est effectus secundum essentiam & denominationem reperiri etiam debet forma denominans, non tamen esse necesse ut in subjecto, in quo est aliquis effectus secundum solam denominationem, sit etiam forma denominans. Licet igitur agere, quod est effectus agentis, sit in agente, non tamen etiam actio, quæ est forma denomi-

nominans, in ipso reperitur, quia agere est effectus agentis secundum solam denominationem.

VIII. Actio illa, qua plura ligna ab uno igne incenduntur, sumi potest dupliciter; 1. Ut fluit ab igne. 2. Ut recipitur in lignis. Primo modo actio illa est una numero quia fluit ab uno igne numero: Secundo modo non est una numero, sed multiplex, quia ligna, quæ sunt subjecta, sunt multa numero. Unde quamvis actio sit in passo non tamen inde sequitur, idem accidens numero esse in diversis subjectis.

IX. Quamvis in eodem subjecto in quo est relatio, si etiam fundamentum illius, non tamen ex quo potest colligi, quod actio sit in agente; quia fundamentum relationis in agente non est actio, sed vis & facultas agendi; actio enim tantum est modus quidam, sive conditio sine qua non; facultas vero sive vis agendi in agente, sicut & ipsa relatio, reperitur.

Quæstio VII.

An inter agens & patiens detur actio reciproca? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Dicitur hic agens agendo pati, cum sic agit in passum, ut etiam passum agat in ipsum, & hæc passi actio reactio est: v. g. aquam calefacit manus calida, ita ut aqua, quæ patitur, frigefaciat manum, tunc manus agens repatiatur.

II. Hæc quæstio non de qualibet actione, sed de physica, atque ea præsertim quæ in quatuor primis qualitatibus versatur, intelligi debet. Excluduntur ergo res spirituales; cum enim illæ non agant actione transeunte, sed immanente tantum, una non potest in aliam agere, nec una ab alia pati, & sic in illis reactio & passio non reperiuntur.

III. Duplex est reactio: Una quæ fit per contrarias qualitates; ut, si ignis per calorem agit in aquam, & vicissim aqua per frigiditatem in ignem: Altera est secundum qualitates non contrarias, sed tantum diversas; ut, si ignis ageret in aquam per calorem, & aqua in ignem per humiditatem. Quæstio hæc intelligatur non tantum de posteriori, sed etiam de priori reactione.

IV. Distinguendum est inter actionem inchoatam & imperfectam, qua agens passum non totum immutat, sed saltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimit; & inter actionem perfectam & completam, qua agens omnino sibi simile patiens reddit. In priore actione semper agens repatitur in agendo, & patiens contrarium reagit in agens, modo sit in debita distantia & quantitate, & etiam fiat actio per contactum corporeum: In posteriori vero actione non ita datur reactio, nihil enim aliquid perfecte potest destruere, & simul ab eodem destrui.

V. Unum & idem in reactione est fortius & debilius, sed diverso respectu; fortius in agendo, & infirmius in resistendo: v. g. Sic calidum ut quatuor agens in frigidum pariter ut quatuor, ab ipso frigido repateretur, frigido diceretur fortius in agendo, quia revera in ipsum ageret per qualitatem activiorem, nempe calorem; infirmius tamen in resistendo, quia qualitas frigidi, nempe frigus, majoris est efficacitatis ad resistendum, quam qualitas calidi nempe calor.

VI. Quamvis detur actio reciproca, nihilominus tamen agens potest sibi adsimilare passum: fortius enim agens progressu

greſſu temporis ita debilitabit & franget vires inferioris, ut amplius reagere non poſſit, ſed ſubcumbat, omninoque ſuperetur.

VII. Diſtinguendum eſt inter motum localem, & inter motum alterationis. Licet non omne quod aliud loco movet ab eo moveatur, ut patet in magnete adtrahente ad ſe ferrum, & in eo qui lapidem dejicit, aut jaculum intorquet; non tamen inde ſequitur, quod nulla detur reactio in alterabilibus, ubi eſt reſiſtentia & contradictio qualitatum. Diſpar igitur eſt ratio in motu locali, & in alteratione, quia reſiſtentia motus localis non eſt activa, non enim reagit gravitas vel levitas in agens; at reſiſtentia in alteratione, quæ hoc loco intelligitur, eſt activa, ſcilicet qualitas contraria.

Quæſtio VIII.

An alteratio ſit nobiliſſima motus ſpecies?

Affirm.

Cujuſcunque motus terminus ad quem eſt nobilior aliorum motuum terminis, ille motus etiam eſt nobilior. Alterationis terminus ad quem, qui eſt qualitas, eſt nobilior aliorum motuum terminis: *Nam* qualitas præſtat tum quantitati, quæ eſt terminus augmentationis; tum ubi, quod eſt terminus lationis. Ergo etiam alteratio eſt nobilior reliquis motibus.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *motus* hac in queſtione ſumitur ſtricte, ita ut generatio non ſit motus: Si vero late loquendo generationem etiam vocari velimus ſpeciem motus, tum ſane generatio nobilior eſſet alteratione; cum generationis terminus ſit ſubſtantia, alterationis vero ſolùm accidens.

II. Alteratio dupliciter poteſt comparari cum latione ſive motu locali: Primo, ratione termini; & ſic alteratio eſt nobilior motu locali, quia qualitas, quæ eſt terminus, eſt nobilior quam ubi. Secundo, ratione mobilis; & ſic alteratio eſt imperfectior quam latio. 1. Ratione univerſalitatis, quia motus localis convenit corruptibilibus & incorruptibilibus, ſcil. corporibus cœleſtibus; motus vero alterationis competit tantum corruptibilibus rebus: 2. Ratione majoris uniformitatis & invariabilitatis quia in motu locali ſolum diverſa ubi adquiruntur; in motu alterationis vero adquiritur nova forma, vel novus modus formæ. Et hoc modo *Ariſtot. l. 8. phyſ. c. 7.* motum localem inter omnes ſpecies motus primatum obtinere dixit.

III. Diſtinguendum eſt inter munus ſuſtentandi, & inter munus operandi. Quamvis quantitas quoad ſuſtentandi officium propinquior ſit ſubſtantiæ quam qualitas, non tamen quantitas ſive motus ad quantitatem eſt præſtantior qualitate ſive motu ad qualitatem, quia aliud eſt munus, cujus merito qualitas ſubſtantiæ vicinior evadit, nimirum operationes exequi; ſiquidem qualitas eſt principium immediatum operandi, quantitas vero nullam agendi vim obtinet. Conſtat autem præſtantius quid eſſe operari quàm ſuſtentare more ſubjecti; illud enim actum, hoc vero potentiam denotat.

IV. Licet enim quantitas poſſit dici ſequi formam, quoad modum ſeu præſcriptionem menſuræ; tamen ſi abſolute ſpectetur quantitas, dicitur ſequi materiam, qualitas vero ſequitur formam, ſcilicet in operando, & iſta eſt propria conſecutio formæ. Ergo quantitas non eſt judicanda nobilior qualitate.

V. Motus

V. Motus localis circularis ab *Ariſt. l. 8. phyſ. t. 76.* dicitur menſura aliorum motuum, ſcilicet cauſalitate, uniformitate, & durationę; & his modis motus localis circularis aliis motibus præſtat: Sed ratione termini non eſt nobilior alteratione.

Quæſtio IX.

An detur ſubſtantialis generatio? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. NEgandum eſt, quod res naturales ſint ſubſtantiæ ſimplices, vel quod uno tantum ſimplici principio conſtent, quia experientia conſtat, proprias paſſiones & operationes rei naturalis, quæ à forma & ſubſtantia ejus tanquam à radice procedunt, prorſus deficere, & ex conſequenti deficere formam ſubſtantialem: Aliquid tamen ejuſdem ſubſtantiæ remanet, quod eſt materia ſub alia nova forma: Ergo res naturales duobus principiis, nempe materia & forma, conſtant, & ideo ſunt generabiles & corruptibiles.

II. Licet materia non producatur de novo, ex eo tamen non ſequitur, quod etiam res non generentur, quia totum non ideo dicitur produci de novo, quod omnes ejus partes de novo producantur; ſufficit enim per earum unionem incipere eſſe illud compoſitum, quod antea non exiſtebat: *Imo*, ſi nulla pars producatur de novo, nihilominus tamen poteſt produci totum, quia totum eſt ſubſtantia illa completa quæ reſultat ex ſubſtantiali unione partium, de qua verum eſt, quod ante unionem non erat, licet eſſent omnes partes, ex quarum unione reſultat.

III. Non ens ſimpliciter ſumitur dupliciter: 1. Ut eſt negatio totius entitatis, & tunc idem eſt ac nihil, quia negat abſolute tam ens in actu, quam potentia: & hoc pacto negari debet ſubſtantiam, quæ eſt ens ſimpliciter, fieri ex non ente ſimpliciter, quia ex non ente ſeu nihilo nihil fit. 2. Ut ſolum negat ens in actu: & ita concedendum eſt, ſubſtantiam ſimpliciter fieri ex non ente ſimpliciter, hoc eſt, ex non ente in actu, ſed ſolum in potentia, quod eſt materia.

IV. Subſtantia fit per generationem ſecundum eſſentiam & exiſtentiam: ita quidem ut eſſentia ſit terminus factus, exiſtentia vero modus ſub quo fit, vel ratione cujus fit extra cauſas. Et quamvis eſſentiæ dicantur æternæ, nihilominus ſubſtantia fit per generationem ſecundum eſſentiam; qui eſſentia dupliciter poteſt ſumi: 1. Secundum connexionem prædicatorum eſſentialium abſtrahentium ab exiſtentia actuali, imo ab entitate reali extra cauſas. 2. Pro natura reali extra cauſas ex ſuis principiis. Sub prima acceptione perpetuæ ſunt eſſentiæ; ſub ſecunda vero perpetuæ non ſunt, ſed poſſunt de novo produci atque incipere.

Quæſtio X.

An generatio ſubſtantialis ab Ariſtotele lib. 2. de gen. & cor. t. 23. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. VOcabulum *totius* in definitione generationis non omnes corporis naturalis partes ſignificat; materia enim prima non corrumpitur: Sed integritatem, abſolu ionem, & perfectionem corporis naturalis, in forma ſpecifica conſiſtentem, quæ inde totum appellatur, quia totam rei eſſenti-

essentiam complet & perficit. Ut *enim* numeri species mutantur unica unitate demta, ex. gr. septenarius desinit esse septenarius ablata unitate, etsi reliquæ sex unitates maneant: ita ex interitu ultimæ & specificæ corporis naturalis formæ totum mutari & perire dicitur, etsi forma tantum interierit, corpus adhuc supersit.

II. Illud quod vulgo fertur, *Generationem & corruptionem non esse formæ, neque materiæ, sed compositi & totius*, non ita est intelligendum, quasi omnes partes corporis naturalis corrumpantur, vel de novo generentur; materia enim in omni generatione & corruptione superstes manet; sed quod ex ultimæ & specificæ formæ mutatione compositum ipsum mutetur, novamque denominationem accipiat.

III. Distinguendum est inter terminum generationis principalem, & interminus principalem. Principalis est compositum, idque tantum proprie dicitur generari: Nam cum generatio tendat ad esse rei, id tantum dicetur generari quod per se existit; Forma autem per se non existit, sed duntaxat compositum. Minus præcipuus vero, qui tamen per se formaliter speciem tribuit generationi, est Forma: ideoque etiam generatio recte definiri potest mutatio ad formam.

IV. In nulla substantiali generatione idem subjectum sensibile utriusque formæ, adquisitæ scilicet & deperditæ, manere potest: Etsi enim materia prima servetur, ipsa tamen sensibilis non est.

V. Distinguendum est inter sensibile; & ut est idem subjectum. In generatione potest quidem manere aliquod sensibile; ex. gr. humiditas in generatione aeris ex aqua manet, aer enim humidus est: sed non manet sensibile, ut est idem subjectum; sic humiditas quæ manet, nec formæ aquæ, nec formæ aeris subjectum est, sed accidens.

VI. Generatio denominat materiam secundum commune nomen mutationis, dicitur enim materia proprie mutari; non eam tamen denominat secundum peculiarem notionem ipsius generationis. Nec oportet omne accidens absolute adpellare subjectum cui inhæret, præsertim cum adpellat subjectum principale: Sic v.g. Socrates, qui est subjectum principale generationis, dicitur generari.

Quæst. XI.

An corruptio sit dicenda naturalis?

Affirm.

ILlud quod rei naturam ejusque principia consequitur, naturale est dicendum. Corruptio rei naturam ejusque principia consequitur; sequitur enim rem corruptibilem corruptio: Nam *si materiam* spectes, ea per corruptionem tanquam medium fertur in formam substantialem, quia materia undiq; perfectionem, quæ est ex varia formarum receptione, adpetit: si vero *formam* intuearis, eam necessario sequitur corruptio; formæ enim sunt corruptibiles naturaliter, quia ut materiam informent, certas requirunt dispositiones, quibus amissis servari amplius non queunt. Ergo corruptio etiam naturalis est dicēda.

OBSERVATIONES.

I. Naturale tripliciter sumitur: 1. Pro eo quod artificiali & supernaturali opponitur: & sic corruptio est naturalis respectu materiæ subjective, respectu formæ terminative, & respectu compositi; non enim corruptio est opus artificiale vel supernaturale. 2. Pro eo ad quod res ad suam perfe-

perfectionem propendet: Et ſic corruptio eſt naturalis, ſcilicet reſpectu materiæ, quæ formas expetit, ut ſuam perfectionem, quibus non niſi interveniente corruptione potiri poteſt: reſpectu vero formæ & compoſiti, corruptio hoc modo non eſt naturalis, quia forma & compoſitum inſitam à natura propenſionem habent ad tuendum perpetuandumque ſuum eſſe. & ideo ad interitum ut ad ſuam perfectionem propendere nequeunt. 3. Pro proprietate ſequente naturam & conditionem rei: Hoc modo corruptio eſt naturalis omnibus compoſitis ex contrariis, quia eorum continua pugna unum fortificat, & aliud debilitat uſque ad interitum & mortem.

II. Id quod alteri propria contrarietate opponitur, ut calor frigori, non eſt eidem naturale: at corruptio non ita opponitur rei intereunti, ſed eatenus ei contraria appellatur, quatenus per illam amittit eſſe, ad quod ingenitam habet propenſionem. Nihil vero obſtat, quo minus id, quod ita adverſarium eſt, naturale eſſe poſſit, ſi naturale ſumatur pro eo quod rei naturam ſequitur.

III. Quæſtio eſt non de morte violenta, quæ per externam vim infertur, & contraria eſt naturali: ſed de corruptione ab intrinſeco, id eſt, per deficientiam caloris naturalis & humidi radicalis. *Deinde*, etiam mors violenta poteſt dici naturalis in ordine ad cauſas, quia naturale eſt animali reſpirare, ſi autem ex. gr. per ſuſpenſionem reſpiratio ſubducatur, oportet animal deficere.

IV. Corruptionem non habere cauſas, bifariam intelligi poteſt: 1. Per ſe, & ſic non habet, ſi formaliter conſideretur, ut eſt non ens. 2. Per aliud, ut eſt privatio eſſe compoſiti, & ſic habet pro cauſa materiali materiam, quæ corruptionem in ſe recipit; pro efficiente, diſſolventem compoſitum; pro finali, ut altera res generetur.

V. Diſtinguendum eſt inter id quod natura intendit per ſe; & inter id quod natura intendit per accidens. *Ad* corruptionem nulla res tendit per ſe, cum omnia in bonum ferantur: Per accidens vero natura videtur intendere corruptionem, quatenus intendit novam formam ſuſpicere, illamque adpetit; quæ tamen introduci non poteſt, niſi ea, qua informatur, recedat & corrumpatur.

Quæſtio XII.

An unius generatio ſit alterius corruptio; & contra? affirm.

I. MAteria prima non poteſt eſſe ſub duabus ultimis formis ſpecificis ſimul; alias, una res haberet duos actus ſpecificos ſimul, quod eſt impoſſibile. *Ad*cedente igitur una forma neceſſe eſt ut altera recedat, atque ita ſemper unius ſubſtantialis compoſiti generatio, cum alterius corruptione conjuncta eſt.

II. Materia non poteſt exiſtere ſine forma ſubſtantiali. Cum igitur corruptio fiat per receſſum formæ à materia, neceſſe eſt, aliam formam adcedere, quod eſt generari; atque ſic unius corruptio eſt alterius generatio.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter ſenſum formalem & indenticum; & inter ſenſum qui nexum vel cauſam indicat. Hæc propoſitio, *Unius generatio eſt alterius corruptio*, eſt vera, non in ſenſu formali & identico, generatio enim & corruptio idem eſſe non poſſunt; ſed in ſenſu, qui nexum vel cauſam indicat: *Ideſt*, generatio unius dicitur

tur corruptio alterius, *vel quia* hæc duo mutuo connexa & complicata ſunt, ita ut alterum ſine altero non detur; *vel quia* unum alterius cauſa eſt, quatenus corruptio ſaltem diſpoſitive cauſat generationem, generatio quodammodo effective corruptionem: quo loquendi modo eclipſis dicitur interjectio terræ inter Solem & Lunam.

II. Hæc quæſtio proprie eſt intelligenda de eo, quod per ſe corrumpitur ac generatur: Hoc autem eſt compoſitum. Quamvis igitur anima hominis non corrumpatur, tamen compoſitum ſive homo ipſe corrumpitur, & ſic generatio cadaveris eſt cum corruptione hominis.

III. Semper corruptio unius formæ ſubſtantialis inducit generationem alterius, quia materia non poteſt exiſtere ſine forma: Non tamen contra, ſemper generatio unius formæ inducit corruptionem alterius. Cum enim homo moritur, generatur forma cadaveris, non tamen corrumpitur anima, quia eſt immortalis.

IV. Licet anima ſit immortalis, ſecundum quid tamen & improprie in morte corrumpitur, quatenus definit eſſe in illo corpore, & non eſt forma actu. Similiter omnes ejus diſpoſitiones corrumpuntur, & potentiæ, quas communes habebat cum corpore, ſicut ſunt potentiæ vegetativæ, & ſenſitivæ. Loquimur enim de forma vel ſecundum ſe, id eſt, ſecundum ſuum eſſe abſolutum; vel ut forma dicitur formaliter, id eſt, quatenus habet actum informandi.

V. Diſtinguendum eſt inter generationem ſubſtantialem, & inter generationem accidentium. Hæc propoſitio, *Unius generatio eſt alterius corruptio*, intelligatur de generatione ſubſtantiali, non vero de productione accidentium. Nam generatio unius accidentis interdum amiſſionem alterius conjunctam habet; ut in primis qualitatibus videre eſt: interdum vero non habet; ut in productione luminis, & aliorum complurium accidentium.

VI. Quando in animalis nutritione cibus deſtruitur, eſt ibi quædam partialis generatio, puta quia nova forma intrat in illam materiæ partem, in qua erat forma cibi præcedens.

VII. Quamvis unius generatio ſit alterius corruptio, non tamen inde ſequitur quod ſemper ſit idem numerus individuorum; quia ex una materia poſſunt produci plures formæ, ut, ex uno cadavere plures vermes, & ex pluribus materiis poteſt fieri informatio unius formæ, ut, dum homo ex multis nutritur, unde non eſt una ratio multiplicationis, & ideo generatio & corruptio ſibi ſuccedunt, ſed non in numero.

Quæſtio XIII.

An elementa ſecundum ſuas formas maneant in mixto? Neg.

I. SI elementa permanent in mixto ſecundum proprias formas ſubſtantiales, vel præter illas habet mixtum aliam ſubſtantialem formam; vel non: Si non habet aliam, ſequitur nullum dari mixtum animatum, quia forma elementorum non ſunt animæ, imo nec mixta corpora diſtingui ſpecie inter ſeſe, neque ab elementis. Si vero dicatur habere aliam formam, ſequitur in ſingulis partibus materiæ dari duplicem ad unius formam, quia forma mixti, quæ datur diſtincta à formis elementorum debet informare totam materiam

teriam elementorum, ut totum corpus ſit mixtum. Ergo debet etiam informare ſingulas partes ejus. Et ſic nullum mixtum eſſet unum per ſe, quia multis formis ſubſtantialibus conſtaret.

II. Elementa, quæ miſcentur, ſuaſque formas ſubſtantiales retinent, aut in eodem ſitu permanent, aut in diverſo. Sed neutrum dici poteſt. Non primum, quia cum quodlibet elementum ſit aliquod corpus, multa in eodem loco & ſimul eſſe poſſent corpora, quod naturaliter fieri nequit: Neque item ſecundum, quia ſi elementa illa ſunt in diverſo ſitu & loco, non omnis pars mixti erit ex illis mixta, quia in qualibet parte non erunt elementa, ſed unum in una, & aliud in alia parte.

OBSERVATIONES.

I. Non ſequitur ubicunque eſt affectio alicujus ſubjecti, ibi etiam eſt ſubjectum: quia in aqua calefacta eſt calor, qui eſt affectio ignis, & tamen ipſe ignis in aqua non eſt: ideoque hæ limitationes adhibendæ ſunt. 1. Ubicunque eſt propria affectio alicujus ſubjecti, ſcilicet eo modo & in eadem perfectione, qua inſidet in ſubjecto ac propria eſt, ibidem etiam eſt ipſum ſubjectum & ſubjecti forma. Affectiones autem ſeu qualitates elementorum inſunt miſtis, non in eo gradu & perfectione qua ſunt propriæ affectiones elementorum, ſed refractæ & ad temperiem redactæ. 2. Ubicunque eſt paſſio alicujus ſubjecti, ibi eſt ipſum ſubjectum, ſcilicet vel materialiter vel formaliter. Elementa igitur ſunt in mixtis non formaliter, ſed tantum materialiter.

II. Mixtio dupliciter conſideratur. 1. Præciſe prout non includit prævias alterationes: atque ſic elementa in mixtione non alterantur. 2. Adgregate prout ſimul cum alterationibus præviis ſumitur, atque ſic elementa in mixtione alterantur: cum enim fit mixtio, elementa dividuntur in parvas particulas, & conjunguntur inter ſeſe, poſt modum mutuo in ſe invicem agunt, qualitates quoque refringunt, ac ob id Ariſtoteles mixtionem definit per unionem *alteratorum*, quia dum mixtio eſt, elementa alterata ſunt, mixtione vero perfecta & finita, mixtum manet: in hoc autem elementa deſtructa ſunt.

III. Diſtinguendum eſt inter mixta conſiderata abſolute, prout conſideratur ipſorum ſubſtantia; & inter mixta conſiderata comparate, reſpectu virtutum & qualitatum elementorum. Si mixta abſolute conſiderantur, æque ſunt ſimplicia ac elementa; ſicut enim elementa ita etiam mixta eſſentialiter ſolum ex materia & forma conſtat: Si vero comparate conſiderantur reſpectu virtutum & qualitatum elementorum, in quæ omne mixtum eſt reſolubile, tunc elementa longe ſunt ſimpliciora mixtis. Corpora igitur mixta dicuntur mixta, non quod formas ſubſtantiales habeant magis compoſitas, ſed quod ex quatuor qualitatibus congruenter adtemperatis conſtent.

IV. Diſtinguendum eſt inter elementi formam; & inter elementi virtutem. Ut mixtum moveatur motu elementi prædominantis, non opus eſt aliquod elementum prædominans ſecundum formam ſuam in mixto eſſe, ſed ſufficit, ut adſit ejus virtus & qualitas, quæ in tali mixto dominatur: Unde etiam mixtum movetur motu quo elementum prædominans movetur.

V. Quando *Ariſt. l. 1. de gen. & cor. c. 10. t. 84.* dicit, *ea quæ miſcentur non interire*, loquitur de corruptione, qua nihil

nihil rei corruptæ manet præter materiam, ſic enim non intereunt elementa, quia remanent ſecundum virtutes & qualitates, licet non ſecundum formas ſubſtantiales.

VI. Cum elementum *l.* 5. *Metaph. c.* 3. *t.* 4. definitur *id ex quo quidpiam fit ita ut inſit*, verbum *ineſſe* late ſumendum eſt, nimirum pro ineſſe actu vel potentia. Quod ipſe Ariſtoteles monuit *l.* 3. *de cœlo c.* 3. *t.* 31. hiſce verbis, *Sit igitur id corporum elementum in quod cætera dividuntur, in quibus ineſt potentia aut actu.*

Quæſtio XIV.

An temperamentum ſit quinta qualitas à primis diverſa? Negat.

RElIquæ qualitates vel ſuperſtites manent in mixto, vel iis in congreſſu pereuntibus illa quinta nova qualitas tantum viget. At horum neutrum dici poteſt: *Non primum*, quia ſupervacanea tunc erit ejuſmodi quinta qualitas; omnes enim ejus functiones, nempe calefactio, refrigeratio, humectatio, & exſiccatio abunde præſtari poſſunt à quatuor iſtis primis qualitatibus: *Neque etiam alterum* dici poteſt, quia cum una qualitas ſibi ipſi non adverſetur, nulla jam eſſet in genito contrariorum repugnantia, atque ita res viventes non circumferrent ſecum internam cauſam morbi, ſenii, interitus; quod falſum & à communi philoſophorum ſenſu alienum.

OBSERVATIONES.

I. Naturales temperamentorum virtutes in peculiari aliqua qualitate, quæ in ſingulis membris pro cujuſque munere variatur, non conſiſtunt: Nam ſi ventriculi temperamentum ad aliud membrum transferretur, cum iis quæ ventriculum ad concoctionem perficiendam juvare ſolent, cujuſmodi ſunt vicinia cordis, jecoris, lienis & diaphragmatis, id membrum gignendi chyli vim haberet.

II. Diſtinguendum eſt inter formam ſubſtantialem, & inter formas accidentarias. In quolibet compoſito non niſi una forma ſubſtantialis dari poteſt: At nihil obſtat, quo minus plures formæ accidentariæ in eodem ſimul inveniantur, præſertim cum reipſa dari aliunde etiam ratio convincat.

III. Etſi cauſæ adventitiæ aliquantulum intendant minuantve qualitates, quarum moderatione temperamentum continetur: ex. gr. corpus humanum à vini potu, æſtu, balneis, exercitatione incaleſcit vehementius, ſicuti & ex contrariis cauſis refrigeratur: non tamen proinde dici poteſt corpus aliud temperamentum adſumere, quia ſemotis iis cauſis mox ſe ad priſtinam conſtitutionem revocat, niſi forte earum adpulſus acer nimis & diuturnus ſit, tunc enim contingit ut corpus à proprio temperamento omnino deſciſcat, & ad aliam habitudinem, quam poſterum ſervet, traducatur.

IV. Temperamentum dicitur proportio primarum qualitatum; non quod temperamenti eſſe in ipſa proportionis relatione conſiſtat, ſed quia ejuſmodi relationem quaſi connotatam neceſſario importat; ac ſi diceretur temperamentum eſſe primas qualitates ſub certa proportione.

Sectio Tertia.

Quæstio I.

An Anima sit accidens? Neg.

QUicquid tanquam pars essentialis constituit substantiam, illud est substantia. Anima tanquam pars essentialis constituit una cum corpore substantiam, ipsum compositum, seu corpus animatum. Ergo anima est substantia, & non accidens.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter accidens prædicabile, & inter accidens prædicamentale. Quæstio præsens intelligatur de accidente prædicamentali, quod opponitur substantiæ.

II. Quamvis anima insit corpori, ex eo tamen non sequitur quod sit accidens: Accidens enim ita inest subjecto, ut non sit pars; anima vero est pars, licet non corporis, cui inest, tamen alicujus tertii, quod una cum corpore constituit, nimirum compositi, seu corporis animati.

III. Dissoluto temperamento corporis statim quidem perit animal, quia non potest corpus ab anima informari, nisi congrua ad vitam dispositione præditum sit; sed ex eo non potest colligi, quod anima sit temperamentum, & per consequens accidens: Nam quo deficiente, ut forma substantiali, à qua recipit esse, moritur animal, illud est anima; non vero quo deficiente ut dispositione necessaria ad conservationem formæ in materia, qualis necessaria dispositio ex parte corporis est temperamentum.

IV. Passiones atque operationes diversæ duobus modis adtribuuntur alicui: *vel* tanquam causæ principali & principio à quo procedunt, & hoc est anima; *vel* tanquam causæ disponenti materiam, & hoc est temperamentum, ex cujus variatione variantur passiones, vel diversæ procedunt, quia variata dispositione, alia modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio ejus.

Quæst. II.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima. c. 1. t. 6. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. QUando *Aristoteles l. 2. de anima, c. 1. t. 11.* post traditam definitionem dicit; *Hoc igitur τύπῳ, id est, universaliter, sive in communi de anima determinatum & scriptum sit:* Non significat, quod quodammodo solum sive minus adcurate & perfecte animam descripserit; sed quod plenius & exquisitius singulæ animæ & earum potentiæ, quæ generali tantum ratione descriptæ fuerant, deinde ab ipso explicandæ.

II. Vocabulum ἐντελέχειας tripliciter sumitur: Pro accidentali perfectione seu actu imperfecto, quando videlicet res de imperfectione ad perfectionem accidentariam tendit, vel quando habet aliquos perfectionis gradus, & porro jam aliquos adquirit, cujusmodi ἐντελέχεια motus est. 2. Pro operatione, quæ à forma oritur, & dicitur actus secundus. 3. Pro completa & absoluta perfectione, quæ significat ipsam formam, & dicitur ἐντελέχεια πρώτη, actus primus. In qua posteriori significatione hic accipitur.

III. Per vocabulum *corporis physici* vel

naturalis excluduntur tum corpora artificialia, quæ anima non informat, & si aliquando moventur, principium istius motus non est internum, sed externum, videlicet ipsum efficiens; tum formæ separatæ, quæ quidem ἐντελέχειαι primæ sunt, sunt vero ἐντελέχειαι corporis, illudque informant. Unde hæc definitio competit neque intelligentiis, cœli (*juxta nonnullorum sententiam*) motricibus, quæ corpus cœleste non informant, sed duntaxat adsistunt; neque angelo respectu corporis adsumti, quia non est actus seu forma talis corporis, sed tantum motor.

IV. Esse actum primum corporis, vel illud informare, dupliciter sumi potest: 1. Pro actuali exercitio informandi & actuandi, & est animæ accidentale, h. e. ad essentiam animæ non pertinet. 2. Pro aptitudine ad exercitium illud, quæ ad essentiam animæ pertinet, & in definitione intelligitur: Quando enim natura definiti non in solo actu, sed in actu vel in aptitudine consistit, verba definitionis ejus unum vel alterum importare censendum est.

V. Quando *Arist. l. 2. de an. c. 1. t. 21.* dicit, *quasdam partes à corpore esse separabiles, propterea quod nullius corporis sint actus*: per illas partes non intelligit animam rationalem, quasi illa non esset actus corporis; sed loquitur de quadam potentia ejus, quæ est intellectus, de quo verum est, non esse potentiam organicam, sicut sensus, & ideo nullius corporis esse actum, h. e. nullam partem corporis informare, sed inhærere in anima immediate.

VI. Per vocabulum *organici* excluduntur corpora physica similaria, & inanimata, quæ non sunt organica, h. e. prædita certis atque multiplicibus organis, quæ anima, ut functiones suas plurimas simul & diversissimas possit obire, requirit. Unde res inanimatæ non habent illa organa, quæ requiruntur ad seipsa perficienda, ultra eam perfectionem quam habent in primo instanti generationis. Viventia vero habent organa apta ut se quotidie perficiant, & consequenter habent qualitates altioris ordinis, quales exiguntur ad vitales functiones. Licet igitur nonnulli lapides videantur habere organizationem, tamen quia carent dispositionibus ad vitam aptis propter defectum excellentiorum qualitatum, ideo corpora organica non sunt.

VII. Nomine *organi* duo importantur: 1. Certæ figuræ compositio cum temperie adcommodata: Et sic organum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositivæ & materialis, quia sic est præparatio necessaria ad introductionem animæ in materiam. 2. Potentia vitalis, quæ propria organi forma est, & cujus propria actus est vitalis operatio, per idem organon tanquam per instrumentum exercenda. Unde organa in corporibus illis ab Angelis adsumptis, etsi veræ res sint, non tamen sunt vera propriaque organa, illis enim non inhærent tales potentiæ.

VIII. Per illa definitionis verba, *vitam habentis in potentia*, distinguitur anima à forma cadaverica, & aliis præ se ferentibus nescio quam organorum speciem, quæ licet habeant ea organa, sunt tamen inepta ad quemvis vitalem usum. Unde organa quæ sunt in cadavere, non sunt absolute organa, sed quædam illorum simulacra.

IX. Actus importat non solum ordinem ad propriam potentiam, hoc est, materiam, quam aptus est informare, sed etiam

am ad proprium effectum formalem, nempe ad compoſitum, quod cum ea conſtituere aptus eſt: & hoc compoſitum, nempe animatum, quamvis ſit effectus animæ, ideoque in genere cauſæ formalis poſterius, & ſecundum naturam ignotius; nihilominus tamen, cum ex alia parte ſit etiam finis proximus ejuſdem animæ, cujus gratia facta eſt à natura, in genere cauſæ finalis natura prius & notius eſt quam anima.

Quæſtio III.

An anima ab Ariſtotele l. 2. de anima c. 2. t. 24. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. IN ſuperiori definitione, *l. 2. de anima c. 1. t. 6.* definita fuit anima reſpectu corporis, quod informat: Hic vero *l. 2. de anima c. 2. t. 24.* definitur reſpectu operationum, quas in corpore edit.

II. Hæc definitio non eſt multiplex, ſed una, per quam definitur non aliqua ſpecies animæ in particulari, ſed anima in communi, quia colligitur ex contextu cap. 2. voluiſſe *Ariſtotelem* definire animam eandem prius à ſe definitam. Definitum autem prioris definitionis eſt unum, & animæ in communi. Ergo etiam hujus.

III. Ratio communis animæ, ſicut quælibet alia generica, dupliciter ſumi poteſt. 1. Ut ſe in tantum conſideratur abſtracta à ſuis ſpeciebus, hoc eſt, ſine ullo ordine extenſionis ad eaſdem ſpecies: Sic anima accipitur in communi prima definitione, in qua nihil ponitur per quod talis extenſio ſignificetur. 2. In ordine ad eaſdem ſpecies, in quantum ad illas ſe extendit, & per eas contrahi poteſt: Sic ſumitur anima in communi, ut eſt definitum hujus poſterioris definitionis, nimirum ut ſe extendit ad animam vegetativam, ſenſitivam, & rationalem, quam extenſionem explicare voluit Ariſtoteles per proprias operationes in eadem definitione poſitas.

IV. Diſtinguendum eſt inter ſenſum compoſitum, & inter ſenſum diviſum. Verba hujus definitionis non ſunt accipienda in ſenſu compoſito, cum non quælibet anima ſit principium, quo ſimul vivimus, ſentimus, & intelligimus; ſed in ſenſu diviſo, non quidem ut ſingula verba diſjungantur; quaſi dicendum, Anima eſt id quo vivimus, aut ſentimus, aut intelligimus; Sed ita ut disjunctio, cum copulatione ad præcedentes partes fiat, dicaturque Anima vel eſt id, quo primo res aliqua vivit; vel eſt id, quo primo vivit, & ſentit; vel eſt id, quo primo vivit, ſentit & intelligit.

V. Per vocabulum *Quo* debet intelligi principium vitæ internum, quod Deo reſpectu rerum viventium minime competit: Licet enim Deus cunctis rebus intime illabatur, conferens illis eſſe, non tamen eas intrinſecus conſtituit, unde ei poſterior hæc animæ definitio non competit.

VI. Vita dupliciter ſumitur: vel pro vita ſubſtantiali, à qua ut è fonte vitales actiones dimanant; vel pro operatione, & tunc τὸ *vivere* iterum dupliciter ſumitur: 1. Prout ſignificat communem rationem omnibus operationibus vitalibus; nempe vegetativis, ſenſitivis, & intellectivis. 2. Pro ſpeciali operatione animæ vegetativæ, in qua acceptione vivere in præſenti definitione accipitur.

VII. Notanter additur particula *primo*, quia licet corpus, vel pars ejus, ut cor, ſit principium vitæ, uti dicit *Ariſtoteles l. 2. de anima, c. 2. t. 24.* tamen hoc ei non convenit niſi ratione animæ, à qua habet quod vivat, & conſequenter quod ſit vitæ principium. Ergo neque corpus, neque aliqua pars ejus poteſt eſſe primum principium vitæ, ſed ſola anima, cui ſoli hæc definitio convenit.

VIII. Quamvis anima rationalis in ſe ſpectata ſit id quod intelligit, collata tamen ad ipſum compoſitum eſt id *quo* intelligimus. Unde non abſurde in definitione dicitur, *anima eſt id quo*, &c.

IX. Hanc poſteriorem animæ definitionem proponit Ariſtoteles, ut per eam demonſtret priorem hoc modo: Id quo primo vivimus, ſentimus, & intelligimus, eſt actus primus corporis phyſici organici vitam habentis potentia. Anima eſt id quo primo vivimus, ſentimus, & intelligimus. Ergo anima eſt actus primus corporis phyſici organici vitam habentis potentia.

X. Operationes animæ dupliciter conſiderari poſſunt: 1. Ut finis, cujus gratia anima informat corpus. 2. Ut effectus animæ. Si priori modo conſiderantur, tunc per hanc poſteriorem definitionem demonſtratur prior animæ definitio à priori: Si vero poſteriori modo conſiderantur, per hanc poſteriorem definitionem demonſtratur prior à poſteriori.

Quæſtio IV.

An anima recte diſtribuatur in Vegetantem, Sentientem, & Intelligentem? Affirm.

TRes eſſe animarum ſpecies vel genera ita probamus. Quot modis anima ex propria natura eſt principium internum ac radicale vitalis operationis, tot debent diſtingui genera vel ſpecies animarum. Sed tribus modis univerſalibus eſt principium omnium operationum vitalium. Ergo tria ſunt genera vel ſpecies animarum. *Primum genus* conſtituit anima in communi conſiderata, quatenus eſt principium internum ac radicale vitalis operationis per modum naturæ, ad multiplicandam, conſervandam, & augendam vitam per ſe ordinatam ſine cogitatione. *Secundum* genus conſtituit anima in communi conſiderata, in quantum eſt principium radicale atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, h. e. ſenſitivæ, vel cognitionem ſenſitivam conſequentis, ut comprehendatur operatio appetitus ſenſitivi ab eadem anima procedens, atque etiam motus progreſſivus, qui media eadem cognitione & appetitu ſenſitivo fit. *Tertium genus* conſtituit anima, quæ eſt principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicitæ per organum corporeum, nec per potentiam in eo exiſtentem, ſed immediate ab eadem anima; & hæc eſt ſola anima rationalis.

OBSERVATIONES.

I. Non conſideratur hic anima ut Totum Eſſentiale, quod dividitur in partes vel phyſicas, id eſt, materiam & formam; vel metaphyſicas, h. e. genus & differentiam; neque conſideratur ut Totum Integrale, quod dividitur in partes integrantes, atque extenſas ſive per ſe, ſive per accidens: Sed conſideratur hic anima ut Totum Univerſale, quod ut Genus (eſt autem anima Genus Logicum, ubi ſat eſt, ut ſit quoddam commune prædicatum quidditativum, licet non ſit natura completa, quemadmodum Genus Phyſicum) dividitur in ſuas ſpecies.

II. Mem-

II. Membra hujus diviſionis dupliciter conſiderari poſſunt. 1. Quatenus ſunt in uno eodemque ſubjecto, ſeu quatenus ſibi invicem ſubordinantur, ita ut ſub ſentiente ſit vegetans, & utraq; ſub rationali. Hoc modo membra hujus diviſionis poſſunt dici gradus. 2. In diverſis ſubjectis, hoc eſt, quatenus per vegetantem intelligitur non ſentiens, quæ tantum reperitur in plantis; per ſentientem irrationalis, quæ tantum eſt in brutis, *&c.* Sic membra hujus diviſionis non ſunt gradus, ſed ſpecies.

III. Membra hujus diviſionis nec omnia ſunt genera, nec omnes ſpecies ſc. ſpecialiſſimæ. Nam anima vegetans & ſentiens, quæ ſub ſe plures continent ſpecies, ſunt dicenda genera vel ſpecies ſub alternæ; Intelligens vero anima eſt ſpecialiſſima, quia in inferiores ſpecies ulterius dividi nequit.

IV. Quamvis anima vegetans & ſentiens diſtribuantur in plures ſpecies, ex eo tamen non debet colligi, quod anima in plura membra quam illa tria ſit dividenda, quia omnes animæ vegetatrices ſortiuntur inter ſe eundem modum operandi; ſimiliter etiam ſenſitivæ.

V. Ingens error Platonis eſt, qui putavit plantas ſentire, & ita animam ſentientem non eſſe diſtinctam ab anima vegetante. Si enim plantæ ſentiendi vim haberent punctæ aut percuſſæ doloris ſignificationem darent ſeſe contrahendo vel alio modo ſe movendo, uti animalia. *Quod vero* utiles ſuccos adtrahunt & inutiles rejiciunt, item ſalutaria proſequuntur ac noxia declinant, non provenit ex aliqua cognitione ſenſus: ſed illud ex virtute vitali ac naturali utiles ſuccos adtrahente, & inutiles expellente; hoc vero ex interna ac naturali antipathia & ſympathia; ut ſuo modo etiam fœcunditas.

VI. Ariſtoteles quidem quatuor animatorum vel viventium genera ſtatuit, ex eo tamen non ſequitur, quod quatuor etiam ſunt animarum genera, quia diviſio viventium vel animatorum duobus modis ſumi poteſt: 1. Præciſe, ſecundum eſſentiales gradus vitæ ad invicem ſeparatos; & ſic tria tantum diſtingui poſſunt animatorum genera, quia tria tantum diſtinguuntur genera animarum. 2. Non ex ſolis eſſentialibus, ſed in ordine ad ſubjecta, nempe animata, in quibus diverſum genus potentiæ vitalis reperitur ſine aliis, vel ab eis ſeparatum: & ſic ſumitur ab Ariſtotele, quando quatuor viventium genera ſtatuit. Primum conſtituunt animata illa in quibus reperiuntur potentiæ vegetativæ, hoc eſt, generativa, nutritiva, & augmentativa, ſine ſenſitivis, & intellectivis. Secundum conſtituunt animata illa in quibus reperiuntur potentiæ ſenſitivæ cum appetitiva. Tertium conſtituit potentia locomotiva ſeparata ab eodem gradu ſenſitivo, atque etiam ſine intellectivo reperta in animalibus perfectis. Quartum conſtituit potentia intellectiva.

Quæſtio V.

An Anima ſit in toto corpore, an vero in aliqua tantum ejus parte? Affirm. prius. Neg. poſterius.

I. UBicunque anima operatur, illic eſt, *quia* facultates ejus ſine ipſa operari non poſſunt. Anima operatur non tantum in una corporis parte, v. g. cerebro, vel corde, ſed in omnibus, in quibus vitæ operationes cernuntur, omnes enim partes nutriuntur & augentur, Ergo, &c.

II. Si anima non esset in singulis corporis partibus, singulæ partes singulas formas postularent. Sed consequens est falsum, *quia* vivens non esset unum per se, sed per adgregationem multarum formarum; quod nemo dixerit. Ergo, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quando anima dicitur per omnes corporis partes diffusa, nec in una tantum parte substantiali residere, id intelligendum est secundum naturalem viventis constitutionem: quando enim corrumpitur & moritur animal, anima prius quasdam partes deserit, quam alias, & ultimò in corde mori dicitur. Sicque anima non in omnibus corporis partibus existit.

II. Distinguendum est inter animam immaterialem & indivisibilem, quæ est rationalis; & inter animam materialem & divisibilem, ut sunt vegetativa & sensitiva. Anima indivisibilis & rationalis tota est in toto corpore & tota etiam in qualibet parte, totalitate essentiali, quia in qualibet parte existit secundum totam essentiam; non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale, cum sit in hoc genere indivisibilis, partibus carens. Anima vero divisibilis, ut vegetativa & sensitiva, est tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte, quia non est ea secundum omnes partes integrantes; nec est tota in qualibet parte totalitate potestativa, quia non est secundum omnes potentias & virtutes, licet sit secundum unam vel plures. Sed adhuc anima hæc divisibilis est tota in singulis partibus totalitate essentiali, cum tribuit vitam partibus singulis, & aliquam operationem vitalem.

III. Est quidem anima actus corporis organici, quoniam vero dissimilares partes, quæ vocantur organicæ, componuntur ex similaribus, ut digitus ex carne, osse, & nervis, ideo eo ipso quod anima est actus organici corporis, & organicas partes ejus informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas, ex quibus componuntur organicæ; & consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ, & aliquam operationem vitalem.

IV. Distinguendum est inter mutationem productivam, & adductivam. In nutritione anima crescit non mutatione productiva, quasi de novo animæ aliqua pars substantiæ adcresceret, quod est in formis materialibus: sed adductiva, qua anima virtualiter in magnam longitudinem se extendere potis est, actu se ad certam partem non auget, sed promovet, quemadmodum angelus nunc est in majori, nunc minori spacio pro libertate, nuspiam tamen crescit secundum essentiam.

V. Distinguendum est inter facultates animæ, quæ ab ipsa solum in conservari dependent, eamque etiam extra corpus consequuntur; ut sunt intellectus, voluntas, & memoria intellectiva: & inter facultates animæ à toto composito ex anima & corpore in esse & conservari dependentes; ut sunt omnes facultates vegetativæ, & sensitivæ. Priores facultates sunt cum anima ubicunque existit, & sic intellectus & voluntas æque residunt in manu & pede secundum substantiam, ac in capite. Ad posterioris vero generis facultates, quæ scilicet à toto composito & non à sola anima dependent, quod adtinet, anima potest esse sine illis facultatibus, quia licet eas ex sinu suo profundat, nunquam tamen ipsas potest

teſt niſi in materia bene diſpoſita effundere, & in certis quibuſdam partibus organicis, quæ ad eas facultates ſuſcipiendas ſunt bene diſpoſitæ.

V. Licet intellectus & voluntas æque reſideant in pede & manu ſecundum ſubſtantiam, ac in capite: non tamen propterea homo in pede vel manu intelligit, & vult ſicut in capite, quia non ſunt in illis partibus organa ſicut in capite, per quæ traducantur rerum ſpecies ad intellectum, ut eliciat intellectionem. *Diſtinguendum igitur eſt* inter eſſentiam; & inter operationem. Anima eſt in omnibus partibus per eſſentiam; ſed non eſt in omnibus ſecundum operationem. Quemadmodum eadem mulier in officina eſt textrix aulæorum, in taberna eorundem venditrix, in culina coqua, in cubiculo uxor, inter liberos mater: ſic anima in diverſis partibus diverſa obit munia.

VII. *A*nima dupliciter poteſt conſiderari: 1. Ratione informationis, juxta quam eſt in toto corpore. 2. Ratione motionis & operationis, juxta quam eſt in corde, tanquam in principe corporis parte. *A*nima igitur dicitur eſſe in corde, & cerebro, juxta operandi quendam modum inſigniorem & eminentiorem.

VIII. Corde vulnerato hominem mori, cauſa non eſt, quod anima ibi ſit ſecundum eſſentiam, ita ut alibi non; ſed quia cor eſt fons caloris nativi, quo pereunte neceſſaria eſt animæ ſolutio. Eſt igitur anima in corde radicaliter, in reliquis vero partibus derivative, nuſpiam tamen excluſa intima ipſius animæ preſentia.

IX. Quamvis anima, *v. g. ſenſitiva*, ſit in qualibet parte animalis ſubſtantialiter, non tamen quælibet pars dici poteſt animal: non enim animal dicitur à ſola exiſtentia animæ ſentientis in aliqua corporis parte, ſed ab exiſtentia ejuſdem in omnibus partibus organicis: cum enim anima prædita ſit pluribus facultatibus, requirit neceſſario corporis varia inſtrumenta, quæ facultatibus correſpondeant.

X. Non ſequitur, ſi tota anima eſt in quavis parte; ergo mota una parte, & altera quieſcente, anima ſimul movetur & quieſcit: quia anima proprie non movetur, ſed movet. Non eſt autem abſurdum, ſecundum aliquam corporis partem eam movere, ſecundum alteram quieſcere.

XI. Manu amputata anima nec perit, nec manet ſeparata & ſciſſa, ſed retrahitur non ſui ipſius duplicatione, ſed virtuali ea contractione, qua ſine quantitatis augmento vel decremento *A*ngelus ſe per totum muſæum diffundere, & libere in punctum poteſt contrahere.

XII. *A*nima conſideratur vel ſecundum eſſentiam, & ſic eſt tota ubivis: vel ſecundum extenſionem, non quantitativam, ſed virtualem; ſic totam ſuam extenſionem non habet in quavis parte, ſed in hac ut & extra hanc. Ergo evulſo oculo non neceſſe eſt totum hominem mori, nam illo evulſo anima quidem ibi deſinit informare, ſed non deſinit eſſe: & ita eſt ibi, ut & alibi extra τὸ πᾶν. oculi in reliquis partibus.

Quæſt. VI.

An in uno vivente ſint plures animæ?

Negat.

*A*Nima in corpore, quod conſtituit, tantum una eſt. *Si enim* plures animæ in uno eſſent corpore, eſſent etiam plura eſſe, vel plures eſſentiæ: & ita in uno compoſito eſſent plura individua, quod abſur-

dum. Ergo dicendum quod in uno animato corpore non poſſunt eſſe plures animæ. *Ergo una*, quia unum eſſe ſpecificum conſtituit.

OBSERVATIONES.

I. Neque in eodem animali ſunt duæ animæ, vegetativa, & ſenſitiva; neque in eodem homine duæ vel tres, nempe vegetativa, ſenſitiva, & rationalis: Sed in animali uno una eſt anima, & ea eſt ſenſitiva, virtute continens vegetativam; & in homine uno una eſt anima, & ea eſt rationalis, virtute alias, nempe ſenſitivam & vegetativam continens.

II. Dupliciter res una aliam virtute continere dicitur, vel quia poteſt eam producere, quo pacto Deus creaturas omnes, & lux calorem continet: vel quia etſi non poſſit eam producere, poteſt tamen exercere operationes & officia, quæ ab illa exercentur. Sic anima rationalis in homine dicitur virtute continere animam ſenſitivam & vegetativam, quia valet operationes, quæ ab his oriuntur, quatenus ſenſitivæ & vegetativæ ſunt, præſtare: etſi nequeat exercere illas, quæ formas ſpecificas brutorum & plantarum conſequuntur; non enim poteſt, v.g. edere actionem hinniendi, quæ conſequitur formam equi.

III. Gradus vegetativus & gradus ſenſitivus poſſunt accipi dupliciter: 1. Generaliter; prout vegetativus dicit tantum principium vitæ, abſtrahendo ab inferioribus modis, & diſtinctis rationibus quibus determinatur ad vitam plantæ, vitam animalis, & vitam hominis; & ſenſitivus prout includit tantum principium ſentiendi, præcidendo ab his peculiaribus modis, quos habet in brutis animalibus & hominibus. Sicque tam gradus vegetativus includitur in anima ſentiente & rationali, quam ſenſitivus in rationali, eſtq; aliquid commune omnibus viventibus. 2. Specialiter ac determinate; & ſic vegetativus non includitur in ſenſitivo & rationali, nec ſenſitivus in rationali, quia ſic dicunt aliquos modos quibuſdam rebus proprios & aliis minime convenientes: Vegetativus quidem modum inſenſibiliter vegetandi, qui neque in ſenſitivo gradu neque in rationali includitur: Senſitivus quoque non ſolum dicit principium ſenſus abſolute, ſed quatenus conjunctum cum illo particulari modo quo bruta ſentiunt, & eo pacto in gradu ratiocinandi non continetur.

IV. Dupliciter intelligi poteſt, quod in homine ſint contrariæ operationes; ſcilicet vel ſimul, vel diverſis temporibus. Hoc poſterius non ſolum in eadem anima, ſed etiam in eadem potentia accidere poteſt; Illud autem prius non eſt verum de anima hominis intellectum de propria contrarietate. Nam quando voluntas & appetitus ſimul moventur affectibus contrariis, tendunt in contraria ſub diverſis rationibus, & diverſo etiam modo. Nam cum affectus unius eſt efficax, alterius eſt inefficax, ex eo potius colligitur, iſtos diverſos appetitus in eadem anima radicari. Motus enim unius retardat motum alterius, ſi ſit aliquo modo repugnans: Si autem inter ſe conſentiat, facilius indicatur iſta identitas.

V. Ubi eſt operatio propria alicujus formæ, ibi eſt ipſa forma aut ſecundum ſe, aut ſecundum virtutem, ſeu virtualiter & eminenter. In homine ſunt quidem operationes vegetantis & ſentientis animæ, ſed ipſæ formæ & animæ non niſi virtualiter adſunt, quoniam ab intelligente, tanquam altioris gradus anima, virtute continentur.

VI. Partes

VI. Partes viventis corporis dupliciter poſſunt conſiderari: 1. Ut partes unius totius, & ſecundum ſuam ſubſtantiam, & ſicut unius ſpeciei ſunt; habent enim eandem formam ſubſtantialem, ſcilicet animam. 2. Ut organa & inſtrumenta variarum operationum; & ſic ſpecie differunt non eſſentiali, ſed accidentali, quia forma inſtrumenti, ut inſtrumentum eſt, eſt potentia ipſa; & quia ſunt potentiæ ſpecie differentes in variis, ideo aliquo modo ſpecie differre dicuntur: quod ſi in oſſe non eſt ſenſus, ſicut in carne, inde non colligitur non habere eandem animam; nam anima una non omnes ſuas potentias omnibus communicat partibus, alias in oculo eſſet auditus, cum ſit eadem anima in utroque.

VII. Diſtinguendum eſt inter formam ſpecificam, ſive propriam, & inter formam genericam. Generales formæ cum propriæ non ſint, cujuſmodi in homine ſunt ſentiens & vegetans, propterea hominem non conſtituunt: Intelligens autem ſpecifica forma eſt, & reliquas in ſe continet. Igitur eſſe hominem & eſſe animal non ſunt plura eſſe, ſed ſunt unum eſſe; nam eſſentia generica & ſpecifica ſunt unum eſſe à parte rei, multitudo autem eſt ſolum ſecundum majorem vel minorem præciſionem. Proinde ad hanc multitudinem ſatis eſt una & eadem anima præciſius vel minus præciſe ſumpta.

VIII. Diſtinguendum eſt inter operationes diverſas in diverſis ſuppoſitis, & inter operationes diverſas in uno ſuppoſito ſive ſubjecto. Operationes diverſæ arguunt diverſas formas, ſuppoſita diverſitate ſubjectorum: At in uno ſubjecto ſolum arguunt formam altioris & eminentioris naturæ, virtute multa continentis, diverſiſque utentis potentiis; qualis eſt anima rationalis, & poſt hanc ſenſitiva. Licet ergo in homine ſint operationes genere differentes, puta intellectio, ſenſatio, vegetatio: non tamen in eo ſunt differentes animæ.

IX. Anima vegetans & ſentiens dupliciter conſiderantur: 1. Quatenus propriæ ſunt formæ brutorum & plantarum, & ſic ſunt corruptibiles. 2. Quatenus in homine idem ſunt cum anima intellectiva, neque de materiæ potentia eductæ, & ſic mortales eſſe nequeunt.

X. Quoniam anima ad ſuas operationes organis utitur, & eorum aptitudinem requirit, hæc ipſa autem inſtrumenta primis diebus ad actiones nobiliſſimas exercendas minus ſunt idonea, ob id anima primo tantum opera exercet vegetationis, quia fœtus corpus ad ſentiendum & intelligendum organa apta nondum habet; ſucceſſu autem temporis ſenſus quoque & rationis operationes exerit, quando ſcilicet fœtus organa his operationibus opportuna eſt conſecutus. Hinc *Ariſt. l. 2. de gen. anim. c. 3* ait, *Homo prius vivit vita plantæ, deinde vita animalis, tandem vita hominis.*

Quæſt. VII.

An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur?

Affirm.

VIta non conſiſtit niſi in calido & humido adcommodata ſibi qualitate & quantitate correſpondentibus: quæ proportio cum diu durare non poſſit, quia humidum, quod eſt caloris pabulum, ab eo continua actione conſumitur, requiritur neceſſario nutritio, per quam alimentum ſuppeditetur, quod humidi jacturam, fluxumque materiæ reſarciat.

OB.

OBSERVATIONES.

I. Nutritio duobus modis poteſt uſurpari: Complete & perfecte, prout comprehendit omnes concoctiones, ipſamque alimenti converſionem in rei viventis ſubſtantiam. 2. Incomplete, pro aliqua tantum ex actionibus, quibus præparatur alimentum, ut in viventis ſubſtantiam tranſmutetur. Si priori modo ſumatur nutritio, certum eſt illam non ſemper fieri, cum alimentum non ſit ſemper apte diſpoſitum & præparatum, ut tranſmutetur in ſubſtantiam viventis. Si vero poſteriori modo ſumatur, concludendum eſt nutritionem ſemper fieri.

II. Diſtinguendum eſt inter id quod fit per ſe, & inter id quod fit per accidens. Nihil agit ad ſui corruptionem, ſcilicet per ſe, per accidens vero poteſt. Unde nihil mirum, ſi calor, conſervare ſe deſiderans, ſeipſum interimat, non enim per ſe & ex inſtituto in ſui perniciem agit, ſed ex accidente, quatenus abſumit pabulum, quo exhauſto extingui unà cum eo neceſſe eſt: ſicut lucerna per ſe intendit lucere, etſi per accidens oleum conſumat.

III. In nutritione calor per ſe primo calefacit humidum, & per conſequentiam deſiccat ipſum per evaporationem ab eo cauſatam. Tunc autem idem non agit in ſeipſum, nec in ſuo ſimili, quia invenit nutrimentum in ſuo principio ei diſſimile, unde illud alterat, digerit, & concoquit, ut illud adſimilet viventi, cujus eſt inſtrumentum.

IV. Corpora calidiora, & quæ magis exercentur, vivaciora ſunt. Illa, quod ob innati caloris vim melius decoquant alimenta, & majorem humidi copiam reparent: Hæc, quia propter excrementorum vacuitatem uberius etiam nutriuntur, quas ob cauſas viri magis longævi ſunt quam fœminæ. Ita vero licet calor humidum conſumat, non inde tamen ſequitur ubi plus eſt caloris, ibi humidum ob aſſiduam reſolutionem magis deficere, niſi forte id non reſpondeat proportione calido.

V. Diſtinguendum eſt inter nutrimentum internum, & inter nutrimentum externum. Licet animalia quædam hyeme latitantia, veluti glires, urſi, &c. nutrimentum externum non aſſumant, aluntur nihilominus interno alimento. Nam æſtate multos crudos ſuccos collegerunt, qui cum caloris imbecillitate concoqui non potuerint, hyberno tempore nativus calor in eos incumbit & concoquit, atque inde nutriuntur.

VI. Qui atrophia vel lienteria laborant, non prorſus ceſſant à nutritione, dicuntur tamen ejus munere privari, quod ægre admodum cibum concoquant.

VII. Diſtinguendum eſt inter potentias quæ operantur adplicatæ ab agente & movente; & inter potentias quæ operantur naturaliter, & per modum naturæ. Fatigatio in eas tantum facultates corporis cadit quæ agunt per adplicationem agentis, qualis eſt potentia motiva; non autem quæ operantur per modum naturæ, ut nutritiva; quamvis hæc etiam à contrariis repatiendo debilitetur, progreſſuque ætatis frangatur & hebeſcat. *Propterea* autem natura non tribuit otium altrici facultati, quod ejus opus totius vitæ fundamentum ſit, quo ſublato, vivens in occaſum ruit.

Quæſtio

Quæſtio VIII.

An fames & ſitis ab Ariſtotele lib. 2. de anima cap. 3. t. 28. recte definiantur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. ALiud eſt eſſe appetitum formaliter, aliud eſt eſſe appetitum cauſaliter. Fames non eſt appetitus formaliter, ſed quædam ventriculi affli&tio: cauſaliter vero dicitur appetitus, quia illa affli&tio ventriculi cauſat appetitum tibi.

II. Fames formaliter eſt in appetitu ſenſitivo, quia iſte eſt qui dolorem adprehendit; materialiter vero eſt in ventriculo, quia iſte eſt qui læſionem ſentit, & divulſionem percipit.

III. Diſtinguendum eſt inter actus appetitus ſubditos voluntati, qui ſunt in noſtra poteſtate ſaltem obedientialiter; & inter actus appetitus ſequentes neceſſitatem materiæ, vel effectus ab extrinſeco, qualis eſt fames. Nam ſi corpus dilanietur, ventriculus affligatur, aliquod corporis membrum torqueatur, non poterit appetitus ſenſitivus hunc dolorem tollere.

IV. Fames bifariam ſumi poteſt: 1. Proprie, & ſic ad famem non ſolum eſt neceſſarium alimentum, verum etiam eſt opus divulſione ventriculi, & ſenſione ejus doloris. 2. Communiter, ut tantum dicit indigentiam cibi. Primo modo ſolum eſt in animalibus; ſecundo vero modo in plantis. Definitio intelligitur de fame proprie conſiderata.

V. Diſtinguendum eſt inter cibi ſubſtantiam, & inter ejus condimentum. Dulcedo in cibis non expetitur ut quid faciens cibum, ſed ut ei dans condimentum & delectationem. Sapor igitur & cibi ſuavitas non pertinent per ſe primo ad famem. *Et licet* multa animalia cibos conſectentur propter ſaporem, non ſequitur tamen, quod ſapor ſeu dulcedo ſit illud quod natura primo intendit, quia operationes non ſunt propter voluptates, ſed voluptates propter operationes.

VI. In definitione famis particulæ *calidi & ſicci* non ſunt ſimpliciter & abſolute intelligendæ, quaſi per famem adpetamus tantum calida & ſieca, cum ſæpe humida exoptemus; ut, luctucas, & alia alimenta, quæ conſtat eſſe humida: ſed intelligendæ ſunt comparate, ſcilicet facta comparatione ad ſitim, quæ eſt adpetitio frigidi & humidi, vel ſaltem minus calidi & ſicci.

VII. Poculenta nec omnia, nec quovis modo ſpectata pertinent ad ſitim; ſed ea quæ frigida & humida ſunt, vel quæ ſaltem alterum eorum vendicant, & qua talia. Quomodo vinum non ut calidum eſt, ſed quatenus humidum, ad ſitim ſpectat.

VIII. Humidum aqueum, ſi modum excedit, nativum calorem perimit: ſi autem moderate adhibeatur, eſto calori adverſetur, non parum emolumenti adfert animantibus, quatenus efficit ne humidum à calore præpropere abſumatur.

IX. Licet frigus non concurrat per ſe ad opera vitæ, per ſe tamen expetitur tanquam id quod calorem modificat. Recte ergo ſitis definitur appetitus frigidi, quia potus eſt ad ſitim domandum, ſitis autem ex calore generatur, unde potus adpetitur ad temperandum calorem ſua frigiditate, & non ad extinguendum ipſum omnino, ut facit frigus externum.

Quæstio IX.

An quod augetur, ejus qualibet pars augeatur? Affirm.

Subjectum augmentationis est totum vivens secundum omnes suas partes spectatum. *Arist. l. 2. degen. c. 5. t. 32.* Quia per omnes corporis partes venæ quædam sparguntur, quæ sanguinem deferunt omnibus illis corporis partibus, quo nutriantur, & consequenter augescant. Hinc progressu temporis illæ omnes viventis partes grandiores existunt, quam essent à principio.

OBSERVATIONES.

I. Eæ partes tantum nutriuntur & augescunt, quæ per se ac sine aliarum interstitio alimentum adtingunt, eoque potiuntur. Verum id non impedit, quo minus cæteræ harum interventu, sive mediate pariter increscant.

II. Quamvis augmentum fit per adventum alicujus extrinseci corporis, nec tamen si viventis quælibet pars augetur, datur penetratio, nec divisio fit; sed per poros communicatur alimentum solidis partibus.

III. Pori, qui recipiunt alimentum, quandoq; possunt esse constricti, & accipiendo nutrimentum dilatari, sicut flatu utres inflantur; & quandoque possunt, esse repleti, sed humore cedente, vel possunt se dilatare, & sic majus corpus recipere.

IV. Non sequitur; Si quælibet pars augeretur, auctum æqualiter porrigeretur in omnes dimensiones, & sic homo in rotundum conglobaretur. Nam augmentativa facultas, dum viventium membra quoquoversum porrigit, sequitur regulam formatricis virtutis, quæ hominem non rotunda, sed procera corporis forma decoravit, & in sublime erexit. Quare sic homo incrementa versus omnes partes accipit, ut in prædictam figuram semper conformetur.

V. Non omnes viventis partes æqualiter augentur, siquidem in ampliorem longe molem abeunt brachia, quam digiti; licet hi proinde ac brachia in longum, latum & profundum excrescant.

VI. Distinguendum est inter partem omnino aridam & vita privatam, quæ nec nutritur, nec crescit, quia caret principio nutriente *scilicet anima*; & inter partem aridam adhuc aliquo modo viventem, quæ nutritur & ipsa, etsi ita bene non deprehendatur, propterea quod & in ea calor aliquid detrahit, unde restauratione semper indiget.

Quæst. X.

An generare sibi simile sit naturalissimum & præstantissimum opus viventis?

Affirm.

Quod magis & prius est intentum à natura, dicitur, & est magis naturale. Generatio est opus magis & prius intentum à natura quam nutritio & augmentatio. Ergo, &c. *Minor probatur, quia* generationis finis, cujus gratia à natura intenditur, est bonum speciei, consistens in perpetua conservatione ejus: Nutritionis vero finis est conservatio individui. Sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi divinius bono particulari cujuslibet individui; & ideo magis ac prius intentum à natura, quæ propter conservationem speciei intendit conservationem individui.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter generationem viventium, & inter generationem non

non viventium. Quæſtio hæc intelligatur tantum de generatione viventium, quæ eſt propria animatis.

II. Generatio inter opera vegetativa eſt naturalis & perfectius opus viventis. Non enim hic fit comparatio inter omnia opera omnium viventium, ſed ſolum inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt, cujuſmodi ſunt nutritio, augmentatio, & generatio, inter quæ generatio eſt opus naturaliſſimum & præſtantiſſimum.

III. Aliud eſt aliquid magis eſſe neceſſarium; & aliud eſt aliquid magis eſſe perfectum. Poteſt enim aliquid eſſe neceſſarium magis, at minus perfectum: ut, tactus magis quidem neceſſarius eſt animalibus; at viſus magis eſt perfectus. Ita nutritio magis eſt viventi neceſſaria, quia omnibus ineſt viventibus; ſed non magis eſt perfecta; nam generatio eſt perfectior, & ob id naturalior.

IV. Diſtinguendum eſt inter finem qui per ſe primo, atque immediate intenditur; & inter finem qui ſecundario, aut ex conſequenti intenditur. Nutritio per ſe primo intendit conſervationem individui, ex conſequenti autem & ſecundario intendit bonum & conſervationem ſpeciei, quia propterea natura nutrit ac fovet individuum, ut in eo conſervet ſpeciem. Generatio vero nullo modo reſpicit bonum individui, ſed per ſe primo & ſolum bonum ſpeciei, & propterea eſt opus naturalius nutritione.

V. Si nutritio conſervaret perpetuo individuum, eſſet perfectior: cum tamen non conſervet niſi ad tempus, ideo generatio eſt perfectior. Nam nobilius eſt perpetuum eſſe in ſpecie, quam ad tempus in individuo.

Quæſt. V.

An ſpecies aliquæ ſenſibus ad operationes obeundas imprimantur? Affirm.

I. QUando objectum diſtat à potentia, non poteſt in illam agere & ipſam immutare, niſi per aliquid cum ea conjungatur; quia omnis actio fit per contactum. Atqui illud non poteſt eſſe aliud quam ſpecies, quæ emiſſa ab objecto in ipſa potentia recipitur, illique ipſum objectum repræſentat. Ergo dantur ſpecies.

II. Per inſpicilla concava quidam acutius vident, quam per plana, cujus nulla ratio reddi poteſt, niſi quia in centro illorum magis uniuntur ſpecies objecti, & efficaciores redduntur in repræſentando. *Item*, notitia hominis ſemel viſi jam vero abſentis in memoria ſenſitiva permanet: Sed hoc eſſet impoſſibile, niſi aliqua ejus ſimilitudo permaneret in memoria, quæ internus ſenſus eſt. Ergo negari non poſſunt ſpecies.

OBSERVATIONES.

I. Species ſenſibiles vocantur intentionales, non quaſi non ſint reales, quo ſenſu entia rationis dicuntur habere eſſe intentionale; ſed quia 1. habent eſſe aliquod incompletum, & imminutum, degenerans à realitate objectorum, quæ repræſentant; hoc primo modo: etiam lumen à quibuſdam dicitur eſſe in medio intentionaliter, ſi referatur ad illud eſſe quod habet in corpore luminoſo. 2. Quia hæ ſpecies requiruntur ad cognitionem, quæ vocatur intentio. 3. Quia ſunt id, quo potentia tendit in ſua objecta.

II. Diſtinguendum eſt inter ſignum inſtrumentale, & inter ſignum formale. Species ſenſibilis non eſt ſignum inſtrumentale

mentale, quale est statua Cæsaris, ex qua prius cognita Cæsarem agnosco; sed est signum formale quo res non in specie, specie cognoscimus. *Sive* species sensilis non est id *Quod*, sed id *Quo* sentimus. Licet ergo speciebus rem cognoscamus, non tamen debent species ipsæ quoq; cognosci: nam non oportet à nobis cognosci id quo, sed in quo aliquid percipimus.

III. Distinguendum est inter similitudinem in essendo, & inter similitudinem in repræsentando. Species est similis objecto, non entitative, sive in essendo, quia species sunt accidentia immaterialia; sed in repræsentando & virtualiter, quatenus est causa producendi speciem expressam, quæ est formalis similitudo objecti.

IV. Species albi & nigri, quæ recipiuntur in eodem subjecto, nempe oculo, non sunt proprie contrariæ, quia à contrariis causis, præsertim æquivocis, non semper contrarii effectus prodeunt. At objecta sunt causæ æquivocæ respectu imaginum quas à se mittunt.

V. Species sensibilis est indivisibilis in repræsentando, divisibilis in essendo. *Vel*, species sensibilis est divisibilis ex parte subjecti in quo recipitur; est vero indivisibilis ex parte objecti, quod repræsentat; neque enim divisibiliter repræsentat objectum, quasi hæc pars speciei representaret quandam partem objecti, alia aliam; sed quælibet minima pars specie repræsentat totum objectum: nam per minutissimam rimam in papyro factam totum objectum sentitur.

VI. Quamvis species sit spiritualis, objectum vero materiale, non tamen inde sequitur, quod species tanquam effectus sit nobilior sua causa: Quia immaterialitas speciei non est ex perfectione, sed imperfectione, ob entitatis suæ exiguitatem, quemadmodum relatio similitudinis resultans ex albedine, minus materialis est quam albedo ipsa.

VII. Species sensiles concurrunt ad sensationes, non tantum objective, sed etiam effective, eo fere modo quo habitus concurrunt ad actus similes illis à quibus sunt producti. Unde pertinent ad primam speciem qualitatis, quia per se primo ordinantur ad operationem, non tamen dant primam vim agendi, sed illam supponunt, & determinant.

Quæstio XII.

An sint quinque sensibilia communia?

Affirm.

SEnsibilia communia quinque recensuit *Arist. l. 2. de anima c. 64.* videlicet *motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem.* Exactum autem esse hunc numerum ex eo demonstratur, quod nullum aliud sensibile commune recenseri possit, quod ad unum ex illis, tanquam ad generale caput, revocari nequeat.

OBSERVATIONES.

I. Nomine sensibilis communis non intelligitur illud, quod à sensu communi percipitur, quia sensus communis etiam propria omnium sensuum externorum objecta, puta colorem, sonum, & alia percipit, quæ tamen sensibilia communia non dicuntur: Nec intelligitur illud, quod ab omnibus plane sensibus externis percipitur: Sed nomine sensibilis communis intelligitur illud, quod pluribus sensibus externis percipi potest.

II. Aristoteles *l. 2. de anima c. 6. t. 64.* distinguens propria sensibilia à communibus adserit, *illa esse propria, quæ ab uno tantum*

tantum ſenſu percipiuntur, communia quæ ab omnibus: Non quod omnia ſenſibilia communia percipiantur ab omni ſenſu externo, ſed quia omnia fere ſenſibilia communia ab omnibus ſenſibus percipi poſſunt. Unde Ariſtoteles eodem loco ſe explicuit, probans motum eſſe ſenſibile commune, quia per viſum & per tactum percipitur.

III. Motus dupliciter ſumitur: 1. Formaliter, pro fluxu continuo, & prout dicit rationem formalem viæ aut fieri termini. 2. Materialiter, ſeu pro ſola ratione materiali conſiſtente in variatione ſitus & loci, aut localis præſentiæ. Motus eſt ſenſibile commune, non quatenus priori, ſed quatenus poſteriori modo ſumitur. Si enim motus priori modo ſumitur, comprehendi nequit ſine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter ſe conferat: hoc autem altioris eſt potentiæ, & non externorum ſenſuum.

IV. Numerus dupliciter cognoſcitur: 1. Recenſendo unum poſt aliud, ſeu replicando numerum majorem ſupra minorem, aut novam unitatem minori numero addendo; quia modus cognoſcendi ſolis hominibus convenit. 2. Percipiendo duntaxat plura diſcreta, quæ numerum faciunt, ut duos aut tres ſonos, tres quatuorve lapides inter ſe diſtinctos: quo pacto numerus externis tam hominum quam brutorum animantium ſenſibus dignoſcitur.

V. Quies bifariam ſumitur: 1. Pro ſola privatione motus; quo pacto non ſentitur per ſe, nec proinde eſt ſenſibile commune. 2. Pro permanentia rei ſenſibilis in eodem ſitu vel loco; quo pacto quies eſt ſenſibile commune.

VI. Ariſtoteles non omnia ſenſibilia communia ſpeciatim enumerat ſed quinq; generalia capita, ad quæ cætera revocari debent. Et ad numerum quidem referuntur diſcretio & unitas, quia numerus & diſcretionem importat, & principium ejus unitas eſt. Obtuſum vero & acutum, aſperum & lene, curvum & rectum ad figuram: diſtantia & ſitus ad magnitudinem referuntur.

VII. Tempus non eſt peculiare ſenſibile commune, ſed ad motum reducitur, vel ſub eo comprehenditur; quia licet per ſe ſenſu percipiatur, ut docet *Ariſt. l. 4. phyſ. c. 11. t. 98.* non tamen ſecundum rationem formalem temporis, ſed ſolum ut conſequitur motum, eique conjunctum eſt.

VIII. Licet actio tranſmittendi ſpecies ad inſtrumenta ſenſuum ſubſtantiis, uti primariis cauſis effectricibus, adtribuenda ſit, non proinde tamen ſubſtantiæ inter ſenſibilia communia numerandæ ſunt; cum per ſe primo ſenſus non efficiant, quia id ſolis qualitatibus alteratricibus convenit; nec per ſe ſecundaria ratione, quia id proprium eſt eorum, quæ motum ſenſibilium propriorum determinant, ac modificant; quod nulli ſubſtantiæ in ſe ſpectatæ convenit, ſed ut magnitudine, motu quiete, aut aliquo alio communium ſenſibilium affecta eſt.

Quæſtio VIII.

An ſint quinque Senſus externi?

Affirm.

QUinque eſſe ſenſus externos probatur, *quia* 1. Quinque ſunt organa ſive ſenſoria. 2. Quinq; ſunt diverſa objecta formalia quæ à ſenſibus poſſunt percipi. 3. In perfectis animalibus non plures ſenſus quam

quam quinque reperiuntur, nec etiam pluribus animal indiget.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter animalia perfecta quæ habent omnes sensus; & inter animalia imperfecta, quæ pro diverso gradu carent uno, vel pluribus; omnia tamen habent tactum, quia tactus est maxime ad vitam conservandam necessarius, cum versetur circa primas qualitates, quarum excessus vel defectus multum nocet animali.

II. Distinguendum est inter tactum late & communiter sumtum pro quavis potentia, quæ non percipit rem sine contactu; sic enim Gustus dici potest Tactus: & inter tactum stricte & proprie sumtum pro potentia solas qualitates tangibiles ut tales percipiente; & sic sensus Tactus est distinctus à sensu Gustus, ob diversum subjectum formale.

III. Quamquam anima sentiens in omnibus animalibus existat, non tamen in illis omnibus effundit omnes suas facultates: quia in illis omnibus non reperit organa disposita, *v. g. in talpa organum visus.* Quare ut quinarium sensuum externorum numerum retineamus, satis est, quod in aliquo animali illi quinque sensus reperiantur, & in nullo plures.

IV. Quod obstructa via qua cerebrum in sensus externos influit, ipsi externi sensus illico sua obire munera desinant, non ex eo fit, quod unum tantummodo sit instrumentum omnium sensuum externorum, nempe cerebrum, vel quod in organis non sint ipsæ sensitivæ facultates; sed ex eo, quod perenni spirituum animalium influxu indigeant, qui quidem impeditur obstructis meatibus illis, per quos derivari solebant.

V. Non eodem mŏdo se habet sensus ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiva cum sit multo altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa & distributa sunt, in unum colligere complectique. Unde non sequitur, unus est intellectus, ergo etiam unus sensus.

VI. Propter sensibilia communia non est statuendus alius sensus: nam cum sensibilia communia illa à quinque sensibus non per accidens, sed per se sentiantur, frustra est eorum alium sensum quærere & constituere.

VII. Non datur aliqua facultas sentiens, cui incumbat advertere ad objectum in quod singuli sensus feruntur. Quod enim oculus interdum rei præsentis imagine imbutus non elicit visionem, id non ex eo provenit, quod desideretur actio alterius facultatis, cujus sit ad objectum advertere; sed quia ipsa vis cernendi non tendit in objectum, quod tunc accidit, cum in rem aliam vehementi adplicatione intenti sumus.

VIII. Titillatio & sensus venereus non est distinctus sensus: nam illa titillatio diversa non est à tactu, nisi accidentaliter, quatenus nempe secundum certam nervorum dispositionem aliter atque aliter efficitur tactus.

IX. Distinguendum est inter famem consideratam materialiter, & inter famem consideratam formaliter. Fames materialiter est quædam contorsio, quia venæ conantur extrahere à stomacho sanguinem in alimentum, quæ contorsio sensu tactus percipi potest: formaliter autem est adpetitio cibi, quæ non sentitur directe per aliud actum, sed indirecte & per actum exercitum, quatenus est actio vitalis

lis elicita & recepta in appetitu sensitivo, quo modo omnes sensus percipiunt suos actus. *Idem est de siti, voluptate etiam, & dolore.* Non igitur præter quinque sensus adsignandus est alius, quo percipiantur fames, sitis, dolor, & voluptas.

Quæst. XIV.

An sensus lædatur ab excellenti sensibili? Affirm.

IDeo sensibile excellens sensum lædit, quia sensorium seu organum sensus aliquam requirit temperiem & qualitatum proportionem, quæ adventu insolentis cujusdam sensibilis perimitur. Sic ingens splendor dissipat visum, & lædit spiritus visivos; vehemens sonus offendit auditum; valde calida & frigida molestant tactum, imo tactus organum aliquando plane destruunt.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id quod lædit per se, & inter id quod lædit per accidens. Nihil naturaliter inclinatur in id, à quo per se læditur: Objecta vero sensuum, ad quæ potentiæ omnes nativa propensione non minus quam ad operationes inclinantur, non lædunt sensus per se, sed ex accidente, cum ad exsuperantiam deflectunt, organumque lædunt.

II. Distinguendum est inter objectum, quod cum organo proportionem habet, hoc sensum perficit, & inter objectum excellens, quod non perficit, sed lædit sensum; cum omne nimium sit naturæ inimicum.

III. Potentiæ sensitivæ non habent, contrarium, nec etiam per se corrumpuntur sed soluta organi temperie: hæc autem evertitur excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, adversatur.

IV. Quamvis non materiales, sed spirituales tantum & intentionales qualitates h.e. rerum sensibilium solum imagines & simulacra à sensuum organis recipiantur, non tamen omnis vis in lædendo organo ipsis deroganda est. *Vel dicendum,* species, per quas objecta agunt in sensus, non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab objecto una trajiciuntur, læsionem efficere.

V. Dispar est ratio sensus & intellectus: quia Sensus est organo corporeo affixus, & ita turbata ejus temperie per vehemens sensile læditur: Intellectus vero non item, & propterea non læditur ob læsionem temperamenti organi debiti; imo cum illustria objecta, ad quorum cognitionem adsurgit, non ingerant organo qualitatem ejus temperiem turbantem, facile intelligimus quare non lædatur intellectus rerum præstantinm cognitione, sicut sensus vehementiori sensibili.

Quæstio XV.

An visio fiat recipiendo, an vero emittendo? Affirm. prius. Neg. posterius.

I. VIsio fit per immissionem vel receptionem imaginum ab objecto in oculum immissarnm: *quia* 1. Ubi instrumentum visionis est, ibi fit visio: sensus enim non fit extra organum. At instrumentum visionis nempe humor crystallinus est intra oculum. Erga ibi quoque fit visio. 2. Unusquisque sensus aliquid recipit, auditus sonum, olfactus odorem, &c. Ergo etiam visus. 3. Quidquid subjectum aliquod destruit, illud ab eodem subjecto recipiatur necesse est. Excellens sensibile destruit instrumentum visus. Er-

go ab instrumento visus tanquam subjecto recipiatur necesse est.

II. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad rem visivam: *quia* 1. Non est credibile ex tam exigua pupilla tantam exilire lucem, ut objectum ingentis magnitudinis, utpote cœlum, collustret, illudque faciat visibile. 2. Lux illa ex oculis egressa, ad objectum, v. g. ad cœlum usq; producta, ad oculi pupillam resilire non potest, cum solares radii longe sint validiores, nec tamen à terræ densitate repercussi ad mediam usque aeris regionem reflectuntur. 3. Illud quod ex oculo emittitur, vel est substantia, vel est accidens. Sed neutrum dici potest. Non est substantia, quia visio non posset fieri in instanti, cum nullum corpus momento moveatur; fieri etiam posset, ut hæc emissa substantia stante magno vento huc atque illuc moveretur, atque visio impediretur: Nec est accidens, quia omne accidens est in subjecto per realem inhæsionem, quæ variari non potest per transitum ejusdem accidentis ad illud subjectum.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis visio fiat non per emissionem sed per receptionem, non tamen visus ea quæ à tergo sunt potest contueri: nam objecta visibilia non agunt in facultates, nec species suas immittunt, nisi per lineam rectam, si fuerint ante ipsum oculum; vel per lineam reflexam, si fuerint retro, & speculum objiciatur, à quo ad oculum species resiliant.

II. Plurimæ rerum Imagines ab uno oculo simul & semel recipi possunt, quia eæ non sunt materiales, nec corporeæ, sed tantum intentionales & spirituales, quæ res ipsas repræsentant: unde nec potentiam, nec organum degravant; nec se mutuo perturbant, aut impediunt; nec corpora, quæ has species de se fundunt, debilitant; multo minus una alteram expellit. Non etiam est absurdum species intentionales simul & semel ad plures posse deferre: ut, turris à pluribus simul videtur.

III. Distinguendum est inter rerum magnitudines reales & materiales; & inter magnitudines intentionales, quas oculus tantum recipit. Non enim recipitur ipsa montis aut turris magnitudo materialis, quæ per foramen tam parvum, quantum pupilla est, ingredi minime potest; sed ejus imago & species, quæ est immaterialis sive spiritualis, ea in oculo, non aliter ac imago in speculo, admittitur.

IV. Distinguendum est inter objecti substantiam, & inter objecti imaginem sive speciem. Objectum, quod videtur secundum suam substantiam, est in proprio loco: Imago vero sive species, quæ ad oculum defertur, est in oculo. Eadem ratione non est in speculo quod speculamur in illo, sed effigies tantum.

V. Res pupillæ impositæ videri nequit, non ideo quod radii non possint ex oculo exire, sed quod lumen in tanta adproximatione non possit adtingere objectum, nam oportet objectum lumine illustrari.

VI. Habet quidem pupilla aliquid connatæ lucis, non tamen ideo illi datum ut forinsecus emittatur, sed ut, quasi tessera, hospitem & affinem suum, h.e. lucem qua species vehitur, sese extrinsecus insinuantem recipiat, eique ut minister familiaris præsto adsit.

VII. Distinguendum est inter oculos consideratos ut sunt organum visus; & inter oculos consideratos ut sunt objectum

ctum visibile. Quando oculi ex se splendorem emittunt, non sunt organum visus, quia per hoc visio non fit; sed habent rationem objecti visibilis, quoniam emittunt splendorem, per quem receptum videntur.

VIII. Qui nebuloso aere circumsus est, nebulam proximam non videt, non ideo quod radii visorii cum primum ex oculis emicant fortiores sint, sicque vicinam nebulam penetrent; sed ideo quia nebula proprior adhuc habet rationem diaphani, si comparetur cum remotiori, quæ clarius videtur, quia ob partium subtilionem crassescere videtur, & quia omne remotius nobis adparet nigrius, uti arborum apices virides quidem sunt, sed distanti adparent nigræ.

IX. Neque basiliscus interficit hominem, neque mulier menstruosa speculum inficit intuitu, vel radio ex oculo exeunte, sed contactu, afflatu, halitu, expiratione, & qualitate nociva, quæ nihil ad visionem confert.

X. Qui reconditos habent oculos longius & acutius vident, quam qui prominentes habent, quia in reconditis oculis melius uniuntur species, & motus qui fit ab objecto in potentiam per immissionem specierum, in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit. *Deinde*, quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur, & magna ex parte offuscantur, ideo imperfectius & ad minorem distantiam adspicere possunt: Oculi vero reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adjuvantur.

XI. Quoties aliquid diligenter adcurateque contueri volumus, contrahuntur oculi, ne lux intermedia visui se ingerens eundem offendat, & debilitet: & claduntur oculi, non ut lumen exprimatur, sed ut virtus visiva adjuvetur, quia virtus unita est fortior.

XII. *Aristoteles*, quando quibusdam in locis videtur adserere, visionem fieri per emissionem, non loquitur ex propria mente, sed ex recepta suo tempore perspectivorum sententia, vel nihil certi ea de re nondum confirmata vult statuere.

Quæstio XVI.

An Sonus sit in corporibus sonantibus an vero in corpore intercepto, v. g. aere? Negat. prius, Affirm. posterius.

SOnus subjective inest non corporibus sonantibus, sive extremis, quæ colliduntur, sed corpore intermedio, quod intercipitur & frangitur. *Si enim* sonus subjective inesset corporibus extremis, vel esset in uno, vel in utroque. Non in uno, cum non sit major ratio cur in hoc potius, quam in altero recipiatur; ut, cum duæ manus se percutiunt: Non etiam in utroque, quia sic duplex oriretur sonus: Et cum sonus sit accidens simplex, in diversis subjectis esse non potest. Erit ergo in corpore medio.

OBSERVATIONES.

I. Non eadem omnium qualitatum sensibilium est ratio. Nam quamvis calor, odor, sapor, & qualitates quæ sub sensum cadunt, inhæreat in objecto, & non in medio; Sono tamen peculiare ac proprium est non hærere in objecto. Cujus discriminis causa est, quia cæteræ qualitates sensibiles habent esse fixum & stabile; sonus vero non est, nisi dum fit, ideoque ubi gignitur; hoc est, in medio corpore, ubi ut in subjecto recipitur.

II. Distinguendum est inter prædicationem accidentis de suo subjecto, & inter prædicationem effectus de sua causa. Quando corpora sonantia dicuntur sonare, ea prædicatio non est accidentis de suo subjecto, quia sonus eis subjective non inest; sed est prædicatio effectus de sua causa: *hoc est*, corpora extrema, v. g. duo lapides qui colliduntur, dicuntur sonantia non objective, sed effective.

III. Cymbalo manu cohibito impeditur sonus, non ideo quia in ipso cymbalo subjectatur, sed ideo sonus deficit, quia in aere contento intra poros cymbali subjectatur.

IV. *Ad* soni productionem tria requiruntur corpora: corpus percutiens, corpus percussum, & corpus intermedium, quod intercipitur & frangitur; quæ tamen non semper supposito distinguuntur, plures enim partes corporis supplent vires trium: ut in tempestate, quando colliduntur venti, tantum est occursus diversarum partium aeris. Sic quando virga vehementer mota per aerem efficit sonum, tunc aer secundum diversas partes habet rationem collidentis & resilientis, sive corporis intercepti: Illæ enim partes, quæ tangunt virgam & illam collidunt, sunt collidentes, aliæ vero partes expulsæ sunt resilientes sive fractæ. *Nihil* etiam impedit, quin unus idemque aer, secundum diversas partes, sit soni subjectum, & soni medium.

Quæstio XVII.

An odor consistit in sicco comprehendente & superante humidum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Subjectum odoris est corpus mixtum, quia odor oritur ex commixtione primarum qualitatum, quæ tantum reperitur in mixtis. Ergo elementa, si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habent, odore carent. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, permixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari.

II. Distinguendum est inter omnimode siccum, & inter siccum cum humido aliquo caloris operatione bene contemperatum. Odor consistit non in sicco omnimode, nam quæ torrentur odorem amittunt, quod adparet in cineribus ligni odorati: sed in sicco cum humiditate aliqua caloris operatione bene contemperato, in quo tamen adhuc prædominatur siccitas. *Hinc*, cum post terræ siccitatem sit pluvia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum: At post longam pluviam non sentitur odor, quia tunc humidum excedit.

III. Vinum, aquæ ex herbis fragrantibus distillatæ, & alia sunt valde humida, & nihilominus tamen etiam odorifera, quia ejusmodi corpora mixta duorum generum partes habent: *Alias* siccliores & calidiores, quarum ratione sunt odorabilia; *alias* humidiores & frigidiores, quarum ratione nullum de se fundunt odorem, sed potius saporem exhibent. Si ergo contingat eundem cibum & odorem & saporem exhibere, constabit necessario partibus siccioribus, & humidioribus.

IV. Flores & suffimenta è longinquo suavius olent, quia ad locum aliquantulum remotum defertur odor secretior à portione terrea, & defæcatior à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verum

oportet

oportet non tantam esse distantiam, ut odor in trajectu pereat.

V. Distinguendum est inter calorem summum & igneum, & inter calorem moderatum. Ad odorem requiritur calor, non fumus & igneus, qui consumit, sed moderatus, cujus operatione siccum, in quo consistit odor, cum aliquo humido contemperatur. Ideo mastyx in cinere acriorem spargit odorem, quam in igne, quia ignis est calidor cinere.

VI. Quamvis *Moschus* dicatur fieri ex sanguine ferae cujusdam, & *Zibetum* ex sudore quorundam felium: non tamen inde sequitur, quod odor non consistat in sicco. Nam odor Moschi oritur non ex sanguine puro, sed ex sanguine concreto, & siccefacto. Habet igitur Moschus siccitatem, quae odori sufficit, esto sanguis, dum non concrescit, perhumidus sit. Idem etiam de concreto illo sudore felium pronunciandum est.

Quæstio. XVIII.

An Gustus distinguatur à Tactu?

Affirm.

GUstus & Tactus differunt, 1. *Objecto* quod in tactu est qualitas prima; in gustu qualitas secunda, nempe Sapor. Hinc terra prope centrum tactilis est, non vero gustabilis 2. *Organis*, quia non ubique gustamus, at ubique tangimus. 3. Fieri potest ut incolumi tactu pereat gustus in lingua. 4. *Gustus* varias habet differentias, est enim dulcis, amarus, pinguis, acutus, austerus, &c. quae differentiae non inveniuntur in tactu.

OBSERVATIONES.

I. Tactus tripliciter sumitur: 1. Communissime, prout tantum dicit simultatem corporum per extrema indivisibilia. 2. Magis proprie, pro contactu potentiae vitalis necessario ad percipiendum objectum proprium: In qua significatione convenit gustus cum tactu. Strictissime, pro contactu potentiae vitalis solas qualitates tangibiles ut tales percipientis. Et in hac significatione tactus est sensus distinctus à gustu.

II. Omne gustabile est tactile, 1. non formaliter, sed subjective. 2. analogice, quia gustus & tactus objecta sua percipiunt tangendo, alii vero sensus eminus. 3. Propter concomitantiam, quia nihil potest gustari, quin prius tangatur.

III. Lingua potest habere suam operationem tactus, sine operatione gustus; ut, si quis aquam pure elementarem bibat nullum saporem habentem, sentit per tactum humiditatem & frigiditatem ejus, nullam habens sensationem saporis, nec gustus. Ergo adhuc in parte illa, in qua concurrit sensatio tangendi & gustandi, sunt separabiles atque distinctae, siquidem una potentia operatur non operante alia.

IV. Tactus dicitur sensus alimenti, sicut & gustus, quia vis gustandi & vis tangendi circa eundem cibum versantur, ratione tamen diversarum qualitatum; quia tactus circa humidum & siccum, gustus circa saporem, qui ex horum commistione fit, occupatur: Et utraque facultas ita in has qualitates incumbit, ut gustus non tenda in suas, nisi tactus in eas quae ipsi propriae sunt, saltem prius naturaliter feratur.

V. Quod neque gustus neque tactus medio externo indigeat, nihil refert ad identitatem eorum: sicut nec refert, quod tres alii sensus indigeant eodem medio externo, ut non censeantur distincti.

VI. Sapor immutat potentiam guſtus ſecundum diſtinctam proportionem ac immutat qualitates tactiles, de quibus evidens eſt immutare linguam, in qua eſt guſtus, nullam efficientes ſenſationem tactus: ergo diſtinguunt tactum a guſtu.

VII. Diſtinguendum eſt inter organum adæquatum, & inter organum inadæquatum. Lingua eſt organum adæquatum guſtus, quia in illa & in nulla alia parte corporis reſidet: eſt vero organum inadæquatum tactus, quia tactus non ſolum in lingua reperitur, ſed in cæteris corporis partibus.

Quæſtio XIX.

An ſenſus Tactus ſit unus? Affirm.

UBi unum eſt objectum formale, ibi eſt unus ſenſus, *nam* ab unitate objecti formalis unitas cujuſlibet facultatis deſumitur. Atqui unum eſt objectum formale tactus, nempe tangibile, quatenus tangibile, quod obtinet unum modum immutandi organum. Ergo tactus eſt unus.

OBSERVATIONES.

I. Diverſi conſtituuntur ſenſus, quia habent ſpecialia ſua objecta formalia inter ſe diſtincta; ut viſus viſibile, auditus audibile, &c. Hoc vero non reperitur in tactu, in quo non datur niſi unum tangibile quatenus tangibile eſt, ſub quo non conſtituuntur varia objecta formalia variis tactibus convenientia. Ergo unus eſt tactus, & non plures.

II. Diſtinguendum eſt inter objectum tactus materialiter conſideratum; & inter objectum tactus formaliter conſideratum. Quamvis objectum tactus materialiter ſpectatum non unum ſit, ſed multiplex, & non unam tantum, ſed plures contrarietates in ſe contineat: Formaliter tamen; ſive prout tactile, unum eſt, quia unus eſt modus immutandi organum. Unde cum potentiarum diſtinctio ab objectis ſecundum rationem formalem conſideratis ſumenda ſit, ratum manet, tactum unum eſſe, non plures.

III. Dolor formaliter non eſt ſenſatio tactus, ſed hæc ſolum ad dolorem concurrit tanquam conditio materialis; nec nova aut diſtincta eſt ſenſatio, ſed ejuſdem rationis & objecti, cum verſetur circa primas vel ſecundas qualitates eodem modo immutantes. Unde propter dolorem non eſt tactus multiplicandus. *Idem de delectatione & titillatione* ſentiendum eſt, in quibus, ſicut in dolore, nihil diſtinctum à ſenſatione qualitatum tangibilium ut talium includitur: Quare nec pro eis diſtinctus tactus multiplicari debet.

IV. Quilibet ſenſus certum & unum tantum habet organum, ſolo excepto jactu, qui cum ad tuendam animalis vitam, & noxios primarum qualitatum exceſſus, quippe qui vitam lædunt, declinandos peculiariter animali à natura datus ſit, ideo non uni ſolum, ſed omnibus corporis partibus debuit ineſſe.

V. Dolor in determinata corporis parte non cauſatur, ſed in omnibus, quia ſolutio continui aut diſtemperies in quibuſcunque partibus corporis ſenſui capacibus cauſari poteſt, & ex conſequenti dolor. Aliqua vero voluptas & titillatio in determinata tantum parte corporis fiunt, non tamen propterea tactus pro eiſdem actibus multiplicari debet, quia ſenſatio tactus in eiſdem repetita eandem rationem formalem habet, ex eadem ratione immutandi objecti deſumta.

Quæſtio

Quæstio XX.

An sensus exterior suam animadvertat sensationem? Negat.

SEnsus exterior suam sensationem non percipit, *e. g. visus non animadvertit se videre*, sed hæc functio sensibus interioribus, nempe sensui communi proprie competit: *quia* 1. Sensus exterior non agit, nisi moveatur à suo objecto. At à suis operationibus non moveri, neq; affici potest. Ergo easdem non sentit. 2. Si quo actu videmus, eodem etiam sentiremus nos videre, nunquam visio fieret quin simul eadem sentiretur. At non semper sentitur visio: Certum enim est hominem aliquando videre, nec tamen sentire quod videat, sed hoc paulo post animadvertere. Ergo, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis intellectus percipiat suos actus, & supra eos reflectatur, non tamen etiam sensus. Cum enim intellectus immaterialis, spiritualis, & inorganicus sit, ideo operandi modum nobiliorem habet, quam sensus.

II. Sensuum delectationes consequuntur ex perceptione convenientium objectorum: sed ad eas non requiritur cognitio ejusmodi perceptionis in eodem sensu, quia ut delectatio non pertinet proprie nisi ad appetitum; ita ad phantasiam spectabit percipere rem, è qua voluptas sensitiva oritur, eamque appetitui offerre.

III. Visus non proprie sentit tenebras, nec alius sensus suorum objectorum privationes simpliciter dignoscit, sed admodum improprie, quasi per actionem negativam. Eatenus enim dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quod cognoscat se non videre, sed hoc alii animalis potentiæ adscribendum est, non illi quæ est in oculo.

IV. Non necesse est ut omnis sensatio ab alio sensu cognoscatur, sic enim esset processus in infinitum: sed satis est, si exteriorum sensuum sensationes à sensu communi cognoscantur.

V. Distinguendum est inter objectum proprium & adæquatum, & inter objectum partiale. Non est absurdum versari visum circa colorem tanquam circa proprium & adæquatum objectum: aliam vero aliorem facultatem, id est, sensum communem, circa eundem colorem occupari, tanquam circa partiale suum objectum.

VI. Duo habet sensatio externa seu species expressa ejus: 1. quod comparetur cum objecto cujus est formalis similitudo. 2. quod comparetur cum potentia interna, cujus est immutativa. In priori comparatione non est quod cognoscitur, sed quo aliud, vel in quo aliud expresse cognoscitur à sensu externo: In posteriori autem comparatione est quod cognoscitur, vel cognosci potest, simul cum objecto quod repræsentat tanquam sensatum. Et ideo imprimit speciem sensui interno tanquam modus ejusdem objecti; & cum ex re & modo unum fiat modificatum, producitur à sensatione externa una tantum species modificata, repræsentans utrumque per modum unius.

Quæstio XXI.

An sensus externi sint in corde, an vero in cerebro? Neg. prius, Affirm. posterius.

I. PArs, quæ principium est nervorum, ea etiam est principium sensus, qui per nervos administratur. Cerebrum est prin-

cipium nervorum. Ergo etiam est principium sensus.

II. Qua parte læsa læditur sensus, illa sensus est principium. At læso cerebro læditur sensus, non vero læso corde. Ergo cerebrum est principium sensus.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis cerebrum cranio ceu in proprio quodam domicilio sit conclusum, non tamen est pars ab aliis discontinua, (sic enim non esset principium sensus) sed continuatur & conjungitur cum aliis partibus corporis per nervum, qui est ejusdem naturæ cum cerebro.

II. Distinguendum est inter cerebri partes à nervis remotiores; & inter cerebri partes nervis proximas. Licet non sit sensus in quibusdam cerebri partibus, tamen in his quæ nervis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest. Unde caput aliquando etiam interius dolet. Ergo cerebrum non omnino sensu caret.

III. Ad sensum non requiritur sanguis: nam nervi, qui carent sanguine, maxime pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, ut meninga, pupilla, & reliqua. Unde non sequitur: Cerebrum caret sanguine: Ergo non est principium sensus.

IV. Frigiditas cerebri non potest esse impedimento, ut sit radix virtutis sensitivæ; quin potius cum spiritus generentur & à corde procedant calidissimi, & ideo facile mobiles, necessarium est ut frigiditate cerebri temperentur, & consequenter reddantur minus faciles ad motum, & ideo aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittendas ad internum sensum.

V. Cor quidem situm habet in centro corporis, sed inde non sequitur, quod sit principium sensus: nam non ea pars quæ in medio, sed quæ eo in loco, ubi sensuum organa sunt, residet, est sensus principium. Cum igitur situs cordis longe distet ab externis sensibus, cerebrum vero proximius sit, propterea magis adcommodatum est pro sede interni sensus, quam cor.

VI. Distinguendum est inter motum naturalem, qui se primum exerit in animali; & inter motum animalem, qui sit de loco in locum. Cor est venarum, arteriarum, motusque naturalis principium; Cerebrum vero nervorum, & motus animalis, seu sensitivi: Cum enim motus naturalis & sensitivus sint diversi, diversas partes corporis postulant, & diverso modo temperatas, imo in diverso collocatas situ.

VII. Quod appetitus sensitivus sit in corde & à sensu interno moveatur, non probat in eodem corde esse debere utramque potentiam, nempe appetitivam & sensitivam; sed, licet in distinctis partibus resideant, sufficit, quod in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem unius cum altera, & quod per concursum ejusdem animæ cum utraque operentur, ut cognoscitiva possi movere appetitivam.

Quæstio XXII.

An bruta valeant ratione, an vero phantasiæ ope & per instinctum naturalem opera sua perficiant? Neg. prius, Affirm. poster.

BRuta non valent ratione & intelligentia, sed suas mirificas operationes edunt ope phantasiæ, & per instinctum natu-

naturalem, quæ eſt operatio phantaſiæ determinata ad judicium convenientis aut commodi, determinanſque appetitum ad fugam vel perſecutionem: *Quia* 1. Bruta non agunt libere & diverſimode. Ergo ratione carent. 2. Bruta non cognoſcunt univerſalia. Ergo non poſſunt uti ratione. 3. Si bruta eſſent rationalia, nullum eſſentiale diſcrimen eſſet inter ipſa & hominem, poſſentque informari ad pietatem.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter ipſam prudentiam ſeu virtutem, quæ eſt habitus electivus; & inter ſimulacrum prudentiæ. Non ipſa prudentia ſeu virtus, neque vitium morale, ſed aliqua ſolum ſimulacra ſeu umbræ virtutum & vitiorum in brutis conſpicua ſunt.

II. Diſtinguendum eſt inter habitum, & inter potentiam naturalem. Bruta maxime concinna edunt opera, non per quendam artis habitum, quemadmodum homo ex artis habitu rationis beneficio mediantibus crebris effectionibus comparato operatur; ſed per naturalem quandam potentiam, quæ omnibus ejuſdem ſpecieī individuis peræque competit, nec ſtudio comparatur.

III. Sunt quædam bruta melioris phantaſiæ, quæ per aſſiduam adſuefactionem & inſtitutionem diſcunt aliqua, quæ tamen tanta non ſunt, ut artis habitus dici mereantur: ex. gr. aves illæ, quæ quaſdam voces poſſunt exprimere, non vero ſermocinantur, ſed potius dant ſine mente ſonum.

IV. Quædam bruta præſagiunt quaſi & prænunciant futuram tempeſtatem, non mentis aut rationis acumine, ſic enim rationis acrimonia ipſum hominem ſuperarent, ſed quia pro vario cœli influxu varie afficiuntur, quos ſuos affectus internos per certa aliqua externa edunt indicia.

V. Duplicia ſunt naturalia, quæ per media certa ad finem certum procedunt. Quædam finem prægnoſcunt, & media illi obtinendo adcommodata eligunt; quod ſine ratione fieri nequit, & ſoli homini competit: Quædam finem, propter quem agunt, non cognoſcunt, nec ex prælectione feruntur in media, ſed inſtinctu & ductu naturæ ſumunt media, quæ ad conſequendum finem ſunt idonea; quo modo bruta citra rationem per certa media ad ſuos contendunt fines.

VI. Quod animalia quædam medicamentis certis vel ſe præſervant, vel curant, id non ad rationem, ſed ad inſtinctum naturalem referendum eſt, quo in ea feruntur, quæ ſibi ſunt convenientia, eo modo quo viti ulmus eſt gratiſſima, ad illam ſe inclinat, & illi adligata feliciſſime creſcit.

VII. Diſtinguendum eſt inter judicium intellectivum, & inter judicium ſenſitivum. Conceditur beſtiis judicium ſenſitivum, quo æſtimant tale objectum ſibi non eſſe conveniens, ſed judicium intellectivum nondum obtinetur.

VIII. Non ſequitur, beſtia perſuadetur hominis ſermone: ergo hunc intelligit. Nam hominis dicto audit, non quia argumentorum ponderibus rhetorice ſuadetur, ſed quia vox phyſice cogit; idque obtinere beſtia poteſt virtute memoriæ ſenſitivæ. Nam hujus gratia memoria ſervat verbera & plagas, quibus hi vel illi ſermones fuerunt conjuncti. Judicio igitur æſtimativo colligit verbis illis eſſe parendum ſub metu plagarum.

Quæstio XXIII.

An anima rationalis sit forma adsistens, an vero informans? Neg. prius. Affirm. poster.

ANima rationalis non est forma hominis adsistens, sed informans. *Nam* quod homini dat esse, & per quod homo primo à cæteris omnibus animalibus distinguitur, id est forma hominis informans. Anima rationalis homini dat esse, & per animam rationalis homo primo à cæteris omnibus animalibus distinguitur. Ergo anima rationalis est forma hominis informans.

OBSERVATIONES.

I. Licet anima rationalis, quæ est substantia spiritualis, sit improportionata materiæ quoad entitatem, habet tamen rationem actus, & materia rationem potentiæ receptivæ.

II. Distinguendum est inter formam quatenus informat; & inter formam quatenus est separata. Nulla forma informans quatenus informat existit per se, sed à sua materia, quam informat, dependet: Atque sic etiam anima humana non existit per se. Quando verò forma informationis munere non amplius fungitur, absurdum non est, ut forma quædam, puta anima rationalis, post interitum compositi remaneat, atque per se existat.

III. Anima humana *l. 2. de gen. anim. c. 13.* forinsecus dicitur adcedere non simpliciter, nec ita ut aliunde adveniat, atque corpori adsistat, sed sic, ut non educatur è potentia materiæ, quemadmodum anima vegetans & sentiens educuntur.

IV. Distinguendum est inter ipsam mentem, sive animam rationalem; & inter mentis operationem. Quando *Aristot. l. 1. de anima c. 2. t. 24.* inquit, *Ea mens cui prudentia tribuitur, non cunctis hominibus inesse videtur*: per mentem intelligit non ipsam animam rationalem, quæ ceu forma informans, omnibus peræque inest hominibus; sed mentis operationem, quæ in diversis hominibus diversa est, nec in omnibus pari bonitate reperitur, propter diversam corporis constitutionem & adparatum organorum diversum.

V. Quamvis anima informet corpus, non tamen corpus intelligit: quia actio formæ solum tribuitur habenti formam, & eam potentiam ex qua immediate oritur actio. Jam autem corpus non habet eam potentiam, neque aptum est ut possit fieri intelligens & spirituale, sed tantum efficitur animatum, vegetans, & sentiens. Intelligit quidem anima in corpore; sed non per corpus, quia in hac actione nullo utitur corporeo instrumento.

VI. Anima, quæ est immortalis & forma nobilissima, informat quidem corpus, non tamen etiam nobilissimo modo, scilicet inseparabiliter illud informat; quia unio & informatio dependent non à nobilitate formæ, sed à dispositionibus corporis, & materiæ, quæ necessariæ sunt, ut anima remaneat unita, quibus à contrario destructis, destruitur unio animæ cum corpore. Non ergo, quo forma est nobilior, eo arctius sibi unit materiam.

VII. Anima unitur corpori per aliquid substantiale, nempe per suam substantiam, cum habitudine quadam sibi interna ad corpus ipsum debite dispositum. Nec hinc sequitur, dissoluta unione animam aliquid suæ substantiæ perdere, manet enim semper tota; sed tantum sequitur, habitudinem illam substantialem amittere ad

corpus

corpus ſufficienter diſpoſitum, ob receſſum ipſarum diſpoſitionum.

Quæſtio XXIV.

An anima rationalis ſit immortalis?

Affirm.

QUidquid habet operationem à corpore & materia independentem, illud etiam habet eſſe independens à corpore & materia, h. e. poteſt ſine corpore eſſe, & ab eo ſeparari, ſicut poteſt ſine illo operari, *quia modus operandi ſequitur modum eſſendi.* Anima rationalis habet operationem à corpore & materia independentem; nam in intellectione & volitione organo corporeo non utitur. Ergo anima habet eſſe independens ab eodem corpore, & poteſt ſeparata ab eo conſiſtere, quod eſt eſſe immortalem & perpetuam ex propria natura.

OBSERVATIONES.

I. Aliquid eſſe immortale & incorruptibile poteſt ſtare dupliciter: 1. Ab intrinſeco, quod ſcilicet nullam ſui eſſe agnoſcit materiam, & qualitates contrarias quæ ſtatuuntur principia proxima corruptionis & mortalitatis: & ſic anima rationalis dicitur immortalis & incorruptibilis, item angeli. 2. Ab extrinſeco, quod ſcilicet non tantum nullam agnoſcit materiam, & qualitatum contrarietatem, verum etiam excludit omnem cauſam efficientem, à qua in eſſe dependeat: & ſic ſolus DEUS eſt immortalis & incorruptibilis.

II. Diſtinguendum eſt inter hominis & jumentorum ortum & interitum quoad corpus; & inter eorundem ortum & interitum quoad animam. Unus eſt hominum & jumentorum ortus & interitus quoad corpus, non vero quoad animam: hominis enim anima non educitur è potentia materiæ, ſicuti animæ brutorum. *Deinde*, unus eſt hominis & jumentorum interitus & æqua conditio quoad moriendi neceſſitatem, ſed non quoad conditionem mortem conſequentem.

III. Ad intelligendi functionem pro hujus vitæ conditione adhibentur quidem phantaſmata, ut res tum ſingulares, tum etiam communes ipſis contentas mens contemplętur, non autem ut in parte corporea recipiatur intellectio. Anima igitur ſeparata non dependet in intelligendo à phantaſmatibus, ſicuti nec angeli.

IV. Diſtinguendum eſt inter naturalem animæ ſeparatæ appetitum; & inter animæ ſeparatæ entitatem & eſſentiam. Anima à corpore ſeparata eſt aliquo pacto in ſtatu violento ratione ſui appetitus naturalis, quia ſemper propendet in corpus, cujus eſt forma: Non autem eſt in ſtatu violento ratione ſuæ entitatis aut eſſentiæ, quia hæc eſt independens à corpore. Quando ergo *Ariſt. l. 2. de cœlo t. 18.* negat, *aliquando violentum eſſe durabile ſive perpetuum*; violentum ſumitur pro eo, quod eſt extra locum in quo tantum conſiſtere poteſt. Hoc ad animam ſeparatam adplicari nequit.

V. Licet anima ſit immortalis, homo tamen timet mortem. Hic horror mortis naſcitur ex appetitu ſenſitivo, qui dolorem ex ſeparatione animæ à corpore reformidat; vel etiam ex appetitu rationali, quando exitura anima grave peccatorum onus perſentit: non autem quando anima nihil ſibi conſcia è corpore ad cœlum migratura egreditur; ſic enim ſolutionem à corpore cupit, juxta illud D. Pauli, *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.*

VI. Quod ſic eſt in materia, ut in omnibus

mnibus ſuis operationibus pendeat à diſpoſitionibus materiæ, illud corrumpitur ſeparatum à materia. Licet igitur anima rationalis ſit in materia, non in omnibus tamen operationibus ab ea pendet, & ideo quantum ad hoc manebit. Unde etiam fit, ut non ipſa anima, ſed ejus ſola unio cum corpore pendeat à diſpoſitionibus.

VII. Quando *Ariſt. l. de cœlo t.* 102. inquit, *Omne quod habet initium, habet quoque finem:* illud intelligatur de rebus ex materia generatis: Anima autem rationalis forinſecus adcedit. Quare licet anima incipiat cum corpore, non tamen ideo eſſe deſinit cum illo, ſed permanet.

Quæſtio XXV.

An ſingulare ſenſibile intellectu percipi poſſit? Affirm.

I. QUicquid diſtinguit ſingularia ab univerſalibus, & ſenſum circa ſingularia errantem corrigit, illud ſingularia percipit & cognoſcit. Intellectus diſtinguit ſingularia ab univerſalibus, & ſenſum circa ſingularia errantem corrigit. Ergo intellectus ſingularia percipit.

II. Quod poteſt in ſubordinatis virtus inferior, id multo magis poteſt ſuperior: *e. g.* quæ ſenſus externus percipit, eadem & phantaſia ſentit. Atqui phantaſia, quæ eſt inferior intellectu, cognoſcit ſingularia. Ergo ea multo magis cognoſcit intellectus, qui eſt facultas ſuperior.

OBSERVATIONES.

I. Duplex adſignatur objectum intellectus: Unum motivum, quo ſcilicet intellectus movetur, & adjuvatur ad cognitionem, licet ipſum in ſe non cognoſcatur actus; & tale objectum eſt phantaſma: Alterum eſt objectum terminativum, illud ſcilicet, quod per phantaſma repræſentatur, & cognoſcitur ab intellectu, unde dicitur terminativum, quia terminat actionem intellectus, & hoc eſt omne ens, in quantum eſt verum, & cognoſci poteſt, ſive ſit ſingulare, ſive univerſale, ſive materiatum, ſive immateriatum.

II. Diſtinguendum eſt inter objectum proprium, & inter objectum commune. Univerſalia ſunt intellectus objectum proprium, quia ſolus intellectus univerſalia cognoſcit: Singularia vero ſunt intellectus objectum commune, quia non tantum intellectus, ſed etiam ſenſus circa ſingularia verſatur. In eo ergo differt intellectus à ſenſu, quod ſenſus ſola ſingularia, intellectus vero univerſalia, ſed non tantum dignoſcat. Pari modo diſtinguitur ſenſus internus ab externo, quod hic præſentia, ille abſentia, ſed non tantum percipiat.

III. Diſtinguendum eſt inter ſingularium ſenſibilitatem, & inter ſingularium intelligibilitatem. Singularia aliam rationem formalem ſortiuntur dum cadunt ſub ſenſum, & aliam rationem formalem dum recidunt ſub intellectum. Nam ſingularia pertinent ad ſenſum ſub ratione ſenſibilitatis, ad intellectum vero ſub ratione intelligibilitatis.

IV. Quamvis intellectus ſit quid immateriale, & ſpirituale, ſingularia vero à ſenſu percepta ſint materialia & corporalia, nihilominus tamen intellectus poteſt cognoſcere ſingularia. Nam proportio eſſentiæ inter cognoſcens & cognoſcibile non ſemper eſt neceſſaria, ſed poteſt res quoad eſſentiam eminentior & ſuperior inferiorem cognoſcere, v.g. Deus res à ſe creatas; imo ex parte inferior quoad eſſentiam poteſt cognoſcere ſuperiorem, ut homo

homo Deum, cum quo nulla sibi ratione essentiæ intercedit proportio.

V. Distinguendum est inter rationem *Qua* & inter rationem *Sub Qua* sive formale. Quando intellectus, qui est immaterialis, cognoscit singulare materiale, tunc ratio *Qua* potest esse quid materiale, non vero ratio *Sub Qua* sive formale, nam singulare qua materiale ne quidem sensus recipit: & ut hic homo componitur ex hac materia, ita homo universalis ex materia communi, proinde nec universale caret omni materia. Intellectus igitur speciem sensilem prius deornat materialitate sua, & ex phantasmate elicit speciem spiritualem, deinde demum illud in augustissimum suum palatium admittit, sed non sine suis conditionibus individuantibus: Non abstrahit intellectus ab objecto, sed à modo; nam objectum ut singulare & materiale cognoscit, sed modo spirituali.

VI. Intellectus universaliter præscindit à conditionibus individuantibus, quæ rem materiali modo repræsentant, quia cognoscit modo spiritali per speciem spiritalem, non autem præscindit necessario à conditionibus vel rationibus constituentibus rem in esse singularibus.

VII. Licet singulare sit cognitum ab intellectu, non tamen frustra ponitur intellectus agens: nam intellectus agens non ideo ponitur, ut abstrahat naturam à differentiis individuis, h.e. eam ponat in statu, in quo non nisi absque iis differentiis intelligi possit; sed ut à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, sine quibus res ab intellectu non possunt percipi.

VIII. Distinguendum est inter potentias subordinatas, & inter potentias non subordinatas. In potentiis subordinatis superior cognoscit objectum inferioris, & alia alterius, non vero in potentiis non subordinatis. Cum igitur sensus intellectui subordinatus sit, ideo non valet hic argumentandi modus: Ita se habet sensus ad singularia, sicut intellectus ad universalia. Sed sensus tantum singularia percipit. Ergo intellectus tantum universalia.

IX. Quamvis intellectus cognoscat singularia, non tamen frustra ponuntur sensus, quemadmodum non frustranea est cognitio, qua sensus communis omnia externorum sensuum objecta cognoscit ac dijudicat: nam intellectus cognoscit quidem singularia; sed non ab iis immutatur, sed mediante imaginativa, sicut imaginativa mediis aliis sensibus, qui superflui non sunt.

X. Distinguendum est inter viam inquisitivam, & viam auscultativam. Quando *Aristoteles lib. 1. phys. cap. 1.* inquit, *Ex universalibus ad singularia procedere oportet*; non loquitur de via inquisitiva, nam *l. 1. post. anal. c. 15.* scribit, *scientiam illi defuturam esse, cui deest sensus*; sed de via auscultativa. Nihil ergo est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.

Quæstio XXVI.

An voluntas reipsa differat ab intellectu?

Affirm.

1. Quæcunque potentiæ distinguuntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, illæ reipsa differunt: Intellectus & Voluntas distinguuntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, *quia* modus operandi intellectus est adtrahendo objectum ad se, illudque sibi conjungendo

per ſe, vel per ſuam ſimilitudinem; modus autem operandi voluntatis eſt tendendo in objectum, ſeque ei conjungendo.

II. Illa reipſa diſtinguuntur, quæ ſe mutuo movent, *unum* enim & idem reipſa nequit ſeipſum movere, & à ſeipſo moveri. Atqui intellectus & voluntas ſe mutuo movent. Ergo reipſa diſtinguuntur.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter facultatem quæ neque intelligit, neque præeuntem ſequitur notitiam; & inter facultatem quæ quidem non intelligit, præeuntem tamen notitiam ſequitur. Prior facultas, quæ ſcilicet neque intelligit, neque præeuntem ſequitur notitiam, naturæ impetu & non libere in objectum fertur; ſed ejusmodi facultas voluntas non eſt: etſi enim voluntas non intelligat, ſive rem cognoſcat, ſequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectanda vel declinanda objicitur.

II. Electionem eſſe appetitum intellectus, vel intellectivum appetitum *l. 2. Eth. c. 2.* non probat, quod intelligere & velle ſint actus ejuſdem potentiæ; ſed ſic eſſe ſubordinatos, & adeo intrinſecam habere connexionem, quamvis diverſarum potentiarum ſint, ut actus voluntatis intrinſecum ordinem importet ad actum intellectus, tanquam ad conditionem intrinſecam ſui objecti, & actus intellectus intrinſecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præſtat objecto ejus conditionem omnino neceſſarium ut ſit appetibile.

III. Separabilitas actuum efficaciter quidem probat diſtinctionem realem; inſeparabilitas verò non probat efficaciter identitatem, cum poſſit ex extrinſeca rerum diſtinctarum connexione provenire. Sic intellectus & voluntatis actus non poſſunt ſeparari, cum voluntas non poſſit ullo modo adpetere niſi bonum cognitum, non tamen intellectus & voluntas ſunt unum & idem. *Sunt igitur* iſtæ duæ potentiæ realiter diſtinctæ, ſed ſic ſubordinatæ per intrinſecam connexionem, ut nec voluntas poſſit ferri in bonum niſi cognitum per intellectum, ſibique ab eo repræſentatum.

IV. Ut voluntas libertatem habeat, non quidem ſat eſt inhærere eam libero ſuppoſito, non tamen neceſſe eſt ut ipſamet ſui actus judicium exerceat, ſufficit enim poſſe arbitratu ſuo proprium actum exercere, vel ſuſpendere, eſto prædictum judicium ab illa facultate ipſam regente, in qua libertas ut in fonte & radice inſidet, adminiſtretur.

V. Identitas realis potentiarum non ſumitur ex identitate reali objecti, cum conſtet ſenſum & intellectum verſari circa eandem rem, nam omne objectum ſenſibile eſt etiam intelligibile. Licet igitur etiam intellectus & voluntas verſentur circa eandem rem, cum bonum, quod eſt objectum voluntatis, non ſit res diſtincta ab ente, circa quod verſatur intellectus; non tamen inde ſequitur, quod intellectus & voluntas ſit unum & idem.

FINIS.

PRÆCEPTA METAPHYSICÆ

EX

Probatis Autoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ causa TABULIS Synopticis inclusa,

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

LONDINI,

Ex Officina *Johannis Redmayne.* MDCLXXI.

METAPHYSICÆ

EX

M. IOANNIS STIERIO.

Illustrissimo ac Celsissimo Principi ac Domino,

DN. ERNESTO,

Duci Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, & Montium,

Landtgravio Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Comiti in Marca & Ravensburg, Dynastæ Ravenstein, *&c.*

Domino suo Clementissimo.

εὖ διάγειν.

CUM prolixa & intricata tam docendi, quam discendi ratio ingenium perturbet, memoriam labefactet, doctrinam obscuret, & studiosæ juventuti non raro fastidium creet; operæ precium faciunt illi, qui antequam controversiarum pelago se committunt, aut spinosis subtilitatibus animum suum industriamque consecrant, in qualibet Scientia præcepta prius scitu maxime necessaria prælibant, atque fundamentum jacent, resectis & rejectis minus necessariis. Licet vero ejusmodi prima Scientiarum elementa & rudimenta variis disponi proponique possint modis, omnium tamen commodissima hactenus multis præclaris viris visa & probata est methodus ea, qua præcepta disciplinarum in memoriæ subsidium Tabulis Synopticis inclusa ordine & breviter traduntur: Sic enim nucleus cujuslibet capitis, qui alioquin in diversorum autorum pagellis non sine tædio esset conquirendus, artificiose sub uno habetur intuitu; & quæ passim & sparsim sapientissimi & acutissimi Philosophi bene dixerunt captum adolescentiæ non superantia, sub una peculiari & perpetua fere forma methodice disponuntur. Hoc quantum subsidii studiis & memoriæ adferat, æstiment ii, quorum judicia nec odii nec amoris affectibus adulterantur. Hunc ergo in finem non tantum TABULAS LOGICAS, ETHICAS, PHYSICAS, & ASTRONOMICAS in meum meorumque usum privatum ex fontibus Aristotelis, nec non saniorum interpretum commentariis, quondam à me congestas, superioribus annis publici juris feci; sed nunc etiam, amicis ita pervincentibus, communissima METAPHYSICÆ PRÆCEPTA, juvandæ memoriæ ergo, in TABULAS redacta, typis prodo: Præcepta inquam communissima, non nova sed passim usitata, & potissimum collecta atq; selecta ex SUAREZIO, communi illo omnium Metaphysicorum doctore ac magistro, FONSECA, MENDOZA, aliisq; multi nominis autoribus, quibus suo jure quodam adjicio Clarissimum Philosophum Jenen-

sem Dn. M. STHALIUM, Præceptorem meum honoratissimum. Namsi universam disciplinarum philosophicarum seriem paulo adtentiori intueamur animo, & sigillatim unamquamque trutina ponderemus æquissima; Metaphysica, sive ipsius dignitas spectetur, sive utilitas adtendatur, ultra reliquarum sortem quodammodo elevata est, *tantum caput effert, quantum lenta solet inter viburna cupressus:* cum sine hac Scientia nemo vel ambigua distinguere, vel obscura explicare, vel vera confirmare, vel falsa impugnare commode possit, & refellere. Has vero TABULAS METAPHYSICAS Vestræ Celsitudini, ILLUSTRISSIME PRINCEPS, submississime dedicare volui, quo subjectissimam meam affectionem erga Illustriss. Vestram Celsitudinem declaratem. Toti omnino Germaniæ, imo Europæ innotuit, quam constanti sinceræ religionis Illustriss. Cels. Vestra ducatur zelo, quam heroicis & omnigenis decorata præfulgeat virtutibus, quam serio ac sedulo laboret, ut in ditionibus sibi subjectis literarum studia undique floreant atque vigescant. O beatum & æternis laudum præconiis dignissimum Principem, qui muneris divinitus sibi commissi tanta cura ducitur! Ut ergo Illustriss. Cels. Vestra hoc levidense meum munusculum vultu benigno & sereno suscipiat, ac suo patrocinio exoptatissimo me meaque studia commendata esse gratiosissime concedat, ea, qua par est, animi subjectione & observantia peto atque contendo. Deus ter Opt. Max. Illustr. Cels. Vestræ concedat ea omnia, quæ primæva Ecclesia *Tertulliano teste in Apologet. c.* 30. Imperatoribus precari consueverat; vitam nimirum prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Principis Christiani vota sunt. Dabam die 9. Octob. Anno 1634.

Illustriss. Celsit. Vestræ

Subjectiss.

M. JOANNES STIER.

Lectori

Lectori Benevolo atque Candido. S. P.

CVm in omnibus disciplinis mire prosit initio breve quoddam Compendium tradere, ut eo melius præparentur animi ad interiorem doctrinam recte percipiendam, maxime id quoque necessarium duxi in Disciplinarum Regina, hactenus spaciosissimis voluminum palatiis ostentata) vulgo Metaphysica *dicta.*

Deinde, quia secundum illud vulgatum, tantum scimus quantum memoria tenemus, *memoriæ vero mirum in modum inservire possunt* tabulæ Synopticæ, *siquidem in iis nucleus cujusl. bet capitis, qui alioquin in diversis pagellis non sine tædio esset conquirendus, uno fere intuitu artificiose ostenditur, quo ordine unum sequatur aliud facile cognoscitur, quotve membra in quolibet capite notanda veniant statim animadvertitur, idam quoque non denegare posui huic ipsi Disciplinæ.*

Habebis autem hic præcepta non de novo inventa, vel ex proprio cerebello deprompta, sed communissima, & in Scholis Metaphysicorum tritissima: imprimis vero selecta ex Metaphysicorum Doctoribus ac Magistris, Suarezio, Fonseca, Mendoza *aliisque multi nominis* autoribus, *quibus suo jure quodam adjicio Clarissimum Philosophum Tenesem.* Dn. M. Sthalium, *Præceptorem meum honorandum.*

Neque enim eos imitari animus unquam fuit, qui quod ab aliis hauserunt, non ut alienum, sed suum nundinantur: cum candidi & ingenui hominis sit fateri, per quos profecerit.

Si quid igitur recte dictum hisce in tabulis inveneris, illud omne prædictis autoribus acceptum referas: Sin vero minus, & quædam suo palato minime adriserint, iisque tuum denegaveris calculum, eadem quoque ex iisdem, cum quibus prius transigat, quam hæc præcepta taxes, me hausisse scias. Ignosces igitur, ut eadem veniam apud alios impetres. Vale, mihique fave. Dab. Anno 1641.

Tabula Generalis totius METAPHYSICÆ Synopsin adumbrans.

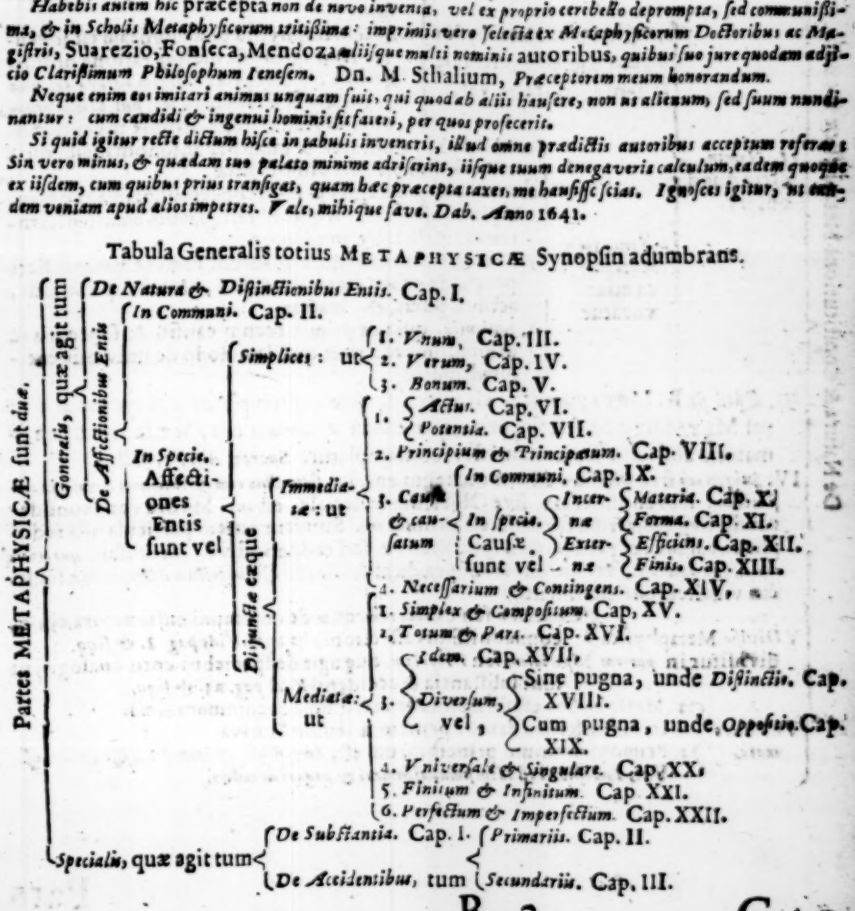

De Natura & Constitutione Metaphysicæ.

De Natura & Constitutione Metaphysicæ sex not.

I. An detur Metaphysica? R. Affirm.
- 1. *Quia* datur distinctum objectum, & modus considerandi objectum diversus à modo illo, qui datur in aliis disciplinis: nam in Metaphysica consideratur ens, quatenus ens.
- 2. *Quia* nulla alia datur disciplina, in qua proprie tam de affectionibus entis *e. g. Uno, Vero, Bono*, quam de ejusdem differentiis & divisionibus, *ut, in substantiam & accidens*, agatur.

II. Nomen, circa quod observ.
- 1. *Etymologia*. Metaphysica dicitur à μετὰ post vel trans, & φυσικὴ, naturalis vel,
  - 1. *Quia* Metaphysica agit de iis, quæ res naturales transcendunt, & supra Physicam sunt.
  - 2. *Quia* Metaphysica post Physicam est inventa. Non igitur sic dicitur ratione ordinis naturæ; (*Cum quoad ordinem naturæ ea, quæ in Metaphysicis considerantur, sint priora rebus Physicis*;) sed ratione ordinis inventionis.
- 2. *Synonymia*; Metaphysica etiam vocatur
  - 1. *Philosophia*, absolute, & quasi per antonomasiam, quia est nobilissima pars philosophiæ.
  - 2. *Philosophia prima*, quia primos conceptus, primaque principia considerat, in quibus reliquarum omnium scientiarum principia fundantur.
  - 3. *Theologia naturalis*, quia quantum lumine naturæ fieri potest de rebus immaterialibus, incorruptibilibus, actibus puris, &c. tractat.
  - 4. *Sapientia*, quia de primis rerum causis, & supremis ac difficillimis rebus, & quodammodo de universis entibus disputat.

III. *Quid sit* R. METAPHYSICA est scientia, quæ contemplatus ens quatenus ens: vel METAPHYSICA est scientia, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit secundum esse, contemplatur. *Suarez. disp. 1. sect. 3.*

IV. *Subjectum* sive *Objectum* est ens quatenus ens, *h. e. secundum rem & rationem à materia abstractum*. Res considerata, sive Objectum materiale, est *ens*: Modus vero considerandi, sive Objectum formale, est *quatenus ens*. Sumitur autem particula illa reduplicativa, *qua* vel *quatenus* non specificative, sed reduplicative; ita ut illud *quatenus ens* dicat causam, vel rationem cur prædicatum illud, *esse subjectum Metaphysicæ*, subjecto videlicet *enti* attribuatur.

V. *Divisio*. Metaphysica dividitur in *partem*
- *Generalem* seu *Communem*, quæ de communi entis natura, ejusq; communissimis affectionibus agit. *Vide pag. 2. & seqq.*
- *Specialem* seu *Propriam*, quæ agit de speciebus entis analogis, ut sunt substantia & accidens. *Vide pag. 24. & seqq.*

VI. *Theorematα*.
1. Metaphysica est disciplina generalissima & communissima.
2. In Metaphysica dantur principia demonstrativa
3. Primum omnium principiorum est, *Impossibile est idem simul esse & non esse*. Vel, *Impossibile est idem simul affirmari & negari de eodem*.

Pars Generalis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Natura & distinctionibus Entis.

De Ente in Communi duo not.

I. NATURA ENTIS, Ubi not.

1. *Quid sit?* R. ENS est, quod non repugnat existere. *Mendoza disp. 2. sect. 1.* *Vel*, ENS est, quod habet essentiam realem, id est, non fictam, sed veram & aptam ad realiter existendum. *Suarez. disp. 2. sect. 4.*

II. *Distinctiones*, Entis

1. *Accipitur* vel
- 1 *Nominaliter* sive *Substantive*, quatenus est nomen verbale, & significat essentiam, vel rem ratione essentiæ suæ, sive actu existat, sive non. ESSENTIA est id, quod primo concipitur de re. *Suarez. l. d.*
- 2. *Participialiter* sive *Adjective*, ut est participium verbi *Sum*, & significat existentiam, sive rem actu existentem. EXISTENTIA est illa ratio, per quam res sunt extra causas in rerum natura, sive actu. *Mendoz. disp. 8.*

2. *Significat* vel
- 1 *Id Quod habet essentiam.* Sic nihil adpellatur ens, nisi prout aliquid in re, sive, nisi sit aliquid positivum; *Unde privationes & negationes entia dici nequeunt.*
- 2 *Veritatem propositionis.* Sic omne illud ens vocari potest, de quo propositio affirmativa potest formari; *Hoc modo etiam privationes, negationes, & entia rationis, entia vocari possunt.*

3 *Est* vel
- *Reale*, quod habet esse à parte rei actu vel potentia. *Mendoza disp. 19. sect. 1.*
- *Rationis*, quod habet esse objective tantum in intellectu. *Seu* quod à ratione cogitatur ut ens, cum tamen in se entitatem non habeat. *Suarez. disp. 45.*

4. *Est* vel
- *Per se*, quod præcise habet ea, quæ ad essentiam, integritatem, vel complementum talis entis in suo genere per se & intrinsece requiruntur, *Suarez.*
- *Per accidens*, quod constans ex aliquo, quod neque ad essentiam, neque ad integritatem, nec ad complementum rei in suo genere per se & intrinsece requiritur.

III. *Conceptus Entis*, est que
- *Formalis*, & dicitur actus ipse seu verbum, quo intellectus rem aliquam seu communem rationem concipit. *Suar. disp. 2.*
- *Objectivus*, & dicitur res illa, vel ratio, quæ proprie & immediate per conceptum formalē cognoscitur, seu repræsentatur. *Ibid.*

IV. *Theoremata.*
1. Ens est primo cognitum, *cognitione originali, & actuali confusa.*
2. Ens in respectu ad inferiora, *nempe ad Deum & creaturas substantiam & accidens*, non est æquivocum neq, univocū, sed analogum.
3. Ens, qua tale, non habet principia.

II. ADTRIBUTA, sive AFFECTIONES ENTIS. *De quibuscap. seq.*

CAP. II.

De Affectionibus Entis in communi.

DE AFFECT. Entis noc.

1. *An ens habeat veras aliquas affectiones?* R. Affirm. Quia enti competunt aliqua, quæ cum ipso reciprocantur, nec tamen sunt primus ejus conceptus, sed primum conceptum sequuntur: *e.g. Unum, verum, bonum, esse actu vel potentia.*

2. *Quotuplices?* R.
- *Simplices*, quæ enti adæquate insunt, & cum eo convertuntur sub uno conceptu. *De quibus cap. 3. & seqq.*
- *Disjunctivæ*, quæ cum ente reciprocantur sub disjunctione: *Sunique*
  - *Immediatæ*, quæ entis conceptum immediate sequuntur, vel saltem non mediante aliquo attributo simplici. *cap. 6. & seqq.*
  - *Mediatæ*, quę mediante aliquo attributo simplici enti conveniunt. *cap. 15. & seq.*

3. *Theorem.*
1. Affectiones entis sunt reales, *quia competunt enti citra mentis operationem.*
2. Affectiones vel Attributa entis de ente possunt demonstrari.
3. Affectiones entis non differunt re ipsa ab ente, sed ratione.

CAP. III.

De Uno.

AFFECTIONES SIMPLICES sunt.

I. Unum de quo quatuor not.

1. Quid sit? R. UNUM est, quod est in se indivisum.

II. Quotuplex? R.

1. vel *Per se.* Hoc idem est, quod ens per se, supra cap. 1. definitum.

1. vel *Per Accidens.* Hoc constat ex jis, vel
- *Quæ* sunt revera in se divisa, vel
  - Sine ordine: ut, *acervus lapidum.*
  - Cum ordine: ut, *exercitus.*
- *Quæ* non sunt divisa sed unita. vel
  - Artificialiter: ut, *domus.*
  - Naturaliter: ut,
    - Subjectum & accidens.
    - Duo accidentia.

2. vel *Indivisibile*, quod nec actu divisum est, nec dividi potest.

2. vel *Indivisum*, quod actu quidem divisum non est, aptum tamen ut dividatur. *Hoc dicitur compositum.*

3. vel *Universale*: unitas Universalis consistit in divisione alicujus naturæ in plures naturas similes sed eodem nomine & ratione, cum aptitudine ut in eas dividatur. *Suarez. disp. 6 sect. 13.*

3. vel *Formale*: Unitas formalis appellatur, quę per se & immediate convenit essentiæ sive naturæ prout præscindit ab esse quod habet in individuis.

Individuale. Unitas Individualis non solum dicit indivisionem, sed etiam inepitudinem ad divisionem in plura, quæ talia sunt, quale est ipsum divisum. *Suarez l. d.*

III. Oppositum, estque MULTUM, quod actu divisum est.

IV. *Theoremata.*
1. Quod non est unum, illud nec est quidem.
2. Tantum de uno quæque habent, quantum de ente.
3. Unum non addit supra ens aliquod positivum.

II. VERUM, *de quo cap. 4.*

III. BONUM, *de quo cap. 5.*

CAP.

CAP. IV.

De Vero.

De VERO quinque not.

I. *Nomen*, circa quod obserr. *Veritatem considerari*
- 1. *In actu exercito*, seu *materialiter*, quando certæ alicujus rei veritas requiritur. *Hæc consideratio ad omnes pertinet disciplinas: Quid enim vere sit ens, substantia accidens, Metaphysicus tractat; quid vere sit linea, Mathematicus.*
- 2. *In actu signato*, seu *formaliter*, quando ipsa natura veri formalis, quod scilicet sit, in se consideratur.

I. *Quid sit?* R. VERUM *sive* VERITAS est conformitas intellectus cum re.

III. *Quotuplex?* R. Veritas est
- 1. vel
  - *Incomplexa*, quæ est ipsius rei veritas, qua quodvis ens in sua essentia dicitur verum, quia habet essentiam sibi debitam.
  - *Complexa*, quæ in compositione & divisione terminorum simplicium consistit, & est veritas propositionum, nempe conformitas intellectus componentis & dividentis cum rebus compositis & divisis.
- 2. vel
  - *In significando*, quæ proprie reperitur in vocibus, vel scripturis, aut etiam in conceptibus, quos non ultimatos vocant. *Suarez. disp. 8.*
  - *In cognoscendo*, quæ est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum. *Ibid.*
  - *In essendo.* Hæc veritas est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ. *Ibid.*

IV. *Oppositum.* Vero opponitur
- 1. FALSUM, ubi not.
  - 1. *Quid sit?* R FALSUM est, quod adparet id quod non est. *Vel*, FALSUM est disconvenientia seu inadæquatio, quæ est inter judicium intellectus componentis & dividentis, & rem ipsam prout est in se. *Suarez. disp. 9. sect. 1.*
  - 2. *Quot modis dicatur falsa*: R.
    - 1. Propter similitudinem ad rem veram, rationem cujus occasionem falsitatis nobis præbet, ut illud existimemus esse quod non est. *Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum Suarez.*
    - 2. Quia est objectum falsæ enunciationis; quod tamen objectum est objective tantum in intellectu. *Sic idolum dicitur falsus Deus. Suarez.*
    - 3. Quia non est adæquata & conformis arti; *Hic modus habet locum in artefactis, Suarez.*
- 2. IGNORANTIA, quæ est vel
  - *Secundum puram negationem*, quando simpliciter aliquid ignoratur, & nihil de re aliqua intelligitur.
  - *Secundum pravam dispositionem*, quando falsa opinio & error habetur de re aliqua.

V. *Theoremata.*
1. Veritas, quamvis in simplici mentis operatione reperiatur, speciali tamen ratione est in compositione & divisione.
2. Verum significat rem cognoscibilem, sicut est.
3. Verum (uti & Falsum) est denominatio extrinseca rebus.
4. Falsitas non competit rebus secundum se; *h. e. nulla res dicitur falsa, relata ad id quod est, sed relata ad id quod non est.*

CAP. V.

De Bono.

De BONO quinque not.

I. *Nomen*, Bonum, uti & Malum accipiuntur, *vel*
- *In abstracto*, sive *formaliter* & sic bonum est ipsa perfectio inesse debita, & malum carentia talis perfectionis.
- *in concreto*; & sic bonum est res habens perfectionem debitam, & malum est res carens perfectione debita.

II. *Quid sit?* R. BONUM est quod alicui est conveniens. *Suarez. disp.* 10. *sect.* 1. *Vel* BONUM est perfectio in esse debita. *Vasquez, disp.* 23.

III. *Duplex?* R.
- 1. vel
  - *Verum*, quod tale est, quale existimatur & cognoscitur. *Suarez disp.* 10. *sect.* 2.
  - *Adparens*, quod existimatur, non tamen est re. *Suarez ibid.*
- 2. vel
  - *Naturale*, quod est consentaneum cujcunque naturæ, secundum id quod naturaliter est, vel naturaliter operari potest. *Suarez ibid.*
  - *Morale*, quod est consentaneum rei, ut libere operatur. *ibid.*
  - *Transcendentale*, quod dicit in communi perfectionem rei convenientem, præsertim illam, quam unaquæque res habet per entitatem suam. *ibid.*
- 3. vel
  - *Per essentiam*, quod à se ipso & per se ipsum bonum est; ut, *Deus*,
  - *Per participationem*, quod suam perfectionem habet ab alio dependentem: *qua ratione omnia excepto solo Deo bona sunt.*
- 4. vel
  - *Simpliciter* seu *absolute bonum*, quod in se bonum est.
  - *Alteri bonum*, quod dirigitur ad alium. *Dicitur autem* bonum alteri *non exclusive, sed præsupponit bonum in se.*
- 5. vel
  - *Jucundum* seu *delectabile*, quod homini est conveniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum secum adfert. *Suarez l. d.*
  - *Honestum*, quod homini est conveniens absq; ordine ad delectationē, sed solum quia per se decet, vel conveniens est homini ut sic. *ib.*
  - *Utile*, quod licet ex se spectatum delectationem non adferat neq; ex se deceat, aut conveniens sit homini, tamen ut conferre potest ad aliud bonum obtinendum, conveniens censetur. *ibid.*

IV. *Oppositū.* estq; MALUM; Ubi not.

I. *Quid sit?* R. MALUM est privatio perfectionis debitæ in esse. *Suarez. disp.* 11. *sect.* 1.

2. *Duplex?* R.
- 1. vel
  - *Absolute malum*, quod in sola privatione positum est.
  - *Alteri malum*, estque vel
    - *Naturale*, estque omnis privatio naturalis boni naturæ debiti, seu omne id, quod natura sua est conveniens alteri naturæ. *ibid.*
    - *Morale*, quod est disconveniens naturæ *liberæ*, quatenus libera est. *ibid.*
- 2. vel
  - *Culpæ*, & est inordinatio in actione vel omissione liberā; seu, carentia perfectionis debitæ secundum liberam actionem. *Suarez ibid.*
  - *Pœnæ*, & est quælibet alia carentia boni debiti, contracta seu inflicta ob culpam. *ibid.*

V. *Theoremata.*
1. Omnia bonum adpetunt.
2. Omne bonum est communicativum sui.
3. Res Mathematicæ, quatenus sunt ejusmodi, non sunt bonæ.

CAP.

CAP. VI.

De Actu.

- I. *Nomen* ubi not.
  - 1. *Aliud est*
    - *Esse actum*, id est, esse perfectionem alicujus, sive esse principium quo res est. *h. e extra causas consistens.*
    - *Esse actu*, id est, quasi affectio & modus entis, nempe constitutum esse extra nihil & suas causas; *h. e. illud dicitur esse actu, quod vere existit.*
  - 2. *Actus sumitur* vel
    - *Respective*, quatenus importat ordinem ad potentiam, & per eum definit aliquid esse in potentia, si in ea fuerit.
    - *Absolute*, prout in se est actuale quid, & non potentiale, quamvis nihil aliud actuet: ut, *Deus.*
- II. *Quid sit?* R. ACTUS est, qui dirigitur ad potentiam, eamque perficit.
- ACTUS ubi not.
  - III. *Quotuplex sit?* Resp. Actus est
    - 1. vel
      - *Purus*, qui excludit omnem potentiam, *se passivam. vel*, est tale & tam perfectum ens, quod nullam habet potentialitatem ad recipiendum aliquid aliud perfectionis & entitatis, ut *est solus Deus. Greg. de Valent. tom. 1. d. 1. q. 3.*
      - *Impurus*, cui semper aliquid potentiæ sc. passivæ admixtum adhæret. *Talis actus est omnis creatura.*
    - 2. vel
      - *Primus*, & est ipsa rei forma, quæ neque importat operationem neq; negationem operationis, sed abutraque est præcisa. *h. e actus primus sive operans nec sive non.*
      - *Secundus*, & est actio à forma procedens.
    - 3. vel
      - *Formalis*, quo ipsa forma esse dicitur, ac perfectis ac completis entibus suum esse distinctum communicare.
      - *Entitativus*, qui respondet potentiæ objectivæ, & est ipsa existentia rei. *h. e. vera rei positio extra nihil.*
    - 4. vel
      - *Signatus*, & est ratio formalis sive conceptus quidditativus alicujus rei in se consideratæ.
      - *Exercitus*, & est res substrata rationi formali, vel ipsa ratio formalis ut alicui rei competit.
    - 5. vel
      - *Essentiæ*, qui rem ita actuat, ut ejus essentia consster, quæ definitione exprimitur; ut, *in homine actus essentiæ est esse animal rationale.*
      - *Existentiæ*, qui est complementum essentiæ dans ultimum esse rei, ut *in Petro, Paulo, &c. hoc esse rationale.*
  - I. Esse vel
  - IV. *Theorema-ta.*
    1. Cujus est actus, ejusdem est potentia.
    2. Actus prior est potentia.
    3. Actus & potentia opponuntur privative: *Si potentia ratione adjunctæ privationis, & ut excludit actum, consideretur.*

POTENTIA, *Cap. 7.*

II. PRINCIPIUM *vel* PRINCIPIATUM. *Cap. 8.*

III. CAUSA *vel* CAUSATUM *Cap. 9. & seq.*

IV. NECESSARIUM *vel* CONTINGENS. *Cap. 14.*

Affect. Disjunctæ immediatæ sunt.

CAP. VII.

De Potentia.

De POTENTIA quatuor nota.

I. *Nomen*, ubi duo not.
- 1. *Aliud est*
  - *Esse potentiam.* Hoc significat vim, & aptitudinem, per quam aliquid esse potest.
  - *Esse in potentia.* Hoc significat illud quod nondum est, sed tamen esse potest, adeoque adhuc est in suis causis.
- 2. *Potentia sumitur vel*
  - *Transcendentaliter*, h. e. tam late, prout cum suo opposito, nempe actu, dividit omne ens, & certæ alicujus categoriæ terminis non cohibetur.
  - *Prædicamentaliter*, prout solam illam potentiam comprehendit, quæ est in secunda specie qualitatis. Hæc continetur sub potentia transcendentali.

II. *Quid sit?* R. POTENTIA est, qua ens esse posse intelligitur, quando nondum est.

III. *Quotuplex?* R. Potentia est
- 1. vel
  - *Activa*, de qua duo not.
    - 1. *Quid sit?* R. Potentia activa est, quæ virtute continet aliquem effectum, illumq; potest producere. *Mendoza Phys. disp. 2. sect. 2.*
    - 2. *Quotuplex?* R.
      - 1. vel
        - *Infinita*, soliusq; Dei est, vel
          - *Ordinata*, & est ipsa Dei potentia, quatenus adcommodata, & quasi debita est exequendæ alicui legi à Deo institutæ. *Fonseca lib. 9. c. 1. q. 9.*
          - *Absoluta*, quatenus per eam Deus potest facere omne id quod fieri contradictionē non implicat.
        - *Finita*, estque creaturarum propria.
      - 2. vel
        - *Rationalis* seu *Libera*, quæ est indifferens ad utrumque oppositorum; *Vel*, quæ positis omnibus requisitis ad agendum, potest agere vel non agere.
        - *Irrationalis* seu *Naturalis*, quæ ad unum tantū est determinata; sive, quæ alteram tantum contradictionis partem respicit.
  - *Passiva*, quæ recipere potest aliquam formam. *Mendoza l. d.*
  - *Objectiva*, estque non-repugnantia rei ad essendum. *Mendoza l. d.*
- 2. vel
  - *Naturalis*, quæ viribus naturæ, cum generali Dei concursu, potest perduci ad actum. *Fonseca l. 9. c. 1. q. 4. sect. 1.*
  - *Obedientialis*, qua res aliqua apta est ad actum aliquem supernaturalem cum concursu Dei speciali.
- 3. vel
  - *Proxima*, cui immediate respondet actus.
  - *Remota*, inter quam & actum alius mediat & intercedit actus. *Potentia remota, si nimis remota est, amittit nomen potentiæ.*

IV *Theoremata.*
1. Cujus est potentia, ejusdem est actus.
2. Quod transit de potentia ad actum, mutatur.
3. Potentia non excedit suum objectum adæquatum.

CAP.

CAP. VIII.

De Principio & Principiato.

Sequuntur

- PRINCIPIUM, de quo quinque not.
  - I. *Quid sit?* R. PRINCIPIUM est primum, unde aliquid aut fit, aut cognoscitur. *Arist. lib. 5. Metaph. c. 1. Vel,* PRINCIPIUM est id, à quo aliquid procedit quocunque modo. *D. Thom. part. 1. p. 33. art. 1.*
  - II. *Requisita.* Ut aliquid principium alicujus dicatur, requiritur
    1. Ut aliquo modo prius eo, cujus est principium. Hoc indicatur ipso nomine principii.
    2. Ut sit aliqua connexio inter illa, vel consecutio unius ad alterum. *Sic infans heri natus, licet sit prior eo qui hodie natus est, non tamen dicitur principium ejus, quia inter illos nulla intercedit connexio.*
  - III. *Quotuplex?* R. Principium est
    - 1. vel
      - Ratione ejusq; vel
        - *In fieri*, unde aliquid fit. Sub principio rei in fieri continentur omnia principia tum rerum successivarum; ut sunt *motus & tempus*; tum operationum, quæ suum esse in fieri habent.
        - *In facto esse*, unde aliquid est. Sub principio rei in facto esse continentur omnia principia rerum, quæ suum esse habent in facto esse.
      - Cognitionis, quod vel
        - *Incomplexum*, ut sunt rei effectus, operationes, proprietates, accidentia, quæ ducunt in cognitionem alicujus causæ vel essentiæ.
        - *Complexum*, cujusmodi sunt axiomata, & propositiones universales; *e. g. Totum majus est suis partibus.*
    - 2. vel
      - *Causale*, quod habet verum influxum causalem in aliud, estque idem quod causa.
      - *Non causale*, quod habet rationem principii citra influxum causalem; *Sic privatio est principium, non vero causa; Pater est principium Filii in Trinitate.*
  - IV. *Cognatum*, estq; PRIUS, de quo not.
    - 1. *Quot modis dicatur?* R.
      1. *Tempore*, quod est vetustius & antiquius.
      2. *Natura*, quod in naturali essendi ordine antecedit.
      3. *Ordine*, quod ante aliud subsequens est dispositum, situm, & collocatum.
      4. *Dignitate*, quod est melius & præstantius.
      5. *Cognitione*, quod est notius & facilius.
    - 2. *Oppositum*, estque POSTERIUS. Quot modis dicitur prius, tot modis etiam dicitur posterius.
  - V. *Theoremata.*
    1. In principiis non datur progressus in infinitum.
    2. Principia essendi sunt etiam principia cognoscendi. *Ex quibus aliquid dependet in esse, ex iisdem etiam dependet in cognosci.*
    3. Principium latius patet quam causa.
- PRINCIPIATUM, quod ordinem habet ad principium tanquam posterius ad prius.

CAP. IX.

De Causa & Causato in communi.

Sequuntur

CAUSA, de qua quinque not.

I. *Quid sit?* R. CAUSA est principium, per se influens esse in aliud. *Suarez. disp. 12. sect. 12.*

II. *Causalitas*, quæ est ratio formalis causæ; Est autem aliquid formaliter causa, non quando potest causare, sed quando actu causat. *Vel*, Causalitas sive Causatio, est influxus ille seu concursus, quo unaquæque causa in suo genere actu influit in effectum. *Suarez. ibid.*

III. *Quotuplex?* R.

1. vel
- *Actu*, quæ & revera influit in effectum.
- *Potentia*, quæ actu non influit in effectum, habet tamen potentiam influendi. *Hæc proprie non est causa.*

2. vel
- *Vera*, quæ vere & realiter influit in esse effectus.
- *Sine qua non*, quæ licet non habeat verum influxum in esse effectus, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit.

3. vel
- *Totalis*, sive *Solitaria*, quæ ita influit in effectum, ut non concurrat alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
- *Partialis*, sive *Socia*, quæ influit in effectum concurrente simul alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.

4. vel
- *Remota* seu *Mediata*, quæ influit in effectum interveniente alia causa ejusdem generis.
- *Proxima* seu *Immediata*, quæ ita influit, ut non interveniat alia causa ejusdem generis.

5. vel
- *Subordinata*, idque vel
  - *Essentialiter*: Causæ essentialiter subordinatæ sunt quælibet causæ duæ ejusdem generis, quæ ita sunt adfectæ inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera in causando. *Fonseca l. 2. c. 2. q. 1.*
  - *Accidentaliter*. Causæ accidentaliter subordinatæ sunt quælibet duæ causæ ejusdem generis, quæ ita sunt adfectæ inter se, ut altera, pendeat aliquo modo ab altera non tamen in causando.
- *Non subordinata*, quæ nec sua natura in causando nec alio modo ab altera dependet.

IV. *Quot sint?* R. quatuor; vel
- *Internæ*, quæ intra rei, cujus sunt causæ, essentiam continentur; ut { MATERIA, *cap.* X. / FORMA, *cap.* XI.
- *Externæ* quæ essentiam effectus non ingrediuntur; ut { EFFICIENS, *cap.* XII. / FINIS, *cap.* XIII.

V. *Theoremata.*
1. Nihil est causa sui ipsius.
2. Causa prior est causato.
3. Causa non est deterior effectu.
4. Quicquid est in effectu, præexistit in causa.

CAUSATUM, Quod ex causa suum esse habet; *Vel*, Quod à causis suis dependet.

CAP. X.

De Materia.

De MATERIA quinque not.

I. *Quid sit?* R. MATERIA est id, ex quo quidpiam fit eo pacto, ut insit *Arist. l. 2. Phys. c. 3. Vel,* MATERIA est principium internum, quod per potentiam passivam sive receptivam in rem influit.

II. *Causatum,* sive *Effectus Materiæ,* estque
- *Primarius & adæquatus,* scil. compositum, quod primario intenditur.
- *Secundarius & inadæquatus,* scil. forma quæ in composito sicut pars continetur & causatur à materia propter compositū. Forma enim à materia ratione potentiæ passivæ dependet, & è potentia materiæ educitur. Ergo materia est causa formæ, & forma causatū materiæ.

III. *Causalitas materiæ* tum respectu formæ, tum respectu compositi, estque *vel*
- *In fieri,* & est generatio, non tamen ut est actio, & importat dependentiam ab agente, sed ut est passio, & dicit dependentiam à materia. *Actio & passio eadem est entitas; dicitur enim actio ut concipitur tanquam dependentia à potentia activâ; Passio vero adpellatur ut respicit patiens, & importat dependentiam à materia.*
- *In facto esse,* & est unio inter materiam & formam, prout illa unio sumitur ex parte materiæ; *h. e. prout est subjective in materia, & potest dici receptio formæ, & per eam ut sic non forma sed materia perficitur.*

IV. *Quotuplex* R.

I. *Ex qua,* i. e. ex quo aliquid est vel fit; *Estque.*
- 1. vel *Prima,* & est primum subjectum, ex quo inexistente res fiunt, & in quod ultimo resolvuntur. / *Secunda,* quæ ita est materia alicujus, ut ipsa constet ex alia materia.
- 2. vel *Permanens,* ex qua aliquid est vel fit, salvâ manente ejus essentia; *Sic ex auro fit poculum.* / *Transiens,* ex qua mutata nec essentiam suam retinente res fit; *Sic ex ovo fit pullus.*
- 3. vel *Proxima,* ex qua aliquid immediate est vel fit. / *Remota,* ex qua mediante alia materia aliquid est vel fit; *Vel,* quæ ita est materia alicujus, ut sit prius materia alterius.
- 4. vel *Sensibilis,* & est ipsa substantia habens qualitates sensibiles, *h. e. quæ primo & per se sunt objecta aliquorum sensuum. Soncin l. 6. q. 1-1.* / *Intelligibilis,* & est ipsamet substantia considerata absque qualitatibus sensibilibus. *Ibid.*

II. *In qua,* estque subjectum, in quo aliquod est vel fit.

III. *Circa quam,* estque objectum, circa quod agens versatur.

V. *Theorimata.*
1. Ratio causandi materiæ est potentia passiva sive receptiva; *quia ratione potentiæ passivæ forma producitur, & pendet à materia, ejusque ratione materia cum forma unitur.*
2. Materia est determinabilis.
3. Quod caret materia, expers est passionis.

CAP.

CAP. XI.

De Forma.

De FORMA quinque modi.

1. *Quid sit?* R. FORMA est ratio essentiæ sive quidditatis. *Arist. l. 2. Phys. cap. 3. Vel*, FORMA est substantia quædam simplex & incompleta, quæ, ut actus materiæ, cum ea constituit essentiam substantiæ compositæ, *Suarez. disp. 15. sect. 5.*

2. *Causarum, sive Effectus Formæ, est q; vel*
- *Primarius*, & est compositum, nam forma propriam suam essentiam largiendo compositū constituit. Ergo forma est causa compositi.
- *Secundarius*, & est materia non quidem secundum esse suum considerata, & à forma esse & informatione præcisa, sed ut est informata per formam, quia materia ut informata idem est quod compositum, nec ab eo secundum rem differt, cum unum nec plura nec pauciora includat quam alterum.

3. *Causalitas Formæ*, estque actualis unio inter materiam & formam, prout illa sumitur ex parte formæ; *h. e. prout est subjective in forma, & potest dici actuatio & informatio materiæ, & per eam ut sic forma perficitur.*

4. *Quotuplex?* R.
- 1. vel
  - *Informans*, quæ unione Physica conjungitur subjecto. *Mendoza de anima disp. 1. sect. 2.*
  - *Adsistens*, quæ nullam habet unionem Physicam cū re, cui adsistit, sed tantum propinquitatem ad illam movendam. *Mendoza ibid. Dicitur autem impropriè forma, & potius pertinet ad genus causæ efficientis.*
- 2. vel
  - *Substantialis*, quę cum subjecto sive materia, quam informat, constituit compositū per se, pertinetque ad prædicamentum Substantiæ.
  - *Accidentalis*, est; accidens in abstracto consideratum, costituens cum subjecto unum per accidens: ut, *albedo, quæ constituit corpus album.*
- 3. vel
  - *Totalis*, quæ informat omnes partes alicujus continui hetorogenei: ut, *anima, quæ informat omnes partes animalis.*
  - *Partialis*, quæ non continuum heterogeneum, sed aliquam ejus partem informat: ut, *forma carnis, formæ ossis, forma cutis.*
- 4. vel
  - *Physica*, estque altera pars compositi contradistincta à materia, & est forma proprie dicta. *Vocatur altas forma partis.*
  - *Metaphysica*, estque ipsum totum, vel quidditas & essentia totius. *Dicitur alias Forma totius; estque improprie forma.*
- 5. vel
  - *Materialis*, quæ à Materia dependet, ita ut naturaliter extra eam esse non possit. *Tales sunt omnes formæ, excepta anima rationali.*
  - *Immaterialis*, quæ citra materiam subsistere apta est; ut *anima rationalis*
- 6. vel
  - *Generica*, quæ effertur prædicato generico.
  - *Specifica*, quæ effertur prædicato specifico; *e. g. albedo in lacte forma specifica dicitur, color verò & qualitas sunt formæ genericæ.*

5. *Theoremata,*
1. Ratio causandi Formæ non est aliquod formæ accidens, sed ipsa ejus entitas: nimirum potentia informandi, *quia informatio est causalitas formæ.*
2. Per formam res est id, quod est. *Vel*, Quidquid est, per suam formam est.
3. Forma dat esse rei.

CAP.

CAP. VII.

De Causa Efficiente.

DE CAUSA EFFICIENTE quatuor not.

I. *Quid sit* R. R. CAUSA EFFICIENS est id, unde primum principium est mutationis aut quietis. *Arist. l. 2. Phys. c. 3. & l. 5. Metaph. c. 2. Vel,* CAUSA EFFICIENS est principium, per se influens esse in aliud sine mutatione sui, ex præcisa ratione influxus. *Mendoza Phys. disp. 9. sect. 1.*

II. *Causalitas efficientis,* est q; actio; Hęc enim est forma, per quam denominatur agens. Ergo est etiam forma, per quam denominatur efficiens; *quia agens & efficiens sunt idem.*

III. *Quamplex?* R.

1. vel
- *Per se,* quæ virtute propria producit effectum. *Soncin. l. 12. q. 3. Vel,* Causa per se est, à qua directe pendet effectus secundum illud proprium esse, quod habet in quantum effectus est. *Suarez. disp. 17. sect. 2.*
- *Per accidens,* quæ non producit effectum virtute propria; *Estque vel*
  - *Ex parte causæ;* sic id dicitur per accidens causare, quod per accidens conjunctum est principio per se causandi. *Suarez. ibid.*
  - *Ex parte effectus,* id est respectu ejus quod accidit effectui per se, atq; hoc modo ipsamet causa per se alicujus effectus, est causa per accidens ejus quod conjungitur effectui per se. *Ibid.*

2. vel
- *Naturalis,* quæ ad unum oppositorum determinata, absque deliberatione, & semper eodem modo, si non impeditur, agit: ut, *ignis urit.*
- *Voluntaria* seu *Libera,* quæ utramque respicit oppositorum.

3. vel
- *Physica,* quæ revera influit esse in effectum. *Tales causæ sunt non tantum naturales, verum etiam liberæ.*
- *Moralis,* quæ imputative solum influit in effectum; *h.e quæ licet realiter non producat effectum, ita tamen se habet in ordine ad morem, ac si actu influeret; quia non minus imputatur ei effectus, ac si revera & per se ipsum produxisset.* Tales sunt causæ adplicantes agens ad patiens, item consulentes, præcipientes, rogantes, non impedientes cum possint & teneantur.

4 vel
- *Principalis,* ubi not:
  1. *Quid sit?* R. Causa Principalis est, quæ per virtutem principalē, id est, nobiliorē vel saltē æque nobilē cū effectu, influit in actionē, per quā talis effectus producitur. *Suarez.*
  2. *Quotuplex?* R.
     - 1. vel
       - *Prima,* quæ à nullo dependet, ab ipsa tamen pendent alia omnia; ut, *solus Deus.*
       - *Secunda,* quæ ab alia causa dependet: *quales sunt omnes causæ principales, excepto Deo.*
     - 2. vel
       - *Univoca,* quæ ejusdem rationis sive speciei est cum effectu; ut, *homo generans hominem.*
       - *Æquivoca,* quæ specie ab effectu differt.
- *Instrumentalis,* quę influit in effectum per virtutem inferioris rationis seu perfectionis, *Suarez. disp 15. sect. 2.*

IV. *Theoremata*
1. Ratio causandi efficientis est potentia activa; *Hæc enim est principium quo causæ efficienti sua tribuitur causalitas, sc. actio.*
2. Causa efficiens eodem modo se habens, semper producit idem.
3. Omnia quę agunt, in virtute primi agentis agunt.

CAP.

CAP. XIII.

De Fine.

I. *Quid ſit?* R. FINIS eſt cauſa cujus gratia res eſt. *Ariſt. lib. 2. Phyſ. c. 3.*

II. *Cauſatum* ſive *Effectus cauſæ finalis*, qui in ordine agentium finitorum per intellectum ſunt actus voluntatis, ſive circa finem, vel circa media verſentur, ſive ante finis conſecutionem eliciantur, vel poſt eam; iſti enim actus ſunt propter finem; E. ſunt effectus cauſæ finalis.

III. *Cauſalitas Finis*, qua ſe quaſi bonum exerit, & exit in actum ſecundum, eaque non eſt aliquid præcedens actionē voluntatis, nec etiam aliquid conſequens actionē, ſed eſt ipſa voluntatis actio, ut manans ab objecto adjiciente & trahente ad ſe voluntatē.

IV. *Quotuplex?* R. Finis eſt.

1. vel
- *Terminationis* rei, qui non eſt cauſa finalis, ſed ultimū extremum cujuſque rei extra quod nihil ejus reperitur; ut, *punctum lineæ.*
- *Motionis agentis*, qui eſt id propter quod aliquid agit, & hic finis eſt cauſa finalis. *Sic ſanitas eſt finis deambulationis.*

2. vel
- *Cui*, eſtque id cujus gratia aliquid expetitur, ita ut ſit ſimul ſubjectum, cui aliquid adpetitur. *Sic finis cui curationis eſt ægrotus.*
- *Cujus*, eſtq; id cujus gratia aliquid expetitur, ita ut non ſit ſimul ſubjectum, cui aliquid adpetitur. *Sic finis cujus curationis eſt ſanitas.*

3. vel
- *Formalis*, eſtque actio circa aliquod objectum.
- *Objectivus*, eſtque ipſum objectum actionis: ut, *finis ultima formalis hominis eſt clara Dei viſio, objectivus eſt Deus ipſe.*

4. vel
- *Ultimus*, propter quem alia adpetuntur, ipſe vero propter nullum aliud; *Eſtque vel*
  - *Ultimus ſimpliciter*, propter quem alia in univerſum omnia ſunt, ipſe autem prorſus propter nihil aliud.
  - *Ultimus in ſuo genere*, propter quem omnia ſunt, quæ in alio genere vel ſerie continentur, ipſe autem propter nihil eorum eſt, quæ ſub eo genere vel ſerie continentur.
- *Intermedius*, propter quem ita aliquid eſt, ut ipſe etiam ſit propter aliud. *Talis finis, & finis eſt, quatenus propter ipſum aliquid eſt; & eſt quoque medium quatenus ipſe propter aliud eſt.*

5. vel
- *Principalis*, Propter quem quis agit ita, ut etſi nullum alium finem ſibi haberet propoſitum, tamen ageret.
- *Minus principalis*, propter quem quis ita agit, ut ſi ad nullum alium finem actio referretur, non ageret.

6. vel
- *Internus*, qui ab eo, cujus finis eſt, attingitur, *h. e. adquiritur.*
- *Externus*, qui ab eo cujus finis eſt, non adtingitur, vel non eſt in ejus poteſtate.

V. *Theoremata.*
1. Ratio cauſandi finis eſt ſolum bonum, ſive revera tale ſit, ſive adparens *quia ſolum bonum eſt ratio, ſub qua aliquid adpetitur.*
2. Finis cauſat ſive movet non ſecundum eſſe cognitum ſive intentionale, ſed ſecundum eſſe reale, *Si vel illud eſſe reale actu, ſive potentiæ, ſive etiam ſecundum exiſtimationem tantum habeat.*
3. Finis eſt primus in intentione, & ultimus in executione.

De FINE quinque not.

CAP.

CAP. XIV.

De Neceſſario & Contingente.

Sequuntur NECESSARIUM, ubi not.

I. *Quid ſit?* R. NECESSARIUM eſt, quod non poteſt aliter ſe habere.

II. *Quotuplex ſit?* R. Neceſſarium eſt.

1. vel *Incompletum*, idque vel
- *Completum*, eſtque propoſitio vera, quæ non poteſt eſſe falſa.
- *Abſolute tale*, quod ſimpliciter non poteſt non eſſe, & plane nullam, ut corrumpatur, cauſam habet. *Tale eſt ſolus Deus.*
- *Secundum quid*, quod ſimpliciter quidem poteſt eſſe & non eſſe propter dependentiam à primo ente, à nulla tamen cauſa naturali & creata deſtrui poteſt.

2. vel
- *Efficientis*, quando effectus indiſſolubili nexu cohæret cum efficiente. *Appellatur neceſſitas Phyſica.*
- *Materiæ*, quod propter materiam ſe immutabiliter habet.
- *Formæ*, quod propter formam ſe immutabiliter habet.
- *Finis*, de quo not.
  - *1. Quid ſit?* R. Neceſſarium in ordine ad finem eſt, quod ad finis adſecutionem exigitur, quamvis de ſe ſit contingens, & tum fieri, tum non fieri poſſit.
  - *2. Quotuplex?* R.
    - *Ad eſſe*, ſine quo finis obtineri non poteſt.
    - *Ad bene eſſe*, quod ad commodiorem finis adquiſitionem eſt neceſſarium, licet abſolute finis ſine eo obtineri poſſit.

3. vel
- *Neceſſitas conſequentiæ*, Neceſſitas conſequentiæ eſt, quando conſequens non eſt neceſſarium, niſi poſito antecedente, ſic tamen, ut tam antecedens, quam conſequens ſint in ſe contingentia. *Anton. Andr. l. 5. q. 4.*
- *Neceſſitas conſequentis.* Neceſſitas conſequentis eſt, quando tam antecedens, quam conſequens eſt in ſe neceſſarium. *Ibidem.*

4. vel
- *Abſolute.* Neceſſitas abſoluta eſt, cujus oppoſitum includit contradictionem. *Gabriel 3. diſt. 16.*
- *Ex ſuppoſitione.* Neceſſitas immutabilitatis ex ſuppoſitione dicitur, cum aliquid convenit rei contingenter, ſi ejus natura abſolute conſideretur; ex ſuppoſitione vero, *hoc eſt, relata ad certam temporis differentiam*, dicitur convenire ei neceſſario.

III. *Theoremata.*
1. Omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe.
2. Omne quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt non eſſe.
3. Neceſſitas abſoluta excludit omnem contingentiam.

CONTINGENS, de quo not.

1. Quid ſit? R. CONTINGENS eſt quod poteſt aliter ſe habere.

2. *Quotuplex?* R. Eſt vel
- *Æqualiter*, quod æque poteſt contingere atque oppoſitum.
- *Ut plurimum*, quod frequentius eſt.
- *Raro*, quod raro accidit.

CAP. XV.

De Simplici & Composito.

Affectiones DISJUNCTÆ MEDIATÆ sunt.

I.

SIMPLEX de quo tria notanda.

I. Nomen. Simplex sive Simplicitas sumitur.
1. Ut opponitur composito formaliter. *Hoc modo si sumantur Simplicitas & Compositio, sunt differentiæ accidentales & affectiones entis.*
2. Ut opponitur divisibili; quo ipso tamen modo etiam composito opponitur non tamen sub ratione compositi, sed ut divisibile est. *Hoc modo si sumantur Simplicitas & Compositio, sunt differentiæ accidentales & affectiones entis.*

II. *Quid sit?* R. SIMPLICITAS est, quod non potest resolvi in plura. Simplicitas dicit negationem compositionis. *Suarez. disp. 30. sect. 3.*

III. Quotuplex sit? R.
Absolute, quod nullo genere compositionis compositum est; ut, *essentia divina.*
Respectu certi generis, quod non est compositum certo genere compositionis, etsi alio genere compositum sit; ut *Angelus, qui constat ex materia & forma, aut partibus quantitativis, licet ex essentia & subsistentia componatur.*

COMPOSITUM, de quo not.

I. Nomen. Compositio sumitur
1. *Pro actione*, qua aliqua componuntur; estq; idem quod unitio, *h. e actus uniendi*; *quo quidem modo accepta compositio non est aliquid essentiale composito.*
2. *Pro termino actionis*, estque aliquid intrinsecum composito, ejusque ratio formalis, & dicitur unio. *Et hac acceptione in præsentiarum sumitur.*

II. *Quid sit?* R. Compositio est simul positio, vel conjunctio plurium rerum unum tertium constituentium. Compositum autem erit partes illæ, quæ compositione afficiuntur. *Mendoza Phys. disp. 6. sect. 1.*

III. Quotuplex? R. Compositio est vel
Realis, de qua duo not.
1. *Quid sit?* R. Compositio realis est, cujus extrema sunt realia, realiter à se invicem distincta.
2. *Quotuplex?* R.
1. Ex materia & forma, & dicitur compositio essentialis. *Huc pertinet compositio ex subjecto & accidente:*
2. Ex partibus integrantibus.
3. Ex gradibus secundum intensionem.
4. Ex essentia & subsistentia.
Rationis, Compositio rationis est cognitio componens, atque coniungens duo objecta ratione distincta, è quibus resultat tertium. *Mendoza Log. disp. 4. sect. 3.*

II. TOTUM & PARS *Cap. XVI.*
III. IDEM & DIVERSUM. *Cap. XVIII. & seqq.*
IV. UNIVERSALE & SINGULARE. *Cap. XX.*
V. FINITUM & INFINITUM. *Cap. XXI.*
VI. PERFECTUM & IMPERFECTUM. *Cap. XXII.*

CAP.

CAP. XVI.

De Toto & Parte.

TOTUM, de quo tria notanda

- *I. Quid sit?* R. TOTUM est, quod continet ea quæ continentur, ut illa sint unum. *Arist. l. 5. Metaph. c. 26.*
- *II. Requisita.* Ut aliquid sit Totum requiritur
  1. *Quædam pluralitas*, vel ut aliqua contineantur ex uno enim non potest fieri totum.
  2. *Partium in toto unio*, h. e. debent illa plura ita contineri, ut sint unum.
- *III. Quotuplex?* R.
  1. *Essentiale*, de quo not.
     - *1. Quid sit?* R Totum essentiale est cujus partium una est ut potentia, altera ut actus, constituentium unam essentiam.
     - *2. Quotuplex?* R.
       - *Physicum*, cujus partes sunt realiter distinctæ, *nempe, Materia & forma.*
       - *Metaphysicum* seu *Logicum*, cujus partes sola ratione distinguuntur: ut, *Species respectu Generis & differentiæ.*
  2. *Integrale*, de quo not.
     - *1. Quid sit?* R. Totũ integrale est, quod continet plura constituentia ipsum realiter non per modũ actus & potentiæ, sed per modũ continuitatis, & contiguitatis, & colligationis.
     - *2. Quotuplex?* R.
       - *Similare*, quod constat ex partibus ejusdem rationis, sive essentiæ: ut, *aqua.*
       - *Dissimilare*, cujus partes essentia differunt; ut, *oculus.*

Sequuntur

3. *Universale*, quod continet partes subjectivas sub se actu, vel aptitudine, de quibus prædicatur; ut, *Genus, respectu specierum.*
4. *Numerale*, est qui numerus comprehendens pluralitatẽ aliquorum numeratorũ, ut, *duodenarius dicit numerum Apostolorum.*
5. *Potentiale* seu *potestativum* quod constat ex multis potentiis, tanquam partibus, quas actu in se continet; ut, *anima.*
6. *Perfectionale*, quod attenditur secundum complementũ perfectionis substantiæ individualis; ut *totus Deus, totus Angelus.*

PARS, de qua tria notanda

- *I. Quid sit?* R. PARS est portio totius, quæ una cum aliis sibi respondentibus est apta Totum constituere.
- *II. Quotuplex?* R. Partes sunt vel
  - *Essentiales*, quarum altera sublata aufertur quidditativus rei conceptus. *Mendoza Phys. disp. 1. sect. 2.*
  - *Integrales*; Ubi not.
    1. *Quid sint?* R. Partes integrales sunt quarũ una sublata tollitur compositi integritas non tamen conceptus quidditativus. *Mendoza ibid.*
    2. *Quotuplices?* R.
       - *Similares*, quarum substantia sive essentia est eadem; ut, *ossa, caro.*
       - *Dissimilares*, quæ in partes essentia differentes plures sunt dividuæ; ut *caput.*

III. *Theoremata.*
1. Unum idemq; diverso respectu potest esse pars & totũ.
2. Totum est majus qualibet sua parte.
3. Pars prior est toto.

CAP. XVII.

De Eodem & Diverſo.

- IDEM, de quo not.
  - I. Nomen. Idem ſumitur vel
    - *Relative* ſive *formaliter*, quando importat relationē; & quidquid hoc modo dicitur idem, ſibi ipſi vel alteri dicitur idem; in quo maxime ab unitate diſtinguitur: unū enim eſt conceptus abſolutus; idem vero reſpectivus.
    - *Negative* ſive *fundamentaliter*, quando id dicitur *Idem*, quod non eſt ab aliquo diverſum ſeu diſtinctum: & hoc modo fere nihil differt ab Uno; niſi quod Unum dicat negationem diviſionis in ſe; Idem vero diviſionis negationem à ſe, ſive ab eo, cum quo ens idem eſſe dicitur.
  - II. Quid ſit? R. IDEM conſiſtit in negatione diviſionis vel diſtinctionis à ſe, ſive ab eo cum quo idem eſſe dicitur. *Suarez. diſput. 7. ſect. 3.* IDENTITAS eſt res una explicata uno aut pluribus conceptibus. *Mendoza diſp. Metaph. 6. ſect. 1.*
  - III. Quotuplex? R. Identitas eſt
    - 1. vel
      - *Per ſe*, quæ vel
        - 1. *Generica*, eſtque illorum quæ conveniunt in uno communi genere. *Huc refertur* Identitas Analogica, *quâ quædam conveniunt in Analogia & ſimilitudine.*
        - 2. *Specifica*, qua individua ejuſdem Speciei conveniunt in eadem Specie.
        - 3. *Numerica*, & tribuitur illis quæ unum ſunt numero: ut, *Petrus juvenis, & Petrus ſenex.*
      - *Per accidens.* Identitas per accidens tot modis dicitur quot Ens & Unum per accidens.
    - 2. vel
      - 1. *Cauſalis*, qua duo entia vel plura conveniunt reſpectu cauſæ efficientis, vel materiæ, vel formæ, vel finis.
      - 2. *Effectiva*, qua duo entia vel plura reſpectu alicujus effecti conveniunt.
      - 3. *Subjectiva*, qua duo accidentia idem dicuntur eſſe ſubjecto, quia in uno atque eodem ſubjecto ſunt.
  - IV. Cognata, ſuntque
    - SIMILIA, quorum qualitas eſt una: ut, *homo & bulla ſunt ſimilia ob fragilitatem.*
    - ÆQUALIA, quorum quantitas eſt una: ut, *gemelli coætanei ſunt æquales in tempore vitæ.*
  - V. Theoremata.
    1. Quot ſunt modi diſtinctionis tot poſſunt eſſe modi identitatis.
    2. Quæ in uno tertio ſunt eadem, inter ſe ſunt eadem.
    3. Idem manens idem, aptum natum eſt facere idem.
    4. Simile non eſt idem.

Sequuntur

- DIVERSUM, de quo not.
  - I. Quid ſit? DIVERSUM eſt, quod eſt aliud quid, & oppoſito plane modo atque idem dicitur.
  - II. Quotuplex? R. Diverſa ſunt vel
    - *Sine pugna*, unde oritur Diſtinctio. *Cap. ſeqq.*
    - *Cum pugna*, & ſic diverſitas infert unam OPPOSITIONEM, *Cap. XIX.*

CAP.

CAP. XVIII.

De Distinctione.

De DISTINCTIONE duo not.

I. *Quid sit?* R. DISTINCTIO est, unum conceptum non esse alium. *Mendoza Metaph. disp. 6. sect. 1. Vel,* DISTINCTIO est negatio unius conceptus ab alio. *ibid. sect. 4.*

II. *Quotuplex?* R.

- *Realis, seu secundum rem* ubi not.
  - 1. *Quid sit?* R. DISTINCTIO REALIS est quæ existit à parte rei. *Mendoza ibid. sect. 2.*
  - 2. *Signa distinctionis realis,* sumtq;
    1. Quando duæ res sunt in diversis suppositis, & quando non uniuntur.
    2. Realis separabilitas.
    3. Ratio causæ, quæ ab effectu suo realiter differt.
  - 3. *Quotuplex?* R.
    - *Realis in specie sic dicta* quæ vel
      - *Positiva,* estque inter res positivas & reales, quarum una non est alia. Hæc est proprie distinctio realis. *Suarez disp. 7. sect. 1.*
      - *Negativa,* estque inter ens & non ens aut inter non entia omnino diversa. Hæc distinctio negativa per proportionem vel analogiam ad positivam intelligenda ac declaranda est. *ibid.*
    - *Modalis,* de qua duo notanda
      1. *Quid sit?* R. Distinctio Modalis est, quæ reperitur inter duos modos; vel inter modum & rem. *Mendoza l. d. Sive,* Distinctio Modalis est, qua entia per modos, seu ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguuntur. *Fonseca lib. 5. cap. 6.*
      2. *Modus;* estque revera aliquid extra intellectum, ita tamen se habet, ut intrinsece rem aliquam singularem actu afficiat, determinet, ipsique affixus sit, ut per nullam potentiam esse possit, nisi actu eam afficiat. *Sic sessio & præsentia Petri sunt modi, Petrus autem est res.*
- *Rationis,* de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. DISTINCTIO RATIONIS est, quæ formaliter & actualiter non est in rebus, quæ sic distinctæ denominantur, prout in se existunt, sed solum prout subsant conceptibus nostris, & ab eis denominationem aliquam accipiunt. *Suarez. l. d.*
  - 2. *Quotuplex?* R.
    - *Rationis ratiocinantis,* quæ non habet fundamentum in re, quia oritur solum ex negatione & operatione intellectus. *Suarez l. d.*
    - *Rationis ratiocinatæ,* quæ habet fundamentum in re. Hæc distinctio fit per conceptus inadæquatus ejusdem rei. *Suarez ib.*

CAP. XIX.

De Oppositione.

De Oppositione quatuor notanda:

I. *Nomen*, Oppositio sumitur
- 1. *Generaliter* pro quacunq; diversitate, vel repugnantia rerum seu extremorum. Et hoc modo idem est Oppositio quod diversitas & distinctio.
- 2. *Proprie & magis stricte*, pro repugnantia inter certa & definita extrema, peculiari habitudine inter ea inventa.

II. *Quid sit*? R. Oppositio est repugnantia aliquorum, non permittentium se simul & semel in uno subjecto respectu ejusdem.

III. *Quotuplex*? R.
- *Negativa*, estque inter extremum positivum, & negativum; *estque*
  - *Contradictoria* de qua not
    - 1. *Quid sit*? R. Oppositio Contradictoria est inter ens & non ens, vel inter puram affirmationem & puram negationem: ut *homo, non homo*.
    - 2. *Quotuplex*? R. Contradictio est
      - *Explicita*, quando expresse aliquid esse & non esse simul dicitur: ut, *sedere, non sedere*.
      - *Implicita*, quando alterum membrum per alterum evertitur: Dicitur Contradictio in adjecto; ut, *serrum lignenum*.
  - *Privativa*, ubi not.
    - 1. *Quid sit*? R. Oppositio Privativa est inter habitum seu formam, & privationem: ut, *visus & cæcitas*.
    - 2. *Requisita privationis*,
      - 1. *Subjectum habile*. h. e. quod sit aptum ad recipiendum habitum.
      - 2. *Determinatio partis*, h. e ut privatio sit in ea parte, in qua per naturam inesse potest habitus.
      - 3. *Determinatio certi temporis*, prout tempus à natura est statutum.
- *Positiva*, estque inter extrema positiva; *estque*
  - *Contraria*. Oppositio Contraria est inter duos terminos absolutos, qui ita inter se distant, ut se mutuo expellant è communi subjecto, in quo successive possunt esse, nisi alterum insit à natura: ut, *calor & frigus*.
  - *Relativa*, Oppositio Relativa est inter relata opposita, quorum unum non est alterum: ut, *Pater & Filius*.

IV. *Theoremata*.
1. Inter contradictoria non datur medium.
2. A privatione totali ad habitum naturaliter non datur regressus.
1. Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto, *sc in gradu excellentiæ*.
4. Contraria sub eodem genere maxime distant.

CAP. XX.

De Universali & singulari.

Sequuntur

- UNIVERSALE, de quo not.
  - I. *Nomen.* Universale variis modis dicitur:
    1. *In causando*, quod universaliter causat, estq; nihil aliud quàm causa universalis, quæ plura producit effectaut, *Deus, Calor.*
    2. *In repræsentando* seu *significando*, quod est vox, vel nomen, vel imago, vel species plura repræsentans.
    3. *In prædicando*, quod potest de pluribus prædicari.
    4. *In essendo*, quod aptum natum est pluribus inesse. *Hoc proprie isa dicitur, & est hujus loci.*
  - I *Quid sit?* R. UNIVERSALE est, cujus entitas divisibilis est in plures entitates adæquate tales qualis est ipsa. *Vel,* UNIVERSALE dicitur, quod secundum unam aliquam rationem multis communicatur, seu in multis reperitur. *Suarez. disp. 5. Sect. 1.*
  - III. *Requisita.* Ad universale requiruntur
    1. *Vnitas*, h. e. omne universale est unum quid. Hæc autem unitas non competit objecto, quod universale dicitur, à parte rei, sed per conceptum intellectûs.
    2. *Communitas*, sive *aptitudinalis multiplicitas*, h. e. ut sit in multis, ut & ipsum sit multa, quia multiplicatum est ad numerum eorum quibus inest. Atque hoc universali competit à parte rei, citra mentis operationem.
  - IV. *Quotuplex?* R.
    - 1. vel
      - *Potentia*, estq; natura communis in singularibus radicata, quæ apta nata est per abstractionẽ mentis vniversaliter & cõmuniter formari. *Vocatur alias Vniversale in multis.*
      - *Actu*, estq; natura communis jam abstracta, & per mentem concepta ut universale quid. *Vocatur alias Vniversale post multa.*
    - 2. vel
      - *Simpliciter Vniversale*, quod distincte & abstracte cõcipitur.
      - *Singularizatum*, quod in singularibus exhibetur, & in certo individuo repræsentatur.
- SINGULARE, de quo not.
  - IV. *Quid sit?* R. SINGULARE seu INDIVIDUUM est, quod indivisibile est in plura talia quale est ipsum. *Vel,* SINGULARE dicitur, quod ita est unum ens, ut secundum eam entis rationem qua unum dicitur, non sit communicabile multis ut inferioribus & sibi subjectis, aut quæ in illa ratione multa sint. *Suarez. l. d.*
  - II. *Theoremata.*
    1. Omne quod est, eo ipso quia est, singulare est.
    2. Principia individuationis substantiæ compositæ sunt hæc materia, & hæc formainter se unita; *Quia materia & forma in communi sumptæ sunt principia substantiæ compositæ in communi consideratæ.*
    3. Substantiæ simplices, item accidentia & modi rerum nulla habent principia individuationis; *Quia sunt entitates simplices, Ergo ea rem principia.*

CAP. XX.

De Finito & Infinito.

Sequuntur

FINITVM, de quo duo not.

I. *Quid sint?* R. FINITUM dicitur, quod certis terminis & limitibus ita est circumscriptum, ut in illis finiatur.

II. *Quotuplex?* R. Variis modis dicitur.

1. *Essentia*, quod habet fines essentiæ, ita ut aliquando non fuerit, vel aliquando possit non esse: ut, *omnis creatura habet restrictam & finitam essentiam, indeque & perfectionem certis limitibus inclusam, ut in multis deficiat*
2. *Perfectione.* Ejus datur *finitas.*
   - *Virtutum*; ut potentiæ, virium, sapientiæ. *Sic in angelis potentia maxima quidem est, tamen finita.*
   - *Operationum*, ubi agens deficit in operando, nec sua operatione omnia adsequi valet. *Sic omnes creaturæ finiuntur in determinatis operationibus.*
3. *Duratione*, quod non est æternum, adeoque aliquando cœpit, indeque est vel in ævo, ut, *angeli*; vel in tempore, ut *corpora naturalia initium & finem habentia.*
4. *Præsentia*, quod definitur, vel circumscribitur ad determinatum spatium, intra quod est, & non extra illud, atque sic naturaliter nec est in multis, nec in omnibus locis.

INFINITVM, de quo nor.

I. *Quid sit?* R. INFINITUM illud dicimus, quod in suo ambitu comprehendere non possumus. *Scaliger Exerc. 6. sect. 2. Vel*, INFINITUM proprie significat id quod caret limite, fine ac termino. *Mendoza Phys. disp. 13. sect. 1.*

II. *Quotuplex?* R. Variis modis dicitur.

1. *Durationc*, vel
   - *Ab omni parte*, tam à parte ante, quam à parte post; ut, *solus Deus.*
   - *Ab altera parte* tantum, scilicet à parte post, non autem à parte ante, quia principium durationis habuit; ut, *angelus.*
2. *Quantitate*, vel
   - *Continua*, quæ quasi in infinitum extendi potest; ut, *linea*,
   - *Discreta*, quæ semper augeri potest; ut, *numerus.*
3. *Virtute & vigore*, quod est vel
   - *Simpliciter infinitum*; ut, solius Dei perfectio & virtus.
   - *Secundum quid*, in certo genere,
     - *Intensive*, sive in gradibus virtutum.
     - *Extensive*, in extensione, & multiplicatione rerum.

III. *Theorematα.*

1. Ens finitum in essentia est etiam finitum in adtributis.
2. Nihil finitum habet vim infinitam.
3. Finitum non est capax infiniti; *sc. active & naturaliter.*
4. Finiti ad infinitum nulla est proportio; *sc. essentialis & univoca, bene tamen analoga & subordinationis.*

CAP. XI'.

De Perfecto & 'mperfecto.

Sequuntur

PERFECTUM, de quo

I. *Quid sit?* R. PERFECTUM dicitur, extra quod non est ullam partem accipere, seu cui nihil deest. *Arist. lib. 4. Met. c. 16. Vel,* PERFECTUM est in quo nihil invenitur, per quod dicatur imperfectum. *Averroes. lib. 5. Met. con. 21.*

II. *Quotuplex?* R. Perfectio est

1. vel
- *Simpliciter*, quę in suo proprio & formali conceptu importat perfectionem absque omni imperfectione. *Vel, juxta Anselmum in Monog: c. 14.* Perfectio simpliciter dicitur illa, quæ in individuo entis melior est ipsa, quam non ipsa: *aid est*, quæ in genere entis talem perfectionem dicit, ut nullam majorē vel æqualem excludat. *Suarez. disp. 10. sect. 2.*
- *Secundum quid*, seu in certo genere, quæ in proprio suo & formali conceptu perfectionem importat imperfectioni admistam.

2. vel
- *Transcendentalis*, qua ens dicitur perfectum in sese quatenus ipsi nihil deest in integritate essendi. *Sic infans est ens perfectum, quia perfecto modo habet essentiam humanam.*
- *Naturalis*, qua rei nihil deest ad bona naturæ, hoc est, quod vires naturæ obtinet perfectas. *Sic homo robustus & sanus est perfectus naturaliter.*
- *Moralis*, estque ipsa virtus moralis, & honesta ejus operatio, quando nempe perfecto modo se habet. *Sic homo qui eminenter est fortis, justus, &c. dicitur perfectus.*

3. vel
- *Quantitatis.* Perfectum quantitatis est, cui nulla quantitatis debitæ particula deest.
- *Virtutis.* Perfectum virtutis est, quod recte & expedite suis fungitur operationibus
- *Finis.* Perfectum finis est, quod fine suo fruitur, eumque complete adsequitur.

4. vel
- *Partium*, quæ dicit totalitatem partium sibi debitarum. *Sic Logica illa perfecta est, quæ non deficit in aliqua parte ad ipsam attinente.*
- *Graduum*, quæ omnibus gradibus debitæ suæ perfectionis gaudet, abundatque quadam excellentia. *Sic Cicero dicitur perfectus orator.*

IMPERFECTUM, de quo duo not.

I. *Quid sit?* R. IMPERFECTUM est id, quod deficit à debita sibi perfectione.

II. *Quotuplex?* R. Imperfectio est vel
- *Privativa*, quæ est carentia perfectionis debitæ inesse, ut *Cæcitas, surditas, claudicatio.*
- *Negativa*, quæ est carentia perfectionis, quæ per naturam inesse non debet in illo cui negatur. *Sic arbor dicitur imperfectior homine, quod non possit loqui, ut homo.*

Pars Specialis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Substantia.

ENS dividitur in SUBSTANTIAM de qua not.

I. *Nomen* ubi not.
- 1. *Etymologia.* Substantia dicitur à substando. In verbo autem *substandi*, & in nomine *substantiæ* ab eo sumpto, duæ rationes seu proprietates indicantur *una* est absoluta, scilicet essendi in se ac per se, quâ propter ejus simplicitatem per negationē essendi in subjecto declaramus; *alia* est quasi respectiva, sustentandi accidentia. *Suarez disp. 33. sect. 1.*
- 2. *Homonymia.* Substantia sumitur:
  1. *Generaliter*, pro quovis ente.
  2. *Proestinia*, quo modo definitio indicat substantiam rei.
  3. *Pro subjecto*, quo modo Aristoteles magnitudinem in Matheſi substantiam vocat.
  4. *Prout opponitur accidenti Prædicamentali*: Hæc significatio est hujus loci.

II. *Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se subsistens. *Vel*, SUBSTANTIA est ens, quod revera proprium esse habet, nec est in alio tanquam in subjecto.

III *Quotuplex?* R.
- *Complexa*, ubi not.
  - 1. *Quid sit?* R. Substantia completa dicitur, quę est aut intelligitur per modum totius seu integræ substantiæ; quæ sola interdum quasi per antonomasiam substantia adpellari solet. *Suarez. l. d.*
  - 2. *Quotuplex?* R.
    - 1. vel
      - *Completa in essendo*, non tamen ultimo completa in subsistendo, cum dependenter subsistat in alio & ab alio unico: *ut, ignis in ferro ignito.*
      - *Completa in existendo* & dicitur vel
        - *Suppositum*, estque substantia singularis completa, & incommunicabilis, non sustentata ab vel in alio.
        - *Persona*, estq; substantia individua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio.
    - 2. vel
      - *Finita*
        - *Corporea*, ut corpus.
        - *Incorporea*, ut, angeli vel intelligentiæ.
      - *Infinita*, ut, Deus.
- *Incomplexa*, & ita dicitur omnis illa, quæ pars est substantię, vel ad modum partis concipitur; quo modo materia & forma substantiæ sunt. *Suarez, l. d.*

ACCIDENS. *Cap. seqq.*

CAP.

CAP. II.

De Accidentibus Primariis.

De ACCIDENTE duo not.

I. *Quid sit?* R. ACCIDENS est, quod est in alio tanquam in subjecto.

II. *Quotuplex?* R.

Primarium, vel

Absolutum, ut

Quantitas, Ubi not.

Quotuplex? R.

1. *Quid sit?* R. QUANTITAS est accidens per se extensum.

2. *Quotuplex?* R.

Continua, cujus partes termino communi copulantur; ut, *linea, superficies, corpus.*

Discreta, cujus partes nullo termino communi copulantur; ut, *numerus.*

Qualitas, Ubi not.

Species, ut

1. *Quid sit?* R. QUALITAS est accidens absolutum à quantitate distinctum. *Mendoza.*

1. *Habitus* vel *Dispositio* estque qualitas adquisita vel infusa, qua subjectum redditur promptum ad operandum, difficulter vel facile mobilis.

2. *Potentia Naturalis* vel *Impotentia*, estque qualitas à natura insita, qua subjectum redditur potens vel impotens ab aliquid faciendum, aut resistendum aut suscipiendum.

1. *Passibilis qualitas* vel *Passio*, estque qualitas unico sensu perceptibilis, vel appetitus affectio difficulter aut facile mobilis.

2. *Figura* vel *Forma*, estque qualitas quantitatem determinatam consequens.

Respectivum, ut *Relatio*, de qua not.

Quotuplex? R.

1. *Quid sit?* R. RELATIO est accidens, cujus totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu ad aliud respicere. *Suarez. disp. 47. sect. 5.*

1. vel

Secundum dici, estque res quæ concipitur & explicatur per modum respectus, cum in re ipsa verum respectum non habet. *Suar. l. d.*

Secundum esse, quæ revera habet proprium esse, cum habitudine ad aliud. *Ibid.*

Prædicamentalis, cujus totum esse est ad aliud accidentaliter adveniens immediato fundamento. *Mand. Met. di. 15. sect. 8.*

2. vel *Transcendentalis*, cujus esse est ad aliud aliquo modo essentialiter adveniens immediato fundamento, ei cujus est ens. *ib.*

Secundarium, *cap. seqq.*

CAP. II.

De Accidentibus Secundariis.

Secund Accid *resultant ex adjuncto Substantiæ accidente, vel*

- *Absoluto*, vel ex
  - *Qualitate*, ut,
    - *Actio*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. ACTIO est forma, qua principium activum primo in actum reducitur. *Suarez. disp.* 48. *sect.* 5. *Vel*, ACTIO est ratio formalis, per quam causa activa reducitur in actum & denominatur agens. *Mendoza Metaph. disp.* 16.
      - 2. *Quotuplex?* Resp.
        - *Immanens*, quæ manet in agente nullamque evidentem mutationem extrinsecus infert; *ut, intellectio.*
        - *Transiens*, quæ ab agente exit, & in patiente tanquã in subjecto recipitur; *ut calefactio.*
    - *Passio*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. PASSIO est ratio formalis & actus secundus, à quo causa subjectiva est & denominatur patiens. *Mendoza ibid.*
      - 2. *Quotuplex?* Resp
        - *Perfectiva*, per quam patiens perficitur; *ut, discere, sentire, videre.*
        - *Corruptiva*, per quam patiens corrumpitur; *ut, combustio & quævis rei destructio, consumptio, & absumptio.*
  - *Quantitate*, ut,
    - *Quando.* Quando est id, quod ex adjacentia temporis relinquitur. *Thom. in opusc.* 48.
    - *Vbi*, de quo not.
      - 1. *Quid sit?* R. Ubi est præsentia rei in loco. *Du Trieu. tr.* 1. *p.* 3. *c.* 2. *a* 6.
      - 2. *Quotuplex?* Resp.
        - *Circumscriptivum*, secundum quod aliquid dicitur esse totum in toto spatio, & pars ejus in parte spacii quod occupat.
        - *Definitivum*, secundũ quod aliquid est totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spacii.
- *Relato*, ut,
  - *Situs*, de
    - 1. *Quid sit?* R. SITUS significat dispositionem partium in ordine ad locum. *Suarez. disp.* 52. *sect.* 1.
    - 2. *Quotuplex?* Resp.
      - *Naturalis*, qui est à natura & ex positione partium naturalium; ut, *in homine caput sursum.*
      - *Voluntarius & Fortuitus*, qui oritur à libera voluntate, & fortuita positione; ut, *sessio, cubatio.*
  - *Habitus*, ubi not.
    - 1. *Quid sit?* R. HABITUS est corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, adjacentia. *Gilbertus.*
    - 2. *Quotuplex?* Resp.
      - *Naturalis*, ut in homine habere capillos in capite
      - *Artificialis*, vel
        - *Ornamenti*, ut annulatum esse.
        - *Indumenti*, qui vel
          - *Domesticus* ut, tunicatum esse, calceatum esse.
          - *Militaris*, ut, hastatum esse.

CAP.

PRÆCEPTA
Doctrinæ Sphæricæ

EX

Probatis Autoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ causa *Tabulis* Synopticis inclusa.

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Septima.

LONDINI,

Ex Officina *Johannis Redmayne*. MDCLXXI.

Illustribus ac Generosis Dominis

Dn. Henrico Secundo,

Dn. Henrico Nono,

Dn. Henrico Decimo,

Fratribus Germanis,

Heroicæ prosapiæ *Ruthenicæ* Junioribus, Dominis à *Plawen*, Dominis in *Graick*, *Cranichfeldt*, *Geraw*, *Schlaick*, & *Lowenstein*, &c.

Dominis suis clementissimis,

Has Tabulas Astronomicas

Humillime

Offert ac Dedicat

M. JOANNES STIER.

Præcepta Doctrinæ Sphæricæ.

Proœmium.

De ASTRONOMIA tria not.

I. *Nomen*, circa quod obserr.

1. Ἐτυμολογία. Vocabulum *Astronomiæ* deductum est à voce ἄστρον, h. e. Sidus, & νόμος, h. e. Lex: Astronomia igitur juxta nominis rationē sive Etymologiam nihil aliud significare videtur, quam astrorum rationem sive legem; ita ut Astronomia idem sit, quod siderum scientia; Differit enim de siderum motibus, motuumque certis & perpetuis vicibus ac legibus.

2. *Quomodo Astronomia & Astrologia differant?* R. Astronomia vocatur etiam à veteribus *Astrologia* quæ tamen juxta recentiores ab Astronomia differt in eo, quod *Astronomia* motus cœlestes, motuumque leges & certas vicissitudines, *Astrologia* vero vires & affectiones eorundem, quas in elementarem regionem exerunt, observet. *Id est, Astrologia* nihil aliud significat, quam artem divinatricem, quæ ex stellarum vario positu de rebus futuris prædictiones instituit. Vulgo *Iudiciaria* appellari solet.

II. *Quid sit?* R. ASTRONOMIA est scientia, quæ motus corporum cœlestium scrutatur & explicat.

III. *Partes*, suntq; duæ

DOCTRINA SPHÆRICA, de qua not.

1. *Quid sit?* R. DOCTRINA SPHÆRICA est, quæ primi mobilis motum, ejusque adparentias & affectiones adjumento Sphæræ materialis explicat.

2. *Divisio.* Doctrina Sphærica dividitur in tres Tractatus.

1. *De Objecto* Doctrinæ Sphæricæ. Vide pag. 2. & seqq.

2. *De Hypothesibus*, quæ nihil aliud sunt quam Astronomorum adsumta, quibus adparentiæ sive Phænomina demonstrantur & salvantur. Tales Hypotheses sunt *Circuli*. Vide p. 6. & seqq.

3. *De Phænomenis* sive *adparentiis*, quæ nihil aliud sunt quam propriæ affectiones primi mobilis, ut sunt ea omnia, quæ in cœlestibus fieri videmus. Vide pag. 11. & seqq.

THEORICA, seu THEORIA PLANETARUM, quæ secundorum mobilium motum, & proprias affectiones eundem consequentes pertractat.

CAP.

Tractatus I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

CAP. I.

De Sphæra materiali.

Doctrinæ Sphæricæ Objectum est duplex:

Propinquum, estque Sphæra Materialis, de qua not.

I. Quid sit? R. Sphæra est instrumentum quoddam rotundum, in quo varii circuli armillæve continentur, quibus cœlorum motus & totius mundi situs commodissime explicantur. *Vel*, Sphæra, Latine Globus, est solidum quoddam una superficie contentum, in cujus medio punctum est, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.

II. Partes, suntque

1. *Centrum Sphæræ*, estque punctum illud medium in Sphæra, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.
2. *Axis Sphæræ*, est; linea recta transiens per centrum sphæræ, adplicans extremitates suas ad circumferentiam ex utraq; parte circa quam sphæra volvitur. *In circulo dicitur* Diameter; *Nam omnis Axis est diameter, sed non omnis Diameter est Axis, cum non circa quamvis Diametrum circumvolvatur Sphæra.*
3. *Polisphæræ*, de quibus not.
   1. *Quid sint?* R. Poli sunt duæ extremitates, seu duo puncta axem terminantia, super quibus sphæra volvitur. *Latine* vertices & cardines *cæli dicuntur.*
   2. *Quot?* Resp. Duo:
      - *Septentrionalis.* qui à nobis perpetuo supra Horizontem elevatus conspicitur, & ab Arcto sive ursa constellatione illi propinqua, *Arcticus* adpellatur. *Hunc polum in cœlo monstrat stella polaris, quæ est in extremitate Caudæ ursæ minoris, 3. fere grad. à polis distans.*
      - *Meridionalis*, qui semper nobis occultatur, & Arctico oppositus est, ideoque dicitur *Antarcticus.*

III. *Quotuplex sit?* Resp. Sphæra est vel

- *Recta*, est; talis positio sphæræ, in qua uterq; polus incumbit Horizonti. *Dicitur* Recta, *quia Horizon intersecat Æquatorem & intersecatur ab eodem, ad angulos rectos.*
- *Obliqua*, estque talis positio sphæræ, in qua alter polorum supra Horizontem elevatur, & alter infra Horizontem deprimitur. *Dicitur* Obliqua, *quia Horizon & Æquator sua mutua intersectione angulos obliquos & inæquales constituunt.*
- *Parallela*, estque talis positio sphæræ, in qua Horizon & Æquator ita uniuntur, ut videantur unus circulus. *Dicitur.* Parallela, *quia circuli, qui Æquatori sunt paralleli, etiam Horizonti sunt paralleli.*

Remotum, sed tamen *principale*, estque Sphæra Coelestis sive Coelum. Vide cap. seq.

CAP. II.

De Sphæris Cœleſtibus.

In Coelo duo notanda:

I. SPHÆRÆ, de quib. not.

I. *Quid ſint?* R. SPHÆRÆ COELESTES dicuntur certa cœli ſpacia, in quibus ſtellæ & ſidera moventur. *Vel*, Sphæra Coelestis, ſive ORBIS, eſt corpus ſphæricum duabus ſuperficiebus conſtans, convexa & concava, ad cujus motum movetur ſtella, veluti clavus rotæ infixus ad ejus motum circumrotatur. *Licet in cœlo dari tales orbes revera concedendum minime videatur: Eos tamen propter faciliorem motuum cœleſtium explicationem & cognitionem tradere expedit.*

II. *Quot ſint?* R. Ex hypotheſi Aſtronomica ponuntur *decem*,

1. *Sphæra Lunæ.*
2. *Sphæra Mercurii.*
3. *Sphæra Veneris.*
4. *Sphæra Solis.*
5. *Sphæra Martis.*
6. *Sphæra Iovis.*
7. *Sphæra Saturni.*
8. *Sphæra Octava*, ſive *Firmamentum*, in quo ſunt ſtellæ fixæ innumeræ. Hoc curſum ſuum peragit 49000 annorum ſpatio; quod temporis ſpatium eſt *annus Platonicus*, quia Plato credidiſſe dicitur, poſt elapſos tot annos, omnia ad priſtinum ſtatum eſſe reverſura. *Dicitur hæc Sphæra* firmamentum, *quia ſtellas fixas continet; vel quia firmat & vallo quaſi munit reliquas Sphæras.*
9. *Cœlum Chryſtallinum* ſive *aqueum*, in quo nullæ fulgent ſtellæ, ſed admodum tranſlucidum eſt, & aquarum refert ſimilitudinem.
10. *Primum mobile* ſive *ultimum cœlum*, reliquas Sphæras omnes ambiens.

III. *Motus*, eſtque duplex:

Primus, quo primum mobile ab ortu in occaſum, æquali perpetuo celeritate, ſpacio 4. horarum circumvolvitur, ſecumque rapit reliquos orbes inferiores. *Hic motus competit primo mobili per ſe, reliquis vero Sphæris per accidens, & eſt regula & menſura communis omnium aliorum motuum.*

Secundus, quo firmamentum & reliqui orbes ſeptem Planetarum per ſe moventur velocitate inæquali ab occaſu in ortum, & reluctantur primo motui. *Omnes igitur Sphæræ, excepto primo mobili (quod tantum primo motu movetur) duplici motu moventur*: uno alieno, *quo ab ortu in occaſum rapiuntur primi mobilis circumferuntur. & hic eſt motus primus*: altero proprio, *quo per ſe ab occaſu in ortum moventur, & hic eſt motus ſecundus.*

II. STELLÆ. Vide cap. ſeqq III. & IV.

CAP. III.

De stellis Errantibus.

STELLÆ sunt vel

- ERRANTES sive PLANETÆ, de quibus not.
  - I. *Nomen.* Dicuntur hæ stellæ *errantes*, item Planetæ, à Πλανώμαι *erro*, non quod incerto motu vagentur, sed quia magna motus varietate incedunt, neq, inter sese eandem semper habent distantiam, neque cum stellis fixis eundem servant ordinem.
  - II. *Quid sint?* R. STELLÆ ERRANTES sive PLANETÆ sunt qui in inferioribus partibus moventur, & diversum situm, diversamque distantiam tum ad se invicem, tum ad stellas fixas habent.
  - III. *Quot sint?* R. Septē.
    1. SATURNUS ♄, Planetarum tardissimus, qui cursum suum triginta fere annis absolvit, & major est terra non ageis semel.
    2. JUPITER ♃, qui annis duodecim ad idem punctum, à quo digressus est, revertitur, & terram superat magnitudine non agies quinquies & fere semisse.
    3. MARS ♂, qui annis duobus cursum suum conficit, & major est terra semel cum una tertia.
    4. SOL ☉, medium locum inter Planetas occupans qui diebus 365 & 6 horis, nimirum annuo spatio, cursum suum absolvit, & major est terra centies sexagies sexies.
    5. VENUS ♀, quæ periodum suam finit annuo fere spacio, & traditur minor esse terra tricies septies, & paulo amplius. *Dicitur alias.* Phosphorus, *quando Solem antecedit*, & Hesperus, *quando Solem sequitur.* Hic Planeta à Sole, ante vel retro, nunquam digreditur plus 25 grad.
    6. MERCURIUS ☿, qui uno anno iter suum periodicum conficit, Soli semper vicinus est, nec ab eo ultra 5 grad. recedit Minor est terra vicies millies nongenties quinquagies bis.
    7. LUNA ☽, quæ cursum suum absolvit menstruo spacio, nimirum 27. diebus & horis propemodum octo. & est minor terra tricies novies, & paulo plus. De hoc Planetarum ordine not. *Versus.*

      Post, SIMSVM sequitur, proxima LVNA subest
  - IV. *Quomodo differant à Stellis fixis?* R.
    1. *Scintillatione.* Planetæ non scintillant, quia sunt prope: Stellæ vero fixæ scintillare videntur.
    2. *Situs mutatione:* Planetæ situm suum tum inter se, tum ad stellas fixas perpetuo mutant: Stellæ vero fixæ perpetuo eandē distantiam retinent.
- FIXÆ, de quibus vide cap. seq. IV.

CAP.

CAP. IV.

De Stellis fixis.

De STELLIS FIXIS quatuor not.

I. *Nomen.* Dicuntur hæ ſtellæ *fixæ*, non quod immobiles conſiſtant, ſed quod unam eandemq; diſtantiã à ſe invicẽ retineant, & tardiſſime ab occaſu in ortũ progrediantur.

II. *Quid ſint?* R. STELLÆ fixæ ſunt, quæ in cœli parte ſuperiori moventur, & eundem à ſe invicem ſitum, eandemque à terra perpetuo retinent diſtantiam.

III. *Quot ſint?* R. Etſi ſtellæ fixæ ſunt innumerabiles, notabiliores tamen, ſive jampridem obſervatæ, numerantur 1022. quæ, exceptis 9 obſcuris, & 5 nebuloſis, in ſex ordines diſtinguuntur, & ad certos aſteriſmos ſive figuras revocantur.

IV. *Quomodo inter ſe differant?* R.

1. *Magnitudine*; Sunt enim *Magnitudinis*.
   - *Primæ*, 1075. majores ſunt terra; ſuntque 15. In borea 3. In Zodiaco 5. In auſtro 7. *e.g. oculus Tauri, cor Leonis, ſpica Virginis, Sirius in ore canis majoris.*
   - *Secundæ*, quæ terram quantitate excedunt 90 ſuntque 45. In borea 18. In Zodiaco 9. In auſtro 18. *e.g. cauda Cygni, Orionis media cing. cor Scorpii.*
   - *Tertiæ*, quæ terram magnitudine ſuperant 72. ſuntque 105. In borea 18. In Zodiaco 64. In auſtro 60. *e.g. Stella polaris in extremitate caudæ Vrſæ minoris.*
   - *Quartæ*, quæ terram quantitate ſuperant 56. ſuntque 477. In borea 177. In Zodiaco 133. In auſtro 167. *e.g. Aſellus in Cancro, cuſpis Sagittæ, Equuleus.*
   - *Quintæ*, quæ terram quantitate ſuperant 36. ſuntque 217. In borea 58. In Zodiaco 105. In auſtro 54. *e.g. Pleiadum borealis, genu dextrum Andromedæ.*
   - *Sextæ*, quæ terram magnitudine excedunt 18. ſuntque 49. In borea 13. In Zodiaco 27. In auſtro 9. *e.g. in ulna dextra Orionis.*

2. *Aſteriſmi*, de quibus not.
   1. *Quid ſint?* R. ASTERISMUS ſive CONSTELLATIO eſt multitudo quædam ſtellarum, formam alicujus animalis, aut alterius cujuſvis rei effigiem ſuo ſitu ac ordine referentium.
   2. *Quot ſint?* R. 48. ver.
      1. *Ad Boreæ partes ter ſeptem ſidera cernes.*
         Eſt minor Urſa, Draco, Cephus, & Caſſiopeia, Andromede, Perſeus, Auriga, Trigonus, & Urſa Major, Pegaſides, & Equi perfectio, Delphin, Inde Volans Vultur, Telum, Lyra fulgida, Cygnus, Hercles, Anguitenens, Serpenſque, Corona, Bootes.
      2. *Signifer inde ſubit bis ſex qui ſidera complet.*
         Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.
      3. *Poſt ter quinque tibi ſigna hæc verſantur ad Auſtrum*
         Cetus & Eridanus, Lepus, & nimboſus Orion, Sirius, & Procyon, Argo, Naris, Hydra, Craterque, Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, Corollaque, Piſcis.

Tractatus II. Doctrinæ Sphæricæ,

De Circulis.

CAP. I.

De Circulis in genere.

De CIRCULIS in genere quatuor not.

I. Quid sint? R. CIRCULUS est figura seu superficies rotunda intra circumferentiam contenta, à cujus centro ad circumferentiam omnes lineæ ductæ sunt æquales. *Vel,* CIRCULUS est superficies plana ac rotunda, à cujus centro omnes ductæ lineæ æquantur.

II. Quot sint? R. Etsi in cœlo circuli describuntur fere infiniti, in Sphæra materiali tamen tantum sunt decem:

1. HORIZON. Cap. 2.
2. MERIDIANUS. Cap. 3.
3. ÆQUATOR. Cap. 4.
4. ZODIACUS. Cap. 5.
5. COLURUS ÆQUINOCTIORUM. Cap. 6.
6. COLURUS SOLSTITIORUM. Ibid.
7. TROPICUS CANCRI. Cap. 7.
8. TROPICUS CAPRICORNI. Ibid.
9. POLARIS ARCTICUS. Cap. 8.
10. POLARIS ANTARCTICUS. Ibid.

III. Partes. Quilibet circulus dividitur in 360 partes æquales, quas gradus vocant; & quilibet gradus rursus dividitur in 60 particulas aliasque scrupuli primi seu minuta dicuntur, & horum quodlibet rursus in 60 secunda, atque ita procedendo per sexagenariam proportionem usque ad decima. Cuilibet autem gradui circuli in Sphæra magni, in terra respondent 15. milliaria Germanica.

IV. Quotuplices sint? R. Circuli ratione

1. *Quantitatis*, sunt vel
   - *Majores*, qui idem centrum cum sphæra obtinent, ipsamq; sphæram in duo hemisphæria æqualia, seu in duas partes æquales dividunt; ut, *Horizon, Meridianus, Æquator Zodiacus, & duo Coluri.*
   - *Minores*, qui diversum centrum à sphæræ centro possident, sphæramque in duo segmenta inæqualia partiuntur; ut, *duo Tropici, & duo Polares.*
2. *Situs*, sunt vel
   - *Recti*, qui angulos rectos cum Æquatore conformant: ut, *duo Coluri, Meridianus, & Horizon rectus.*
   - *Obliqui*, qui cum Æquatore angulos obliquos constituunt; ut, *Zodiacus, & Horizon obliquus.*
   - *Paralleli*, qui sibi invicem æquidistant, & eosdem cum Sphæra polos habent; ut, *duo Tropici, duo Polares, & Æquator.*
3. *Motus*, sunt vel
   - *Mobiles* seu *Intrinseci*, qui Sphæræ materiali inscripti cum ipsa convertuntur; ut, *Æquator, Zodiacus, duo Coluri duo Tropici, & duo Polares.* A nonnullis hi circuli dicuntur *immutabiles*, quia ubivis locorum sunt & manent iidem. Sed sic confunditur imago sive repræsentatio rei, cum re ipsa quæ notatur:
   - *Immobiles* seu *Extrinseci*, qui in conversione Sphæræ manent immoti; ut, *Horizon, & Meridianus.* A quibusdam hi circuli dicuntur *mutabiles*, quia pro ratione loci, situs, ac longitudinis mutantur.

CAP.

CAP. I.

De Horizonte.

De HORIZONTE quinque not.

I. *Nomen.* Horizon dicitur ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν à finiendo, quia conſpectam mundi partem ab altera latente determinat. Latinis dicitur *Finitor*; item *Circulus hemiſphærii.*

1. *Quid ſit?* R. HORIZON eſt circulus major immobilis à puncto verticali æquidiſtans & dirimens hemiſphærium viſum à non viſo.

III. *Poli Horizontis*, ſuntque duo; {
Punctum verticale, quod directe ſupra loci verticem eſt conſtitutum. Arabes vocant *Zenith.* Cum igitur cuique loco ſit ſuum Zenith, ſequitur cuique loco eſſe etiam proprium Horizontem à puncto illo verticali undiquaque æqualiter diſtantem.
Punctum pedale, quod puncto verticali è diametro eſt oppoſitum. Arabes vocant *Nadir.*

IV. *Quotuplex ſit?* R. Horizon conſideratur vel ratione {
1. *Noſtri*, eſtque vel {
Rationalis, qui dividit totum Cœlum in duo hemiſphæria æqualia, ſegregatque partem viſam à non viſa, cujus Poli ſunt vertex capitis ſeu Zenith, & punctum pedale ſeu Nadir, Centrum vero idem quod centrum terræ. *Dicitur* rationalis, *quia tantum ratione ſeu mente percipitur.*
Senſibilis, eſtq; illud ſpacium in ſuperficie terræ mariſve, quod acies oculorum circumducta circumſpicere poteſt, ſublatis omnibus impedimentis. *Hujus ſemidiameter à Macrobio, ſtatuitur* 180. *ſtadiorum, h. e. ferme* 4. *milliarium Germ. Ejus ambitus ſive circumferentia* 25. ½ *milliar.*
2. *Sphæræ* eſtque vel {
Rectus, cujus plano utorque polus incumbit; *Seu*, qui cum Æquatore conſtituit angulos rectos, habetq; locum in Sphæra recta. *Obliquus*, ſupra quem alter polorum elevatur, & alter infra eũ deprimitur. *Vel*, qui cum Æquatore angulos obliquos conſtituit, haberque locum in Sphæra obliqua.
Parallelus, qui Æquatoris plano unitur, habetque locum in Sphæra parallela.

V. *Vſus ſeu Officia.* Horizon {
1. Dividit cœlum in duo hæmiſphæria æqualia, ſuperum ſeu viſum alterum, alterum vero inferum ſeu occultum.
2. Definit ortus & occaſus ſtellarum, oſtenditque, quæ ſtellæ ſemper adpareant, & quæ perpetuo lateant.
3. Diſtinguit Sphæram in rectam, obliquam & parallelam.
4. Determinat quantitatem cuiuſliber diei noctis.
5. Determinat poli elevationem & Æquatoris, atque hoc modo etiam latitudinem loci, quæ elevationi poli perpetuo eſt æqualis. *Elevatio poli autem nihil aliud eſt, quam arcus Meridiani inter Horizontem & polum mundi adparentem interceptus.*
6. Oſtendit crepuſculum matutinum & veſpertinum, quando enim Sol movetur per 18. gradus proximos Horizonti, antequam oritur, fit crepuſculum matutinum ſive diluculum; quando movetur per 18. gradus proximos Horizonti poſtquam occidit, eſt crepuſculum veſpertinum.

CAP. III.

De Meridiano.

De MERIDIANO quatuor not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus μεσημβρινὸς quasi μεσοημερινὸς. Latinis *Meridianus* à meridie, quia sol motu primo ad hunc circulum perveniens efficit meridiem.

II. *Quid sit?* R. MERIDIANUS est circulus major immobilis, per polos mundi, & cujusque loci verticem transiens, ad quem Sol motu primo delatus supra terram, meridiem, infra vero, mediam noctem efficit.

III. *Quot sint?* R. Tot sunt Meridiani, quot numerari possunt puncta verticalia: quoniam vero hujusmodi puncta esse possunt infinita, igitur Geographi 180 constituerunt; ita ut mutans locum versus ortum & occasum, quoties 75 milliaria confecerit, habebit alium Meridianum. Si vero à Meridie versus septentrionem vel contra progressus fuerit, semper unus idemque erit Meridianus.

IV. *Usus* seu *Officia* Meridiani.
1. Dividit cœlum in duas medietates, *scilicet orientalem & occidentalem.*
2. Est limes sive meta meridiei, & mediæ noctis.
3. Diem & noctem in spatia æqualia distinguit: *Diem in tempus antemeridianum & pomeridianum; Noctem in horas mediam noctem antecedentes & eam sequentes.*
4. Ostendit solis & omnium stellarum maximam altitudinem, quæ altitudo meridiana dicitur: *item* poli elevationem. *Altitudo stellæ maxima est, cum existit sub Meridiano.*
5. In Meridiano numerantur distantiæ stellarum ab Æquatore.
6. Monstrat initium diei naturalis, quod Astronomi sumunt à Meridiano; *Versus Græci mane diem capiebant solis ab ortu,*
Vespere Judæi: Scrutantes sidera cœli,
Cum Sol in medio splendet nitidissimus orbe.
Christicolæ incipiunt medio sub tempore noctis.

CAP. IV.

De Æquatore.

De ÆQUATORE quia not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus
1. *Æquator*, quia est motuum cœlestium communis norma & Regula.
2. *Æquinoctialis*, nam sol motu secundo ad hunc circulum perveniens, diem nocti, & noctem diei adæquat in universa terra.
4. *Cingulum primi motus*, quia primum mobile cingit.
5. ἰσημερινὸς, quasi æquidialis.

II. *Quid sit?* R. ÆQUATOR est circulus major mobilis, qui ex mundi polis est descriptus, æqualiterque ab utroque polo mundi secundum omnes sui partes distat.

III. *Usus* seu *Officia* Æquatoris
1. Dividit cœlum in partem septentrionalem & meridionalem.
2. Est mensura temporis. *Quoties enim 15. gradus Æquatoris supra Horizontem adscendunt, toties hora una est absoluta: Sicque 24. horis totus Æquator cum omnibus suis punctis circumvolvitur.*
3. Ostendit puncta Æquinoctialia, in quibus sol existens efficit æquinoctium, *quod fit quando Æquator Ecliptican intersecat.*
4. Ostendit declinationes graduum Ecliptican & stellarum. *Declinatio est distantia gradus Ecliptican vel Stellæ ab Æquatore versus alterutrum polum mundi.* Vel, *est arcus Meridiani inter stellam vel gradum Ecliptican, & inter Æquatorem intercepti.*

CAP.

CAP. V.

De Zodiaco.

De Zodiaco quatuor not.

I. *Nomen.* Zodiacus dicitur vel
1. Ἀπὸ τῶν ζώων, à vita, quia sub Zodiaco Sol & reliqui Planetæ, qui dicuntur vitæ autores, moventur.
2. Ἀπὸ τῶν ζῳδίων, h. e. animalium figuris in eo depictis.

II. *Quid sit?* R. Zodiacus est circulus major mobilis, latus, & obliquus, qui secat Æquatorem, ab eodemque vicissim secatur in duas medietates, & sub quo perpetuo versantur Planetæ.

III. *Divisio.* Zodiacus dividitur vel secundum,

Longitudinem, in 12 signa, de quibus not.
1. *Nomina.* Aries ♈, Taurus ♉, Gemini ♊, Cancer ♋, Leo ♌, Virgo ♍, Libra ♎, Scorpius ♏, Sagittarius ♐. Capricornus ♑, Aquarius ♒, Pisces ♓.
2. *Partes.* Quodlibet signum dividitur in 30 partes, quas à Quotidiano Solis incessu gradus vocant.
3. *Quotuplicia sint?* R.
1. vel *Septentrionalia*, quæ ab Æquatore in septentrionem declinant: ut, ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍.
1. vel *Meridionalia*, quæ ab Æquatore in meridiem declinant: ut, ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓.
2. vel *Adscendentia*, in quibus Sol ex austro in septentrionem adscendit: ut, ♑ ♒ ♓ ♈ ♉ ♊.
2. vel *Descendentia*, in quibus Sol ex septentrione in austrum descendit: ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐.
3. vel *Vernalia*, ut sunt ♈ ♉ ♊.
3. vel *Æstiva*, ut sunt ♋ ♌ ♍.
3. vel *Autumnalia*, ut sunt ♎ ♏ ♐.
3. vel *Hyemalia*, ut sunt ♑ ♒ ♓.

Latitudinem, in tres circulos parallelos, quorum
Duo exteriores, intra quos Planetæ progrediuntur. Horum latitudo juxta recentiores est 16 grad. nam quilibet eorum ab Ecliptica distat 8. grad.
Unus interior, scilicet *Linea Ecliptica*, quæ est circulus per medium Zodiaci ductus, sub quo sol perpetuo incedit.

IV. *Usus seu Officia.*
1. Sicut Æquator primi motus, ita Zodiacus secundorum mobilium est mensura.
2. Zodiacus sua obliquate efficit gratas temporis vices; *item*, incrementa & decrementa dierum & noctium.
3. Sub Ecliptica fiunt Eclipses; *Unde etiam Ecliptica nomen habet.*
4. Ab Ecliptica numerantur stellarum latitudines, quemadmodum ab Æquatore Declinationes. *Latitudo Stellæ est distantia ejus ab Ecliptica*; Vel, *Latitudo Stellæ est arcus circuli maximi, qui per polos Zodiaci & per centrum Stellæ incedit, interceptus inter Eclipticam, & verum locum Stellæ.*
4. Ecliptica ostendit in quo signo & gradu signi stella aut planeta existat.

CAP. VI.

De Coluris.

De COLURIS quinque not.

I. *Nomen* Coluri dicuntur ἀπὸ τοῦ κολοβοῦ, quod imperfectum significat, quia nunquam in Sphæra obliqua integri supra Horizontem conspiciuntur.

II. *Quid sint?* R. COLURI sunt circuli majores mobiles, qui per polos mundi & puncta cardinalia ducuntur, sese mutuo ad angulos rectos in ipsis polis intersecantes.

III. *Quatuor Puncta cardinalia*, quæ sunt vel

- *Æquinoctialia*, de quibus not.
  - 1. *Quid sint?* R. Puncta Æquinoctialia sunt, in quibus Ecliptica & Æquator se mutuo intersecant. Hæc puncta cum Sol motu secundo adtingit, fiunt æquinoctia *id est, dies noctibus æquantur; quod bis fit in anno.*
  - 2. *Quot sint?* R. duo:
    - *Principium* ♈, quod cum Sol adtingit, fit *æquinoctium vernum*, circa diem 20 Martii.
    - *Principium* ♎, quod cum Sol adtingit, fit *æquinoctium autumnale*, circa diem $\frac{22}{23}$ Septembris.
- *Solstitialia*, de quibus not.
  - 1. *Quid sint?* R. Puncta Solstitialia sunt in quibus Sol est remotissimus ab Æquatore, & alterutri polo maxime vicinus. Hęc puncta cum Sol motu secundo adtingit, fiunt solstitia; *id est, cum Sol per aliquot dies in iisdem fere Horizontis partibus oriatur & occidat, videtur quasi stare; quod bis fit in anno.*
  - 2. *Quot sint?* R. duo:
    - *Principium* ♋, in quo sol est altissimus, & paulatim à nobis recedens longissimos efficit dies, & brevissimas noctes. *Hoc solstitium dicitur Æstivum* circa diem $\frac{12}{22}$ Junii.
    - *Principium* ♑, in quo Sol imam Zodiaci partem relinquens, nobis adpropinquare incipit, & brevissimos dies efficit & longissimas noctes. *Hoc solstitium dicitur Hybernum*, circa diem $\frac{12}{22}$ Decembris.

IV. *Quæ sint* COLURI? R. duo;

- COLURUS ÆQUINOCTIORUM est, qui per polos mundi ductus transit per puncta æquinoctialia.
- COLURUS SOLSTITIORUM est, qui per polos mundi & Zodiaci ductus transit per puncta Solstitialia.

V. *Usus seu Officia.*

1. Coluri ostendunt quatuor puncta cardinalia Zodiaci, in quibus ex motu Solis maximæ temporis mutationes fieri solent.
2. Coluri dividunt Æquatorem & Zodiacum in 4. partes æquales, quibus 4. anni tempora, *ver, æstas, autumnus, & hyems* respondent.
3. Colurus Solstitiorum maximas Solis declinationes metitur, & continet polos Zodiaci, quorum distantiam à polis mundi ostendit *Duo arcus Coluri Solstitiorum, quia inter puncta Solstitialia & Æquatorem in erjiciuntur, appellantur maximæ Solis Declinationes, quæ æquales sunt inter se.*

CAP.

CAP. VII.

De Tropicis.

De TROPICIS quatuor not.

I. *Nomen.* Hi circuli vocantur.
1. *Tropici*, Τροπικοὶ κύκλοι, à vertendo, quia Sol ad puncta solstitialia, per quæ Tropici describuntur, perveniens, maximam habet declinationem abæquatore, ad quem iterum se convertit.
2. *Solstitiales*, vel *Circuli Solstitiorum*, quia propter Ecliptiæ insensibilem declinationis mutationē, Sol eo loco aliquot dies quasi stare videtur

II. *Quid sint?* R. TROPICI sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æque distantes, & Eclipticam utrinque adtingentes.

III. *Quot sint* TROPICI? R. duo:
- TROPICUS CANCRI, qui Eclipticam in principio ♋ adtingit, *Seu*, quam Sol principium ♋ ingressus, motu primi mobilis diurno describit. *Dicitur etiam* Tropicus æstivus; *item* circulus Alti Solstitii.
- TROPICUS Capricorni, qui Eclipticam in principio ♑ adtingit: *Seu* quem Sol Principium ♑ ingressus motu primi mobilis diurno describit. *Dicitur etiam* Tropicus hyemalis; *item* circulus imi Solstitii.

IV. *Vsus seu Officia.* Tropici.
1. Ostendunt in Ecliptica puncta Tropica seu Solstitialia, videlicet principia ♋ & ♑. *in quibus Solis conversiones seu declinationes sunt.*
2. Determinant maximam Solis ab Æquatore declinationem & distantiam. *Distat vero uterque Tropicorum ab Æquatore pari quantitate, videlicet 23. grad. 30. minut. Hi gradus si duplicantur, prodit distantia mutua utriusque Tropici inter se, nempe 47. grad.*
3. Ostendunt diem longissimum, quod scilicet Tropicus ♋ Eclipticam adtingit, & diem brevissimū quando mimirū Tropicus ♑ Ecliptică adtingit.
4. Includunt viam Solis certis quasi limitibus versus Septentrionem & Meridiem, quos Sol non egreditur.
5. Faciunt ad distinguendas Zonas, *de quibus in append. pag* 18.

CAP VIII.

De Polaribus.

De POLARIBUS tria not.

I. *Quid sit?* R. POLARES sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æque distantes, & per Polos Ecliptiæ seu Zodiaci transeuntes.

II. *Quot sint* POLARES? R. duo;
- POLARIS ARCTICUS, quem Polus Zodiaci meridionalis circa polum mundi arcticum motu diurno describit.
- POLARIS ANTARCTICUS, quem polus Zodiaci septentrionalis circa polum mundi antarcticum motu diurno describit.

III. *Vsus seu Officia* Polares circuli.
1. Ostendunt polos Zodiaci, & eorum à polis mundi distantiam, quæ tanta est quanta maxima solis declinatio, nimirum 23. grad. & 30. minut. *Cum enim tanto intervallo Zodiaci seu Ecliptiæ mediitates ab Æquatore utring; distent, sequitur polos etiam Zodiaci ab Æquatoris polis eodem intervallo remotos: Nam poli à mediitate sui circuli per quartam ejus partem perpetuo distant.*
2. Inserviunt distinctio ni Zonarum, *de quibus infra pag.* 18.

CAP

Tractatus III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phænomenis.

CAP. I.

De Ortu & Occasu stellarum Poetico.

PHÆNOMENA sunt vel *Primi mobilis*, ut,

I. ORTUS & OCCASUS POETICUS, de quo not.

1. *Nomen.* Dicitur hic stellarum ortus & occasus *Poeticus*, quia Poetæ in descriptionibus temporum eo frequenter utuntur.

2. *Quid sint?* R. ORTUS POETICUS est vel elevatio Stellæ, vel adparitio ejusdem supra Horizontem, ad Solem determinata. OCCASUS POETICUS est vel descensio stellæ sub Horizontem, vel occultatio ejusdem ad Solem determinata. *Vel*, ORTUS & OCCASUS POETICUS est relatio stellæ alicujus ad Solem, respectu cujus oritur vel occidit.

III. *Quotuplex sit?* R.

1. *Cosmicus* sive *Matutinus.* ORTUS COSMICUS est, quando stella una cum Sole supra Horizontem adscendit: OCCASUS COSMICUS est, quando stella sub Horizontem descendit, Sole ex opposito supra Horizontem adscendente.

2. *Chronicus* sive *Vespertinus.* ORTUS CHRONICUS est, quando stella supra Horizontem oritur, Sole ex opposito sub Horizontem occidente: OCCASUS CHRONICUS est, quando stella una cum Sole sub Horizontem occidit.

3. *Heliacus* sive *Solaris.* ORTUS HELIACUS est, quando stella, quæ præsentis solis radiis tecta latuit, discedente sole adparere incipit: OCCASUS HELIACUS est, quando stella antea conspicua ob accessum solis occultatur.

IV. *Regulæ.*

1. Ad solem orientem refertur *ortus & occasus Cosmicus*: Ad solem occidentem *ortus & occasus Chronicus*: Ad solem tam orientem quam occidentem *ortus & occasus Heliacus.*

2. Quotidie quædam stellæ cum sole adscendunt, quæ cosmice oriri dicuntur, licet propter vicinitatem solis ejusque claritatem conspicui nequeant.

3. Venus & Mercurius cum soli semper sint à latere, ideo cosmice occidere & chronice oriri nequeant.

4. Stella quæ cosmice oritur, chronice occidit; & quæ chronice oritur, cosmice occidit. Hinc *Vers.*

Cosmice descendit signum quod chronice surgit.
Chronice descendit signum quod cosmice surgit.

II. ADSCENSIO & DESCENSIO SIGNORUM. Vide cap. 2.

III. *Tempus*, quod à motu primi mobilis dependet. Vide cap. III. & IV.

Secundorum mobilium, quæ licet non ad *Doctrinam Sphæricam*, sed ad *Theoriam Planetarum* pertineant, hoc loco tamen paucis de illis agemus. Vide cap. V. & seq.

CAP.

CAP. II.

De Adſcenſionibus & Deſcenſionibus ſignorum.

De Adſcenſionibus & Deſcenſionibus SIGNORUM tria not.

I. *Quid ſint?* R. ADSCENSIO SIGNI eſt arcus Æquatoris, qui cum aliquo ſigno, vel quovis arcu Eclipticæ dato ſupra Horizontem adſcendit. DESCENSIO SIGNI eſt arcus Æquatoris, qui cum aliquo ſigno, vel quovis arcu Eclipticæ dato ſub Horizontem deſcendit. *Dicuntur etiam* Ortus & Occaſus Aſtronomicus.

II. *Quotupliciter ſigna adſcendant, & deſcendant?* R.
- *Recte*, quando plures gradus de Æquatore adſcendunt vel deſcendunt, quam de Zodiaco.
- *Oblique*, quando pauciores gradus, de Æquatore adſcendunt, vel deſcendunt, quam de Zodiaco.

III. *Quotuplex ſit tum*
- *Arcus Zodiaci?* Reſp.
  - *Continuus*, qui continua ſerie in Zodiaco numeratur à primo Arietis puncto: *e. g. arcus à primo* ♈ *gradu ad* 12 *grad.* ♊, *Vide Tab. Adſcenſ. pag.* 20 *& ſeqq.*
  - *Diſcretus*, qui à quovis alio puncto Eclipticæ numeratur; *e. g. arcus à* 14 *grad.* ♉ *ad* 14 *grad.* ♊.
- *Adſcenſio & Deſcenſio ſignorum?* R. Duplex:
  - *Recta*, quæ fit in Sphæra recta, ſive ſignum in illa ſphæra oriatur recte, ſive oblique.
  - *Obliqua*, quæ fit in ſphæra obliqua, ſive ſignum in illa ſphæra oriatur recte, ſive oblique.

IV. *Regulæ, quæ pertinent vel ad Sphæram.*

Rectam, ut ſunt
1. Zodiaci quadrantes à punctis cardinalibus inchoati cum Æquatoris quadrantibus æqualis temporis ſpacio, h. e. 6 horis oriuntur & occidunt. Partes vero iſtorum quadrantum inæqualiter peroriuntur, propter variam & diverſam ipſarum declinationem ſeu diſtantiam ab Æquatore.
2. Signa æqualiter ab uno quatuor punct. card diſtantia æquales habent adſcentiones; ut, ♋ & ♑. Unde ſequitur, ſigna oppoſita habere æquales adſcenſiones: ut, ♈ & ♎.
3. Signa quo ſunt viciniora punctis æquinoctialibus, eo oriuntur obliquius; quo vero ſunt propinquiora punctis ſolſtitialibus, eo oriuntur rectius.
4. Deſcenſio ſigni æqualis eſt & ſuæ & ſigni oppoſiti adſcenſioni.
5. Quatuor ſigna ♊ ♍ ♐ ♓ oriuntur recte; reliqua vero octo oblique. *Vide infra pag.* 19.

Obliquam, ut ſunt
1. Duæ medietates conterminales Zodiaci & Æquatoris inchoatæ à punctis æquinoctialibus peroriuntur æquali temporis ſpacio, puto 12. hor. Partes vero medietatem inequaliter.
2. Adſcenſio ſigni eſt æqualis ſigni oppoſiti deſcenſionis & contra.
3. Signa recte adſcendentia oblique deſcendunt, & contra.
4. Adſcenſiones arcuum in ſignis ſeptentr. ſunt majores quam in ſphæra rect. in meridion. vero minores.
5. Sex ſigna ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ oriuntur recte, reliqua ſex ♑ ♒ ♓ ♈ ♉ ♊ oblique.

CAP.

CAP. III.

De Diebus & Horis.

Ad TEMPUS pertinent

- DIES, estque vel
  - *Naturalis.* DIES NATURALIS est una integra circumvolutio Solis, donec ad idem punctum redeat unde recessit. *Hunc diem Astronomi inchoant à Meridiano circulo.*
  - *Artificialis*, de quo not.
    - I. *Quid sit?* R. DIES ARTIFICIALIS est mora Solis supra Horizontem.
    - II. *Oppositum*, estque NOX, quæ est mora solis infra Horizontem.
    - III. *Partes*, suntque HORÆ, quæ
      - *Æquales*, sive *Æquinoctiales*, HORA ÆQUALIS est 24. pars diei naturalis. *Una Hora æqualis complectitur 15. gradus Æquatoris.*
      - *Inæquales*, sive *Temporales*. HORA INÆQUALIS est 12. pars diei artificialis.
    - IV. *Regulæ.*
      1. In sphæra recta omnes dies artificiales sunt æquales noctibus per totum annum, quia medietates Eclipticæ & Æquatoris sunt æquales.
      2. In sphæra obliqua dies nunquam sunt æquales noctibus, nisi cum Sol existit in principio Arietis & Libræ; reliquæ dies omnes sunt inæquales, ob inæqualem adscensionem medietatum Æquatoris & Eclipticæ.
      3. In sphæra obliqua, versante Sole in signis septentrionalibus, dies longiores sunt noctibus; in Meridionalibus vero breviores.
      4. In sphæra obliqua, Sole commorante in solstitio æstivo, dies est brevissimus & nox longissima.
      5. In sphæra parallela totus annus in unum diem, nempe 6. mensibus, & unam noctem 6. mensium dividitur.
    - V. *Quomodo investigetur Quantitas Diei?* R.
      1. Vide quem gradum signi Sol eo die teneat.
      2. Quære in Tab. Adscens. obliquar. arcum Æquatoris adscendentem cum eo Eclipticæ gradu, in quo sol est.
      3. Quære in eadem Tab. istius Eclipticæ gradus, gradum signi oppositi, & cum arcũ Æquatoris adscendentem cum eo gradu.
      4. Subtrahe adscensionem loci solis ab adscensione signi oppositi, & residuum divide per 15. & sic habebis horas. *Si vero* adscensio signi oppositi fuerit minor, quam ut ab ea substractio fieri possit, adde ei integrum circulum, nempe 360 gradus, & tum demum fiat subtractio.
      5. Gradus post divisionem restantes per 4. multiplica, & minuta in super adhærentia per 15 divide, producta utrobique minuta prioribus horis adde, & habebis diei longitudinem.
- ANNUS, qui à motu secundo quidem dependet, cum vero ex plurium dierum collectione constet, hoc loco de eo agemus. Vide cap. seq. IV.

CAP.

CAP. IV.

De Annis & Menſibus.

De ANNO tria not.

I. *Quid ſit?* R. ANNUS eſt temporis ſpacium Solari periodo deſcriptum.

II. *Quotuplex ſit?* R. Annus eſt vel

- *Aſtronomicus*, qui eſt vel
  - *Tropicus* ſeu *Vertens*, eſtque temporis ſpacium, quo Solà certo Zodiaci puncto diſcedens ad idem revertitur, quod fit 365 diebus, 5 horis 9 min.
  - *Sidereus*, eſtque temporis ſpacium, quo Sol à ſtella fixa digrediens ad eandem redit, quod fit 365. diebus, 6 horis, 9 min.
- *Politicus* ſeu *civilis*, ut
  - *Annus Julianus*, qui vel
    - *Communis*, qui continet 365 dies, & 6 horas.
    - *Intercalaris*, eſtq; annus quartus quiſque, habens 366 dies. *Dicitur etiam* Biſſextilis, *quia dies ſupervenientis die ſexto ante Calend. Martii interponitur, ſextumque Cal. Martii bis numerari facit.*
  - *Annus Gregorianus*, qui conſtat 365 diebus, 5 horis, 49 ſcrupulis primis, & 12 ſecundis; & hic, ut in Juliano, quartus quiſque annus eſt biſſextilis, niſi quod in 400 annis tres anni biſſextiles omittantur; id eſt, *tres anni, qui deberent eſſe biſſextiles, cenſentur pro communibus.*

III. *Partes* ſuntque vel

- *Majores*, ut quatuor Tempora;
  - *Ver*, prima pars anni, quo Sol ab æquinoctio verno ad ſolſtitium æſtivum per ♈ ♉ ♊ adſcendit. *Incipit in Martio, continuatur per Aprilem & Maium, & terminatur in Junio.*
  - *Æſtas*, ſecunda pars anni, quo Sol à ſolſtitio æſtivo ad autumnale æquinoctium per ♋ ♌ ♍ deſcendit. *Incipit in Junio, continuatur per Julium & Auguſtum, & terminatur in Septembri.*
  - *Autumnus*, tertia pars anni, quo Sol ab æquinoctio autumnali ad ſolſtitium hybernum per ♎ ♏ ♐ deſcendit. *Incipit in ſeptembri, continuatur per Octobr. & Novemb. & terminatur in Decembri.*
  - *Hyems*, quarta & extrema pars anni, quâ Sol à ſolſtitio hyberno ſive brumali per ♑ ♒ ♓ ad æquinoctium vernum adſcendit: *Incipit in Decembri continuatur per Januarium & Februarium, & finitur in Martio.*
- *Minores*, ut MENSES, qui ſunt vel
  - *Lunares*, de quibus not.
    - I. *Quid ſint?* R. MENSIS LUNARIS eſt tempus quo Luna motu ſuo periodico 12 ſigna Zodiaci emetitur.
    - 2. *Quotuplices ſint?* Reſp. Menſis eſt vel
      - *Peregrinationis*, ſeu periodicus, & eſt tempus unâ Lunæ periodo deſcriptum: *Eſtque 27 dier. & 8 fere hor.*
      - *Conjunctionis*, ſeu *Synodicus*, & eſt tempus inter duo proxima novilunia: *Eſtque 29 dier. & 12 fere hor.*
      - *Adparitionis* ſeu *Illuminationis*, & eſt tempus à primo Lunæ adſpectu, uſque ad ejus evaneſcentiam: *Eſtque fere 28 dierum.*
  - *Solares*. MENSIS SOLARIS eſt naturalis tranſitus Solis à Signo ad Signum. *Horum menſium 12. conſtituunt annum.*

CAP.

CAP. V.

De Aſpectibus Planetarum.

Secundorum mob. PHÆNOMENA ſunt

I. ADSPECTUS PLANETARUM, de quibus not.

I. *Quid ſint?* R. ADSPECTUS PLANETARUM ſunt certæ & determinatæ Planetarum inter ſeſe habitudines.

II. *Quotuplices?* R. ſunt vel

Felices ut,

- Τετράγωνος *Trigonus* △, cum tertia Zodiaci parte, hoc eſt, quatuor ſigni, vel 120 gradibus diſtant Planetæ.
- Ἑξάγωνος *Sextilis* ✶, cum ſexta Zodiaci parte, id eſt, ad intervallum duorum ſignorum, vel 60. graduum ab invicem abſunt Planetæ.

Infelices ut,

- Σύνοδος & συζυγία *Conjunctio* ☌, eſtque duorum vel plurium Planetarum in eodem Zodiaci loco conventus: ut, *Solis & Lunæ in novilunio.*
- Τετράγωνος *Quadratus* □, cum quarta Zodiaci parte, id eſt, tribus ſignis, vel 90 gradibus ab invicē abſunt Planetę.
- Διάμετρος *Oppoſitio* ☍, cum ſex ſignis, hoc eſt. 180. gradibus ad invicem diſtant Planetæ: ut, *Sol & Luna in pleniluniо.*

II. PHASES ſive ADPARITIONES LUNÆ. Vide cap. ſeq. VI.

III. ECLIPSES. Vide cap. VI.

CAP. VI.

De Phaſibus Lunæ.

De PHASIBUS LUNÆ tria nor.

I. *Quid ſint?* R. PHASIS LUNÆ eſt diverſa Lunæ adparitio pro variatione mutuatii luminis, quod Luna à Sole accipit.

II. *Quænam ſit cauſa diverſarum illuminationum & figurarum in Luna?* R. Diſſimilis Lunæ ad Solem luminis ſui fontem, & ad terram, ex qua non eodem modo ſemper conſpicitur, poſitus.

1. *Quot ſint formæ Lunæ* R 8.

1. Σύνοδος *Conjunctio Lunæ*, ſive *Novilunium*, cum Luna Soli conjungitur, & nullum lumen præbet. *Ab hoc tempore Luna dicitur creſcere.*
2. Μηνοειδὴς *Falcata*, cum Luna, quarta à conjunctione die, exiguam illuminatæ medietatis partem exerit, & quaſi corniculata conſpicitur, ea ſui parte qua reſpicit Solem.
3. Διχότομος *Dimidiata*, ſeptima die poſt conjunctionem.
4. Ἀμφίκυρτος *Tumida* ſeu utrinq; *Gibboſa*, undecimo die poſt conjunctionem.
5. Πανσέληνος *Pleniluniun* cum Luna decima quinta à conjunctione die, Soli oppoſita, pleno quaſi orbe fulgens, obſcuram medietatem à nobis averſam habet. *Ab hoc tempore incipit Luna decreſcere.*
6. Ἀμφίκυρτος *Tumida* ſeu utrinque *Gibboſa*, cum Luna, Quatriduo poſt pleniluniun die, decima nona à conjunctione, paulatim luminoſam partem avertit, & aliquam de opaca objectat.
7. Διχότομος *Dimidia*, vigeſima prima à conjunctione,
8. Μηνοειδὴς *Falcata*, à vicesima ſexta à conjunctione die, donec trigeſima die rurſus cum Sole congrediatur.

CAP.

CAP. VII.

De Eclipsibus.

De Eclipsibus tria not.

I. *Quid sit?* R. ECLIPSIS est obscuratio luminaris cœlestis, quæ fit corporis alicujus opaci interpositione.

II. *Locus.* Eclipses fiunt circa Nodos, de quibus not.
- 1. *Quid sint?* R. NODI sunt puncta intersectionum, in quibus Ecliptica & deferens Lunæ se mutuo intersecant.
- 2. *Quot sint?* R. Duo;
  - *Caput Draconis* ☊ sive *Nodus adscendens*, ubi Luna ab Ecliptica digrediens ad verticē nostrū propius accedit, & à meridie versus septentionem movetur.
  - *Cauda Draconis* ☋ sive *Nodus descendens*, ubi Luna ab Ecliptica discedens à Septentrione in meridiem movetur.

III. *Quotuplices?* R. Eclipsis est
- 1. vel *Solis*, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. ECLIPSIS SOLIS est aversio radiorum solarium à certa aliqua terræ parte, ob interpositionem Lunæ, quæ inter Solem & adspectum nostrum directe interrcurit.
  - 2. *Tempus.* Eclipsis Solis fit in Novilunio, cum Luna Soli ita conjungitur (h.e. *in eodem signo ac gradu, in quo est Sol, existit*) ut tria illa corpora, Sol, Luna, & Terra sint in eadem linea, quod fit quando Luna in Novilunio est in capite vel cauda Draconis, vel prope. Ergo non in omni conjunctione fit Eclipsis Solis.
- 1. vel *Lunæ*, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. ECLIPSIS LUNÆ est interpositio terræ inter Solem & Lunam. *Vel*, est privatio Luminis Solaris in lunari corpore, quæ fit Luna mersa in umbram terræ, Soli & Lunæ diametraliter interjectæ.
  - 2 *Tempus.* Eclipsis Lunæ fit in plenilunio, cum Luna Soli diametraliter opponitur, ita ut Luna sit in capite vel caùda Draconis vel prope. Quorum vero oppositiones luminarium ut plurimum fiunt Luna non existente in capite vel cauda Draconis, neque ita prope ut ab umbra possit contegi, idcirco non in omni plenilunio contingit Eclipsis Lunæ.
- 2. vel
  - *Totalis*, cum totum luminare obscuratur. *Hoc fit in ipsis medis.*
  - *Partialis* de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Eclipsis partialis est, cum pars luminaris saltem obscuratur vel pauciores digiti quam 12. *Hoc fit prope modum alternatim.* Digitus *est duodecima diametri visibilis pars.*
    - 2 *Quotuplex?* R.
      - *Major*, cum plures digiti quam sex obscurantur.
      - *Minor*, cum pauciores digiti quam sex obscurantur.
      - *Mediocris*, cum sex digiti (i. e. *dimidia luminaris pars*) obscurantur.
- 3. vel
  - *Universalis*, quæ conspicitur ab omnibus in illo hemisphærio, in quo contingit habitantibus. *Hæc Lunæ tantum competit.*
  - *Particularis*, quæ in aliquibus tantum climatibus adparet. *Hæc & Soli & Lunæ competit.*

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus.

Appendix Geographica continet doctrinam.

ZONARUM, de quibus tria not.

I. *Nomen*: Dicuntur *Zonæ* ἀπὸ τῦ ζωννύω, h. e. cingo, quia cœlum terramque quasi cingunt. Ovidius *plagas* vocat, Martianus *fascias*.

II. *Quid sit?* R. ZONA est spacium cœli & terræ circulis minoribus inclusum.

III. *Quot sint?* R. Quinque.

- *Una Torrida*, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. Zona Torrida sive Media est, quę inter utrumq; continetur Tropicum. *Dicitur* Torrida, *quod perpetuo à Sole uratur & torreatur.*
  - 2. *Latitudo*, est que 47 grad. qui multiplicati per 15. producunt 70 mill. Germ.
- *Duæ Temperatæ*, de quib. not.
  - 1. *Quid sint?* R. Zonæ temperatæ sunt quæ inter alterutrum Tropicum & vicinum polarem continentur. *Dicuntur* Temperatæ, *quia in iis mundi partibus calorus frigorisque est temperies.*
  - 2. *Latitudo*, est que 43 fere grad. h. e. 645. mill. Germ.
  - 3. *Quotuplices sint?* R.
    - *Septentrionalis*, inter tropicum cancri & polarem arcticum.
    - *Meridionalis*, inter tropicum capricorni & polarem antarcticum.
- *Duæ Frigidæ*, de quib. not.
  - 1. *Quid sint?* R. Zonæ frigidæ sunt, quæ intra polares circulos cõprehenduntur. *Dicuntur* Frigidæ, *propter solis in iis remotionem.*
  - 2. *Latitudo*, est que 22 grad. 30 min. h. e. 352. mill. Germ.
  - 3. *Quotuplices sint?* R.
    - *Septentrionalis*, inter circulum arcticum & polum arcticum.
    - *Meridionalis*, inter circulum antarcticum & polum antarcticum.

CLIMATUM, de quib. 3. not.

I. *Quid sit?* R. CLIMA est terræ spacium duobus circulis Æquatori parallelis inclusum, in quo dies longissima semisse horæ variatur.

II. *Quot sint?* R. Veteres 7. Climata numerarunt, quorum ultimi medium habet diem longissimum 19. horarum. Recentiores vero 23. Climata computant, quorum ultimi medium diem longissimum 24. horarum complectitur.

III. *Regulæ.*

1. Nullum Clima ejusdem magnitudinis cum altero in eodem hemisphærio.
2. Climata, quo Æquatori sunt viciniora, eo magis sunt capacia; & contra.
3. Latitudo primi Climatis est fere octo graduum, postremi non totidem quidem minutorum.
4. Zonæ & Climata differunt non tantum numero, sed etiam magnitudine. Zonæ enim sunt majores, Climata vero minora.

TABULÆ

TABULÆ

Ostendentes quæ Signa rectæ, quæve oblique oriantur

In

SPHÆRA RECTA

In Sphæra *Recta* oriuntur — *Oblique*,	♈ ♍ ♎ ♓	27 Gr.	54 Min.
	♉ ♌ ♏ ♒	29 Gr.	54 Min.
Rectæ,	♊ ♋ ♐ ♑	32 Gr.	12 Min.

In

SPHÆRA OBLIQUA.

In Sphæra *oblique* ad altitudinem poli 51. grad. Oriuntur — *Oblique*,	♈ ♓	12 Gr.	48 Min.
	♉ ♒	16 Gr.	54 Min.
	♊ ♑	26 Gr.	29 Min.
Rectæ,	♋ ♐	37 Gr.	48 Min.
	♌ ♏	42 Gr.	54 Min.
	♍ ♎	43 Gr.	0 Min.

In Sphæra *Oblique* ad altitudinem 51. grad. oriuntur — *Oblique*,	♈ ♓	13 Gr.	21 Min.
	♉ ♒	17 Gr.	25 Min.
	♊ ♑	26 Gr.	45 Min.
Rectæ,	♋ ♐	37 Gr.	39 Min.
	♌ ♏	42 Gr.	23 Min.
	♍ ♎	42 Gr.	27 Min.

G.	♈ Grad.	Min.	♉ Grad.	Min.	♊ Grad	Min.	♋ Grad.	Min.	♌ Grad.	Min.	♍ Grad.	Min.
0	0	0	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6
1	0	55	28	51	58	51	91	6	123	14	153	3
2	1	50	29	49	59	54	92	12	124	16	154	0
3	2	4	30	46	60	57	93	17	125	18	154	57
4	3	40	31	44	62	0	94	22	126	20	155	54
5	4	35	32	42	63	3	95	22	127	22	156	51
6	5	30	33	40	64	6	96	33	128	24	157	48
7	6	25	34	39	65	9	97	38	129	25	158	45
8	7	20	35	37	66	13	98	43	130	26	159	41
9	8	15	36	3	67	17	99	48	131	27	160	37
10	9	11	37	35	68	21	100	53	132	27	161	33
11	10	6	38	34	69	25	101	58	133	28	162	29
12	11	1	39	33	70	29	103	3	134	29	163	25
13	12	57	40	32	71	33	104	8	135	29	164	21
14	12	52	41	31	72	38	103	13	136	29	165	17
15	13	48	42	31	73	43	106	17	137	29	166	12
16	14	43	43	31	74	47	107	22	133	29	167	8
17	15	39	44	31	75	52	108	27	139	28	168	3
18	16	35	45	31	76	57	109	31	140	27	168	59
19	17	31	46	32	78	2	110	35	141	26	169	54
20	18	27	47	33	79	7	111	39	142	25	170	49
21	19	23	48	33	80	12	112	43	143	24	171	45
22	20	19	49	34	81	17	113	47	144	23	172	40
23	21	15	50	35	82	22	114	51	145	21	173	35
24	22	12	51	36	83	27	115	54	146	20	174	30
25	23	9	52	38	84	39	116	57	147	18	175	25
26	24	6	53	40	85	38	118	0	148	16	176	20
27	25	3	54	42	86	43	119	3	149	14	177	15
28	26	0	55	44	87	48	120	6	150	11	178	10
29	26	57	56	46	88	54	121	9	151	9	179	5
30	27	54	57	48	90	0	122	12	172	6	180	0

G.	♑ Grad.	Min	♐ Grad.	Min.	♏ Grad.	Min.	♎ Grad.	Min.	♍ Grad.	Min.	♌ Grad.	Min.
0	180	0	207	54	237	46	270	0	302	12	332	6
1	180	55	208	51	238	51	271	6	303	14	333	3
2	181	50	209	49	239	54	272	12	304	16	334	0
3	182	45	210	46	240	57	273	17	305	18	334	57
4	183	40	211	44	242	0	274	22	306	20	335	54
5	184	35	212	42	243	3	275	27	307	22	336	51
6	185	30	213	40	244	6	276	33	308	24	337	48
7	186	25	214	39	245	9	277	38	309	25	338	45
8	187	20	215	37	246	13	278	43	310	26	339	41
9	188	15	216	36	247	17	279	48	311	27	340	37
10	189	11	217	35	248	21	280	53	312	27	341	33
11	190	6	218	34	249	25	281	58	313	28	342	29
12	191	1	219	33	250	29	283	3	314	29	343	25
13	191	57	220	31	251	33	284	8	315	29	344	21
14	192	52	221	31	252	38	285	13	316	29	345	17
15	193	48	222	31	253	43	286	17	317	29	346	12
16	194	43	223	31	254	47	287	22	318	29	347	8
17	195	39	224	31	255	31	288	27	319	28	348	3
18	196	35	225	31	256	57	289	31	320	27	348	59
19	197	31	226	32	258	2	290	35	321	26	349	54
20	198	27	227	33	259	7	291	39	322	25	350	50
21	199	23	228	33	260	12	292	43	223	24	351	45
22	200	19	229	34	261	17	293	45	324	23	352	40
23	201	15	230	35	262	22	294	51	325	21	353	35
24	202	12	231	30	263	27	295	54	326	20	354	30
25	203	9	232	38	264	33	296	57	327	18	355	25
26	204	6	233	40	265	38	298	0	328	16	356	20
27	205	3	234	42	266	43	299	3	329	14	357	15
28	206	0	235	44	267	48	300	6	330	11	358	10
29	206	57	236	46	268	54	301	9	331	9	359	5
30	207	54	337	46	270	0	302	12	332	6	360	0

G.	♈ Grad.	Min.	♉ Grad.	Min.	♊ Grad.	Min.	♋ Grad.	Min.	♌ Grad.	Min.	♍ Grad.	Min.
0	0	0	12	48	29	42	56	11	94	6	137	30
1	0	24	13	16	30	24	57	17	95	30	137	37
2	0	48	13	45	31	7	58	24	96	54	139	54
3	1	13	14	14	31	50	59	31	98	18	141	20
4	1	37	14	43	32	34	60	39	99	42	142	47
5	2	2	15	12	33	18	61	48	101	7	144	13
6	2	26	15	42	34	3	62	58	102	32	145	40
7	2	51	16	13	34	49	64	9	103	57	147	6
8	3	15	16	43	35	36	65	20	105	22	148	32
9	3	40	17	14	36	24	66	32	106	47	149	5
10	4	5	17	45	37	12	67	45	108	12	151	24
11	4	30	17	16	38	1	68	59	109	38	152	50
12	4	55	18	48	38	5	70	13	111	4	154	16
13	5	20	19	20	39	42	71	28	112	30	155	42
14	5	45	19	52	40	34	72	44	113	56	157	8
15	6	10	20	25	41	26	74	0	115	23	158	39
16	6	35	20	59	42	19	75	17	116	49	160	0
17	7	1	21	34	43	11	76	34	118	15	161	26
18	7	26	22	8	44	8	77	52	119	42	162	52
19	7	52	22	43	45	3	79	11	121	8	164	18
20	8	18	23	18	45	59	80	30	122	35	165	43
21	8	44	23	54	46	56	81	50	124	2	167	9
22	9	11	24	31	47	54	83	21	125	28	168	35
23	9	37	25	8	48	53	84	31	126	55	170	1
24	10	4	25	45	49	55	85	51	128	22	171	27
25	10	31	26	23	50	54	87	12	129	48	172	52
26	10	58	27	2	51	56	88	34	131	15	174	18
27	11	25	27	41	52	5	89	57	132	41	175	44
28	11	53	28	21	54	2	91	20	134	8	177	9
29	12	20	29	1	55	6	92	43	135	34	178	35
30	12	48	29	42	56	11	94	6	137	30	180	0

G.	♎ Grad.	Min.	♏ ♐ Grad.	Min.	♑ Grad.	Min.	♒ Grad.	Min.	♓ Grad.	Min.	♈ Grad.	Min.
0	180	0	223	0	265	54	303	49	330	18	347	12
1	181	25	224	26	267	1	304	54	330	59	347	40
2	182	51	225	56	268	40	305	58	331	39	348	7
3	184	16	227	19	270	23	307	1	332	19	348	35
4	186	42	228	45	271	26	308	4	332	58	349	2
5	187	8	230	12	272	48	309	6	333	37	349	29
6	188	33	231	38	274	9	310	7	334	15	349	56
7	189	59	233	5	275	29	311	7	334	52	350	23
8	191	25	234	32	276	50	312	6	335	29	250	49
9	192	51	235	58	278	10	313	4	336	6	351	16
10	194	17	237	25	279	3	314	1	336	42	351	42
11	195	42	238	52	280	49	314	45	337	17	352	8
12	197	8	240	18	282	8	315	52	337	52	352	34
13	198	34	241	45	283	26	316	77	338	26	352	59
14	200	0	243	11	284	43	317	41	339	1	353	25
15	201	26	244	37	286	9	318	34	339	35	353	50
16	202	52	246	4	287	1	319	26	340	8	354	15
17	204	18	247	30	288	32	320	18	340	40	354	40
18	205	44	248	56	289	47	321	9	341	12	355	5
19	207	10	250	22	291	1	321	59	341	44	355	30
20	208	36	251	48	292	15	322	48	342	15	355	55
21	210	2	253	13	293	28	323	36	342	46	356	20
22	211	28	254	38	294	40	324	24	343	17	356	45
23	212	54	256	3	295	51	325	11	343	47	357	9
24	214	20	257	28	297	2	325	57	344	18	357	34
25	215	47	258	53	298	12	326	42	344	48	357	58
26	217	13	260	18	299	21	327	16	345	17	358	24
27	218	40	261	42	300	29	328	10	345	46	358	47
28	220	6	263	0	301	36	328	52	346	15	359	12
29	221	33	264	30	302	43	329	39	346	44	359	36
30	223	0	265	54	303	42	330	18	347	12	360	0

☉	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
Gr.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	0	0	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33
1	0	25	13	50	31	29	58	37	96	33	138	59
2	0	50	14	20	32	13	59	44	97	56	140	24
3	1	16	14	50	32	57	60	51	99	19	141	50
4	1	41	15	20	33	42	61	59	100	42	143	15
5	2	7	15	50	34	27	63	8	102	6	144	40
6	2	32	16	21	35	13	64	18	103	30	146	6
7	2	58	16	53	36	0	65	20	104	54	147	32
8	3	24	17	24	36	48	66	40	106	18	148	56
9	3	50	17	56	37	36	67	52	107	42	150	25
10	4	16	18	28	38	25	69	4	109	7	151	45
11	4	42	19	1	39	15	70	17	110	32	153	11
12	5	8	19	34	40	5	71	30	111	27	154	36
13	5	34	20	7	40	56	72	44	113	22	156	1
14	6	0	20	40	41	48	73	59	114	47	157	26
15	6	26	21	14	42	41	75	15	116	12	158	50
16	6	52	21	49	43	35	76	32	117	27	160	15
17	7	19	22	25	44	30	77	50	119	2	161	40
18	7	46	23	1	45	25	79	8	120	27	163	5
19	8	13	23	37	46	21	80	25	121	52	164	30
20	8	40	24	13	47	18	81	43	123	18	165	54
21	9	7	24	50	48	16	83	2	124	43	167	19
22	9	35	25	28	49	14	84	21	136	9	168	44
23	10	2	26	6	50	13	85	41	127	35	170	8
24	10	30	26	44	51	13	87	1	129	1	171	33
25	10	58	27	22	52	14	88	21	130	26	172	57
26	11	26	28	1	53	16	89	42	131	52	174	22
27	11	55	28	41	54	19	91	4	133	17	175	47
28	12	36	29	22	55	22	92	26	134	43	177	1
29	12	22	30	4	56	26	93	48	136	8	178	3
30	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33	180	0

G.	♎ Grad.	Min.	♏ Grad.	Min.	♐ Grad.	Min.	♑ Grad.	Min.	♒ Grad.	Min.	♓ Grad.	Min.
0	180	0	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39
1	181	24	223	52	266	12	303	34	329	56	347	8
2	182	49	225	17	267	34	304	38	330	38	347	37
3	184	13	226	43	268	56	305	41	331	19	348	5
4	185	38	228	8	270	18	306	44	331	59	348	34
5	187	3	229	34	271	39	307	46	332	38	349	2
6	188	27	230	59	272	59	308	47	333	16	349	30
7	189	52	232	25	274	19	309	47	333	54	349	58
8	191	16	233	15	275	39	310	46	334	32	350	25
9	192	41	235	17	276	58	311	44	335	10	350	53
10	194	6	236	42	278	17	312	42	335	47	351	20
11	195	30	238	8	279	35	313	39	336	23	351	47
12	196	55	239	33	280	52	314	35	336	59	352	14
13	198	20	240	58	282	10	315	50	337	35	352	41
14	199	45	242	23	283	28	316	25	338	11	353	8
15	201	10	243	48	284	45	317	19	338	46	353	34
16	202	34	245	13	286	1	318	12	339	20	354	0
17	203	55	246	38	287	16	319	4	339	53	354	26
18	205	34	248	3	288	30	319	55	340	26	354	12
19	206	49	249	28	289	43	320	45	340	59	355	18
20	208	14	250	53	290	56	321	15	341	32	355	44
21	209	39	252	18	292	8	322	24	342	4	356	10
22	211	4	253	42	293	20	323	12	342	36	356	26
23	212	29	255	6	294	3	324	0	343	7	357	2
24	213	54	256	30	295	42	324	47	343	39	357	28
25	215	20	257	51	296	52	325	32	344	10	357	53
26	216	44	259	18	298	1	326	18	344	40	358	19
27	218	10	260	41	299	9	327	3	345	10	358	44
28	219	36	262	4	300	16	327	47	345	40	359	10
29	221	1	263	27	301	23	328	31	346	10	359	35
30	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39	360	0

FINIS.